

Vol. 51
1851

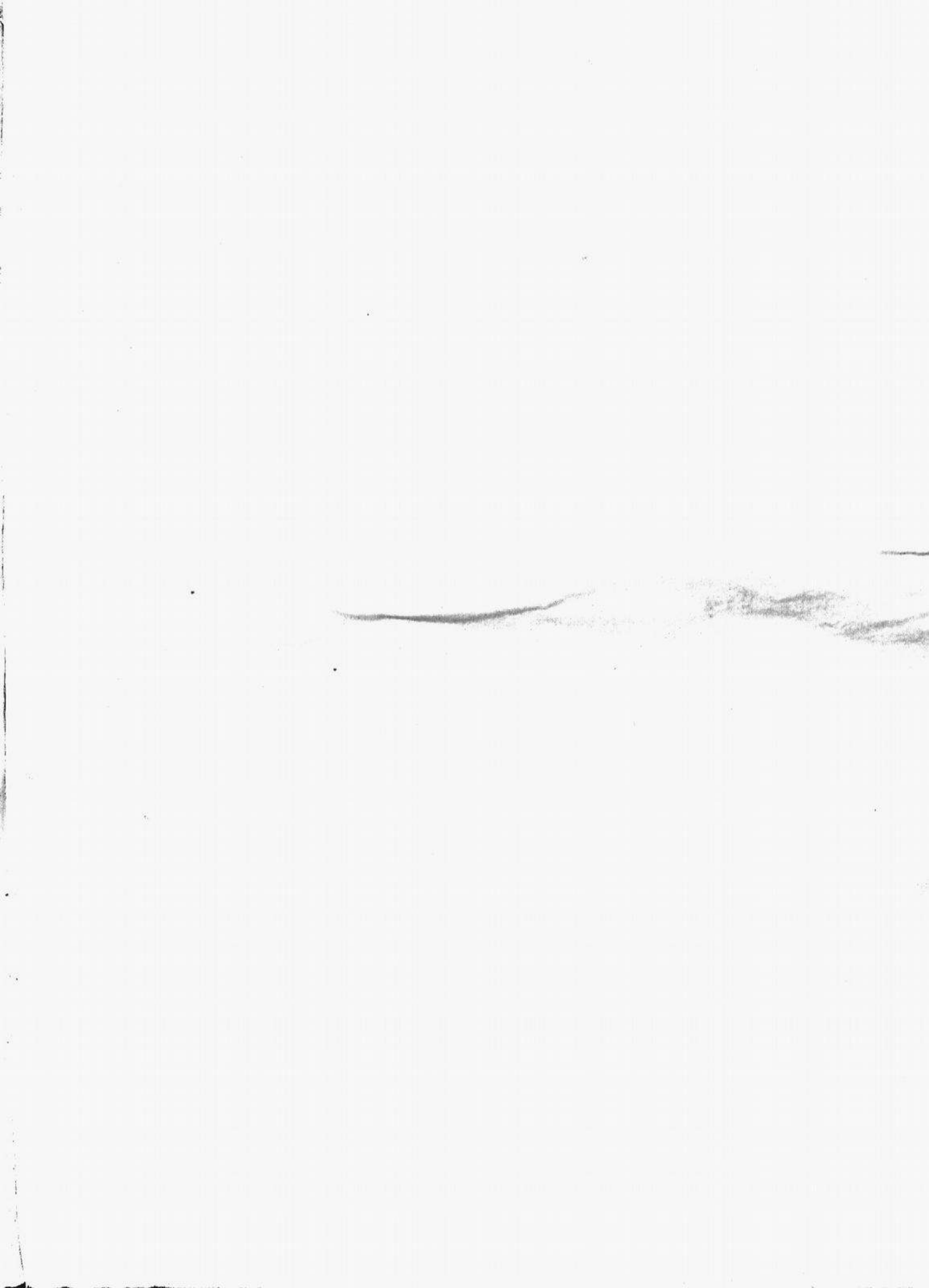
R 20
—
9/5

53

17 in Mexico. Sepinapuy, 1841

53

1207000

nem diluere eius non est, qui apte respondeat,
 od quæritur accommodate statuat. Quod si de
 incipiorum generibus quæsitum est, ex illorum
 t diuidendum, non ex materiæ vnius multitudi-
 citate. Illud additur quod Parmenidis, & Melis-
 mobili sententia ad eam de principijs partitio-
 inet. Nec enim de principio locuti sunt, nec vt
 illud vnum posuerūt, ac ne ponere quidem po-
 uidem si vnum est, quicquid est, principium est.
 t. ipse tradidit, non potest. Quamquam de Me-
 is in primo de elementis ex Hippocrate censet,
 um, quod statuit, materiam quodammodo indi-
 a omnia orta sint. De qua re in progressu. Mit-
 im ita per finitum, & infinitum, vt per mobile &
 iuidi potuisse, cum præsertim Parmenides fini-
 is infinitum censuisset, quin & plura per mobi-
 bilia, vt per finita, & infinita. Cum etiam fue-
 ara immobilia induxerint, vt Pythagorici nume-
 recte ergo Simplicius, qui id prætermis-
 ulli eius opinionis extitissent. Non item Alexan-
 us magis proprium esse, vt per mobile, & immo-
 ur, quam per finitum, & infinitum. Quod quam-
 nitate, aut infinitate secundum numerum verum
 nen de ea, quæ est magnitudinis. Atque si infi-
 e vnum esse non potest, ideoque absurdum sit
 infinita etiam numero, quia esse non possunt,
 partitionem venire non debebant: Vnum præ-
 stum, quod sit immobile statuere, a vero abest lō
 quidem ex vna in aliam formam debet moueri.
 id magis proprium. Ita de Aristotelis partitio-
 atum. Iam veterum sententijs, quatenus eas nos-
 cis exponamus. Plurimum enim scripta non ex-
 edam tantum fragmenta apud Simplicium, &
 tur. Quare ex Aristotele, qui eas commemorat,
 parte desumenda. Diuersa autem de eis scribit.

Nam

*not all... del... al...
... ..*

FRANCISCI
VICOMERCATI
MEDIOLANENSIS
DE PRINCIPIIS
RERVM NATVRALIVM

Libri Tres.

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITI.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Apud Franciscum Bolzetam Bibliopolam Patavinum.

M D XCVI.

V. C.

ALEXANDRO MASSARIÆ

In Schola Patauina Medicinæ Practicæ
Doctori primario

FRANCISCVS BOLZETA S. D.

*N*TER eos, quorum post renatas bonas litteras in Aristotele enarrando elaboravit industria, Franciscum Vicomercatum, & lingue utriusq; peritia, & ingenij dexteritate maxime excelluisse, cum ex aliis sæpe, tum vero ex te ipso aliquando audiui, Alexander clarissime. Itaque cum eius de rerum naturalium principiis disputationes, beneficio humanissimi viri, eiusdemq; philosophi, ac medici eruditissimi Ludouici Septalii Mediolanensis, in manus meas peruenissent, magnam me a philosophiæ studiosis gratiam initurum sum arbitratus, si eas typis expressas peruulgarem. Nam tametsi eiusdem argumenti commentationes a claris philosophis postea sunt editæ, quam harum fuerat, annis ab hinc quadraginta, aut eo amplius, concitata expectatio; suum tamen his ipsis locum apud veritatis, quam contentionis amantiore relinquitur nihil secius esse confidimus. vt enim acutos fuisse illos, et in difficilium questionum explicandis nodis non merites, inficiandum non sit; ea tamen est, vt equidẽ audio, in

Vicomercato docendi via & ratio, ea philosophica, hoc est, planæ, dilucidæ, & ab ineptiis alienæ, orationis commoditas, ea cum sobrietate subtilitas, ea denique iudicii elegantia, & firmitas, ut quod Theodorus Tragædus diligenter cauebat, ne ante se quisquam prodiret in scenam, extimescendum huic nostro non sit. Verum hæc tu melius, vel potius omnium optime iudicabis, Vir excellentissime, qui summam liberalis omnis doctrinæ laudem eruditorum consensu es consecutus; quique purioris philosophiæ propugnator, ac vindex acerrimus, Hippocraticam, & Galenicam medicinam ex ea, tamquam e fonte, derivatam, noxiis novatorum herbis, qua euellendis, qua exurendis, in pristinam restituis dignitatem. Quæ quidem me causa in primis est adhortata, ut cum illustri alicui viro is esset ex consuetudine liber nuncupandus, tu potissimum idoneus visus sis, in cuius patrocinio, atq; auctoritate conquiesceret. Munus præterea ad te mittere volui; si maximis tuis in me beneficiis conferatur, leue illud quidem, sed tamen, siue auctoris nobilitatem, siue offerentis animum perpendas, spero, non ingratum; ut quando gratiam referre aliter non licet, habere certe me, non tantu, qui pro tua humanitate, ac liberalitate nihil, in dando beneficio, nisi officium, spectas, quam ceteri omnes intelligerent, meamq; ego in te obseruatiam publice testificarer.

Vale. Patavii, Mense Maio, M D XCVI.

INDEX CAPITVM,

quæ in his tribus libris de rerum natura
principijs continentur.

Quæ in primo libro continentur.

*Principiorum naturalium tractandorum necessitas,
& utrum ea esse possit, aut debeat ostendi.*

Cap. I.

fol. I

*Quæ principiorum naturalium vis & natura sit,
ad quem explicare attineat, Diuinum ne an Na-*

turalem, & utrum Naturalis omnia declaret. Cap. II. 4

Principiorum genera, eorumq; partitionis ab Aristotele facta di-

squisitio, ac veterum de eis sententiæ. Cap. III. 6

Quot, & quæ rerum naturæ principia sint, Platonisq; & Aristote-

lis sententiæ de eis disquisitio. Cap. IIII. 8

Diuerse de rerum naturalium materia opiniones. Cap. V. 11

Materiam primam nullum eorum corporum esse, quæ veteres eam

statuerunt. Cap. VI. 15

Materiam primam corpus nullo modo esse, nec corporis formam

ex substantia genere sibi coequam habere. Cap. VII. 18

Rationum, materiam corpus esse, aut corporis formam sibi coequam

habere, concludentium solutio. Cap. VIII. 21

In materia prima, tametsi corpus ea non est, nec corporis formam

habet, dimensiones tamen interminatas inesse. Cap. IX. 23

Materiam primam natura sua formarum omnium expertem esse,

omniumque capacem. Cap. X. 25

Materiam accidens non esse, sed substantiam, & eam quidem po-

tentia, quamquam actu esse aliquo modo dicitur. Cap. XI. 26

Quemadmodum materia potentia sit, eademq; actu, ac rationum,

substantiam eam non esse, docentium solutio. Cap. XII. 28

Materiam primam ratione, & essentia sua potentiam esse. C. XIII. 30

Dubi-

I N D E X

- Dubitationum, seu rationum, potentiam in materia essentia non esse ostendentium solutio. Cap. XIII. 33*
- Materiam primam cum ratione, & essentia sua potentia sit, hoc aliquid proprie non esse. Cap. XV. 35*
- Quaedam de materiae potentia dubitationes, & quomodo a privatione differat, eaq; in illius ratione posita sit, non autem privatio, haec vero principium non illa, & omnino quid privatio. Cap. XVI. 36*
- Privatio quomodo non ens per se sit, & intereat; materiaeque accidat, ac eius forma quodammodo dicatur. Cap. XVII. 38*
- Quoniam modo generationis principium per se, rei genitae ex accidenti privatio sit, nec tamen causa. Cap. XVIII. 40*
- Formarum appetitus quemadmodum in materia insit, & aliquot contra eum dubitationes. Cap. XIX. 42*
- Formarum appetitus, qui in materia inest, amplior explicatio, & rationum, quae contra eum abbat & sunt, solutio. Cap. XX. 44*
- Aliorū de causa, cur formam materia appetat, sententiae, & quem admodum eius appetitus a potentia differat. Cap. XXI. 46*
- Materiam primam nec gigni, nec genitam esse, nec interire, aut interituram, rationibus naturalibus ostendi, et si re vera a Deo opifice creata. Cap. XXII. 48*
- Dubitationes contra materiae primae aeternitatem, earumque solutiones, similiter & rationum, quibus aeternitas evidens monstrata est. Cap. XXIII. 52*
- Materiam primam impassibilem esse, licet pati ei attribuatur, ac rerum in quibus est, perpeffionis et omnino interitus, atq; etiam casus sit causa. Cap. XXIII. 54*
- Materiam primam unam numero esse, non solum privative, sed etiam (ut loquuntur) positive, contra Averrois sententiam. Cap. XXV. 56*
- Materiae unitas positiva utrum numeralis sit, an enti tantum synonyma, materiam item genus, nec speciem esse, licet & specie, & genere una dici possit. Cap. XXVI. 58*
- Materiam primam dupliciter agnosci, neutro tamen modo per se. Cap. XXVII. 61*

C A P I T V M.

Quæ in secundo libro.

- D**E naturali forma differendum esse, & quæ de ea quaestiones explicanda. Cap. I. f. 64
- Naturalem formam, ut Arist. tradidit, substantiam esse, non qualitatem, aut aliud quid, ut veteres censuerunt. Cap. II. 65
- Rationum, quibus formam substantiam non esse, antea ex veterum sententia collectum est, solutio. Cap. III. 69
- Formam entelechiam, seu actum esse, eumque simplicem, & omnis compositionis in ipsis etiam mixtis corporibus expertem. C. iiij. 71
- Dubitaciones quaedam de forma, tum in simplicibus, tum in mixtis corporibus simplicitate, earumque solutiones. Cap. V. 74
- Forma quemadmodum vere & proprie substantia sit, primaque ab Aristotele nominetur. Cap. VI. 76
- Formam naturalem, cum in materia semper insit, quomodo tamen separabilem aliquando Aristoteles dixerit. Cap. VII. 77
- Formam, quæ rerum nature commune principium est, unam numero, ut materia est, non esse. Cap. VIII. 79
- Formarum naturalium origo, & quonam modo in materia cum antea non essent, esse incipiant. Cap. IX. 80
- Non omnes formas e materia eodem modo educi, nec omnes in materiam primam proxime recipi. Cap. X. 84
- Rerum naturalium externa principia quæ sint, & quæ de efficiente principio veterum sententiæ. Cap. XI. 86
- Aristotelem, quàm Platone physice magis, & rectius de rerum generationis efficientibus causis disseruisse, & quæ ille sint. C. XII. 89
- Recte ne a Platone inuecta sit exemplaris causa, & perperam, atque iniuria ab Arist. refutata, an contra. Cap. XIII. 94
- Rerum naturalium quis finis, anque a Platone, & Arist. recte traditus: & ab eorum utro rectius, & magis accuratè explicatus. Cap. XIII. 97

Quæ in tertio libro.

- Q**uæ de natura tractanda sint, & quemadmodum eam esse, notum sit, nec monstrari oporteat. Cap. I. f. 102
- Quid

INDEX CAPITV M.

- Quid sit natura, ac diuersa de ea sententię, ac earum, & Platonis maxime disputatio. Cap. II. 105.*
- Nature vim & essentiam ab Aristotele recte traditam, & explicatam. Cap. III. 108*
- Cælum in naturalibus rebus, contra aliquorum sententiam, numerari, naturamque intra se habere. Cap. IIII. 112*
- Natura definitionem animæ congruere, eamque naturam quandam perfectiorem esse. Cap. V. 115*
- An natura definitio ab Arist. tradita eius vim, & rationem explicet, anq; fuerit syllogismo ostensa. Cap. VI. 118*
- Natura descriptio quemadmodum se habeat, & eius diuersi modi, ac significationes. Cap. VII. 120*
- Naturam ut cæterorum motuum, ita & generationis efficientem causam esse, quamquam non eius rei, in qua primū inest, quemadmodum illorum. Cap. VIII. 123*
- Naturam in rebus gignendis solertem, & prouidam esse, easq; ordinatè, & quam optimas potest generare. Cap. IX. 126*
- Naturam nihil casu, & fortuito procreare. Cap. X. 128*
- Quemadmodum casu, & inordinate natura agere interdum videatur, cum tamen non agat. Cap. XI. 129*
- Quomodo natura alicuius gratia agat, summoq; ordine, cum mentis, & rationis sit expers. Cap. XII. 130*
- Naturam cur diuinam esse Aristoteles negauerit, demoniamq; uocauerit. Cap. XIII. 132*
- Naturam tempore, ac dignitate, seu perfectione arte priorem esse. Cap. XIIIII. 134*
- Quomodo & quæ artes naturam imitentur, quæ ratione vicissim ars & natura se superent. Cap. XV. 137*
- Quæ secundum naturam, quæ præter, aut contra, quæ supra, aut post naturam dicantur esse. Cap. XVI. 140*
- Eorum, quæ secundum, & quæ præter naturam se habent, & fiunt differentia, & conditiones, seu natura diuersæ. Ca. XVII. 144*

FRANCISCI
 VICOMERCATI
 MEDIOLANENSIS
 DE PRINCIPIIS
 RERVM NATVRALIVM

Liber Primus.

Principiorum naturalium tractandorum necessitas, & utrum ea esse possit, aut debeat ostendi.

Cap. I.

DE rebus naturalibus, earumq; principiis & causis differere, quaestionesque omnes, & controuersias, quae de eis existunt, expendere, & quae ab alijs tum veteribus, tum recentioribus (Platone potissimum & Aristotele) de eisdem tradita sunt, disquirere, quod non semel sumus polliciti, instituiamus.

Nam horum Philosophorum dogmata, quemadmodum quidē intelligi oporteret, quaeve eorū esset inter se aut consensio, aut dissensio, alibi separatim, quam maxime fieri a nobis potuit accurate, explicauimus. Sed quae eorum dogmatum esset veritas, & vter eorum rectius sensisset, & naturae magis consentaneae, an etiam utroque alius quispiam, & omnino quid in eis statuendum, minime disquisuimus: quod quidem nunc facere propositum est. A principiis autem, Arist. ipso magistro, exordiendum. Nam ut in ceteris,

A ita

DE PRINCIPIIIS RERVM

ita & hac in re ratione magis, & via, quàm Plato ingressus est. Quippe qui naturalem scientiam tradere cum instituisset, a primis rerum initijs exorsus per summa & simplicissima corpora ad postrema, & maxime composita disputationem omnem perduxit; Cum Plato de vniuersa natura in Timæo differens, mundi ante omnia ortum nullis aut non satis constitutis principijs explicauerit. Quamquam, cum elementorum, aliarumq; rerum generationem tradere proposuisset, tum demum eorum principia explicanda, & statuenda existimauit. Causæ quidem generantis, & opificis Dei, atque exemplaris in ipso mundi ortu explicando mentionem fecit, sed primæ rerum omnium materiæ oblitus videtur, quam post mundi procreationem explicare aggressus est. Nec tamen inficiamur aliquam eius ordinis rationem afferri posse, quam etiam Plato ipse quoquo modo attigerit. Sed quæcunque illa sit, cum mundum ex materia, non ex nihilo, vt nostra asserit religio, procreauerit, & ex inordinato, ac tumultuante in ordinem ac statum redegerit, de ipsa in primis materia differendū esse, & quid, qualisve ea esset constituendum videbatur. Quod veteres omnes Physici præstiterunt, principio constituto, ex quo vniuersum hoc, ac quicquid est, & oculis spectatur, extitisset. Nec vero aut ab eis, aut ab Aristotele, aut etiam ab ipso tandem Platone temere hoc, & absq; ratione factum est. Quis enim ignorat rei cuiusque principia ante omnia cognoscenda, quibus non cognitis, & quæ, & cuiusmodi sint, haud perspecto, eorum, quæ ex eis existunt, agnoscī nil possit? Hinc rerum omnium, quas nosse expetimus, causam semper inquirimus, earum cognitionem nunquam adeptos nos rati, donec causam accurate nouerimus. Quod etiam magister noster Aristot. multis in locis nos docuit. De principijs igitur ante omnia agendum, & quæ & quot sint, quæve eorum vis, & natura, tum communiter, tum separatim quodque disquirendum. Nec vero dubium esse debet quin rerum naturalium aliqua sint, ex quibus primum oriuntur, & constant,

stant principia. Quomodo enim, nisi aliqua sint, aut corporatae essent, aut orirentur? Nam quicquid corpus est, concretum est, idque ex his, quae principia dicuntur. Quod etiam oritur, physicorum omnium decreto, ex aliquo oritur, quod initium primum appellatur. Atque haec omnis fere demonstratio est, qua principium, aut principia esse potest ostendi, quamquam Plato, & Aristot. veteresque omnes adeo perspectum principia esse videntur censuisse, ut nullam penitus requireret demonstrationem: quae causa fuit, ut cum de eis dissenserint, quaestione an illa essent, quae omnium primum expendi solet, quod eis constaret, praetermissa, ad eorum multitudinem, & naturam inuestigandam proximus se contulerint. Quod apud Aristot. maxime licet intueri, cum alijs in locis, tum in Auscultationis naturalis Libro primo. Nam quod in eius libri progressu duobus primum contrarijs inuentis principijs, tertij, videlicet materiae, necessitatem e contrariorum illorum mutua mutatione scrutatus est, non id quidem ad id pertinet, ut rerum naturae principia aliqua esse monstraretur, sed ut duo sola in rerum ortu, mutationeque omni satis non esse, tertiumque subiectum requiri intelligeremus. Cum autem hoc censuisse hi, quos commemoravi, philosophi videantur, Theophrastus tamen e corporum naturalium concretione, cuius demonstrationis antea meminimus, ea monstravit, quod videlicet concreta res omnis ex elementis, ac principijs constet. Atque hoc est, quod ab Aristot. positum, naturalium suorum initio ille ostendit, non autem res naturae concretas esse, ut Simon Portius, illustris alioqui, & doctus Philosophus censuit. Hoc enim ut perspecto, & evidenti ad id monstrandum est usus. Posteriores item Peripatetici hoc de principijs monstrari posse, omnes fere censuerunt. Sed alij a Diuino & primo, alij a Naturali philosopho. Porphyrius quidem a Diuino, Simplicius autem a Naturali cum eorum naturae duntaxat explicandae manus in Diuinum retulisset. In quam sententiam eò ductus est, quod omnes

DE PRINCIPIS RERVM

propemodum physici veteres hæc rerum naturæ principia inuestigarunt, & Aristot. materiam, & formam principia esse demonstravit. Quæ cum monstrasset, materiam deinde proportionem quadam agnoscere dixerit, primo nimirum philosopho eam, quæ & cuiusmodi sit, ostendente, Formam item vtrum vna sit, an multæ, & quæ sit, primæ philosophiæ munus esse statuere; Sed quamquam Naturalis philosophus principia esse quoquo modo potest monstrare, veluti ex rerum procreatione, & mutatione, aut ex concretionem, si mō naturalis hæc est demonstratio, in eo tamen docendo deceptus Simplicius videtur. Etenim priores illi, & veteres physici, quæ & quot essent naturæ initia inuestigarunt, quod Aristot. etiam præstitit; Cum vnum principium formam esse, reliquum materiam tradidit, cui priuatio potentio esset adiuncta. Quod ipse etiam Simplicius veritate veluti cogente confessus est, cum illud Aristot. Necessesse est principium vnum esse, aut plura, interpretaretur. Cū enim causam redderet cur quæstionem an essent principia, Aristot. prætermisisset, ac Porphyrium refutasset, qui primo philosopho id muneris tribuebat, ideo prætermisissam subiecit, quod principia esse omnes vnanimi consensu posuissent, id tantum scrutato, quæ & quot essent; non in omnibus autem rebus inquiri an sint, sed in his solis, in quibus id controuersum est, veluti de inani. Principiorum autem vim & naturam explicandi cuiusnam sit munus, Naturalis, an Diuini postea dicitur. Et hæc de his, quæ Theophrastus, Græciq; alij de principiorum demonstratione tradiderunt. Ex nostris autem Io. Gandauensis diligens Aristotelis naturaliumque omnium dogmatum scrutator aliter sensit. Nam cum triplex naturalium principiorum genus ex Auerro e fecisset, eaque omnia demonstrare censuisset, aliorum ex eis demonstrationem naturali tribuit, aliorum primo philosopho. Quædam igitur principia doctrinæ nominauit, quædam ipsius esse, alia doctrinæ & esse. Prima vt motum esse, atque entium multitudinem, & omnino re-

rum naturalium sensilia accidentia, quæ in earum cognitionem nos ducunt, neque tamen ut illæ sint efficiunt. In altero genere materia, & fortassis primus mouens, quibus res naturales constant quidem, sed tamen eorum beneficio non agnoscuntur, ut doctrinæ principia dici non possint. Nam doctrinæ initium ab his, quæ nobis cognita sunt, & facillime apprehenduntur, ducendum, Aristotele quinto Metaph. docente, qui optimum doctrinæ initium ait esse, unde quis facillime possit addiscere. Eius autem generis materiã non esse, nec primum mouentem, in quorum habenda cognitione maxima est difficultas. Tertio principiorum genere formas ait comprehendere, quippe per eas corpora esse, & innotescere. Cum hæc ita habeant, secundum genus a naturali demonstrari, reliqua, si opus sit, a primo philosopho. Sed nec Auerrois sententiam recte videtur explicare, nec si secundum genus a naturali possit demonstrari, tertium ab eo debet remouere. Nam Auerroes duplex tantum principiorum genus fecit, cognitionis videlicet, seu doctrinæ solius, & cognitionis simul, & esse; quam partitionem a Simplicio in præfatione naturalis auscultationis desumpsit. Nulla item ratio potior est, cur materiam, quã ut formam, quæ alterum principium est, Naturalis debeat, aut possit monstrare; Cum præsertim forma ex operatione, ut materia ex mutatione, innotescat. Atque si materia monstrata est, eo quod contrarijs subiectum aliquod esse oporteat, formam etiam monstratam dicemus, ex principiorum contrarietate, quæ nullorum est, nisi formæ, & priuationis. Quin & illud minus recte, materiam principium cognitionis non esse. Nam si de principijs antea differendum Aristoteles docuit, quod ex eorum cognitione rerum naturalium scientia dependeat, de que his principijs, quæ in re insunt, cuiusmodi materia est, loquebatur, quomodo cognitionis, seu doctrinæ principium materia non erit? Sed hoc forte dictum est, quod eius generis principia, propositiones esse primas, seu ut dicunt, complexa statueret. Nam & Simplicius talia

DE PRINCIPIIIS RERVM

esse intellexit. Verum absolute principia omnia cognitionis, & doctrinae dici debent quomodo & esse. Nam ut per ea res sunt, quae ex illis constant, ita & agnoscuntur. Minus autem recte a Zimara reprehensus videtur, quod materiam principium ipsius esse fecisset. Etsi enim materia rei proprie essentia non est, nec pars essentiae ipsius, siquidem formae proprium hoc est, quae cuiusque rei ratio dicitur, rei tamen pars est, sine qua nec ea, nec forma esse potest, Ita principium, quo res constat, recte nuncupatur: de qua quidem re in progressu. Cum autem hunc in modum re hanc hactenus disquisuerimus, illud explicandum, an quae ex concretionem a Teophrasto demonstratio allata est; Naturalis sit, necne, & omnino a Naturali possint haec, de quibus agimus, principia demonstrari. Ac cum respectum sit demonstratione causam afferente, quae *διότι* dicitur, fieri id non posse, siquidem principia non essent, si alia principia, quibus monstrarentur, haberent, num alio demonstrationis genere, quae est *τοῦ ὅτι*, ostendantur, videndum. Averroes tradidit principia subiecti cuiusque scientiae demonstratione signi in ea posse ostendi. Quod si verum sit, poterunt, & haec principia eo modo demonstrari. Eius enim principia sunt, in quo naturalis philosophia, ut in re subiecta, versatur, nempe corporis naturalis. Eo ergo modo ostendentur, quo antea dictum est, ex rerum ortu, atque interitu, & omnino mutua mutatione. Qua demonstratione in eorum numero constituendo Aristot. ita est usus, ut simul etiam ea esse ostendisse videatur; Teophrasti autem demonstratio, primi quidem philosophi videtur, quippe qui compositum, & simplex, seu totum, & partem, quid & cuiusmodi sint contemplatur: sed tamen ad naturalem reuocatur. Nam si concreta res naturae ei negaretur, non aliter videtur id ostendi posse, quam ex eorum ortu, atque interitu, aut omnino mutatione, & motu. Nihil enim quod oritur, aut omnino mouetur simplex est, sed ex subiecto, & forma, quae eius principia sunt, & partes, coalescit. Nam

quod

quod Cœlum simplex natura ponitur, non aliter poni potest, quàm cœtera simplicia corpora, idest non ex admistione orta, aut constantia. Qui autem secus sentiunt, & quid simplex materiæ, & formæ compositionis expers putant, a vero, vt suo loco docebitur, aberrant. Hæc igitur principia posse monstrare Naturalis philosophus videtur; sed cum physicis ipsis, qui in naturæ contemplatione versantur, perspectum id satis esset, eorum demonstrationem Aristoteles disputationis suæ initio, vt diximus, prætermisit. Et hæc quidem de hoc satis.

Quæ principiorum naturalium vis & natura sit, ad quem explicare attineat, Diuinum ne, an Naturalem, & vtrum Naturalis omnia declaret. Cap. I I.

Illud vero iam paucis videndum, horum naturæ principiorum vim & naturam Physicæ ne sit explicare, an, vt Simplicius putauit, Diuini ac primi philosophi; Quæ sententia probabilis valde videtur. Nam prima philosophia sapientia dicitur, quam in primis rerum principijs, & causis versari, eaque declarare, omnibus perspectum est, & ab Aristot. traditum. Quo fit, vt ea in eius Libro primo, quæ & quot sint, scrutetur, nec alia elementa, aut principia afferat, quam quæ pro rerum naturæ principijs statuuntur, de quibus in Physicis est disputatum. Totum præterea Aristotelis de prima philosophia id opus in eiusmodi principiorum natura explicanda videtur consumi. Nam in 7. & 8. a quibus fere ea narratio exorditur, cum reliqui præludia veluti sint quædam, & apparatus, de forma & materia agitur, quæve vtriusque ratio sit, & natura explicatur. In duodecimo de principijs omnibus. Rursus in physicis analogia tantum quadam materia agnoscitur, vt in primo de naturali Auscultatione ab Aristot. scriptum est. Quod Plato in Timæo, adulterina dixerat co-

A 4 gnitione.

DE PRINCIPIS RERVM

gnitione . Quin & primi philosophi cuiusvis est rerum omnium essentias, & rationes promere, & quid quodq; sit explicare ; multo igitur magis primorum principiorum ; Quod de forma Aristot. aperte prodidit cum in fine primi Physicorum De principio secundum formam (inquit) utrū vnū sit, an multa , & quid, aut quæ sint, primi philosophi est exacte explicare . His & alijs huius generis argumentis naturalium principiorum vis & ratio a Primo, & non naturali philosopho explicanda videbitur . Verum aliter res habet . Ab utroque enim hæc considerantur , sed ratione diuersa . Nam quamquam scientiæ, quemadmodum & res, docente Aristotele, diuidantur, nil impedit tamen quo minus rei eiusdem vis & natura diuersis in scientijs explicetur . Quomodo lineam, superficiem, corpus & Mathematicus, & Naturalis contemplatur . Hominem Naturalis, Medicus & Moralis . Diuersæ rerum rationes in diuersis scientijs eas reponunt . Principia igitur naturæ, & Naturalis, & Diuinus quæ & cuiusmodi sint declarat, sed ratione diuersa . Naturalis quidem enim qua ex parte rerum, quæ oriuntur , & intereunt , mutationisque & motus principia sunt . Diuinus quatenus entia, entisque, vt ens est, nempe substantiæ principia . Quæ nimirum rationes , ac considerationes magno inter se intervallo abiunctæ sunt : Ita Naturalis materiam definit subiectum primum esse, ex quo, cū insit, res oritur primum, & in quod tandem, & postremo dissoluitur . Diuinus autem substantiam ait esse, quæ est potentia . Ita Themistius in ea digressionem, quam de priuatione, & materia in primo naturalis auscultationis conscripsit, materiam a Primo philosopho, vt solitaria quædam res, & per se definiiri voluit, a Naturali vt formæ & ortui subijcitur . Quamquam non recte, quod a Primo philosopho potentiam materiæ videtur remouere ; De qua re in progressu . Formam similiter Diuinus definit substantiam esse, qua est hoc aliquid , & per quam res omnis composita existit . Naturalis vero naturam esse, ortusque terminum, seu etiam motus

actio-

actionisque principium, & huius generis alia. Nec enim omnis formæ seu ratio, seu consideratio physici propria est, sed quatenus ad aliquem usum & actionem est comparata. Hunc formarum naturalium agnoscendarum physico terminum Aristoteles in naturali auscultatione præscripsit; quemadmodum & medico nerui, & fabro æris agnoscendi. Ad quem, inquit, usque terminum formam, & quid est cognoscere physicus debet? An ut medicus neruum, aut faber æs *μεχρι τοῦ* idest aliquousque: vnaquæq; enim alicuius rei, est gratia, & in eis formis versatur, quæ separari non possunt. Quo in loco alterum Naturalis, & Diuini in formarum consideratione discrimen traditur. Quod cum formarum aliæ sint cum materia complicatæ, aliæ ab ea abiunctæ, eas tantum, quæ materiæ annexæ sunt, eo, quo dictum est, modo Naturalis contemplatur, reliquas diuinus. In eis inquit, formis versatur, quæ separari non possunt, in materia autem sunt, siquidem homo & Sol hominem generant. Quo autem modo ea, quæ separata est, se habeat, & quid sit, primæ est philosophiæ definire. De priuatione item, quam in principijs Aristot. numerat, aliter agit diuinus, aliter naturalis. Ille contrarietatis, seu oppositionis genus quoddam sic & sic affectum, hic materiæ veluti formam quandam, cuius merito ex ea res generantur, considerat. Mouētis etiam seu efficientis & finis aliæ sunt, & aliæ horum philosophorum rationes. Quæ cum ita se habeant, & quid in hac quæstione sentiendum sit intelligitur, & quemadmodum rationes, quæ in contrarium allatæ sunt, nullum omnino huic conclusioni afferant incommodum. Sed quæstio alia remanet, nunquid naturæ omnia principia, quæ & cuiusmodi sint explicare physici sit, an aliqua duntaxat, reliqua Diuini: Averi oes primam materiam & primum mouētem physico tribuit, primum finem, & primam formam diuino. Quæ sententia a vero abest, si primus finis, & prima forma considerentur, quatenus rerum, quæ oriuntur, principia. Ita enim a Naturali, quemadmodum & mouens primus, &

prima

DE PRINCIPIIS RERVM

prima materia explicantur. Secus si absolute primum omnium finem, primamq; formam (si tamen Deum, quem ille intelligit, formam liceat appellare) contemplemur, & quatenus ad eum omnia referuntur, actusq; purus est omnis potentiae expers. Hęc namq; considerandi ratio Primi philosophi est propria. Sed & mouens primus, & prima materia aliqua sui notione ad eundem philosophum attinet, quippe quæ non omnino ad naturalem. Quod ipse Auerroes in præfatione physicorum indicauit, cum dixit, causas primas sicut mouentem primum, & primam materiam in eo opere explicari, quatenus in naturali scientia possunt sciri, indicans non omni ex parte earum illis scientiam tradi. Qui vero fieri potest, vt illius causæ, tametsi primæ cognitionem a naturali remoueamus, cum de illis ideo agendum Aristot. proponat, quòd omnium earum, etiam primarum, principiorumque primorum, & vsque ad elementa, ad rerum naturæ scientiam cognitio requiratur? Quodcunque igitur principium, seu in finis, & formæ, seu in efficientis & materiæ genere, ratione sibi propria Naturalis declaret, exquisitam tamen & exactam primorum omnium notitiam Primus philosophus impartitur.

Quæ cum satis explicata sint, ad id,
quod maxime instituimus,

quot & quæ sint

hæc re-

rum nature principia aggrediendum, Platonisq;

& Aristotelis de eis dogma di-

squirendum.

*Principiorum genera, eorumque partitionis ab Aristotele
facta disquisitio, ac veterum de eis sententiæ.*

Cap. I I I.

Vnt autem rerum naturæ, quemadmodum & earum, quæ arte constant, duobus generibus comprehensa principia. Vnum eorū, quæ in rebus insunt, ex quibus res sunt, & constant, aut etiam oriuntur, quæ elementa etiam nominantur; alterum eorum, quæ extra rem sunt, nec eius constitutionem ingrediuntur. De primo genere primum agendum: deinde de altero. Quippe hunc ordinem in eis pertractandis videtur Aristot. seruasse. Cum enim duobus prioribus Auscultationis naturalis libris totam de principijs & causis naturalibus tractationem sit persecutus, in priore eorum de ijs egit, quæ in re insunt, in altero ea etiam amplexus est, quæ extra sunt posita, alia quædam de priore genere adiiciens, quæ libro primo fuerant præterita. Atque hoc principiorum considerationis in libris illis duobus discrimen videtur; non quod (vt Portius scripsit) in priori, rerum vt fiunt, in posteriori, vt sunt, principia illa considerentur. Nam si his duobus differenti- bus modis ea Aristoteles pertractauit, non video cur non ita, ac magis etiam fortasse in primo, vt res sunt, in altero vt fiunt, fuerit ea contemplatus? Ex materia enim & forma, de quibus in primo egit, tantum sunt, fiunt autem non ex his solis, sed ab efficiente & finis gratia. Sed de hoc alias. Nunc quot & quæ sint, quæ in rebus naturalibus insunt, ex quibus fiunt & constant principia, videamus. Aristoteles in eis inquirendis hac methodo utitur, Necessè est illa, aut vnū esse, aut multa, atque si multa, aut infinita aut finita, & hæc aut duo aut tria, aut alio numero comprehensa, si vnum aut mobile, aut immobile. Quæ partitio methodo quidem tradita est, sed tamen de ea dubitamus. Primum quòd mo-
bile

DE PRINCIPIIS RERVM

bile & immobile ad numerum inquirendum non attinent, sed ad vim & conditionem principij. Deinde quod aut de principiorum generibus, aut de ijs, quæ vno genere comprehenduntur, partitio facta est. Si primo modo, non solum non infinita, sed nec plura, quam duo aut tria esse possunt; materia videlicet, forma, & (si velis) priuatio. Si altero, vt videtur, quæcunque ex veteribus commemorat, ad vnum tantum pertinent genus, nempe ad materiam, vt omnes vnum tantum posuisse dici possint, nimirum materiã. Nam & illud vnum mobile a nonnullis positum, & quattuor ab Empedocle; & Anaxagoræ similes partes infinite, & Democriti atomi pro materia posita sunt, vt hoc loco docebitur. Vnde in primo de prima philosophia in his (Anaxagora excepto) numerantur, qui in causis solam materiam agnouissent. Nec igitur quattuor, aut alio numero, nec infinita principia posuisse dici debent, sed vnum tantum, videlicet materiam, quam alij vnum quid, alij plura, alij infinita statuerint: Illud nempe rerum naturæ principia & causas inuestigãti, notum esse debuit, quot principiorum aut causarum genera essent, tum demum diuidere, vt demonstraretur, necesse esse eorum principiorum in rebus naturæ, aut vnum esse, aut plura, aut omnia. Ita quodammodo in Prima philosophia ingressus. Nam cum veterum de principijs & causis rerum sententias explicare ac disquirere institisset, quot primum causarum essent genera cõstituit, tum quæ & quot, a quibus essent inuenta ordine recensuit. Ita aliquos vnam materiam posuisse & agnouisse, alios præter eam, etiam efficientem & mouentem causam, alios deinde præter hæc formam & finem. Quod si per principium, cum partitio illa facta est, materiam tantum, ex qua primum res fiunt, & constant, Aristot. intellexit, quam necesse esset, aut vnam esse aut plures, non oportuit profecto ab eo tria tandem principia constitui, sed vnum, siquidem vnam tantum ponit materiam. Nam quærere de materia, vtrum vna sit vel plures, ac tum demum alia præter materiam statuere, ac

ita quæstionem diluere eius non est, qui apte respondeat, & de eo quod quæritur accommodate statuat. Quod si de omnibus principiorum generibus quæsitum est, ex illorum numero erat diuidendum, non ex materiæ vnius multitudi-
 ne, aut paucitate. Illud additur quod Parmenidis, & Melis-
 si de vno immobili sententia ad eam de principijs partitionem nil attinet. Nec enim de principio locuti sunt, nec vt principium illud vnum posuerunt, ac ne ponere quidem poterunt, siquidem si vnum est, quicquid est, principium esse, vt Aristot. ipse tradidit, non potest. Quamquam de Melisso Galenus in primo de elementis ex Hippocrate censet, per illud vnum, quod statuit, materiam quodammodo indicasse, ex qua omnia orta sint. De qua re in progressu. Mitto illud vnum ita per finitum, & infinitum, vt per mobile & immobile diuidi potuisse, cum præsertim Parmenides finitum, Melissus infinitum censuisset, quin & plura per mobilia, & immobilia, vt per finita, & infinita. Cum etiam fuerint, qui plura immobilia induxerint, vt Pythagorici numeros. Non recte ergo Simplicius, qui id prætermis-
 sit, tradit, quod nulli eius opinionis extitissent. Non item Alexander, qui vnius magis proprium esse, vt per mobile, & immobile diuidatur, quam per finitum, & infinitum. Quod quamquam de finitate, aut infinitate secundum numerum verum est, non tamen de ea, quæ est magnitudinis. Atque si infinitum mole vnum esse non potest, ideoque absurdum sit ista partiri, infinita etiam numero, quia esse non possunt, in plurium partitionem venire non debebant: Vnum præterea subiectum, quod sit immobile statuere, a vero abest longissime. Siquidem ex vna in aliam formam debet moueri. Non igitur id magis proprium. Ita de Aristotelis partitione sit dubitatum. Iam veterum sententias, quatenus eas nosse licet, paucis exponamus. Plurium enim scripta non extant; quædam tantum fragmenta apud Simplicium, & alios leguntur. Quare ex Aristotele, qui eas commemorat, magna ex parte desumenda. Diuersa autem de eis scribit.

Nam

DE PRINCIPIS RERVM

Nam cū Thaletem, Heraclitum, Hipparchū, & alios vnum quid, ex quo omnia fierent, statuisse inquit, nonnumquam duo principia fecisse, interdum etiam tria rursus fatetur. Ac vnum quidem ab eis positum in primo Metaph. scriptum est; A Thalete aquam, ab Anaximene & Diogene Aerem, ab Heraclito, & Hipparcho Ignē; quos omnes physicorum nomine appellat in primo de Naturali Auscultatione, vnūque mobile ab eis positum asserit. In cuius libri progressu duo eos statuisse ait, nimirum contraria, veluti rarum & densum, e quibus duobus omnia orirentur; tertium deinde addit, nempe id vnum ab eis inuectum, quod contrarijs illis afficeretur, & ex vno in aliud mutaretur. Quæ tandem sententia est, quam eis tribuit, etsi nolentibus aut veritate coactis id fateri. Qua sententia suam postea confirmat. Neminem ergo vnum re vera statuisse, etsi ita videantur, Aristot. censet. Quippē cum ex eo vno ab illis inuecto nil gigni poterat nisi raritate aut densitate, quæ in principijs possunt numerari. Raritate quidem ex aqua fieri aerem, & ex hoc ignem, densitate contrarium. Parmenidē vero cū ipse cum Theophrastus scripserit illo suo immobili vno nō contentum, rerum sensibilibus duo principia fecisse, ignem & terram, quamquam ignem vt causam agentem, vt vnum tantum, ex quo res constent re vera statuerit, nimirum terram, quam alio nomine frigidum dixit, quomodo & ignē, calidum. Empedocles, vt in sua etiam Cosmopœia legitur, quattuor simplicia corpora inuexit, ex quib⁹ cuncta orirentur, quæ cum ad materiam pertineant, vnum principium fecisse dici potest, tamen si & ipse contrarijs aliquibus vteretur. Quod etiam de Anaxagora, & Democrito, ac Leucippo dici potest. Nam quamquam infinita vterque inuexit, hic corpuscula indiuidua figuris inter se differentia, ille vero similes rerum omnium partes, in genere tamen materiae omnia sunt posita. Ita vnum tantum principij genus videntur posuisse. Democritum tamen Aristoteles scribit duo contraria fecisse, plenum & inane, ex quibus omnia

con-

contarent, siquidem atomos inani admistas, & cū eo complicatas posuit, ex quorum compositione res orientur. Ita vtrumque contrarium pro materia positum videtur. Vt in prima philosophia est traditum. Et hæc igitur nunc de ijs veteribus satis. Nam eorum de materia sententiæ magis etiam in progressu disquirentur.

Quot & quæ rerum naturæ principia sint Platonisque & Arist. sententiæ de eis disquisitio. Cap. IIII.

Vnc vero quot, & quæ principia poni debeant statuere volentes, Platonis & Aristotelis sententiam disquiramus. Nam quæ, & quibus fundamentis vtraque nixa, in libris de dogmatibus expositum est. Plato igitur vnum tantum rerum naturæ principium, ex quo oriantur, & quod in eis insit, videtur statuisse, videlicet materiam. Nam formam gignentis effectum statuit, ideoque prolem vocavit. Ideæ autem, quas cum Socrate induxit, in rebus non insunt. Quare earum merito formam ab eo positam minime dicendum. Quo fit vt Aristotelem miremur, qui, cum Ideas ab eo positas cerneret, neminem veterum formæ mentionem perspicue fecisse affirmavit. Maxime autem idearum authores eam attigisse. Quomodo enim dici hoc possit, cum ideæ exemplaris tantum habeant rationem, non formæ alicuius, ex qua res constet? Materiam autem illam, quam statuit, quoniam magnum & paruum nominavit, vt Aristot. author est, eisque duobus ipsum vnū quod formæ haberet rationem adiunxit, & formam induxisse, & omnino tria principia fecisse dici poterit. Sed ijs, cū in eius monumentis scripta non extent, non magnopere nitentur. Quis autem eorum sensus, atque intelligentia esse queat, quantum assequi potuimus, in lib. de Dogmatibus explicatum est, quemadmodum & quæ de infinito & termino in Philebo, de quinque generibus primis, essentia, identitate,

DE PRINCIPIIS RERVM

titate, alteritate, statu & motu in Timæo ac Sophista, ab eo sunt prodita, & quodam modo in principijs numerata. Quæ cum rerum naturæ ac generationis propria non sint, prætermittimus, ac ea tantum disquiremus, quæ, cum de harum rerum procreatione in Timæo differuit, ab eo sunt prodita. Illic igitur vnam materiam rerum, quod insit, principium fecit. Ac formæ quidem materialis meminit, sed vt imaginis ab idea profluentis, & omnino vt prolis & rei effectæ. Nisi principium esse ex eius sententia velimus, quatenus in materia est, & vna cum ea rem complet, quod tamen ab eo minime est explicatum. Priuationis item nil meminit, nisi quatenus materiam formarum expertem & omnino capacem inducit. Sed hæc proprie priuatio non est; Cum quamdam etiam ad formæ propensionem concludat, non solum capacitatem, vt suo loco dicetur. Illud certum, inter principia ab eo non numeratam. Hæc igitur Plato: Aristoteles autem tria aperte principia statuit, contraria duo formam, & priuationem, & tertium materiam illis subiectam, quæ vicissim ex vno in alterum mutetur. Quæ etsi methodo ac ratione posita sunt, dubitationes tamen habent, rectiusq; fortasse Plato, quam ille sensisse videbitur. Forma enim & priuatio elementi, ac principij rationem quemadmodum habeant non satis videtur perspectum. Nam principij, Aristotele docente, ratio & vis est vt primum sit, idque, cuius est principium, antecedit. Principij item aliud nullum principium est, e quo ortum ducat. Præterea non oritur, nec interit, quippe quod e principio oriretur, & in principium interiret, e quo videlicet ortum esset: Minime itaque principium. De nullo item subiecto principium dici Aristoteles statuit. Nam subiectum quodcunque id, cui subiectum est, antecedit. Principio igitur aliquid anteiret. Hæc principij ratio & natura cum sit, efficitur vt nec forma, nec priuatio principium esse queat. Forma enim suo modo oritur, & interit, eiusque principium aliud est, e quo ortum ducit, videlicet materia. Nam etsi ex materia, vt sui parte non constat

stat vi tamen & potestate in ea cohibetur, potestatisq; eius beneficio in eadem generatur, vt eius quodammodo initium dici possit. Quod etiã vocabula, quibus Græcè vtrūque significatur, declarant. Materia enim δύναμις forma ἐπιτέλεια dicitur. Quo intelligitur materiam quandam veluti formæ inchoationem esse, hæc enim fere est illa eius potentia, cuius inchoationis perfectio & complementum sit forma. Ac quamquam oriri id proprie dicitur, quod ex materia vt sui parte oritur, quod quidem cōpositum est; quoniam tamen forma, cum non esset, ex ea potentia, quæ in materia est, in lucem editur, oriri quoque ipsam non absurde conceditur. Hinc formas omnes materiales ortui, & interitui obnoxias dicimus, eas, quæ materiæ sunt expertes, ab his mutationibus liberas. Rursus de materia, vt subiecto, forma dicitur, idque Aristot. tradit in Naturali Auscultatione. Quin etiam rem eam, cuius forma est, non antecedit, sed in lucem simul eduntur. Atque vt naturæ ordine antecedere concedatur, ne hoc tamen quidem modo generatione est prior, quod principij cuiusque proprium, vt dictum est, videtur. Qua ratione concluditur non generationis tantum principium non esse, quod omnes ex Aristotele fatentur, sed ne ipsius quidem rei progenitæ. Sed multo etiam minus elementum dici aut esse potest. Elementum enim Aristotele authore, id est, e quo quidpiã componitur primo ita vt insit, indiuiduumque specie est in aliam formam. Quo modo vocis elementa litteræ sunt, e quibus illa primo cōponitur, & in quæ postremo diuiditur, Quò item simplicia corpora, ignis, aer, aqua & terra reliquorum corporum elementa nuncupantur. Hæc autem, si quis intuetur, materiæ solius rationem habere, non item formæ, intelliget. Quin & elementi, quæ dicta est, rationem nullo modo ei congruere. Nec enim ex ea res primo componitur, nec ante rem, vt dictum est, consistit, vt ad eius compositionem sumi possit, nec in eam res dissoluitur, quippe, quæ post eam non remanet; quomodo litteræ & simplicia cor-

DE PRINCIPIIS RERVM

pora his dissolutis, quæ ex eis erant concreta. Nec igitur principium formam esse, nec elementum hisce rationibus aliquis crediderit. De priuatione autem ita dubitatur. Ea enim etsi rem, cuius est, antecedit, non remanet tamen, sed aboletur & interit, vt eius interitu materiã quoque, in qua inerat interire Arist. statuat. Est item non ens per se, & quodammodo nihil, quomodo igitur corporis naturalis principium erit? At nec generationis, quòd aliquod ens esse oporteret, cui principij ratio tribuitur. Minime omnium elementum erit, cum nec ex ea res constet, nec in eam tandem dissoluatur. Aristoteles autem & principium & elementum nominat quemadmodum materiam & formam. Nam de hisce tribus loquens tum in primo Naturalis Auscultationis, tum in duodecimo primæ philosophiæ tria rerum quæ oriuntur principia esse ait, & elementa. Quod intueri eos oportet, qui priuationem ab Aristotele elementum dictam leuiter & temere negarunt. Hæc cum ita habeant, reliquum videbitur, vt sola materia principium vere sit, e quo res procreatur. Hęc etenim rem antecedit, nec oritur, nec interit, principiumque nullum aut elementum prius habet, e quo oriri, & in quod queat interire, ob eamque etiam causam de nullo dicitur subiecto. Quam ob rem veteres physici cum rerum naturæ principia, & elementa scrutarentur, vnã materiam recte videntur inquisiuisse, quippe qui principij & elementi vocabulis ad eam vnã significandam, vt Simplicius etiam nos monet, utebantur. Quod Aristot. quoque videtur testari, cum de eis loquens ait. Omnes igitur elementa, & quæ ab eis sunt dicta principia. Ita vnum ex simplicibus corporibus alij, nonnulli plura, quidam aliquid ab eis diuersum, seu vnum seu plura, aut etiam infinita, principium rerum, vt antea diximus, statuerunt, nec vllam formæ, aut priuationis mentionem fecerunt. Nec recte hoc nomine quod formam in principijs prætermiserunt, eos redarguere Aristoteles videtur, quippe nil in ea cernent, quod principij rationem obtineret. Quamquã

ea in re nonnulli eorum recte arguuntur, quod qualitatem quandam solam & materiae affectionem, non item substantiam, eam esse arbitrarentur. Substantia enim est, ut suo loco dicetur, & materiae perfectio, sed quae in materia gignitur, non quae principij e quo res fiat, obeat munus. Rectius igitur Plato in principijs eam non posuit, sed proli potius (ut diximus) comparavit, cum materiam matri assimilasset. Tria enim inquit genera sumenda sunt, vnum quod gignitur, alterum in quo gignitur, aliud a quo similitudinem trahit, quod nascitur. Idcirco comparare haec ita decet, quod recipit matri, vnde recipit patri, naturam istorum mediam proli. Quibus in verbis prolem aliud nil esse intellexit, quam formam, quae ad exemplaris speciem in materia gignitur. Quod a nobis in Libris De Dogmat. copiose est explicatum. Porro formam rerum naturae principium non esse quamquam satis monstratum videtur, hoc tamen etiam argumento colligi potest, quod communis quaedam forma, quomodo & materia, rebus omnibus esse deberet, alioqui non forma, sed formae principia essent ponenda. Quod si communis, omnia profecto ut materiae, ita & eius ratione vnum essent. Quare id vnum poneretur, quod in Par. & Mel. Aristot. reprehendit. Cum praesertim a forma rem capere ut sit, eiusque beneficio a caeteris distingui idem docuerit. Iam si communis vna forma ut materia non sit, commune profecto principium esse non potest. Nec vero analogia commune ponendum videtur, quod nulla urgeat ratio cur principium vnum modo vno, aliud alio vnum itatuatur. Tria ergo non videntur ut Aristot. tradit rerum naturae principia, sed vnum tantum, quod est materia. Vocabulo autem materiae subiectum id intelligimus, quod forma, quae in eo gignenda est, caret quidem, sed tamen eam aptum est recipere, potestateque intra se cohibet. Quod cum dicimus priuationis in principijs memorandae necessitatem excludimus, quippe quae materiae nomine intelligitur. Vnde & Aristot. materiam & priuationem subiecto vnum facit, quamquam spe-

DE PRINCIPIIS RERVM

cie, seu ratione differentia. Atque hæc causa fuit, cur priuationem Plato contempserit, vna duntaxat materia pro principio posita. Nec vero contraria principia esse ob eas, quæ allatæ sunt, rationes possunt, quod ex alijs gignantur, quod vicissim ex sese fiant, quod de subiecto dicantur, quod item in rebus inesse ac remanere ea oporteat. Rursus quod in substantia, quo in genere principia continentur, si quidem substantiæ principia sunt, contrarietas non fit. Nec veterum vllus in principijs, vt Aristot. tradit, ea numeravit, nisi quatenus ad materiam pertinent. Nam fuerunt, qui illam contrarietate constantem statuerunt, vt qui quattuor elementa, qui item plenum & inane rerum materiam fecerunt. Sed ea non est contrarietas ab Aristot. tradita, cuius vnum tantum contrarium materiam semper afficit, ita vt modo vnum in ea insit, modo reliquum; illius autem vtrumque contrarium in rebus remanet. Nam ex pleno & inani omnia constare Democritus censuit, vt Empedoc. ex quatuor elementis, Anaxagoras ex partibus similaribus inter se contrarijs. Quod si ea contrarietate, quam Aristotel. ponit veteres sunt vsi, non tamen vt principijs contrarijs, sed vt modis quibusdam, quibus res orirentur. Alij quidem raro & denso, alij concretionem & secretionem, alij aliter. Nec enim putandum raritatem, quæ in igne inest, aut aere, pro principio seu forma ab Heracl. aut Diog. positam, nec densitatem in aqua a Thalete. Sed cum ignem rarum, aut aerem illi cernerent, aquam densam eam ex illis densatione quadam fieri putarunt, non secus ac Arist. poneret, etsi rarum & densum principia non statuât. Quid igitur ille tria principia statuit, duoq; ex eis contraria facit, vnum materiam & subiectum? An sapientiæ omnis parentem & rerum naturæ acerrimum indagatorem, qui diuino quodam fato ad naturæ secreta nobis aperienda editus videtur, eius prima principia ignorasse petulanter ac temere effutiemus, vt in ipso statim limine, vt Prouerbio dicitur ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀβερρᾶρις? An cum temerarium hoc & amentia plenum videatur, no-

bis præsertim, qui ab ipsa incunte ætate eius diuinam doctrinam & admirati sumus & amplexati: dicendum potius principij vocabulum cõmuniori significatione ab eo sumptum, vt id omne significat, quod ad rei concretæ significationem, ac constitutionem requiritur, materiam scilicet & quicquid in eam recipitur, eamque afficit. Materiam itaq; quod ea forma, quæ generanda est, priuatam esse oporteat, a priuatione disiunxit, ipsamque priuationem principium fecit, per accidens quidem, sed tamen necessarium. Dico autem per accidens, quod eius formæ expertem esse materiã contingat. Nam si per se ea priuata esset, nullo vnquam tempore posset eam accipere. Quoniam item res concreta esse non potest, nisi forma in materia gignatur, ac naturale omne corpus, quod oritur & interit, ex ea & materia concretum est, principium similiter eam constituit. Ad quod ponendum eo etiam ductus est, quod forma ita efficiat vt res fit, vt antequam illa in luce edita sit, res nulla esse queat, & tamdiu solum consistat, quamdiu forma in materia permanet. Quo fit vt ea vna rei essentia & ratio dicatur. His de causis præter eas rationes, quæ in primo Natur. Auscultat. conclusæ sunt, Aristotelem ductum censemus, vt tria principia faceret, duo contraria, & vnã eis vicissim subiectam materiam. Qui autem principij & elementi vocabula proprie & per se accipiunt, quod Plato videtur fecisse, pro eo videlicet, quod rei, quæ gignitur, præit, & ex quo, cum insit & maneat, res fit, nulloque modo ex alio gignitur, materiam duntaxat principium ac elemētum possunt statuere, forma & priuatione, & omnino contrarijs a principij & elementi ratione exclusis. Quod eò magis facere coguntur, quo illud Aristot. oportet principia semper manere, verum esse existimabunt. Quod quamquam tria cum Aristot. principia ponentes, ita interpretentur, vt ei dogmati nullum afferat incommodum, in omni videlicet ortu tria hæc necessario inesse, in eam tamen etiam sententiam dictum videtur, principia æterna esse, nec fieri, aut ex sese, aut ex alio, sed

DE PRINCIPIIIS RERVM

omnia ex eis, quæ primorum contrariorum conditiones esse, sed non absque multis dubitationibus, posuerat.

Diuersæ de prima rerum naturalium materia opiniones.

Cap. V.

Voniam autem de principiorum numero satis videmur differuisse, Platonisque, & Aristot. cum de hoc ipso numero, tum de materiae necessitate sententia in lib. de Dogm. fusius a nobis explicata est, iam quæ materia hæc sit, quam rerum naturæ verū & proprium principium, ac elementum ponimus, exponamus, de forma deinceps ac priuatione dicturi. A veterum autem, qui de ea locuti sunt, sententijs ordiamur. Rerum igitur naturalium materiam primam alij aliam posuere. Nonnulli corpoream, seu corpus aliquod, quidam corporis expertem. Eorum alij corpus vnum duntaxat, alij plura, quorū alij finita, alij infinita, quemadmodum & qui vnum, alij finitum, & limitibus circumscriptum, alij infinitum. Et horū quidem nonnulli simplicium corporum vnum, veluti aerem aut aquam, alij diuersum quid, & inter ea mediū. Qui ex pluribus finitis numero corporibus materiam fecere, alij ex duobus elementis, alij ex vniuersis. Qui ex infinitis, alij ex his, quæ genere & natura, seu essentia eadem essent, sola figura inter se differentia, alij ex omnino diuersis, & inter se contrarijs. Qui autem corporis expertem, alij similiter vnum quid, alij duo, alij plura eam esse voluerunt. Tot de materia prima opiniones tum apud alios authores, tum apud Aristot. varijs in locis leguntur. Ac Thales quidem Milesius, qui primus ex his, quorum manserit memoria, rerum naturæ causas Aristot. teste inuestigauit aquam rerum omnium materiam primam fertur censuisse. Nec enim aliquod eius, in quo id legi possit, monumentum remanet, nec Alexandri, aut etiam Aristot. tempore manebat, quip-

pe quem inquit nil scriptis mandasse. Aquam autem forte ob eam causam statuit, quam in primo Metaph. Aristot. refert, quòd rerum omnium alimētum humidum sit, quod ex eo fiant omnia, quæ aluntur, eodemque calor, quo ea uiunt, seruetur, quod quidem principij, atq; materiæ, e quo res gignūtur proprium videtur. Præterea quod semina, e quibus res gignūtur, humida sint, rebusque natura humidis aquam principium esse rationi sit consentaneum. Quibus rationibus in eandem de aqua sententiam Hippocr. adductus est. ideo animam aquam esse censuit, cum quisque ex eo conflatam animam putaret, quod rerum materiam primam faciebat. Alexander tamen ait humidum simpliciter Hippocratem materiam statuisse, non definiendo vtrum aquam an aerem, ob eamque causam de eo Aristot. dixisse, dignum non esse, qui cum philosophis numeraretur. Nisi (quod verius putatur) id dictum sit, quia impius fuerit, & a Dei cognitione alienus. Quamobrem credit Simplicius φορτικότερον fuisse in primo libro nuncupatum. Sed ad eam quam de Animæ natura, ac rerum omnium materia opinionem habuerat, referri id potest. Nam quod ad materiam attinet, minus a vero (vt post docebimus) aberrarunt, qui aut aerem, aut quid ab elemētis diuersum, quam qui aquam, aut ignem eam statuerunt. Quippe ea contrarietatibus sensibus minus afficiuntur, quod materiæ proprium est, quæ nulli rei aduersatur, contraria omnia in sese excipiens. Animæ quoque ratione habita Hippocratis, quam aliorū sententia absurdior, quod e re crassiori, & ad motum, quam aer sit, aut ignis, ineptiori Animam gigneret, quæ tenuissimum quiddam videtur, & maxime mobile. Porro hanc de materia opinionem, quæ Thaletis primum, deinde Hippocratis fuit, a primis Theologis veluti Homero, & Hesiodo acceptam esse existimatur. Oceanum enim, & Thetim generationis parentes fecerunt, Deorūque iusiurandum aquam eam, quæ a Poetis Styx appellatur. Cum autem iusiurandū honorabile maxime sit, & quod maxime honorabile id ma-

DE PRINCIPIS RERVM

ximē antiquum, antiquissimam aquam eo modo statuerūt, vt rerum principium primum merito dicatur. Hæc igitur de his, qui aquam rerum materiam esse voluere. Anaximenes vero Milesius Anaximandri socius, ac Diog. Appolonia tes cum aerem antiquiorem esse arbitrarentur, tum eius, tum reliquorum simplicium corporum principium materiam fecerunt. Ac de Anaximenes quidem sententia apud omnes philosophos constat. De Diog. autem non ita. Nam Nicolaus Damascenus in Tractatione de Dijs ait eum corpus quoddam inter aerem, & aquam mediū materiam rerum posuisse. Cuius sententiæ Porphyrius quoque confert. Quod de eo videntur sensisse, quia terram, & aquam & quæ cernuntur omnia idem natura esse, & alteratione ex eadem reprocreari, ac in idem recidere in lib. de natura tradiderit, ac ea quidem nisi ita habeant, non posse illa aut misceri inter se, aut vicissim pati. Quæ omnia videntur indicare vnum quid ab elementis diuersum, vt materiā eis subiectam Diogenem statuisse. Qui autem alia in eodem libro ab eo conscripta intuetur, facile agnoscit hoc vnum, quod omnia esse, & e quo fieri omnia credidit aerem esse, quem sempiternum statuit, nec cum alijs, quæ gignuntur corporibus numerauit. Nam ex eo vno ea tantum generari dixit, quæ sub aspectum cadunt, quorum in numero aer non est. Hic enim aspectus sensum vsque adeo effugit, vt spatium id inane esse plerique putarint, in quo nil præter aerem cerne rent. Aerem autem ideo materiam statuit, quod patiatur facile & alteretur, quæ ipsius materiæ natura est. Hi igitur elementum vnum, quod infinitum esse crediderunt materiam rerum fecere. Alij qui elementum quidem vnum, sed finitum esse censuerunt, ignem posuere, veluti Heracl. Ephesius, & Hippasus Matapōtinus, huius sententiæ authores. Etenim Heraclitus ex igne, seu exhalatione procreatum, & in ignem tandem interiturum mundum sensit. In quam sententiā tum ipse, tum Hippasus venisse existimantur, quod ignem vitalem esse opificemque omnium ad alterandum,

dum, coquendumque aptum conspexerint. Quamquam his argumentis duci potius debebant, ut rerum efficientem, & generantem causam, quod plerisque placuit, non materiam eum statuerent. Unde dicendum eius potius tenuitate ac raritate ad id statuendum ductos. Nam minimum minimarumque partium id esse oportet, e quo alia procreantur. Quin & elementi ratio hæc est, ut Aristot. tradit, cum hos, qui hanc de igne sententiam habuerunt, cæteris, qui aquam aut aerem crassiora corpora induxerunt, anteponebat. Quæ etiam causa videtur esse, cur terram rerum naturæ materiam, qui posuerit e naturalibus philosophis nemo fuerit inuentus. Partium namque magnitudine nimiaque crassitie, quæ elementi naturæ aduersatur, constat. Hinc illud Aristot. elementa omnia præter terram iudicem habuisse. Sed quamquam physicorum nemo id censuerit, a Theologis tñ veteribus posita est, & a plerisque etiam alijs. Quæ fortasse de cælo oïum nutritrix, & Deorum antiquissima a Platone in Timæo appellatur. Matris namque ac nutricis more materiam & alimentum suppeditat, ex qua res & oriuntur, & cum ortæ sunt aluntur, & incrementa sua accipiunt. Sed Parmenides quoque rerum, quæ oriuntur, sensilium materiam, principiumque primum terram fecit. Nam ens vnum & immobile cum statuisset, ac sensilia generari conspiceret, eorum duo fecit principia ignem & terram, quorum ignis causæ efficientis, terra materix & patientis munere fungeretur. Ita de eo Theophrastus sensit. Quem recentiores quidam videntur quodammodo secuti, quippe qui calidum, & frigidum prima ponunt principia, cælumque & terram prima & simplicissima corpora, hanc ut materiam, illud ut causam agentem, quæ ex ea omnia generet, & reliqua etiam elementa consentanee aliquo modo Mosis, seu sacrarum litterarum traditioni, qua cælum & terram initio condita ponuntur. Atque hæc de terra & alijs elementis, quæ pro corporum materia separatim quæque sunt posita. Ad eos accedendum, qui diuersum quid ab eis, mediumque inter

DE PRINCIPIS RERVM

ea materiam fecere. Horum igitur alios simplex corpus aere rarius & igne densius, alios quiddam inter aquam & aerem medium, alios quid infinitum, in quo omnia veluti in essent confusa & permixta legimus inuexisse, quamquam qui medium quid posuerint satis non constet. Simplicius autem sui veluti oblitus cum Diogenem Anaximeni adiunxisset, eundem postea inter aerem, & ignem medium quid (ait) statuisse, Anaximandrum vero inter aquam & aerem medium quod ab Aristot. in tertio de Cœlo traditum sit, cum eorum sententias commemorat, qui vnum ex elementis materiam esse voluerunt, quod quidem dubium videtur. Libro enim 12. Metaph. dicitur mixtum quoddam ab Anaximandro inductum, ob eamque causam cum Emped. & Anaxagora eo in loco numeratur. Cuius etiam rei gratia cum eisdem collocatur, quod secretionem ex vno res fieri omnes sensissent. In eo igitur de Cœlo libro nulla Anaximandri mentio, quod Simplicium secuti alias censuimus, fieri videtur, cum præsertim de his eo in loco agatur, qui raritate, & densitate non autem secretionem res fieri arbitrabantur. Sed seu mixtum, seu medium statuerit, infinitum statuit, ob eamque causam procreationem non deficere, infinitate illa materiam suppeditante. Infinitos etiam (vt Plutarchus de eo refert) gigni mundos, & rursus in id, unde orti sunt, recidere. Quicumque autem hi fuerint, qui mediū corpus induxerunt, eò videntur ducti, quod illa ex sese vicissim oriri cernerent, nec vnum aliquod ex eis esse, quod immutabile permanens cœterorum ortui subijceretur. Aliud itaque pro materia subijciendum putarunt, quod mole esset infinitum, vt rerum ortus perpetuo (vt dictum est) duraret, nec vilo vnquam fine clauderetur. In hac materiae infinitate Thales, & Anaximenes cum eis (vt diximus) consenserunt. Melissus etiam Galeni sententia illud ens vnum immobile & infinitum ad rerum materiam significandam inuexit. Qui igitur materiam corpus vnum & quibus rationibus fecerunt, seu finitum, seu infinitum, seu elementorū

vnum,

vnum, seu quid diuersum haftenus retulimus. Eos iam exponamus qui plura corpora eam esse tradiderunt. In his Parmenidem Aristoteles numerat, Empedoclem, Anaxagoram, atq; Democritum, quorum hi infinita, illi finita & certo numero conclusa. Sed in his numerandus Parmenides potius videtur, qui vnum fecerunt. Nam ignem & terram licet posuerit, ignē tamen vt efficientem causam, non vt materiam, Theophrasto, quemadmodum tradidimus, authore, induxit. Empedocles autem quattuor elementa, quod eis nil prius esse cerneret, omniaq; ex eis oriri, illa non ex alijs, sed nec ex sese, quippe quæ immutabilia & impassibilia esse existimaret. Anaxagoras particulas infinitas rerum omnium inter se contrarias genere diuersas & similes, ab initio inter se confusas, & permixtas. Ita multis modis ab Empedocle dissensit. Sed in eo concordauit, quod, quemadmodum ille, immutabiles particulas eas, quæ nec orirentur, nec interirent, quæ materiae ratio est, esse constituit. Quin & ex eis multis seu elementis, seu similaribus partibus materiam vnā conflare vterque voluit, vt ob eam causam vnum & multa materiam eos fecisse in Naturali Auscult. Aristot. dixerit. Quam vnā materiam tum in mundi, tum in rerū singulari ortu induxerunt. Anaxagoræ opinionem Archelaus Atheniensis probauit, etsi propria quædam attulit, partim in mundi, partim in coeterarum rerum procreatione. Contrarias autem dicitur Anaxagoras particulas posuisse, quoniam plures in eis, quam in elementis ab Empedocle positis contrarietates inessent. Ac in eam quidem de particularum illarum infinitate, & permixtione sententiam eò peruenit, quòd axioma illud physicum, nihil e nihilo fieri, verissimum putaret, omniaque semel genita, cum antea nō essent, existimaret singulaq; etiam ex omnibus quottidie gigni, eorumque generationem sempiternam esse. Hæc fieri non potuisse aliàs, nec nunc posse, nisi simul omnia fuisset particulis infinitis inter se permixtis, simulque etiam nunc permixta, vt quiduis sit in quouis, perseverent. Poema itaq;

suum

DE PRINCIPIS RERVM

suum ab illo exorsus est, ἢ ὁμοῦ τὰ πάντα . i. simul erant omnia. Leucippus autem & Democritus infinita quidē corpora vt Anaxagoras, sed generis eiusdem sola inter se differentia figura, ac ea quidem minima & insensilia, vt ob eam causam atomorum nuncupationem retinuerint. De quibus Lucretius in prioribus Poematis sui libris præclare disseruit. Epicuri enim physiologiam cecinit, qui Democritum, & Leucippum in atomorum constitutione magna ex parte secutus est. Ille igitur corpora ea insectilia rerum initium esse docet, nec quia ob paruitatem non cernantur, idcirco non esse, cum & multa alia in rerum sint vniuersitate, quæ tamen sub oculorum aspectum non veniunt. Esse autem illa coloris sensiliumq; omnium qualitatum expertia, figurata duntaxat, eoque solo inter se diuersa, quòd alia aliã figuram acceperint. Ex eis vario & assiduo motu, quo celerimo per inane agitantur, res oriri, & in eadem perpetuo dissolui, nihilque non ex diuersis atomorum figuris existere, etsi non omnes omnibus queant colligari. Inane item in illis insertum esse, idque vna cum eis materiam rebus omnibus præstare. Quæ omnia Leucippo, & Democr. diuersis in locis Aristot. tribuit, corporaque hæc indiuidua plenum sæpe, seu etiam ens nominat, quod vna cum inani copuletur. Nec ea absque inani necesse posse, nec aliquid quod agat aut patiat, aut omnino immutetur, ex eis solis absq; inani procreari. Ideo & ea quia inane inter se non habent, nec diuidi posse, nec pati. Et hi quidem omnes materiam corpoream fecere. Qui autem corporis expertem bifariã sunt distributi. Alij sententiam suam enigmatibus inuoluerunt, alij aperte & nullis inuolutis quid sentirent tradiderunt. In priori ordine Pythagoricos Aristot. numerat. Ij numeros aut numerorum elementa, nempe finitum aut infinitum, seu par & impar rerum initium & materiam statuerunt, conducti, quod numeris, quos primos in natura esse arbitrabantur, plures rerum similitudines inesse cernerent, quam in his, quæ vocantur elementa. Quarum similitudinum rationem

nem

nem Aristot. breuiter cum attigisset, Alexander pluribus explicauit. Sed ea omnia prætermittenda, cum nihil firmum certumque habeant, nihil quod ab hominum opinione non pendeat; Vt interim mittamus, nulla extare, nec vnumquam visa scripta Pythagoræ huius sententiæ authoris. Nil enim ille scriptum reliquit, & si quid scripsit, id Danaæ filia moriens commendauit, monuitq; vt secretum custodiret. Quod illa diligentissime seruauit, tenuitque clam omnibus præterquam patris discipulis, quibus illius sententiæ duntaxat exposuit. Vix ergo fieri potest, vt certi aliquid de eo dogmate habeamus. Quod & de his, quæ ab alijs Pythagoricis tradita sunt, dici potest. Eos dico, qui rerum principia duplici serie complectebantur, quarum quæque decem initia contineret, vna bonorum, altera malorum. Quæ referente Aristot. hæc sunt. Bonorum, scilicet Finitum, Vnum, Impar, Dextrum, Mas, Quiescens, Quadratum, Rectum, Lumen, Bonum. Malorum autem Infinitum, Multitudo, Par, Sinistrum, Fœmina, Motum, Altera parte longius, Obliquum, Tenebræ, Malum. In quæ rerum principia quomodo res omnes referrent, non satis ab eis fuit explicatum. Ea vero & Alcmeon probauit, incertumque ait Aristoteles vtrum hic a Pythagoricis, an illi ab eo illa sumpsissent. In his ipsis, qui materiam corporis expertem in uolucris quibusdam tectâ posuerunt, potest Plato numerari, quatenus magnam & paruum materiam fecisse traditur, quo in decreto quid uoluerit certi nil potest statui. Nec enim apud eum aliquid legimus, quod ad id spectet, aut ad eius intelligentiam aditum aliquem præbeat. Materiam tamen paruum dictam censetur, itemq; magnam, quod sua natura magnitudinis experte eam omnem possit accipere. Esse autem in rebus defectiorem & exuperantiam, multum & paucum, magis & minus, quæ cum materiæ ratione in eis insint, duobus hisce uerbis indicatam, Philoponus & alij aliàs afferunt causas, de quibus in lib. De Dogm. Sed Plana quoque & superficies rerum materiam primam dici potest posuisse, siquidem ele-

DE PRINCIPIS RERVM

menta ex eis constituit, quod tamen anigmatically traditum nemo est, qui dubitet, cum ab omni ratione & mathesi alienum sit ex superficiebus corpora componere. Quemadmodum & numeros Pythagoricorum sententiam secutus cum ponit primam rerum omnium veluti materiam. Sed præter hæc eius de materia dogmata anigmatibus involuta, de eo in Timæo aperte agit; & naturam quandam esse tradit, formarum omnium ex se expertem, quæ eas tamen omnes possit capere, rerum genitarum veluti mater, ac nutritrix. Quæ omnia Aristot. a magistro accepta de eadem postea tradidit. Et hæc quidem diuersæ sunt, ac multiplices de materia prima veterum opiniones, quæ utrū ita habeant, necne, disquirendum.

*Materiam primam nullum eorum corporum esse quæ veteres
eam statuerunt. Cap. VI.*

A primum quidem quoniam veteres ferè omnes materiam corpoream fecerunt, seu elementorum vnum, seu quid ab eis diuersum, seu plura corpora, & aliqui etiam infinita, utrum hoc esse possit necne videndum est. Illudque in primis an eorum corporū, quæ ab eis posita sunt, vnum aliquod ea sit, atque si nullum est, corpusne omnino esse possit, & formam, quod dicitur, corporis obtineat. Aristot. quædam ex eis materiam esse non posse, alia ne in rerum quidem vniuersitate inueniri multis rationibus demonstrat. Elementa quidem aut vnū, aut plura esse non posse, atomos vero & omnino infinita corpora infertilia nullo modo extare. Quæ rationes tum materiæ, tum eorum corporum spectata, & inter se collata natura, magna efficacitate, ut eius plerūque omnes esse solent, præditæ videntur. Quarum robur & momentum ut perspicuum sit, hæc de rerum ortu, & materia ponantur. Materiæ proprium esse pati, & recipere, non agere, nulli eorū, quæ

quæ ex ea fiant, aut etiam formarum, quas accipit, aduersari; Primum subiectum esse, quod æternum sit, nec ex alio oriatur, simplex, & nullius concretionis particeps. Quomodo enim ex ea generans causa aliquid efficiet, nisi ab eo perpetiatur; eiusque quod gignitur formam in se accipiat? Quomodo si aget materia erit? quippe actio in materiam est, non a materia. Hinc proles materia, prolem aut fatum ex se non edit, nisi a generantis vi, quæ in semine inest, perpetiatur. Qui etiam rei genitæ pars & materia esse poterit aut eius formam in se admittere, si ei repugnet, & aduersetur? Quod nisi subiectum primum sit, materia prima non est, nisi æternum ortum erit aliquando, & interdum interibit. Quare ex alia, & in aliam materiam, ut iam prima esse non queat. Quod idem incommodum contingit, si aliquo modo concreta nec simplex statuatur. Ex materia enim & forma concreta sit necesse est. Ortum autem alterationem non esse ponendum, nec ex subiecto, quod actu sit, fieri, nilque sensibile in eo manere, quod rei, quæ gignitur subiectum sit. Nec enim ortus erit, si alteratio tantum sit, cum hæc ad qualitatem tantum, illa ad substantiam ducat. Alteratio autem erit, si ex subiecto actu existat. Nam in subiectum, quod actu est, nulla substantiæ forma potest induci. Quare ortus ex eo esse non potest, nisi formam, qua actu est, deperdet, ac subiectum, quod potentia tantum sit, remaneat. Quod si sensibilis aliqua remanet qualitas, ut in aere videtur, cum ex eo fit aqua, nimirum humor aut perspicuitas, a quæ formæ, quæ oritur subiectum non est, quomodo lignum est, cum incalescit, caloris. Sed hæc nunc satis attigisse, quæ suis locis fusius explicabuntur. Quibus ita positis & constitutis elementorum nullum materiam primam esse posse ex Aristot. demonstramus. Primum ea inter se contraria sunt, calore, frigore, humore, siccitate constantia, vicissimque agunt, & patiuntur, agentibus nimirum & patientibus facultatibus prædita. Oriuntur deinde per partes perpetuo & intereunt, vicissimque alterum ex altero procreatur. Ideo

DE PRINCIPIS RERVM

nec æterna sunt, nec prima, subiectumque aliquod requirunt, quod eorum ortui & interitui substratum sit, nuncq; huius, modo illius formam accipiat. Eorum igitur nullum materiæ primæ, vel minimum quid rationem potest habere. Nec ignis, aut aeris tenuitas, vel huius natura minime omnium sensilis, non item aquæ humor ad gignendum & alendum maxime accommodatus ad materiæ primæ rationem sunt satis, quamquam aliquod ad eam habeant momentum. Cætera quæ commemorauimus potissima sunt, eiusque rationem constituunt, quæ nisi adsint, reliqua conferre nil possunt. Tenuitas præterea crassitiei aduersatur, ut si quid tenue materia prima sit, contrarium aliquod ea protinus habeat, & cum crassum ex eo oritur, intereat, quod materiæ primæ repugnat. Sed præter tenuitatem maxima in igne inest actiuitas, qua in reliqua omnia agit, & ea absorbit: hac itaque etiam ratio materia esse non potest. Aer autem omnium quidem elementorum sensilibus contrarietatibus minime afficitur; ex quo hi, qui eum materiam statuerunt, præ cæteris ab Aristot. commendantur. Sed tamen & ipse quoque modo sensilis est, caloreque & humore constat, quorum merito cæteris elementis aduersatur. Aqua uiuentibus quidem alimentum in primis præbet, ob eamque causam & ortus materiam, siquidem hisdem res constant quibus aluntur. At nec sola aqua aluntur, quæ uiuunt, nec hæc tantum gignuntur. Alia complura sunt, quæ ex ea non fiunt, ut quæ ex terra constant, aut quæ aerea, aut ignea. Elementa etiam ex omnibus vicissim gignuntur, non ex vna aqua. Minime omnium terra materia esse potest, quamquam stirpium & animantium tot edat genera, & nutriat, tot item rerum cæterarum, ut lapidum, metallorum, succorum concretorum, ut vere omnium mater dicatur, cum præsertim aqua etiam & ignis ex ea gignantur. Nam sui mutatione & in hæc conuersione hæc gignit, nec permanet quod erat, quod materiæ tamen proprium est, crassissimarum etiam partium est, ob eamque causam a veteribus fere omnibus

nibus in materia statuenda contempta. Nullum igitur vnū elementum materia prima potest constitui; Sed nec duo aut tria ex eis, aut etiam omnia simul permixta. Nam vt coeterarum rerum veluti lapidum, metallorum, stirpiumque & animalium materia prima esse possint, ipsorum tamen per se elementorum, quæ oriri perpetuo & interire cernimus, materia esse permixtio illa non potest. Aut materia permixta erit & concreta, idque quod ex ea oritur simplex, quod ne fingere quidem licet. In mixti enim interitu elementa quidem ex eo videntur oriri, sed tamen proprie non oriuntur, cum antea inessent aut actu, aut medio modo inter actum & potestatem. Empedoclis autem de elementorum immutabilitate sententia sensui adeo repugnat, vt eam ratione refellere opus non sit. Quis enim aperte non videt aquam in aerem, & hunc in aquam mutari? Sed ne aliarum quidem rerum materia prima permixtio illa esse potest, nisi elementorum ipsorum concretione quadam sola, & partium minutarum non alteratarum iuxta positionem, non item vera admixtione gigni res dixerimus, quod falsum esse Aristot. optime monstrauit. Nec enim forma vlla substantialis, aut natura vlla ex hac elementorum compositione exoritur. Quod si vere, ac perfecte elementa, vt suo loco ostendemus, admisceantur, cum id sine alteratione esse non queat, subiectum habeat, quod omnino immutabile permaneat, necesse est. Alioqui materia eadem semper non erit. Quia & eorum nullum separatim primum est, ex quo alia fiant, sed subiectum, quodque habet, e quo progignitur, vt iam docuimus. Simul ergo etiam sumpta cum eadem, quam antea, habeant naturam, subiectum aliquod habebunt. Non solum autem elementorum nullum, aut separatim, aut cum alijs materia prima esse potest, sed nec aliud corpus, seu medium inter ea, seu non medium. Nullum enim tale simplex corpus existit. Quod si esset, materiae profectio rationem verius, quam elementorum vllum obtineret. Ex quo eius authores præ cæteris ab Aristotele, vt dictum est, commendantur. Qui autem eiusmodi corpus esse queat?

C

Nam

DE PRINCIPIS RERVM

Nam mathematicum quidem non est, nec enim materia naturalium rerum, cum animo tantum consistat, esse possit. Sed nec eius generis a physicis illis inuectum est, verum naturale rarius aere, & densius igne, vel aere densius & aqua rarius, vel etiam infinitum quid, ex quo omnia secernantur. At naturale omne sub tactum potest cadere; Ita enim secundo de ortu est definitum. Calidum itaque, aut frigidum, humidum, aut siccum erit, graue item aut leue, aliisque tactilibus qualitatibus praeditum; Elementorum igitur aliquod, siquidem haec sola ex primis tactilibus qualitatibus existunt. Ex motu item idem ex Aristotele potest monstrari, ex grauitate praeterea & leuitate, quibus corpora mouentur. Nam cum motus aut in orbem sit, aut rectus, & hic vel sursum, vel deorsum, aliquo horum motuum cieatur necesse est. Alioqui naturale non esset. Si igitur in orbem, erit coelestis naturae, sempiternum, & immortale, ex quo vt ex materia gignatur nihil. Sin sursum, aut deorsum, ignis, aut terra, aut intermediorum aliquod. Haec enim & non alia hisce motibus cientur. Simplex igitur hoc corpus ab elementis diuersum, quod omnium materia sit, esse non potest. At nec similes Anaxagorae partes in chao confusae, nec Democriti immutabilis atomorum multitudo. Primum enim infinitudo & naturae & principijs repugnat. Infinitum namque in materia nullum esse potest, multo minus in principijs. Rerum enim naturalium, quae ex eis constabunt, scientia tolleretur, siquidem infinitum sciri non potest, ac principijs ignoratis, reliqua ignorari oporteat. Concretae etiam sunt similes illae partes, aliamque habent materiam priorem, aut elementorum admixtionem, aut etiam simpliciore. Sanguinis enim & aliarum familiarium partium natura ex elementis prioribus oritur, signentumque est in illis actu eas latuisse, & solum secretas, nec genitas. Quamquam fortasse Anaxagoras materiam potestate in se omnia cohibentem Chao illo ac rerum omnium admixtione & confusione indicauit. Atomi autem seu indiuidua corpora nulla sunt, aut esse possunt. Omne enim corpus in-

finite

finite potest diuidi, nec ad statum in diuisione perducimur. Nam quamquam minima in rebus naturalibus sunt, quæ ulterius non possunt, quatenus tamen corpora, & naturalia etiam in genere diuisionem patiuntur. Atque si id interit, quod diuiditur, aliquid aliud ex eo existit. Corpus item omne naturale sensilibus constat differentijs, cuiusmodi Democrito atomi non sunt. Eas quippe sensilis omnis qualitatis expertes induxit. Naturales igitur non erunt. Ita naturalis corporis materia non naturalis. Inane item nullum est, quod in eis insertum illas nectat & copulet: & quamquam esset, quis nexus ille sit, aut vinculum ne animo quidem fingi potest. Et hæc quidem satis de harum sententiarum refutatione.

Materiam primam corpus nullo modo esse, nec corporis formam ex substantia genere sibi coenam habere. Cap. VII.

Illud vero videndum, cum nullum eorum corporum, quæ a veteribus posita sunt, materiã esse docuerimus, vtrum omnino corpus sit, aut esse possit, corporisque aliquam habeat formam. Nam inter veteres Stoici & ex recentioribus Proclus Lydus qualitatis quidem expertem, sed tamen corpoream materiam fecere, idque ex Platonis, & Aristotelis decreto: quod aliquot rationibus confirmarunt, quas paulo post commemorabimus. Nam primum, quod rei veritas est, docendum, absolute eam corpus non esse, nec fieri posse vt sit, nisi ortus prorsus tollatur. Materiam enim semper manere, nec mutari, multoque minus tolli necesse est. Corpus igitur si sit, atque permaneat, ex eo nil orietur, ac sola in rebus alteratio manebit. Quomodo enim ex eo, quod permanet, oriri aliquid potest, nisi idẽ diuersum quid ponatur? Ex aere semper manente numquam aqua orietur, nisi idem aer sit, & aqua. Cum igitur res oriantur, ex eo oriri oportet, quod potest permanere, ac ortum illum in se ac-

DE PRINCIPIIS RERVM

eipere . Id corpus esse non potest , quippe quod aliud quid actu est . Aliquid igitur fit necesse est , quod corpus non fit , eiusque , quod oritur , formam possit accipere . Ac quamquã ortus omnis ex aliquo corpore fieri videtur , illud tamen , e quo fit , alio oriente , necessario interit , siquidem ortus vnus alterius semper est interitus . Cum aer oritur , ex corpore aliquo semper oritur , igne vel aqua , vel terra , vel alio . Sed eo ipso , quo oritur , illa intereunt . Materia autem , quæ subijcitur , nec corpus aliquod est , permanet , & ex forma in formam mutatur . Iam vero si materia corpus esset , permanere id oporteret , quare nil oriretur . Hinc eos omnes , qui corpus aliquod materiam fecerunt , ortum omnem sustulisse sola alteratione relicta Aristoteles testatus est . Quod quam sit incommodum & a vero alienum nemo non videt . Sola etenim qualitate hoc modo res different , omniaque vnum erũt , solis qualitatibus differentia . Quamquam incommodum hoc fateri veteres viderentur , cum omnia vnum dicerent , & formas omnes in accidentibus , & qualitatibus numerarent . Nec vero ortus alteratio est quædam , sed ab ea magnopere diffidet . Nam præter cætera alteratio motus est , id quod ortus non est , siquidem quod mouetur est , & quod oritur non est . Quatenus igitur oritur , non alteratur . Aut itaque nullæ res orientur , aut mutatione , quæ ab alteratione diuersa est . Hoc præterea corpus sub sensum cadet , utpote naturale , sensibileque tactu erit , ut a generante causa attingi , anticique valeat . Qualitatibus igitur tactilibus præditum ac proinde contrarietatis , actiuæque naturæ particeps , quod materiæ , ut antea dictum est , repugnat . Totum præterea in ortu , si sensibile sit , in totum non mutabitur nullo sensibili manente , quod ortus proprium esse , quo ab alteratione differat , primo de ortu Aristot. tradit . At qualitatis expertis corpus , nec sensibile Stoici , & Proclus (ut mox diximus) materiam ponũt , idque ex Aristotele , ac Platonis sententia . Quod si ita sit , quæ nunc allata est , ratio nullius erit efficacitatis . Videndũ autem quibus rationibus nitantur , suumque hoc confirmẽt decre-

decretum . Primum igitur eò probant, quod primæ elementorum qualitates, quarum vi inter se mutantur, subiectum commune corpus id necessario habent, quod mutationi eiusmodi substernatur . Deinde quod corpori illi subiectum aliud si esset, quod materia prima diceretur, ad idque corpus mutaretur, contrarium aliquod ei corpori, e quo mutatio fieret, esse oporteret, atque e non corpore corpus fieret . Omnē enim mutationem inter opposita esse, & ex oppositis . Præterea quòd corpus remaneat, idque quod remanet, in omni mutatione materiæ locū obtinere . Quod nisi remaneret, sed, quemadmodum aliæ formæ, recederet, & accederet, eius priuationem in materia necessario esse, naturalemq; substantiam corporis expertem existere, quod Aristotelis doctrinæ aduersatur . Platonis autem decretum esse, inde intelligi, quod aiat elementorum formas in materia primum opificem posuisse, quod esse non potest, nisi materia corpus sit, quandoquidem illę in subiecto primo sunt corpore . Hęc illi; quorum sententiam Auicenna, & alij multi probarunt, qui corporis ex substantiæ genere formam in materia coæuam statuerunt, eamque ex Aristot. dogmatibus suis & illi rationibus ducti . Partim ne formæ creentur, atque ex nihilo oriātur, partim propter diuisiones, quæ nisi huius formæ merito fiant, & dimensiones per quas efficiantur ante omnem formam in materia ponere oporteat . Præterea vt formas appetere possit materia. Ex se nāq; minime appetere, sed eius formæ beneficio. Hęc vero & Auer. Inīam esse, cū alijs in locis, tū in 3. de cęl. Vbi illud Arist. sensiliū sensilia, eternorum æterna, & corruptibiliū corruptibilia oportet p̄cipia statuere, exponēs de propinquis, & non remotis principijs intelligendum ait, q̄ remota sensilia non sint, vt materia prima & forma prima . Per formam enim primam nullam aliam ab eo intelligi, nisi hanc corporis formam, quæ re vera vt materia prima sub sensum non cadit . Sed hos omnes tum a naturæ veritate, tum ab Aristot. & Platonis dogmatibus aberrare, materiamque primam corpus id qualitatis expertis non esse, nec vl-

DE PRINCIPIIS RERVM

lam corporeitatis, vt loquuntur, formam sibi coæuam habere, multis modis monstratur. Primum quidem quia id corpus qualitatis expers cum sit, sensibile non erit; Quare non naturale, Mathematicum igitur. Nec enim aliud inter hæc existit. Nam metaphysicum nullum est, quemadmodum his placuit. Qui vt Mathematicum trina constans dimensione, & naturale quod qualitates sensibiles adiunctas, præterea habeat, ab omnibus conceduntur, ita metaphysicū quoddam statuendum esse putarunt, quod ex matetia & corporis de substantiæ genere forma quadam concretum sit a quantitate, & qualitate abiunctum. Sed huius generis corpus nullum est, nisi animo & cogitatione, quemadmodum nec forma, per quam aiunt constitui, quæ a singulorum corporum formis abiuncta sit. Nisi generum formas a specierum & singularum rerum formis abiunctas quis ponat, quod & Aristoteli, & omnino veritati aduersatur. Nam plures in eodem formæ vna inter se diuersæ ponerentur. Sed quoniam hanc formam posteriores hi Peripatetici in materia statuunt, atq; ex ea & materia primam rerum materiam Stoici componunt, alijs etiam est rationibus refellenda. Eam tamen, quæ nunc allata est, quoniam efficax est, primum dilatemus, eiusque vim & efficacitatem ostendamus. Nullam ergo corporis, quæ genus est, formam, a singulorum corporum formis abiunctam & diuersam, quæ illis mutatis, & sibi in materia vicissim succedentibus permaneat, esse astruimus. Eamque non magis esse posse, quam animalis formam a singulorum animalium formis re ipsa disiunctam. Vt igitur hæc nulla est, sed in singulis semper inest, ac si animalia omnia tollerentur, nulla cõmunis remaneret, ita & multo etiam minus corporis formam nullam a singulis corporibus diuersam esse dicendum est. Quod eo confirmatur, quia fieri non potest, vt quid alicuius generis particeps sit, quod non aliquam eius speciem, aut etiam speciei indiuiduum aliquod non similiter participet. Quæcunque ergo corporis forma in materia inest, illa necessario, aut ignis est, aut alicuius cæterorum elementorum.

Quippe

Quippe eorum formæ priusquam aliarum rerum materiam informant, estque elementorum compositio in substantijs naturalibus prima. Perspicuum igitur est, nullam per se corporis formam ab aliorum corporum formis separatam in materia esse. Quod hoc quoque modo comprobatur. Corporis hæc forma si in materia inesset finitatem, cognitionem, unitatem, & omnino omnia, quæ a forma proficiscuntur, ei tribueret. Effet igitur materia ex se semper finita, numeroque vna omnium rerum, ac per se, nec sola analogia nosceretur, quæ omnia a materiæ natura abesse, & a formis singulis accipi in progressu docebitur. Coeteræ item omnes formæ, quæ ex materiæ sinu educuntur, & in ea gignuntur in eam corporis formam reciperentur, essentque etiam accidentia. Nam id quod actu & corpus esset informarent. Quo argumento nullam in materia formam propriam inesse, sed sua natura informem Auerroes monstravit. Nec ad id, quod aiunt licet confugere, hanc formam ad alias recipiendas tantum præparare, nec vna cum materia eas recipere. Nam si in materia inest, ac cum ea corpus conficit, non possunt formæ non in id recipi, quomodo & elementa inter se mixta, mixtionis formam accipiunt, quomodo item corpus animã. Quin & Stoici illud corpus materiam faciunt. Quod si materia est, formas accipiat necesse est. Nec præparatio receptionem impedit, quomodo lignum calore præparatum, calidumque factum ab ignis forma accipienda minime impeditur. Lignum enim calidum, non lignum absque calore formam eam accipere dicitur. Ex hac itẽ præparatione non fit quin & materiam terminet, & actu constituat, unitatemque & cognitionem ei impartiat. Quoniam igitur nulla eiusmodi in materia inest forma, corpus id metaphysicum nullo modo erit, ob eamque causam materia eo corporis genere comprehendi non poterit. Cum autem nec naturale esse, siquidem qualitatibus expers, ponatur, mathematicum esse, si sit, relinquatur. At ex substantiæ genere forma hæc corporis esse statuitur. Sed ne mathematicum quidem omnino ac simpliciter

DE PRINCIPIS RERVM

pliciter dici potest, nisi quantitatem materiam primam (quod absurdum est) faciamus. Rursus materiam corpus non esse, nec corporis formam habere ita potest monstrari. Corpus omne suapte natura finitum est, aut certe si libet, nec finitum, nec infinitum. Nullumque quod per se, ac natura sua infinitum. Materia autem vi sua ac natura quodammodo infinita est, quippe quæ a formis finitatem omnem accipiat, quarum videlicet proprium est finire, ac terminum præscribere. Corpus igitur esse non potest. Nam quod reuera materia finita est, utpote mundo conclusa a formis elementorum, quibus substrata est, sortitur. Alioqui vim suam, ac naturam, si animo concipiamus formis omnibus nudatam, infinitam quodammodo intelligemus, nullisque limitibus circumscriptam. Quomodo aquam, nisi alieno termino coerceam, infinite quasi ex se fluere videremus, ita & materia nisi a formis terminaretur infinita quædam esset extensio. Quod Aristoteles animaduertens in Naturali Auscultatione formam loco similem facit, ut quæ indefinitam magnitudinis materiam complectatur, & finiat. Nec Plato de materiae infinitate aliter videtur sensisse, cum duobus illis infinitis, magno, scilicet & paruo eam significauit, eiusque naturam indicauit. Cum item in Philebo duo genera Deum ostendisse vnum infinitum, alterum terminum, vel finem. Sed quo tandem modo infinita sit & finita in progressu explicabitur. Illud certum, in corpore quam in materia longe maiorem finitatis rationem ex se, & vi sua inesse. Quo fit ut illa corpus esse non possit. Quod ita etiam patet, quoniam corpus cum sit finitum, figura aliqua concluditur, & terminatur. Materia igitur corpus si sit, figurata erit. Quare sensilium qualitatum non prorsus expers. Nam etsi sensilium propriorum figura non est, in communibus tamen numeratur. Aristoteles item materiam corporis materiam, non corpus nominat, eandemque esse ait, magni corporis & parui. Ita corpus seu paruum, seu magnum, alterutrum autem, quodcunque sit oportet, materiam aliam obtinet, quæ corpus esse non potest. Quoniam autem

mate-

materia nec corpus est, nec corporis formam habet, inane quiddam eam esse nonnulli censuerunt, cum id inane esse crederent, in quo nec hoc aliquid inesset, nec aliqua substantia corporea. Quod etiam Democriti fuit dogma, quicquid est præter plenum, hoc autem est corpus, inane stauentis. Quos in quarto Physicorum Aristoteles reprehendit. Non quod materiam corporis expertem putarent, cum & ipse hoc arbitraretur, sed quòd inane esse eam ob causam tradidissent. Quod minime fieri debebat. Nam quamquam inane in rebus esset, ab eo tamen materia natura longe diuersa poncretur. Nec enim ab eis, quemadmodum inane potest abiungi. Infinitum præterea ignotum esse non alia ratione in eiusdem operis tertio idem monstrauit, quàm quòd materia sit, quæ formam non habet, a qua omnis cognitio desumitur. Ideo (inquit) infinitum qua ex parte infinitum est, ignotum est, Speciem enim seu formam materia non habet. Cum his verbis, formam materiae negauit, non aliam negare potuit, quam eam, quæ eius propria videretur, & ei, ut materia est, congrueret. Nec enim formam non habere eam ita ait, quasi absq; forma consistat, quippe quæ formis perpetuo subiectam arbitretur. Cum ergo, p. propriam formam res agnoscat, infinitum, quod eius experte esset, utpote materiae habens rationem, quatenus infinitum, ignotum esse tradidit. Formam itaque propriam materia non habens, corpus nullo modo esse potest. Rursus materia corpus si esset, priorem materiam ha-

beret. Omne etenim corpus e materia, & forma concretum est. Hisce rationibus satis

ostensum arbitror materiã

primam nec cor

pus esse,

quod in substantiæ genere ponatur, nec eiusdem generis formam coruam habere.

*Rationum, materiam corpus esse, aut corporis formam sibi
coenam habere concludentium solutio.*

Cap. VIII.

Eliquum est vt eas quæ contrarium docent, materiam, scilicet, aut corpus qualitatis ex- pers esse, aut corporis formam habere a Stoi- cis, & alijs conclusas rationes diluamus. Di- citur itaque qualitatum primarum subiectū elemēta esse ex materia prima & formis suis substantialibus concreta. Nec materiam, vt illis substernatur, corpus esse oportere, quippe quæ illis non substernitur, nisi formis, quibus elementa constant, intercedentibus. Quod si qualitibus illis, vt formis elementa constare cum Alexādro, Galeno, & alijs plerisque aliquis censeat, non aliter omnino ei dicendum est. Erunt enim qualitates illæ substantiales, quæ in materiam primam accipi poterunt, atque elementa cum ea conficere. Potissimum si dimensiones interminatæ in materia ponantur, quibus medijs formas eas illa accipiat. Nec vero corpus vllum, quod corpus tantum sit, nō item aer aut ignis, aut aliud quidpiam, ex materia oritur, nisi generis formam separatam & per se consistentem a rebus singulis, & speciebus abiunctam ponamus. Quod quidem corpus si gi- gneretur, ex contrario profecto, vt aliæ etiam formæ gignere tur, nempe ex non corpore, at quòd vna cum particularibus formis gignatur, non ex non corpore fieri corpus dicitur, sed ignis exempli gratia ex non igne. Ac cum materia, corpo- ris alicuius materia semper sit, vtpote formis numquam nu- data, non ita ex non corpore corpus, vt ex non aere aer fieri proprie dici potest. Illud etiam dixerit aliquis, cum dimen- siones interminatæ in materia, vt docebimus, insint, earum tantum terminum in ortu acquiri, non item eas, quæ in ma- teria iam insunt; Quamobrem nec corpus, cuius illæ initia sunt, & veluti materia. Non igitur efficitur, vt e non corpore

DE PRINCIPIS RERVM

re corpus oriatur, nec quia aer gignitur, aut aqua, idcirco & corpus generatur, nisi quatenus corporis forma in aeris, aut aquæ formis, vt magis commune in minus communi, concluditur. Nec vero corpus vllum in elementorum mutatione remanet, nec eius propterea per se priuatio in materia inest, quandoquidem nec forma a particularibus (vt dixi) abiuncta. Nec inde efficitur vt naturalis substantia corporis sit expers. Interminatæ dimensiones in materia tantum remanēt, quæ veluti materiæ obtinent rationem. Quarum terminus vna cum forma, a qua existit, re pereunte tollitur, vnaque etiā corporis, quæ ex substantiæ genere est, forma, vt quæ in ea, quæ interit, veluti genus in specie, aut in individuo inest, nō aliter atque animalis forma tollitur, ea, quæ hominis est, sublata. Ac quemadmodum vna cum ea, quæ interit, tollitur, ita simul cum ea, quæ oritur, rursus accedit. Non etiam absurdum est, corporis priuationem in materia inesse, huius videlicet, aut illius, non corporis simpliciter. Nam sub corporis forma simpliciter semper est materia, quomodo & semper priuata est, licet formis semper subiiciatur. Illud vero falsum, elementorum formas in subiecto primum corpore inesse, imo, vt Aristoteles docet, ex eis & materia, quæ corpus non est, elementa existunt. Quamquam ergo opificem elementorum formas in materia primum ponentem Plato inducat, non idcirco tamen materiam corpus esse efficitur. Quod si Aristotel. aut Auerroes materiam corpus esse enunciare aliquando, quod tamen raro euenit, videantur, aut ad eas, quas diximus, dimensiones interminatas, & materiæ extensionem respexisse putandum est, aut ad id, quod materia nunquam formarum est expers, ac cum forma semper corpus constituit. Quæ autem incommoda ex primo de ortu, & interitu cum de accretione differit, afferuntur, uim haberent, si materia nuda, & corporis aliquando expers poneretur. Sed talis nunquam est, etsi natura sua corporis genere non contineatur. Nec timendum propterea, ne formas creari, aut ex nihilo oriri fateamur, quemadmodum huius sententiæ assertores

DE PRINCIPIS RERVM

objiciunt, corporis formam veluti semen materiae ponentes, quae specificas omnes formas contineat. Nam licet nil formae in materia praesit, non idcirco tamen formae ex nihilo oriuntur. Potentia enim in materia absque vlla earum inchoatione praesistunt, e qua potentia ab agente causa in actum ducuntur. Quod his non conuenit, quae creantur, quorum nulla est in materia potentia, siquidem e materia antecedente non fiunt. Praeterea formae proprie non oriuntur, aut fiunt. Compositum est id, quod oritur, & fit, vt multis in locis Aristot. docuit. Forma autem, aut ex accidenti, aut secundario saltem dicitur oriri. Quare compositum ex materia cum fiat, creatio non est. Nec satis est eam fieri, vt quo, & vt pars. Nam vt hoc modo gignitur, ita etiam materia posita gignitur. In cuius potentia nisi praesisset, nullo modo gigneretur. Non item ob diuisionem forma haec corporis in materia ponenda. Nam dimensionum interminatarum merito materia diuiditur, aliasque, & alias accipit formas. Qui autem has negant, ante omnis formae in materia aduentum aptitudinem vt diuidatur, constituunt, eamque ad diuersas simul accipiendas formas sufficere arbitrantur. Sed illa aptitudine satis non est, aut etiam non inest, nisi per dimensiones. Quantitatis enim proprium quid diuisibilitas videtur. Illud etiam falsum, per corporis formam caeteras a materia expecti, quin sua ipsius natura, cum omnium ex se expers sit, eas expetit, illaque si inesset impediret potius, quo minus expecteret, vtpote iam quoquo modo informata. Per primam autem formam nil Auerroes intellexit, quam elementorum substantialem, aut omnino primam in vniuerso, quam ad primum philosophum tradidit spectare. Nihil ergo cum sit, quod hanc corporis formam materiae coaenam statuere in ea nos cogat, eamque incommoda multa, & absurda consequantur, ab ea ponenda abstinendum, materiaque prima aliquid esse, quod natura sua corporis expers sit, statuenda. Primum item corpus, quod in natura hac sublunari oriatur, ex materia, & elementi forma constare. Hanc enim primam compositionem

nem esse in secundo de Animalium partibus, & alibi Aristot. & post eum Gal. & alij tradiderunt.

In materia prima, tametsi corpus ea non est, nec corporis formam habet, dimensiones tamen interminatas inesse. Cap. IX.

Ed illud, quod a nobis positum est, ante omnis formæ receptionem dimensiones interminatas in materia inesse, ut quoddam quasi mathematicum corpus videatur, dubiū est, & valde controuersum. Quod, antequam ad cætera progrediamur, disquirēdum est, quippe quod constitutū nisi sit, superior de corporis forma quæstio explicata satis non erit. Aliqui igitur, & Illustres philosophi, de quorum numero inter recentiores Simon Portius est, dimensiones eiusmodi in materia negarunt, nulloq; modo in ea inesse posse ostenderunt. Primum quòd ordo naturæ subuerteretur, qui est, ut accidens omne substantia, formasque accidentarias substantialis forma antecedit. Cuius contrarium, dimensionibus illis in materia positis, siquidem accidentia sunt, utpote ex quantitatis genere, statueretur. Deinde quod quanta prius, quam quid materia esset, & effectus causæ præiret, quæ ordini similiter naturali aduersantur. Quod item quantitas per se consistens, & separata esset, quandoquidem in materia, quæ sola potentia est, non actu. Quæ Aristot. in primo de ortu, & interitu dubitatio est, cum de ortu simpliciter differit, ac quærit, quomodo ex eo, quod potentia est, existat. Est etiam materiæ potentia substantialis, quæ actum substantialem per se respicit, & ex accidenti accidentalem. Prius igitur substantialem accipi, quam accidentalem. Quantitatem item & omne omnino accidens subiectum actu requirere. Præterea fore ut per se ad compositum perlineret, utpote eius formam antecedens. His & huius generis alijs rationibus sententia hæc firmatur. Sed earum
quam

DE PRINCIPIIS RERVM

quamquam aliqua est efficacitas, efficaciores tamē sunt, quibus contraria nititur, possuntque hæ non difficile dissolui. Quin & contraria dimensiones has statuēs accommodatior, est ad eas tollendas difficultates, quæ materiam, aut corpus esse, aut corporis formam habere constituunt. Cum enim formæ quamquam materiales ex se, & sui natura indiuiduæ sint, omnemque suam diuisionem ex materia accipiant, nisi illa per se extensa sit & quanta, indiuiduæ, cum in eam excipientur, manebunt. Diuidua item ipsa non erit, nec partibus constans. Quare nec elementorum, quæ in vniuersum numero quattuor sunt, formis substrata esse poterit. Diuidua autem (vt patet) esse non potest, nisi continua & extensa, dimensionibusque prædita. At aptitudo, inquit, vt diuidi possit, ante formarū aduentum in materia præest, cuius aptitudinis merito eas admittit. Verum, quæso, vnde hæc ad diuisionem accipiendam in materia insit aptitudo? Num ex substantiæ ipsius ratione & vi? At substantiæ propria diuisibilitas non est. Omnis enim diuidi posset, quod a vero abest. A quo igitur, nisi ex dimensionibus, ac extensione? Num quicquid diuidi potest, id quantitatis, & materiæ quantæ merito non habet, cuius propria affectio est diuisibilitas? Cum ergo materiæ aptitudinem hanc cōcedunt, has, de quibus loquimur, dimensiones, veritate veluti coacti, in ea constituunt, verbaque tantum non rem ipsam immutant. Quin & formarum capacitas, quam post substantiæ notionem in materia nobis se offerre aiunt, non aliunde magis esse potest, quam ab extensione. Extensa etenim nisi esset, capere illas non posset, quæ admodum & locus, cui materiam assimilat, quod extensus sit, & quantus excipere corpora aptus est. Qui nisi extensus esset, nec ea in se acciperet, nec loci rationem obtineret. Sed alia subiiciamus, quibus hæ dimensiones, ac per eas extensio in materia necessario statuuntur. Illud tamen primum commonefaciendum eas nec finitas, nec certis limitibus circumscriptas statui; nam a forma, quæ terminus est quidam finitudo omnis, ac terminatio existit. Atque hæc infinitudo est,

quæ

quæ in materia ex se inest, eique a Platone, & Aristotele tribuitur. Nam cū infinitum aliud multitudine, aliud mole, aliud forma & specie intelligatur, id quod mole est, seu magnitudine ad materiam pertinet. Nec tamen propterea mole infinitum aliquid actu est. Namque materia infinita ex se tametsi est, finitur tamen semper, & termino aliquo concluditur, quippe quæ formarum, quæ illam finiunt, numquā est expers. Quoniam autem mole infinita ex se, & in sui natura est, idque infinitum quantitatis proprium est, & dimensionibus interminatis constat, eas materiæ sua natura, & ante formarum accessum inesse ponamus necesse est. Nec si materia mundi terminis clauditur, finitaque ab Aristot. in primo de ortu, & alibi ponitur, ideoque vnus ortus alterius interitus ad ortum perpetuandum esse statuitur, idcirco eam, quam diximus, infinitatem sui natura non habet. Nam si mundo non clausam, nec forma vlla informatam animo concipiamus, illa ex se infinita, quodammodo manebit, vt quæ nullo fine finiatur. Quin & interualli, quod Aristot. materiæ tribuit, ratione dimensiones in ea inesse ostenditur. In quarto enim Physicor. de loco loquens materiam magnitudinem esse negat, eam videlicet, quæ terminata est, & forma comprehenditur. Dimensionem vero, & interuallum magnitudinis eius capax esse statuit, quod formam possit excipere, quæ terminationis est causa. Quatenus (inquit) locus magnitudinis interuallum, ac dimensio videtur, eatenus materia esse videbitur. Hoc enim a magnitudine diuersum est. Afferatur etiam ratio ex agente causa, cuius proprium est, patiens, in quod agit, contingere, idque ab actionis principio ad finem, quod facere non potest, nisi materia dimensiones habuerit, atque easdem. Nec enim si diuersæ sint, eius, quod gignitur, & quæ antea inerant, eundem tactum esse posse. Tactum autem hunc intelligi, quo agentis & patientis extrema simul ponuntur, quamquam nullæ adhuc qualitates sunt sensibiles, quibus medijs, vt actio & passio, ita & tactus proprie efficitur. Quin & nihil impedire, quo minus dimensiones iste

DE PRINCIPIIS RERVM;

in materia insint, quandoquidem cuiuslibet transmutabili rei communes sunt, nilque habent, quod eis aduersetur. Nec verum est naturæ ordinem peruertere, dimensionibus hisce in materia ante formam substantialem constitutis. Naturæ enim ordo est, ut forma hæc terminatam quantitatem antecedit, utpote terminum ei afferens. Interminatam autem sequitur, quod sine ea in materiam recipi extensa, & diuidua non possit. Quod si dimensiones istæ in materia perpetuo non essent, sed in ea, ut forma generarentur, aut ex eius potentia educerentur, eam necessario consequerentur. Nam terminatæ essent, utpote in materia per formam illam iam determinatam. Quoniam autem materia substantia est, ordo naturæ permanet, quo substantia accidens antecedit. Hic enim naturæ ordo est. Materia accidentibus omnibus præit, tum sequuntur dimensiones interminatæ, quibus illa extenditur, & diuisionis formarum capax redditur; deinde substantiales formæ, quæ dimensionibus illis terminum statuunt, & una cum formis reliqua accidentia. Nec absurdum vllum est quantitate interminata quantam prius, quam quid materiam esse. Separata autem illa quantitas omnino non erit; quippe quæ est in materia, licet in composito, & rebus singulis proxime non insit. Admittitur vero materiæ potentiam, qua actum substantiæ respicit, substantialem esse, & accidentalem ex accidenti respicere, nempe eum, qui formam consequitur. Ad dimensiones autem interminatas, cum materiæ coæuæ sint, potentia non est, nisi quæ dicitur logica. Quare actum substantialem materiæ potentia proxime, & absque medio respicit. Quod eo magis intelligitur, quo ex ipsius materiæ potentia actus eiusmodi educitur. Subiectum autem actu terminata quantitas exigit, non interminata. Sed hæc etiam in materia, quæ actu materia est, inest, licet simpliciter actu non sit, nec propterea ad compositum per se pertinet, nisi quatenus forma sine ea materia esse, & recipi non potest. Interminata igitur quantitas, quædam materiæ affectio est, quæ cum illi coæua sit, ab ea nunquam abscedit, aliterque & aliter a formis terminatur.

Mate-

Materiam primam natura sua formarum omnium expertem esse, omniumque etiam capacem. Cap. X.

Quoniam autem materiam, nec corpus esse, nec corporis forma sibi coæua informatam, dimensiones quamquam interminatas habeat, demonstratum est, efficitur ut ne aliquidem vlla, quæ eius propria sit, & perpetuo in ea insit, informetur, quin potius formarum omnium suapte natura est expertus. Corporis namque forma si vlla esset, reliquas naturales omnes antecedit. Ea igitur cum nulla in materia esse possit, reliquæ tollantur necesse est. Ita de materia in Timæo Plato censuit, & docuit, ea ductus ratione, quod formas omnes accipere debeat, earumque varietate distingui. Quod fieri non posset, nisi informis esset, uique & natura sua formis omnibus priuaretur. Quod accommodatis admodum de unguentorum, & figurarum materia similitudinibus confirmavit. Illud enim perspicuum est, eos, qui unguenta suaviter redolentia efficiunt humidam materiam, e qua conficienda sunt, ita præparare, ut nullo odore proprio afficiatur. Nam si odore aliquo imbuta remaneret, alijs suauibus excipiendis esset impedimento, eosque omnino heberaret, aut obscuraret. Qui item in materiam aliquam mollem, quæ impressioni cedat, figuras aliquas volunt imprimere, priores omnes abolent, nullamque earum in ea omnino apparere patiuntur, sed accurate admodum leuigant. Non aliter inquit Plato, & quod omnibus passim simulachris fingendum est, illud omnibus careat necesse est. Simulachra autem formas materiales nominat, quod ab ideis exprimi, & earum vi in materia reddi putarit. Nec aliter Aristot. discipulus sensit, nec alia potiore ductus ratione. Possunt autem quæ ex Platone retulimus his confirmari, quæ in tertio de Anima Aristot. prodidit, mentem nullis rebus, aut formis permistam esse, quod

D

earum

DE PRINCIPIIS RERVM

earum omnium notionibus informetur. Quod esse nō posset, si notionem aliquam, aut speciem intellectualem propriam in se haberet. Quod enim (inquit) inest, alienum prohibet, & obijcit sese. Ideo Anaxagoras, cum omnia in omnibus esse posuisset ac, rerum omnium admistionis segregatricem mentem statuisset, eam solam a permissione liberam censuit. Nec enim aliter eam cætera posse superare, hoc est, vt Arist. ait, cognoscere, vel rectius, vt Plato in Cratilo omnia ornare, seu per omnia meare. Hinc elementa quattuor certis ac finitis carere figuris, quod rerum ortui, vt materia, subijciantur, in tertio de Cælo monstratum est. Quod videlicet subiectum in omnibus informe esse oporteat. Maxime si quidem (ait Aristot.) hoc pacto id, quod omnia suscipit formari potest, ac figuras accipere, materia præterea formarum locus, ac receptaculum dicitur. Plato *χώραν* nominauit, quod formis procreandis sedem exhibeat. Vt igitur locus a corporibus, quæ insunt, abiungitur, atque si corpore vno occupetur, accipere alia non potest, sic materia a formis omnibus natura sua libera est, quæ vnā propriam si haberet, alias excipere non posset. Cum igitur omnibus excipiendis sit comparata, ideoque *πανδεχες* .i. omnium receptaculum a Platone nominata, earum item locus & sedes, nulla propria informetur necesse est. Cum verò ratio hæc ex fine ducta sit, hanc ex vi & natura, seu essentia eius adijciamus, quod videlicet corpus rerum omnium generationi, si formam propriam illa haberet, vt materia prima subijceretur, quod in proximis capitibus falsum esse ostendimus. Essent item reliquæ formæ accidentia, quippe quæ enti actu aduenirent, quemadmodum Auerroes ratiocinatur. Quod si alia accedente forma illa interiret, materiae coæua non esset: interiretque etiam materia, forma eius propria intereunte; quomodo interit ignis, si eius forma intereat. Ens præterea ex ente generaretur, quod fateri veriti veteres ortum sustulerunt. Quæ res aliter dilui non potest, nisi quod ex ente potentia generetur, quod si propriam formam materia obtineat

neat dici non potest. Quomodo item materia rebus omnibus communis est, ita & illa esset forma, quæ eius propria poneretur. Nulla autem eiusmodi est. Nec priuationem veluti materiæ propriam formam, quæ ab ea numquam seiungatur, aliquis obijciat, eo forte argumento vsus, quod habitum quendam & veluti formam Aristot. nominet. Nam priuatio quoque quidem modum formæ, seu habitus rationem obtinet, & in materia, vt habitus quidam, inest perpetuo, sed nec vere forma est, nec habitus. Alia item & alia priuatio subinde est, quemadmodum & forma. Quare materiæ forma aliqua tametsi esset priuatio, non eius tamen propria diceretur. Quod de informitate etiam dicendum, si a priuatione quis eam seiungat. Nam nec forma quædam informitas est, nec ad materiæ essentiam pertinet. Natura autem informis materia dicitur, quia nullam habet propriam, etsi formarum numquam expers. Nec vero formas posset accipere, si in eius essentia esset informitas. Atque vt informitas materiæ ratio non est, ita nec formis subijci, etsi alicui semper subijciatur. De qua re Alexander præclare in questionibus naturalibus. Formarum autem capacem esse ad eius rationem videtur attinere. Sed de materiæ vi, & essentia mox dicetur.

Materiam accidens non esse, sed substantiam, & eam quidem potentia, quamquam actu esse aliquo modo dicitur.

Cap. XI.

M nec naturale, nec omnino corpus aliquod esse, nec corporis formam coæuam, nullamque item aliam propriam habere, sed sua natura informem esse materiam primam docuerimus, quid & cuiusmodi tandem sit, explicandum. Ac primum quidem, vtrum accidens aliquod sit, quemadmodum Pythagorici statuere eam visi sunt, cum numeros quosdam esse voluerunt, an sub-

D 2 stantia

DE PRINCIPIS RERVM

stantia potius quædam, atque si substantia sit, quæ, & cuiusmodi substantia ponenda est. Quæ fortassis quæstio parum probabilis, nec rationibus momentum habentibus nitens aliquibus possit videri, cum absurdum omnino videatur materiam, quæ naturalium rerum subiectum est, aliud, quam substantiam statui. Nam si sit, & substantia non sit, accidens esse necesse est, quod a subiecti ratione valde est alienum, quippe quod in subiecto inest, eiusque esse aliud nullum est, quam vt in subiecto in sit. Aliud itaque subiectum materia requireret, quod cum eam antecederet, statui illa prima nõ posset. Quin & materia res naturalium pars est, quam accidens esse animo concipere omnem superat absurditatem. Sed quamquam res ita habet, hanc tamen quæstionem Aristot. qui temere nil differuit, dignam, quæ disputaretur, existimauit. Ita in primæ philosophiæ libro septimo eam expendit, rationemque attulit, cur a substantiæ genere aliena videatur, quod videlicet hoc aliquid non sit, quod per se consistere & monstrari, atque intelligentia per se apprehendi, quæ substantiæ maxime conueniunt, nequeat. Nec vero solum substantiam esse, sed & quantitatem, & qualitatem, & omnino alio genere conclusam materiam visus est negasse, cum dixit eam nec esse quid, nec quantum, nec quale, nec vllum aliud aliorum generum, vt eius sententia nihil omnino esse materia videatur. Affertur vero & hæc ratio, quod materia ad aliud sit, nempe ad formam, vt in secundo Physic. est traditum, quod item potentia eam esse in secundo de Anima scriptum sit, quod quidem ita habere in progressu explicabitur. Quomodo item ens ex ente gigni non potest, nisi sit, antequam gignatur, ita & ad substantiam potentia substantia esse non videtur, nisi substantiam esse, antequam sit, statuamus. His igitur & huius generis alijs rationibus non ab re in dubium reuocatur, num materia prima substantia sit, necne. Quod eo etiam confirmatur, quod iam ostensum est, eam corpus nullo modo esse, cum sola corpora substantia esse videatur. Vnde & Aristoteles corpus sensibile, seu mobile

bile, & substantiam sensilem, seu mobilem pro eadem re usurpat. Quin & veteres nil præter corpora in rerum vniuersitate esse existimabant. Accidentia item omnia in corporibus insunt. Idcirco alteratio, & omnino motus corporibus tantum congruit, qui motus inæqualitate, & alijs accidentibus existit. Hæc cum materiam a substantiæ genere excludere videantur, quonam modo res habeat videndum. Re autem alia nulla in huius rei cognitionem certius adducemur, quam eo, quod substantiæ maxime proprium est. Quod quidem præ cæteris separationem esse, seu separabilitatem ab Aristotele traditur. Hoc perpetuo substantiæ tribuitur, quemadmodum reliquis omnibus generibus separari non posse, vt sexcentis in locis apud eum patet. Separabilis autem substantia dicitur, quod a reliquis generibus separari queat, non ita, quod omnino sine illis consistat, semper enim accidentibus subiicitur, sed quod ab hoc, & ab illo natura sua potest abiungi, ac permanere, ita vt non pereat. Quod alijs generibus minime congruit. Ea enim etsi a substantia abiunguntur, non permanent tamen abiuncta, sed eo ipso, quo abiunguntur pereunt, & abolentur, quare inseparabilia dicuntur. Hoc cum ita habeat, intelligimus materiam non substantiam solum esse, sed solam eam substantiam dicendam, quippe quæ vna a formis omnibus abiungi potest, ac illis sublatis permanere, quod illæ non possunt, cum a materia disiunguntur. Atque hoc est, quod in septimo illo primæ philosophiæ conclusum est, sed vtrum magis, an minus substantia, quam reliqua materia sit, minime nunc inquirimus. Illud tantum satis fit, intelligere substantiam esse, quod Aristoteli placitum fuisse in libro De Dogmatibus ostendimus. Patet autem hoc ex subiecti ratione mox allata, & ex eo, quod naturalia corpora, ex ea fiant, quæ cum substantia verè sint, de quibus nemo ambigit ex eo, quod substantia non fit, vt ex principio immanente esse non possunt. Alioqui quod substantia non est, substantiam antecederet. Nec si hoc aliquid non fit, quod per se consistat, aut

DE PRINCIPIIS RERVM

monstretur, non etiam per se intelligatur, idcirco substantia non est. Est enim substantiæ id genus, quod hoc aliquid non est. Quamquam Plato negat hoc aliquid non esse, imo vero hoc aliquid dici eam statuit, & verius, quam formam. Sed Platonem hac in re non probamus, veriusque Aristotelem sensisse arbitramur, hoc aliquid eam non esse statuentem, aut certe minus, quam concretum, & formam. Nam cum existere absque forma non possit, ac quicquid est, per formam sit, proculdubio hoc aliquid non ita erit, ut illa. Quod magis etiam in progressu patebit. Est autem materia substantia potentia, quare non hoc aliquid, nisi vna cum forma. Substantiam enim in potentiam, actum, & concretum ex utroque Aristoteles diuisit, & illam quidem materiam dixit, quæ per se hoc aliquid non sit, hunc formam, per quam hoc aliquid dicitur. Potentia autem materiæ non ita est accipienda, ut eam non esse, posse tamen esse intelligamus, quomodo homines gignendos potentia esse, non actu dicimus. Hoc etenim modo materia non esset, & causam agentem, a qua in actum educeretur, requireret.

Materiam item aliam, in qua potentia inesset.

Materia autem re vera est, & aliam ante se non habet. Alio itaque

modo potentia di-

citur. Quem modum difficiles explicatus quamquam habet, aliterq; & aliter a philosophis intelligatur, si qua tamen fieri poterit ratione, explicare conabimur.

Quemad-

Quemadmodum materia potentia sit, eademque actu, ac rationum substantiam eam non esse docentium solutio.

Cap. XII.

Materia igitur potestate substantiam dicimus, quod ipsa per se, & natura sua, eorum, quæ oculis spectamus, alijsque sensibus apprehendimus actu nil sit, sed effici tamen omnia possit, & Prothei veluti cuiusdam more in omnia mutari, rerumque omnium (ut ait Plato) similitudinem, atque effigiem exprimere. Ita nec ignis per se materia est, aut aer, aut aliud elementum, non item lapis, aut metallum, non omnino alia vlla substantia, nec aliorum generum vllum, sed fieri hæc omnia potest, eorum formis informata. Quomodo aqua liquabilium materia potentia dicitur, quia per se, & vi sua eorum nullum actu est, sed in omnia verti potest, eorumque formam accipere. Materia ergo hæc potentia non est, quia re vera non sit, & esse possit, re vera enim est, nec nisi esset, materiæ nomine numcuparetur; sed quoniam cum sit, nihil eorum actu est, quorum materia ponitur, sed potestate omnia. Quam materiæ potestatem eiusmodi esse in tertio de Anima indicatum est, cum materiam in quoque genere id esse, scriptum est, quod potestate est cuncta, quæ in eo sunt genere. Ideo in eius operis secundo non potestate solum, sed potestas ipsa materia dicitur, quasi res sit quædam, seu substantia, cuius natura potestate contineatur. Aliud namque est potestatem esse, aliud potestate. Nam quod potestate est, esse non videtur, quemadmodum ipsa potestas, quæ nisi sit, potestas non erit; Et potestate igitur, & quodammodo actu materia ponenda est. Potestate quidem omnia, quorum est materia, actu vero potestas, seu materia, quæ illa omnia est potestate. Quæ natura in rerum vniuersitate nisi re vera sit, sed esse tantum possit, tum ex nihilo ortus erit, tum id quod non est,

D 4 sed

DE PRINCIPIIS RERVM

fed esse potest tantum, eius quod est pars statuetur. Atque hoc forte est, quod Henricus, & Io. Scotus actu (vt loquuntur) entitatiuo materiam esse tradiderunt. Nam quamuis actus vocabulum formæ proprium est, quemadmodum materiæ potentia, idque formæ ab Aristotele perpetuo tributum, ideoque hoc nomine non recte vsi videantur, quod tamen entis gradum quendam significare voluerunt, a vero nõ aberrarunt. Sed his, quæ tradidimus aduersari id videtur, quod ex primæ philosophiæ septimo allatum est, materiam non esse quid, nec quantum, nec quare. Etenim his verbis, aut omnino, aut certe eam, quæ actu est, substantiam materiam esse Aristot. negat. Præterea materiæ, si natura quædam, aut substantia actu sit, forma aliqua propria erit, si quidem actu nil est, nisi per formam. Hæ difficultates arduæ admodum sunt, & ingentes, vt eas omnino superare vix vquam aliquis potuerit. Alij materiam quid non esse aiunt, hoc est quidditatem, seu habens quidditatem. Alij per quid substantiam, quæ ex generibus primis vnum est, interpretantur. Alij substantiam actu, quoniam potestate substantia sit. Negant præterea alij quicquid actu est, id omne per formam actu esse, & concretum. Nam actum aliquem esse, qui entis proprius est, nec a forma proficiscitur, quem entitatiuū (vt diximus) nominant. Alij solam formam actum esse, & per eam res alias actu constare, materiam autem sola esse potestate. Quarum responsionum, aut interpretationum nulla a difficultatum nodis satis nos explicat. Planum enim est per quid substantiam ab Aristotele intelligi, & eam quidem, quæ genus est, vt initio libri illius idem interpretatur. Cum inquit, id quod est, tot modis dicatur (genera prima entis commemorat) horum primum ipsum quid est esse patet, quod substantiam ipsam significat. Illud præterea notum, in quoque genere actum & potestatem ab Aristot. posita. Quæ cum ita habeant, nec quidditatem, nec substantiam, quæ genus non sit, nec eam tantum, quæ actu est, per quid intelligere videtur, si quidem quid omnino esse negat, aliaq;

etiam

etiam genera. Hoc item in Aristot. doctrina commune, & tritum actu nil esse nisi per formã. Quamquam hoc solutum iam est, cum materiam actu materiam esse diximus, eumque actum a forma non esse, & improprie dici; sed tamen dici, quia re ipsa iã est, & extra causas suas, quod Græcè τῆ ἐνεργεία, καὶ τῷ ἔργῳ verius dicitur, quam τῆ ἐν τελευχεία. quoniam hic actus perfectio quædam est, quæ a forma exoritur. Sed vt earum, quibus implicamur, difficultatum nodos exoluamus dicendum censemus, materiam quid nō esse, hoc est substãtiam, quæ proprie substantia, & quid dicitur, quod genus est substantiæ corporeæ, vt eodem in loco est traditum. Substantia inquit, manifestissime corporibus videtur competere, & cætera, quæ sequuntur. At si hoc non probetur, dicamus quid non esse, hoc est, hoc aliquid, quod indiuiduum dicitur, actu demonstratum, quod prima, & maxime substantia nominari solitum est. Quæ interpretatio eo nititur, quod quid, & hoc aliquid ad idem, hoc est substantiam significandam eius libri initio coniunxerit. Illud vero fortasse dixerit aliquis materiam quid non esse, id est, id ipsum quod materia est, id non esse, quod substantia, aut quantitas, aut qualitas, &c. horumque & materiæ diuersas esse rationes. Materiam enim subiectum vltimum esse, de quo alia dicuntur. Ita eius rationem ab aliorum rationibus diuersam esse oportere, quemadmodum substantiæ ratio ab accidentium rationibus, quod de illa dicantur, diuersa est. Posse igitur materiam substantiam esse, etsi rationem a substantiæ ratione diuersam obtineat. Sed hoc aduersari videtur, quod eo in loco demonstrare Aristot. instituit, materiam solam substantiam videri, quod alijs subijciatur, eorumque nullum sit, & illis sublatis possit permanere. Quæ demonstratio cum ea sumat, quæ primæ tantum materiæ congruunt, de ea se differere nos monuit. Dico, inquit, materiam, quæ secundum se, nec quid est, nec quanta &c. Quæ verba si ita (vt dictum est) exponantur materiæ, videlicet rationem a substantiæ ratione diuersam esse, conclusioni præcipue aduersabuntur, nempe

DE PRINCIPIS RERVM

nempè solam materiam substantiæ rationis esse participem . Alijs item materiis conueniet, quarum omnium ratio ab ea, quæ substantiæ est, diuersa est . Illud item minus probabile, quod a Simone Portio allatum est, materiæ ad omnem actum indeterminationem indicatam, quia quidem indeterminatione nulli actui addicta est, sed potentia omnis . Nec enim de indeterminatione vllus erat sermo, nec vlla inter actus comparatio fiebat . Nisi nulli actui addictam intellexerit, quia hoc aliquid, & vere substantia non esset . Quod ergo antea allatum est, potius dicendum materiam quid non esse, id est substantiam, quæ ipsa per se sit, quæ proprie, & vere substantia vocatur . Sed cum secundum se eius generis substantia non sit, potestate tamen illa est, eaque fieri apta est . Ideo substantia quædam imperfecta est, & veluti inchoata, quæ substantia simpliciter dici non debet, sed substantia potestate, eo tamen, quo dictum est, modo . Quare nec substantia simpliciter, & omnino est, vt aliqui opinantur, nec omnino potestate, vt alij, sed actu substantia inchoata, & rudis, actu item materia, potestate autem substantia simpliciter, quæ vere & proprie substantia est . Ideo in primo Physicorū cum materiæ, & priuationis diuersitas traditur, materiã proprie, & quodammodo substantiam esse ait, non simpliciter & omnino substantiam . Priuationem autem nullo modo substantiam esse . Ita Auerroes in septimo primæ philosophiæ substantiam diminutam, quia potestate sit, eam vocat . Perspicuum ergo est, quemadmodum materia substantia sit, eãq; tamen quid esse Aristoteles neget, quod eo interprete substantiam significat . Illud item formam nullam quamquam materia propriam habet, imperfectam tamen quandam substantiam, & potentiam actu, hoc est re ipsa esse, quæ potestate substantia simpliciter, & perfecta sit, atque omnia efficiatur . Vnum enim eum, qui perfectus est, actū forma impartitur, non rudem, aut inchoatum, cuiusmodi est materiæ, qui potentiæ solius proprius est, & inter actum perfectum, & nō esse omnino, seu simpliciter medius . Cuiusmodi materiam esse

esse plerisque in locis Auerroes tradidit, ob eamque causam ex esse, & non esse veluti compositam. Ita his satisfactum, quæ ex primæ philosophiæ septimo allata sunt, materiam substantiam non esse ostendentia. Cætera etiam facile diluuntur. Nam quod ad aliud fit, veluti ad actum, & formam quo minus substantia fit, non impedit, siquidem eius duplex est esse, seu etiam notio. Vna, qua ens quoddam est, in alio non inhærens, quo quidem modo substantia est: altera, qua potentia est quædam ad formas, & ita ad aliud est, actumque respicit. De qua duplici materiæ notione Themistius præclare in primo Physic. Illud autem falsum, quod a Portio dictum est, materiam primum alicuius quidem esse, non tamen ad aliquid, deinde ad aliquid dici, quod ad formam, ut ad suam perfectionem fit determinata. Nam Aristot. ait ad aliquid eam esse. Eo autem modo ad aliquid si esset, forma etiam, quæ ad materiam dicitur, ad eam ut ad perfectionem diceretur, quod falsum esse perspectum est. Ad substantiam autem materia, quamquam substantia est, potentia dicitur, quoniam cum imperfecta fit, ad perfectam potentia est. Ita & ens ex ente gigni potest, nec erit tamen antequam fiat, quoniam ens actu ex eo, quod potentia est, gignitur. Hæc de materiæ genere, & vi, seu essentia videntur dicenda, quæ si ab aliquo minus probentur, ac meliora, & doctiora in medium proferat, magnas ei gratias habebimus. Illud vero quæstioni huic adijciendum, materiam, quod sic, ut docuimus, potestate fit, aut potestas, mistioni in primæ philosophiæ duodecimo recte comparatam. Parum enim, ut Auerr. monet, abest, quin res miste sint potestate. Quemadmodum simplicia corpora, quæ in mistione potestate potius sunt, quam actu. Huius etiam potestatis, qua omnia fieri potest materia, merito efficitur, ut rerum ortus continuatus sit, nec desinat, qui finem proculdubio acciperet, nisi in materiæ veluti sinu formæ omnes potentia inessent. Sed quid ortus perennitatem dicimus? quando ne omnino quidem esse possit, quippe qui ex eo tantum sit, quod est potestate. Cuius

DE PRINCIPIIS RERVM

ius naturam cum ignorassent veteres, solumque id esse existimarent, quod actu est completo & perfecto, rerum ortum sustulerunt, veriti ne aut e non ente simpliciter fieri eum concederent, aut rem esse, antequam fieret, faterentur. Quã eorum dubitationem Aristot. diluit, materia inuecta, quæ nec nihil, nec omnino actu simpliciter sit, sed rei generandæ quædam potestas inter esse, & non esse (vt diximus) media.

Materiam primam ratione, & essentia sua potentiam esse.

Cap. XIII.

Væstio autem est de hac materiæ, quæ hætenus explicata est, potentia, vtrum ei, vt accessorium quoddam adueniat, an ad eam potius ita pertineat, vt in eius ratione, & essentia includatur. Themistius tradit materiã aliquid primum, & actu esse, tũ aliquorum materiam, ad quæ potentiam obtinet. Ac materiæ quidem nomen, quod potentia dicatur secum trahere, & ad quæ materia dicitur, ad eadem potentia esse, nec tamen eius essentiam in eo solum esse positam, vt ad alia dicatur. Ita potentiam ad materiæ essentiam minime pertinere Themistius cõset. Quod eo etiam declarat, quod rebus omnibus quædã ipsis per se consideratis conueniant, alia vt cum alijs conferuntur. Quemadmodum ligno bicubitum esse per se conuenit, duplum autem, vt ad aliud refertur. Ita igitur & materiæ vt aliquid sit, & omnino existat, per se competere, potestate autem esse, vt ad aliud comparatur. Alexander videtur contrarium sensisse. Nam in secundo Naturalium quæstionum docet materiam sua natura, atque essentia nec ἀποτύπον, nec πρότυπον. nec qualitatibus, seu formis carentem, nec eis informatam esse, sed aptam & potentia præditam vt informetur. Potentiam igitur ad formas in materiæ essentia Alexander ponit, etsi earum receptionem, aut carentiam ab ea ipsa essentia remoueat. Nam si alterutrum in ea clauderetur, reliquum

liquum eidem non posset congruere. Quare Themistium cum Alexandro plane consensisse, aut eius mentem recte omnino explanasse Zimara non vere existimavit. Sed Themistij sententiam omnino recte est interpretatus, quamquam in interpretis qui Themistium conuertit, culpa sit Averroes secum videtur pugnare, nec eadem semper sentire, nam in primo Phy. in materiæ substantia potentiam esse negat sic, quod eius definitionis pars sit, quando quidem si esset, cum per formæ accessum potentia illa intereat, ipsa quoque materia interiret. In his item, quæ sunt ad aliquid, materia quomodo & potentia poneretur. Libro autem de substantia orbis ait materiæ naturam necessario esse naturam potentiæ, eiusque substantialem differentiam potentiam, ac eam tandem per posse (ita enim eius loquitur interpretes) substantiari. Ex qua locorum dissensione factum est, ut diuersa de eo senserint interpretes, alijque aliam sententiam secuti sint. Nam Gandauensis ab essentia materiæ potentiã seiunxit, Achillinus contra, & ita de cæteris. Sed qui materiam potentiam dixere, ita ut eius ratio sit, atque essentia, sensisse rectius videntur. Quod multis modis ostenditur. Primum quia non aliter materia potētia est, quam forma actus, seu perfectio. Substantiam enim Aristot. in actum, potentiam, & concretum, seu in materiam, formam, & concretum (ut sæpe diximus) partitus est, & illam quidem potentiam, formam actum, dixit. Nec vero quædam natura, aut res forma est ab actu, seu perfectione diuersa, cuius essentia, & ratio alia sit quam actus. Nec aliter, quam per actum definitur, seu verius circumscribitur: nam simplicia definiri vix possunt. Eodem modo materia potentia est, nec alia materiæ ratio videtur, quam ut sit potentia. Dico autem materiã, quatenus materia est. Deinde ex vi nominis. Nam materiæ vocabulo aliud nil proprie significatur, quam id e quo fieri aliquid possit, aut omnino iam factum est. Quæ materiæ significatio omnis in vniuersum materiæ communis est, non primæ solius propria. Etenim lignum, aut argentum mate-

DE PRINCIPIIIS RERVM

riæ dicuntur, quoniam scamna, cathedræ, statuæ, & eius generis alia ex eis possint fieri, aut iam sint facta. Siluam etiã materiam, seu ὕλην dixerunt, quod illhic multa sit ad comburendum fabricandumque apta materia. Est etiam ὕλη Syrũ vocabulum, quod in Græciam cum plerisque alijs vocibus Cadmus importauit, priscisque Syris aquam significabat, quæ multorum sapientium sententia rerum naturæ fuit materia. Ex quo pro materia Græci vsurparunt. Quod si earũ materierum, quæ vim & naturam omnium consensu a potẽtia habent diuersam, cuiusmodi lignum, & aurum, qua ex parte materiæ sunt, vis, & essentia in potentia posita est, quid de prima tandem dicendum, quæ cum natura sua informis sit, formarum omnium capax non aliter, quam per potentiã potest definiri? Hoc vero, & Themistius veritate veluti coactus de ea confessus est, hoc ipso quod materiam dicimus potentiam statim significari. Nomẽ (inquit) materiæ id, quod potentia esse dicitur, omnino secum trahit, & ad quæ materia dicitur, ad hæc est potestate. Quare mirandum, quod eodem loco subijcit, eius essentiam non idcirco tamen esse, vt ad alia solum dicatur, primamque eius notionem haberi, absque eo, quod materia & ad aliquid esse intelligatur. Nã etsi ea, vt substantia forte, & ens absque aptitudine ad formas, & omnino potentia possit considerari, non tamen quatenus materia. Hoc enim modo substantia quidem esse intelligitur, sed potestate, non autem absolute substantia. Ac quemadmodum forma intelligi non potest primũ, vt quædam natura per se, tum vt actus atque perfectio, sed statim, vt forma est, actus esse intelligitur, hæcque eius est essentia, ita de materia dicendum. Iam si materia quatenus materia prima sui notione quædam præter potentiam natura sit, atque substantia, aut actus necessario erit, aut concretum, siquidem tribus illis substantia diuisa est. Actus autem non est, licet actu materia sit, & ens, quod a forma diuersum est; Actum enim formam dixit, per quam est hoc aliquid. Minime omnium concretum est. Rursus comprehendi animo per

se nil potest, nisi per formam. Notione igitur primâ absque potentia si intelligitur forma erit, quod nemo ne somniauerit, quidem. Sed de materiæ cognitione, quæ præter formam non sit, post dicitur. Quæ tamen præter formam haberetur, si ipsa per se formæ omnis expers simplici, ac prima notione vt substantia quædam animo conciperetur, absque ea, quam ad formam habet, potentia. Quod autem Themistius sententiam suam magis confirmans adiicit, duo esse vocabula, quibus materia nuncupatur, materiam, scilicet & subiectum, & hoc quidem prima notione, vt per se est, ei magis congruere, reliquum, videlicet, materia, vt ad formam refertur, rationem non habet. Non item illud eam subiectum esse, cum formis actu subiicitur, materiam antequam illas accipiat, cum potentiam habet, & ad eas refertur. Nam & formam cui subiicitur, subiectum respicit, & vna simul cum ea concipitur, ad eamque refertur. Subiectum etenim alicui subiectum, non aliter, ac materia alicuius est materia, & cum potestate intelligitur. Nec ea etsi formæ substrata est, eius materia esse definit, quamquam magis proprie materia diceretur, antequam eam acciperet, cum ad illam esset potentia. Nec vero ex forma solum, & subiecto res fieri dicimus, sed ex forma etiam & materia, hocque longe frequentius. Quomodo item materia notione prima, vt subiectum intelligitur, cum formarum potius expers, & earumdem capax primum omnium apprehendatur? Materiæ itaque vim & naturam non omnino assecutus Themistius videtur, nec eius illa digressio, aut explicatio, quamquam in multis præclara, & subtilis prorsus (vt aiunt) aurea est, sed ænea potius, aut ferrea auro intecta. Vt de eo dici possit, quod de Pythagoricis harmoniam in cœlorum motu ponentibus Arist. protulit, κομψῶς μὲν εἶρηται καὶ περιττῶς, ὄν μὲν ἀλλήθῶς. i. Concinne quidem & eleganter dictum, sed non vere. Nec vero materiam, vt simpliciter substantia est, primus philosophus considerat, vt ille, & alij putarunt. Quin eius generis substantiam esse tradit, & contemplatur, quæ est potentia. Quæ conside-

ratio

DE PRINCIPIIS RERVM

ratio ab eo aliena, tantum abest ut sit, vt eius maxime sit propria, ad quem actum & potentiam entis, & substantiæ differentias, seu modos pertinet explicare, & quæ actus sunt, seu actu, aut potentia ostendere. Nec in materia consideranda primus philosophus a naturali hoc nomine diffidet, quod ille substantiam simpliciter esse, hic potestate doceat; verum quod naturalis in quocunque ortu eius monstrat necessitatem, & vt ad ortum accommodatur, & ex ea formæ educuntur, eam contemplatur; Primus autem philosophus eius, quatenus est, essentiam & genus perscrutatur, eamque substantiam esse docet, non quidem simpliciter, aut etiam præcipuam, cuiusmodi forma est, quæ actus est, sed postremam nimirum potentiam. Ideo Auerroes in septimo primæ philosophiæ, vt mutationis principium est, materiam in physicis ait considerari, in scientia autem Diuina, vt substantia potestate. In octauo eiusdem tradit, materiam subiectum esse, in naturali scientia declarari, quod quidem primo Physico. præstitum est, substantiam autem esse in Diuina: harum igitur scientiarum diuersa materiæ consideratio non efficit, vt ipsa per se, quatenus materia est, absque potentia animo concipiatur. Nec id exemplum cogit, quod ad hanc potentiam a materiæ prima notione seiungendam a Themistio allatum est. Nam ad artem id pertinet, cuius subiectum, & materia omnis actu aliquid est secundum se, corpus videlicet aliquod naturale, quod ipsum per se potest intelligi, absque ea, quam ad formas habet, potentia. Quod de prima naturalium rerum materia dici non potest, quippe quæ potentia est, nec corpus, nec formam habens, quamquam actu ens, & materia, hoc ipso, quod actu ita est, eo ipso etiam est potestate, cum materiæ ratio hæc sit, & vis. Vnde & artis materia quamquam actu corpus est, quatenus tamen materia absque potentia ad eam, cuius materia est, formam nullo modo intelligitur. Potest vero quod hætenus docuimus eo etiã comprobari, quod materia ad potentiam non aliter se habeat, quam primum agens ad actum. Nam in rerum vniuersitate

tate

tate extrema duo sunt, quorum vnum actus cum sit, potentia reliquum, ad hæc vtrumque eodem modo affectum esse rationi est consentaneum. Primum autem agentem essentia sua actum esse primæ philosophiæ duodecimo Aristot. docuit, idque omnibus certum adeo, vt omnino ambigat nullus. Et igitur materia essentia sua, ac ratione potentia dicetur. Nec similitudinem tollit, aut ratione hanc infirmit, quod agens primus perfectissimus sit, materia prima imperfectissima, possitque ideo hæc ab aliquo perfici, illud nõ possit. Nam quod imperfectissima est, ex potentia proficitur, quæ eius est essentia. Quæ nisi eiusmodi esset perfectionem aliquam haberet, ad quam potentia accederet, itaque non imperfectissima. Quin etiam accessorium aliquod & non essentia potetia si sit, vt ad materiam accedens in ea inesse possit, potentia prior requiretur, alioqui in materia esse non poterit, quod incommodum tollitur, si eius essentia ponatur. Eademque de potentia illa priore quæstio existet. Rursus accidens si sit, actus cuiusdam rationem habebit, ac subiectum etiam, quod actu sit, requiret. Quamquam fortasse hæ rationes tollentur, si materiam identice (vt loquuntur) potentiam esse quis poneret. Cum autem potentiam, materiæ essentiam dicimus, essendi eius (sic perspicuitatis gratia loqui liceat) modum intelligimus, non vllam differentiam essentialem, quæ rerum cõpositarũ duntaxat est. Ita per potentiam, vt per modum, quo est, materiam definimus, seu verius describimus, quomodo res compositæ per differentias essentiales e quibus constât. Materia simplex est, nullius particeps compositionis, nec vlla differentia constituta. Quare cum substantiam potetia esse eam dicimus, quid sit, & quomodo vna exprimimus, ob eamq; causam ad eius esse potentiam spectare statuimus, siquidem non aliter, quam eodem modo & esse, & intelligi a nobis potest. Ac quemadmodum in motus essentia successio est, quamuis eius tantum essendi est modus, quia in rebus est, quæ in successione sunt positæ, ita & potentia in materiam se habet.

DE PRINCIPIIS RERVM

Dubitationum, seu rationum potentiam in materia essentia, non esse ostendentium solutio. Cap. XIII.

Ed dubitationes sunt, & eæ primum, quæ ex Auerroc antea allatæ sunt, quarû prior eo tollitur, quod cum materiam essentia sua potentiam dicimus, non eam intelligimus, qua hanc, aut illam formam potest accipere, neque enim de ea Aristot. loquitur; Sed potentiam in se, & absolute dicimus, quatenus ad formæ in genere receptionem, seu perfectionem est comparata. Et hæc quidem materiæ natura est, quæ ab ea numquam abiungitur, nec formæ accessu interit, quemadmodum hæc, aut illa potentia, qua eam accipere poterat. Quamquam, & hæc forma accedente interire fortasse absurdum est, tum quod nisi remaneat, forma in ea esse non possit, tum quod potentia, & actus inter sese referuntur, quod entium genus simul sit necesse est, quod tandem ex actu, & potestate, res constet, quæ potestas si intereat, ex actu tantum constabunt. Materia igitur ad formam mutari posse desinit, sed potentia, qua subijci illi potest, remanet. Verum fortassis potentia hæc logica est, quæ simul cum actu remanet, non autem naturalis, quæ actum antecedit, qua dicitur materiam cum eorû, quæ sunt, actu nil sit, fieri omnia posse, & omnium formas accipere. Non item vicissim potentia, & actus ita referuntur, vt semper simul sint. Nam forma nondum genita potentia ad eam erat multo tempore antea. Non etiam ex potentia, quæ relatio est, res constat, sed ex eo, quod illa est præditum. Potentia igitur hæc, quæ ad hanc est formam, quamquam intereat, ex eo tamen non fit, vt materia quoque intereat, quippe quæ essentia, & ratione ab ea diuersa est, quamquam subiecto idem sint. Nisi enim subiecto sint idem, potentiaq; identice (vt aiunt) materia statuatur, sed in eam, vt reliqua accidentia, recipiatur, eius actus erit, potentiamque aliam in materia

teria requiret, per quam eius fiat receptrix. Sed hæc identitas non impedit quo minus materia permanente potentia illa aboleatur. Nec enim materiæ ipsius aliquid est, quod aboleatur, ita vt antiqua res esse desinat, sed materia, cum ad hanc formam mutari posset, eamque accipere, posse mutari desinit, postquam ad eam mutata est. Quæ nisi desineret, eadem numero forma naturaliter posset redire, atque ita naturalis resurrectio poneretur. Hoc igitur potentiæ genus interire conceditur, nullumq; ex eo accidit incommodum. Sed potentia, qua formam in se, & absolute materia respicit, & per quam circumscribitur, esse non desinit, nec interit. Nam perpetuo materia substantia potentia est, quamquam omnibus suis partibus formis semper substrata. Quæ cum sit eiusmodi omne formarum genus potest accipere, & ad eas mutari, sed aliter & aliter. Nam ad simplicium corporum formas proxime, & absque medio mutatur, ad mixtorum remote, & simplicium formis intercedentibus. Aliter etiam ad ignis, aliter ad aeris, aliter ad aliorum formas. Contrariorum namque vnum vt habitum, alterum vt priuationem materiam respicere Aristot. docuit. Quemadmodum corpus aliter ad sanitatem; aliter ad ægritudinem affectum est. Vnam itaque in vniuersum materiæ potentiam esse in eius ratione inclusam dici potest, quæ pro formarum diuersitate ratione diuersa prædita est. Vnde potentiæ diuersæ exoriuntur, quæ pro formarum earum accessu esse (vt dictum est) desinunt. Altera Auerrois ratio de ea potentia concluditur, quæ ad hanc, aut illam est formam, quatenus hac, aut illa materia priuatur. Hæc enim ad aliquid est, nec ad materiæ essentiam attinet. Altera autem potentia, quæ ad formam in se, & absolute est, ad substantiam spectat, & eius genere comprehenditur. Nec absurdum est materiam, cum simplex sit, & ad formam comparata, atq; etiam vt rei pars fiat, aîo concepta hanc habere habitudinem in sui essentia concludere. Quod de compositis substantijs dici non potest, quippe quæ per se sunt, nec ad alium pertinent, nisi ex accidenti,

DE PRINCIPIIS RERVM

vt ad patrem Sophroniscum Socrates filius. Ex his autem, quæ dicta sunt, ea ratio diluitur, qua, qui diuersum sentiunt, maxime nituntur, materiam vnã esse, potentias multas, essentia igitur idem non esse. Quin & potentias inter se essentia idem futuras, quòd quæ vni, & eidem essentia sunt idem, inter se etiam necessario sint idem. Potentias vero diuersas esse, etsi subiectum idem. Quod tertio Physicor. Aristot. tradidit posse sanari, & posse ægrotare idem non esse, tametsi idem sit, quod possit. Soluitur igitur ratio hæc, quod potentia, quæ in materiæ ratione inclusa est, vna sit, nec plures. Nec propterea fieri, vt potentiæ inter se idem sint. Nam quæ ad diuersas formas separatim sunt, vt inter se diuersæ sunt, ita & a materiæ essentia diuersæ. Atque hoc præstat dicere, quam vt Achillinus ex Auerroe potentias ex materiæ natura multas non esse nisi extensionis, & diuisibilitatis ratione, formarum tamen ratione multas esse. Nam potentiæ in materia ex formis, ad quas sunt, considerantur. Multæ igitur eius sententia omnino erunt, ac uim suam ratio obtinebit. Nec potior est de propinqua & remota potentia responsio. Nam quæcumque sit multiplex est, tametsi duplex, aut quadruplex tñ, hinc propinqua est pro simplicium corporum numero, quorum formas materia proxime respicit. Est autem de hisce ad diuersas formas potētis duplex dubitatio. Nam cum in materiæ essentia non insint, accidant ei necesse est. Quæritur igitur num accidentia sint re ipsa, an rationis tantum. Nam rationis solum statuere absurdum videtur, quo entia eiusmodi a nostra tantum intelligentia dependant. Re ipsa autem seu (vt loquuntur) realia quomodo esse possint, si formæ quarum sunt, nondum sint? Cum huius generis relatio esse nõ possit, nisi & re ipsa id sit, ad quod est relatio. De harum etiam potentiærum numero dubitatio est, quoniam formæ, quæ fiunt, infinitæ sunt, mundi potissimum æternitate posita. Infinitæ igitur potentiæ prætuiffe ab æterno videbuntur, quod de accidentibus realibus particulatim absurdum est. Vt infinitatem interim prætereamus,

mus,

mus, quæ esse non posse monstrata est. Quod etiam perpetuum est, & nunquam ortum aliquando interibit, si quidem semper in materia fuerunt, & tamen formis accedentibus intereunt. Hoc autem esse non posse in fine primi de Cælo ostensum est. Ad hæc dicendum, potentias illas re ipsa in materia inesse, nec ab intellectu nostro tantum pendere, eiusque generis habitudines, aut relationes esse, quæ id, ad quod sunt, secum non patiantur, tantum abest, ut id necessario requirant. Formarum enim (ut dictum est) accessu aboletur. Alij in actiua agentis potentia esse, hocque sufficere formam aiunt. Alij ens rationis potentiam fatentur. Sed hoc a vero nimis abest, quod præter omnem intellectus actionem in materia insit potentia. Illud non satis, si terminus realis requireretur. Satis autem est, formam illam, etsi nunc non est, aliquando futuram. Infinitudo vero potentiarum in materia proprie non est. Nam ad simplicium corporum formas proxime illius potentia sunt totidem numero, aut specie, quot illæ. Ad mixtorum autem remotæ, quæ vix potentia dicuntur. Nec materia remota, id cuius est materia, potentia proprie est, quippe quæ multis agentibus, ac mutationibus opus habet, ut in actum ducatur. Quomodo materia prima, animalis formæ potentiam remotam dicitur habere, ut ad quam non ducatur, nisi multorum agentium opera. Quod si infinitudinem in eis ponamus, seu proximis diuersarum partium ratione, seu etiam remotis absurdum forte erit, ea admittere, quamquam ex accidenti inter se sunt ordinatæ. Quomodo enim infinita indiuidua simul esse possit concedi, cum præsertim infinitum actu esse non posse ostensum sit. Nisi forte in magnitudine tantum infinitum sit reprobatum, & in eorum etiam numero, quæ simul esse non possunt, cuiusmodi sunt corpora. De qua re alias videndum. Quod autem ingenitum nullum intereat, ita dictum aliqui existimant, ut his tantum interitus negetur, quo nullum deinde simile rursus gignatur. Ita Aristoteles eos refellere, qui mundum ingenitum, & ita interiturum ponebant, ut nullus rur-

DE PRINCIPIIS RERVM

ſus ſimilis gigneretur. Sed perſpicuum eſt, absolute de quo cunq̄ue ingenito id demonſtratum. Potius ergo dicendum videtur, in his monſtratum eſſe, quæ vere ingenita dicuntur, vereque & proprie intereunt. Cuiusmodi non ſunt potentia, quæ & ingenita, & interire improprie dicuntur. Et hæc quidem de his ſatis.

*Materiam primam, cum ratione, & eſſentia ſua potentia ſit,
hoc aliquid proprie non eſſe. Cap. XV.*

X his, quæ de materiae potentia hæcenus tradita ſunt, eam vere & proprie hoc aliquid non eſſe intelligitur. Quod quidem Ariſtotelis perſpicuum & euidentis dogma eſſe alias tradidimus. Rectius itaque ille, quam magiſter Plato, qui eam hoc modo & verius, ac magis proprie, quam formam nominandam exiſtimauit. Quomodo enim ſi eſſentia, ac ratione ſua potentia eſt, & ab ea, vt ille etiam fateatur, nullo tempore excidit, hoc aliquid eſſe, aut dici poſſit? Illud nempe hoc aliquid eſſe omnes cõcedunt, quod actu eſt, quodque poſteſt digito veluti monſtrari, quodque eiſmodi eſt, vt ſi quærat̄ur quid res ſit, non aliud, quam illud reſpondeatur. Atque hoc, vel concretum eſt ex materia, & forma, aut certe forma ipſa, per quam concretum exiſtit. Veluti ſi ſphæra ænea ſit, & quis quid ſit inquirat, ſphæram proſecto non æs dicemus. Sphæram autem aut formam, aut concretum ipſum. Plato autem contra docuit, qui de figuris aureis, quæ in dies ex auro viciffim fiant, ſi quærat̄ur quid ſint, aurũ voluit reſponderi, non circulum, aut ſphæram. Idque eo argumento quod aurum, & omnino materia permaneat, formis illis ſubinde mutatis. Eſſe autem materiae propriam permanentiam, ſicut formarum mutationem. Nec enim quæ non permaneat, materiam eſſe, aut vocari poſſe, idque pronominibus hoc, vel illo indicari. Quæ ſententia veterum etiam fuit, qui ob permanentiam, quæ in materia cernitur, eam cuiuſque rei naturam eſſe, non formam.

mam censuerunt . De qua re Aristot. secundo Naturalis Au-
 scultationis. Sed ratio eiusmodi efficax non est. Nam per-
 manentia materiæ quidem propria est, qua non a formis so-
 lis differt, sed etiam a priuatione, quæ subiecto ab ea non
 dissidet. Verum vt hoc aliquid materia, aut aliud quidpiam
 sit, non efficit. Actus namque hoc proprium est, per quem
 res existit, quæ nisi existat, nullo potest pronomine indicari.
 Quamdiu sola est materia, quæ tamen sola esse numquam
 potest, sed animo sic, & cogitatione fingatur, res minime exi-
 stit, nec suam obrinet naturam. Actus, qui forma est, quo
 hoc efficiatur, adueniat necesse est. Idcirco & formam verius
 quam materiam naturam esse, Aristot. contra veteres tradi-
 dit. Quemadmodum autem materiæ permanentia ad hoc
 nil confert, ita nec formarum mutabilitas alicui est impedi-
 mento. Quamdiu enim sunt, hoc aliquid efficiunt, vbi esse
 desinunt, hoc aliquid etiam desinit; Cum autem materia,
 quia potentia est, vere & proprie hoc aliquid non sit, quod
 tamen materia actu sit, & ens a forma diuersum, aliquo mo-
 do, & minus proprie hoc aliquid dicetur. Ita magis, quam
 priuationem hoc aliquid eam esse primo Physic. traditum est.
 Nam priuatio nullo modo hoc aliquid dici potest, quippe
 ei quod, aut per quod hoc aliquid est, nimirum formæ ad-
 uerfetur, eamque summoueat. Atque si vlla ratione, cum
 non omnino priuatio, vt dicemus, nihil sit, hoc aliquid dici
 possit, longe tamen materia minus dicitur, quomodo & mi-
 nus est, quam illa. Ea etenim comparatione priuationem
 quoque ipsam aliquo modo hoc aliquid esse Aristot. conce-
 dere videtur. Quod non magis absurdum, aut mirandum,
 quam quod eam habitus, & naturæ rationem aliquam secū-
 do eiuldem operis tradidit habere, cum tamen habitui, &
 naturæ penitus sit aduersa. Nec vero Platonem, cum mate-
 riam hoc aliquid esse concessit, Aristoteles (vt Simplicius
 credit) secutus est. Plato nempe hoc aliquid materiam, nec
 formam esse voluit, Aristot. formam non materiam, etsi hęc
 magis, quam priuationem, quod in lib. de Dogmatibus sa-

DE PRINCIPIS RERVM

tis explicauimus. Hinc autem potest intelligi materiam nec corpus esse, nec corporis formam vllam coeuum habere, nec omnino actum esse, qui per se absque forma possit existere. Nam quicquid horum ponatur, hoc aliquid erit, vereque dici poterit, quod falsum esse ostensum est.

Quaedam de materiae potentia dubitationes, & quomodo a priuatione differat, eaque in illius ratione posita sit, non autem priuatio, hac vero principium non illa, & omnino quid priuatio.

Cap. XVI.

Sed quæret aliquis quonam modo formas materia accipiat, eisque informetur, si vi & essentia sua (vt explicauimus) potentia est. Nec enim, si eiusmodi sit, a potentia potest excidere, id quod Plato in Timæo aperte constituit, quam tamen cum formas accipit, excidere necesse est, ne actu simul & potentia statuatur. Rursus priuatam esse vi, & essentia sua oportebit. Nam potentia esse non potest, nisi eius expers sit, cuius est potentia. Quod si priuatio in eius sit essentia, cum eam deserere non possit, nullas vnquam formas accipiet. Quod cum aperte falsum sit, in eius essentia priuatio non erit, quare nec potentia. Sed & Aristot. dogma est, priuationem materiae accidere. Illud etiam dubium est, cum formarum expers non aliter materia sit, atque earum potentia, & receptaculum, cur non ex priuatione perinde, ac ex potentia sit definita? Cur non item potentia in rerum naturæ principijs perinde, ac priuatio fuit reposita, si non minus, quam illa ad rerum generationem requiritur, cum presertim per se ens sit, at priuatio non ens? Quibus dubitationibus diluendis dicitur, materiam re vera, & ex se a sua ipsius potentia numquam excidere, eamque tamen formas accipere, illisque subijci. Nam duplex (vt dictum est) potentia in ea inest, vna ad formam

in

in se, & absolute, cum sua natura informis sit, formarumque capax, altera ad hanc, aut illam formam. Quod cum sit, a priorum nunquam excidit, tametsi formas accipiat, quandoquidem permanet, quod erat, nec vim propterea, ac naturam suam amittit, quæ eiusmodi est, ut omnia effici valeat. Posterior potentia formæ aduentu aboletur. Quæ nisi periret, id, quod dictum est incommodum, actu simul, ac potentia futuram consequeretur. Cum potentia autem illa, quæ ad formam in se est, ut ad perfectionem suam actus hic, aut ille potest cohærere. Quemadmodum homo disciplinæ natura capax cum sit, capacitatem eam non amittit, cum disciplinis actu imbuitur. Aliæ dubitationes dilui commode non possunt, nisi priuationis natura, & vis, & quemadmodum ad potentiam affecta est, quoque modo inter se differant, exponamus. Sed in primis commonefaciendum de ea priuatione nunc non agi, quæ est ex formæ, seu habitus interitu, a qua ad habitum, & formam, cuius est, regressum non esse in Categorijs traditum est. De ea tantum sermo est, quæ formam, aut habitum antecedit, cum forma, scilicet, seu habitus, cuius est, nondum existit. Hoc priuationis genus aliud nil est, quam formæ carentia, cum proxima ad eam accipiendam habilitate, quæ nisi insit, priuatum id dici proprie non potest, quamquam eam formam non habet. Qua in re cum potentia conuenit, etsi ab ea differt, quod accedente forma interit, cum potentia possit (ut antea docuimus) permanere. Potentiam autem eam dico, qua formam in se, & absolute materia respicit, eiusque capax esse dicitur. Quomodo vero non periret priuatio, quæ formæ carentia est, nisi forma carere, simulque non carere materiam ponamus, quod nullo modo dici potest? Hunc priuationis interitum Aristot. tradidit, cum materiam sua quidem natura ortus, & interitus expertem fecit, sed tamen priuationis merito interitus participem, cum videlicet illa formæ aduentu interit. Suo autem modo dicitur interire, quo scilicet potest. Nam interitus proprie eius est, quod est, & per se est, eam autem non ens

per

DE PRINCIPIIS RERVM

per se esse traditum est, quamquam & ens aliquo modo, & forma etiam nuncupatur. Sed de hoc postea. Illud nunc ponatur eam interire, ob eamque causam a potentia, quæ dicta est, differre. Quæ cum ita se habeant, intelligi potest priuationem in materiæ essentia non esse. Nam si esset, aut nunquam, non aliter, ac illa, aut cum materia periret. Quorum vtrumque falsum cum sit, ab eius essentia seiungi dicendum est. Quin si materia essentia sua, ac ratione esset priuata, formas nunquam posset accipere, quippe quæ ab ea nunquam excederet. Ac quemadmodum formas accipere, & illis subiici, ac informari, materiæ ratio, aut essentia non est, ita nec eis priuari. Vtrumque enim in ea vicissim inest, nunc videlicet formæ expers, nunc informata. Quod esse non posset, si earum alterutrum ad eius essentiam spectaret. Capacitas tantum, & habilitas ad eas accipiendas in eius essentia posita est. Nec si hæc eiusmodi sit, idcirco & priuationem talem esse (vt obiecimus) oportet. Nec enim necessarium est, vt habilitas, potentiaque illa formæ carentiam adiunctam perpetuo habeat, quippe quæ cum forma esse potest. Satis est vt natura sua formas in se materia non habeat, quarum essentia & ratione sua est capax. Ita dicitur, materiam nec quid, nec quantum, nec quale esse, sed hæc omnia potestate, quoniam natura sua nullum est eorum, potentiamque tantum ad ea omnia obtinet. Quæ potentia in ea semper permanet, etsi illa accedant, eorumque priuationes aboleantur. Themistius aliter ab hac quæstione se explicauit, nam in materiæ essentia, si prima innotione consideretur, potentiam esse noluit, ob eamque causam nec priuationem. Sed hoc a vero alienum esse antea docuimus. Illud autem dubium, quod ait, & ex Alexandro in quæstionibus acceptum, quamquam formarum priuatio in materiæ essentia non inest, earum tamen negationem inesse. *Νᾶ ἔ ποίαν τῆ αὐτῆς φύσει, ἀλλὰ μὴ ἀποιον* inquit, nisi quatenus *ἀποιον* negationem significat. Nam si *ἀποιος* esset, & priuata, iam qualitate aliqua, ait Themistius, informaretur, siquidem priuatio qualitatem quandam, &

natu-

naturam significat. Dubium inquam hoc est, quoniam natura sua non solum formas materia non habet, sed earum etiam est capax, ad easque accipiendas habilis, quod quidem aliud nil est, quam eis priuari. Nec ἀπολοῦ materiam concedere propterea timendum, quia qualitatem, seu formam in se haberet. Nam non eius generis priuatio forma est, cuius materia priuationem dicitur habere, nempe formarum, quæ vere, & proprie dicuntur. Et hæc quidem ad secundam dubitationem. Ex his autem & tertia diluitur. Quoniam enim priuatio in materia interit, nec eam semper comitatur, & a potentia numquam illa excedit, ex potentia est definita, non ex priuatione. Vim etiam, & essentiam materiae potentia magis indicat, quæ imperfectionem quandam, cuiusmodi materia est, significat. Ad ens præterea potentia magis, quam priuatio pertinet. Nam cum actu substantiam partitur, quod priuatio non facit. Est autem materia substantia, non igitur ex priuatione, quæ non ens est, debet definiiri. Rursus ad formam, ut ad perfectionem potentia refertur. Magis igitur, quam priuatio, materiae propria, quæ formæ gratia est comparata. Quoniam autem potentia accedente forma non perit, mutationis, seu ortus terminus esse non debuit. Eius enim terminorum, cum alter acquiritur, reliquus desinat, necesse est, siquidem materia sub utroque esse non potest. Id facit priuatio, quæ formæ, ad quam ortus est, accessu euanescit. Principium autem Aristot. id posuit, e quo ortus, & omnino mutatio inciperet, ita ut altero adueniente recederet. Quod si potentiam proximam, quæ ad formam generandam est, quis obijciat, siquidem forma accedente non minus, quam priuatio (ut dictum est) aboleatur, ne hanc quidem ita ut priuationem, commode ponit Aristot. principium statuere. Nam diuersum a materia principij modum non omnino habere potentia videtur. Ex materia etenim, ut ex potentia res fiunt, quomodo ex forma, ut ex actu; priuatio autem longe diuersum habet, ut quæ formæ absentiam primum, & per se indicet, quam in materia esse necesse est,

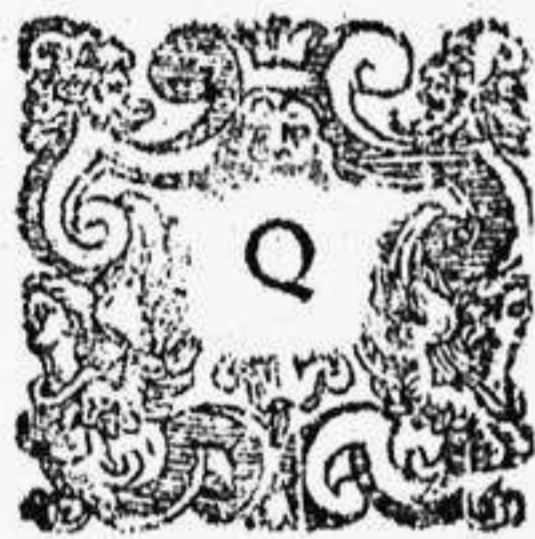
nisi

DE PRINCIPIS RERVM

nisi res esse antequam fiat, statuatur. At quamquam potentia hæc carentiam hanc includere videtur, non tamen primum, & per se eam significat, sed quandam ad formam habilitatem. Ortus præterea ex non ente est ad ens. Ex priuatione igitur potius est, quæ non ens per se est, quam ex potentia, quæ cum ad actum referatur, entis obtinet rationem. Priuatio igitur principium potius, quam potentia fuit ponenda. Verum autem recte & ipsa principium posita sit, nec ne, antea disquisiimus.

Priuatio quomodo non ens per se sit, & intereat, materieque accidat, ac eius forma quodammodo dicatur.

Cap. XVII.

Quoniam autem non ens per se priuationem esse, eamque interire, ac materie accidere ab Arist. traditum docuimus, hæc quemadmodum se habeant dispiciendum. Absurdum enim videtur, quod non ens per se sit, in rerum naturalium principijs id numerari, quod ab Aristot. factum est. Priuationem præterea materiãq; vnum & idem numero, & subiecto ille statuit. Quod si verum sit, aut materia quemadmodum priuatio non ens per se erit, aut si veritati & Aristot. hoc repugnat, quo modo materia ens est, eodem statuere eam oportebit. Quin & priuationem formam quoquo modo esse, secundo Physic. traditum est, quod de hac, de qua loquimur, priuatione ortum antecedente intelligendum, non de ea, quæ formæ interitum (vt Portius censuit) sequitur. Admirandum item videri possit, eorum, in quæ contraria omnia resoluuntur, alterum non entis per se rationem habere. Contrarium enim vtrumque ens est, & quidem per se. In priuatione autem, seu habitum, & priuationem contrariorum omnium fit resolutio, vt primæ philosophiæ decimo traditur. Priuatio præterea non formæ solum carentiam significat, sed quandam etiam, vt dictum

dictum est, ad formam accipiendam in materia habilitatem, quæ non ens per se non videtur dicenda. Hæc igitur difficultatem faciunt, ac ut verum disquiramus nos cogunt. Res autem ita, ut Aristot. tradidit, se habet: nempe priuationem non ens per se esse. Est enim per se formæ carentia, quæ non ens per se esse nemo non concedet. Ita a materia differt, quæ cum non ens & ipsa dicatur, ex accidenti dicitur, quomodo priuatio ex accidenti ens est. Nam cum inter se coniuncta sint, alterumq; ens sit, alterum non ens vicissim sibi id, quod vtrumque est, communicant. Materia quidem priuationi entis rationem, priuatio materiæ non entis. Ita fit ut quamquam materia ens per se sit, ex accidenti tamen non ens vocetur, idque priuationis, quæ in ea inest, maleficio. Priuatio autem ab illa bonum pro malo accipiens, cum non ens per se sit, illius merito ens, licet ex accidenti, dicitur. Non ens tamen illud intelligendum non est, quod omnino non est, & nihil, sed quod non est hoc, aut illud, veluti non homo, aut non lapis. Nec enim priuatio omnino non est, aut nihil, siquidem a negatione differt, quæ nihil est, & esse penitus tollit. Quot autem modis non ens dicatur quinto Physicorum, & primæ philosophiæ duodecimo Aristot. explicauit. Porro inter priuationem, & negationem discrimen est, quod certum subiectum priuatio habet, in quo ad formam, cuius est priuatio, inest habilitas; negatio non item, sed promiscue ad omnia, seu habilia, seu non habilia extenditur. Ita priuatio absentia est, in natura definita, veluti formæ animalis in femine, negatio simpliciter, & absolute. Eiusdem igitur formæ, atque habitus, & negatio, & priuatio esse potest, quamquam non necessario, nec omnium. Nam formarum æternarum negatio esse potest, non item priuatio. Pertinet autem negatio ad oppositionem contradictoriam, priuatio ad priuatiuam, quæ duæ oppositiones non ex habitu, aut forma, sed ex altero extremo distinguuntur. Quemadmodum igitur priuatio non ens sit, exposuimus. Quæ cum ita se habeant, nullum incommodum est, si in principijs naturalibus

DE PRINCÍPIIS RERVM

ralibus posita sit, eo tamen modo principio sumpto, quo a nobis antea traditum est, pro omni videlicet eo, quod in materia, cum aliquid oritur, necessario requiritur. Principium tamen non rei ipsius, quæ oritur, sed ortus, siquidem ex ea existit, quæ si in materia non esset, ortus esse non posset. Nã aut iam orta res esset, forma in materia existente, aut nullo modo oriri posset, nulla in materia ad eam posita habilitate. Ita principium necessarium dicitur. Quod non esset, nisi eo modo non ens esset. Illud enim, quod gignendum est, non fit oportet. Tantum igitur abest, ut quia non ens per se est, principium esse non possit, ut si non ita esset non ens, nullo modo principium posset constitui. Nec, quod cum materia vnum numero ab Aristot. posita sit, idcirco non ens per se non est. Numero enim vnum, perinde ac si subiecto dictum esset, posita est. Subiecto autem vnum, quomodo album, & homo subiecto vnum dicuntur, quoniam in homine, ut in subiecto, inest albedo. Quoniam igitur priuatio in materia, ut in subiecto, inest, vnum subiecto dicuntur. Ex quo fit, ut quemadmodum diximus, cum priuatio non ens per se fit, id nomen ex accidenti materia participet, non ensque ex accidenti nuncupetur. Non entis item rationem a priuatione non tollit, quod forma quoquo modo dicatur, quæ tolleretur, si simpliciter & absolute, ac proprie forma nuncuparetur. Dicitur autem quoquo modo forma, quod in materia, ut forma quædam, inest, quippe quæ eius est accidens. Aut propter habilitatem, quam ab ea significari dicimus. Auerroes formam imperfectam ait. Simplicius, & Philoponus ratione alterius contrarij, quod in omni contrarietate priuantis habet rationem. Alij formam per accidens, quod cum aliqua forma, quæ generandæ contraria est, semper sit iuncta, ut cum calore, si si ignis sit, inducendum. Omnibus autem his modis potest priuatio non ens per se dici, etsi quoquo modo sit forma. Nec admirandum si in eiusmodi non ens, quod non omnino non ens est, contrariorum alterum perpetuo reducatur. Admirandum autem esset, si in nihil. Potest etiam

etiam hoc non ens per se habilitatem eam significare, quam non posset, si omnino non ens poneretur. Cum autem expofitum fit, quomodo priuatio non ens per se dicta fit, nullumque ex eo incommodum accidat, videndum quomodo intereat, si quidem entis interitus est, vt non entis generatio. Interit enim, quod est, gignitur quod non est. Verum interire minus proprie sumptum est, pro eo, quod est, definere, atque aboleri. Multæ autem tum eius, tum ortus significaciones primo de Cœlo positæ sunt, quibus facile patet, interitum priuationi posse attribui. Iam vero si non ens omnino esset, interire nullo modo diceretur. Sed priuationem ens per se esse, non autem non ens, id videtur astruere, quod maleficam esse Aristoteles inquit. Nam quod non est, nil prorsus facere, seu bonum, seu malum potest. Vbi etiam mirandum subiit, quonam modo Aristot. vt eam omnino non esse videri ostendat, eius maleficio vtatur. Altera (inquit) contrarietatis pars non esse omnino ei videbitur, qui ad eius maleficium animum attenderit. Quo loco non solum non ens per se esse, sed non ens omnino ait videri. Vt autem hæc dubitatio tollatur, videndum, quodnam eius maleficium sit, quippe illud maximum est, nimirum ei, quod summe expetendum est, & diuinum, ipsi videlicet esse, ac formæ, per quam res est, aduersari, illudque tollere, ac penitus perdere. Quod admirabile videri possit, id videlicet, quod non est, ipsi esse interitum afferre. Est autem hoc priuationis non materiæ (vt multi opinati sunt) maleficium, nisi quatenus priuationem habet adiunctam, & ea veluti informatur. Quoniam igitur ipsi esse, aut enti, nisi non ens, aut non esse nil aduersatur, ipsumque tollit, & perdit, priuationi, quæ non ens est, maleficium hoc merito tributum est. Quomodo frigus maleficum dicimus, quod calorem vitæ fontem interimit, similiter mortem, propterea quod vitam perdat. Quemadmodum autem forma diuinum quid & expetendum sit, suo loco explicabitur. Cum vero maleficium hoc priuationi tribuitur, in formæ non autem efficientis genere ei tribuitur,

nisi

DE PRINCIPIIS RERVM

nisi quomodo nauæ absentia nauis mergendæ causa est. Priuatio autem materiæ accidere dicitur, quòd in eius non sit essentia, vt antea est explicatum. Nam si per se, & secundū essentiam priuata esset, perpetuo talis maneret, nec formas vnquam posset recipere. Est quidem perpetuo formis nonnullis priuata, sed quæcunque inest priuatio, potest interire forma adueniente.

Quonam modo generationis principium per se, rei genitæ ex accidenti priuatio sit, nec tamen causa.

Cap. XVIII.

Non solum autem priuatio materiæ accidit, sed principium etiam ex accidenti est, quod quemadmodum explicandum est. Dubitationem enim habet, nec temere concedendum videtur. Aut enim principium (vt antea docuimus) non est, aut si sit, per se esse videbitur. Vterque enim in ortu terminus, scilicet ex quo, & ad quem per se est, nec alter magis, quam reliquus. Priuatio autem terminus est ex quo. Quod si ex accidenti sit terminus ex quo, forma in interitu principium ex accidenti erit, siquidem ex ea ad priuationem existit. Necessarium præterea priuatio principium est, quippe quæ in ortu nisi sit, esse ille non possit. Nec in priuatione in principiorum numero ponenda a magistro Platone Aristot. descuisset, totque de ea verba fecisset, nisi necessarium voluisset. Ex accidenti igitur non est, quoniam quod accidit a necessitate liberum est. Ex immusico item musicum per se fieri Aristot. statuit. Nam nisi per se intelligat, non ex immusico solum, sed ex albo etiã fieri poterit, cum ergo musicum non ex quouis fieri, sed ex immusico statuit, necessario per se intelligit. Quod etiã rei, quæ fit pars est, principium per se est, nec solum ex accidenti, atqui rei dum fit priuatio pars est. Ita Auerroes primo Physicorū, generatum incompletum ex tribus air constare, triaq;

triamque in eo inesse, subiectum, & ipsius non esse pars quaedam, atque etiam formam. Ex quo & rei principium videtur dicenda, nec solius (vt communiter dicitur) generationis. Rursus priuatio a materia subiecto, & numero non differt. Quomodo ergo principium per se illa est, ita & priuatio esse videbitur, aut certe neutra erit. Tot igitur ex huiusmodi sunt de re hac dubitationes. Quae vt diluantur praetermittendum, quemadmodum ortus a re, quae oritur, differt, tamen si ad eam referatur, in eamque desinat, ita & eius principium aliquod esse posse, quod rei genitae non erit. Rursus quod ex accidenti dicitur aliud dici, quomodo album ex accidenti aedificat, quoniam Architecto, vt album sit, accidat. Atque hoc domui, quae extruitur, cum nil conferat posse non esse, nec propterea domus non extructur. Aliud est, quod ita per accidens dicitur, vt aliquid ei conferat, cuius ratione ita nuncupatur. Ideo necessarium est, quamquam non per se, sed alterius, cui necessario accidit, ratione. Quemadmodum si ex colore aliquid necessario ex accidenti generari diceremus, quod ex materia fiat, quae necessario est colorata. Priuatio igitur generationis principium per se, quomodo & terminus per se, ex quo existit. At rei genitae principium ex accidenti, sed tamen necessarium. Materiae enim accidit, quae principium per se est, vtpote in re, quae genita est, permanens. Accidit autem ita vt si res gigni debet, in ea praesse oporteat, non quemadmodum album architecto. Quare non omnino per accidens priuatio principium dicitur, immo vero si ad ortum referatur, non secus per se principium est, quam terminus ex quo. Quod si principium pro ortu subiecto sumatur, quod praepositione ex proprie solet indicari, nec ipse quidem ortus principium erit, nisi ex accidenti, quatenus subiecto, vt priuatum sit, accidit. Quod si ex immusico musicum fieri Aristot. docuit, aut subiectum intellexit, id videlicet, quod musica priuatum est, aut ad generationem retulit, qua musicum efficitur, cuius principium per se est immusicum, vt terminus ex quo. Vnde & praepositio ex, quae

DE PRINCIPIIS RERVM

Ortus principium, seu terminum ex quo indicat, ipsi priuationi maxime accommodatur, vt etiam eius merito materię competere videatur. Nam idcirco ex ære statua fit, quoniã eius forma priuatum est, qua si informaretur ex eo minime fieret. Quoniam autem ortus principium per se priuatio est, eo modo, quo dictum est, quod inter contraria, quæ priuantia sunt, ortus per se existat, mirandum non est, si rei, dum oritur, nondumque perfecta est, pars sit, quod principij per se proprium est. Ac quamquam ortus momento terminetur, tempore tamen aliquo (vt alias docebimus) efficitur, quo tempore, quod mutatur, & fit partim est sub termino ex quo. Qui cum priuatio sit, non immerito partis nomen ea sibi quoquo modo vendicat. Vnde & generationis elementum ab Aristotele dicta est, quod falso dixisset, nisi in ea, vt quædam pars inesset. Sed cum rei, quamdiu fit, pars dici possit, mox tamen vbi genita est, complementum suum nata, eius est expers, nec ea vltius vt parte constat, vtpote formæ aduentu deperdita. Ita illius principium non est, nisi quatenus ortus extitit, & in materia, ex qua res orta est, inerat, subiecto, ac numero idem quod ea. Cum autem in ea non permaneat, sed accedente forma subinde aboleatur, rei quæ orta est, principium nuncupari non potest, quæ tamen antea ipsius ortus fuit. Qui autem eam generationis terminum per se, & primo, quod cogantur, concedunt, principiumque eiusdem ex accidenti inquirunt, suam ipsorum vocem, quod de Anaxagora Aristoteles tradidit, videntur ignorare, nam quid generationis terminus ex quo dici rectius possit, quam eiusdem principium? Qui terminus si priuatio per se fit, principium quoque per se erit. Nisi principium pro materia proprie sumatur. Nam tum priuatio principium ortus non est, nisi quatenus materiæ accidit. Sed alienum videtur priuationem principium, vt materiam statuere. Nam quamquam efficiens non sit, nec finis, nec forma, nec aliquo horum generum principium possit statui, non ideo tamen protinus fit, vt in materiæ genere debeat reponi. Nec vero

tria eſſēt principia, ſed duo. Quin & ad formam verius forte reducetur, cum præſertim contrariorum vnum ſui tum abſentia, tum præſentia ſufficere Ariſtot. dixerit, ipſamque etiam priuationem formam quoquo modo eſſe conceſſerit. Sed ad hæc cauſarum genera priuatio proprie non attinet, quin potius aliud quiddam principium ſignificat, quod priuationi tribuitur. Latius namque principium patet, quam cauſa. Vnde Auerroes primæ philoſophiæ quinto, principium inquit eſt, quaſi vniuerſalius cauſa, cum dicatur principium de mutationis principijs, & de quattuor cauſis, quod propter priuationem ab Auerroce dictum eſt, quam mutationis principium quidem eſſe videbat, non tamen cauſam, generibus illis quattuor comprehenſam. Quod ſi cauſam Ariſtot. eam interdum nominauit, cauſæ vocabulo minus proprie, ac communiori ſignificatione uſus eſt, quatenus idem quod principium ſignificabat. Sed quis obijciat principij nullam ab Ariſtot. traditam ſignificationem, niſi cauſarum, aut magnitudinis, vnde quis primo mouetur, aut facilitatis, vnde aliquid facile poteſt fieri, aut cognitionis, cuiuſmodi ſunt in diſciplinis, quæ dicuntur ſuppoſitiones: priuatio igitur principium cum dicitur, ſi cauſa non ſit, aliquo aliorum modorum principium erit, quod minime dicendum videtur. Nam nec eſt magnitudo, nec magnitudinis initiũ, nec ab ea actionis alicuius facillime initium ſumetur. Non item cognitionis, aut doctrinæ principium. Verum dici poteſt hunc principij modum, qui priuationis proprius eſt, prætermiſſum. Quomodo, & qui ad formam attinet, atque etiam ad materiam, quarum cauſarum nulla in eius ſignificatiſ facta eſt mētio. Niſi eius materiæ, quæ eſt vt carina nauis. Poteſt autem aliquo modo reduci ad primum modum, videlicet magnitudinis, quod ex priuatione mutatio incipiat, & ad terminum oppoſitum proficiſcatur. Ad cauſas autē quattuor reduci proprie non videtur. Nam tres cauſas, & tria principia primæ philoſophiæ duodecimo Ariſtot. quidem dicit, ſed vnum rationem, & formam eſſe ait, alterum priuationē,

DE PRINCIPIIS RERVM

tertium materiam . Quibus verbis indicauit si priuatio causa sit , non tamen vt materiam esse , neque etiam vt formam . Quare aut causæ vnum genus in illis recensendis ab Aristot. prætermissum, aut pro principio vocabulum id vsurpatum , communiori que significatione, vt id significat, sine quo in mutatione cum insit, fieri illa non potest, & a quo initium sumit. Et hæc quidem de his satis.

Formarum appetitus quemadmodum in materia insit, & aliquot contra eum dubitationes.

Cap. XIX.

Illud autem docendum priuationem quemadmodum materiam pessime, vt sic dicamus, afficit, atque vt non ens sit, iudicaturque, causa est, ita ingens hoc malum, non leui beneficio rependere . Eius enim veluti opera cumentium omnium infimum, & longe ignobilissimum materia sit, ad id quod diuinum est, & summe expectandum aspirat, summaque ad illud fertur propensione, nimirum ad formam, & esse, quod ex ea, & per eam existit. Ali cuius enim cum ex se, & natura sua expers sit, perpetuo desiderio tenetur, non aliter ac turpe, vt Aristot. ait, pulchri, & maris foemina . Nam cum tria rerum sint initia, ex quibus procreantur, & in his nobilitatis, ac dignitatis primum gradum forma obtineat, diuinumque sit quiddam, & valde (vt suo loco dicetur) desiderabile, ab aliquo profecto expetatur necesse est. Aut igitur a se, aut a priuatione, aut a materia, nam nihil reliquum est. At a se non potest, quippe nil se expetit, si ob indigentiam expeditio existit, nil autem sui indigum. Non item a priuatione, quæ tantum abest, vt eam expetat, vt ei omnino aduersetur, nec eam secum patiatur, immo eius accessu aboletur, perpetuas cum ea gerens inimicitias . A materia igitur expetitur, quæ & illius indiga maxime est, & nil contentionis, aut litis cum ea habet, quin
ad

ad eam in se accipiendam, & sinu suo fouendam est comparata. Ita formam a materia expeti Aristot. monstravit, idque ut patet, tum ex formæ nobili, ac diuina conditione summe expetenda, tum ex materiæ indigentia. Quodque etenim id expetit quo indiget, eoque ardentius expetit, quo id, cuius indigum est, nobilius, atque præstantius. Nil autem forma nobilius, quæ cuique esse, quo nil expetendum magis, impartitur. Nil item huius magis indigum materia. Nam quâquam ens quoddam est a forma diuersum, esse tamen absq; ea non potest, ac nec vix animo concipi. Quod si nec formam absque illa esse posse, itaque mutuas operas sibi vicissim rependere, quis obijciat, hoc primum falsum esse intelligat. Nam sunt formæ aliquæ in materia non inhærentes, quæ, ut sint, ea non egent, veluti diuinæ, & mens humana. Deinde quæ egent, ut quæ sunt in ea, non ita ut sint, ab ea accipiunt, ut illa ab eis, subiectum tantum est, & veluti lectum eis præbet, cum omnem existendi rationem ab eis recipiat. De qua re aliàs. Nam nemo est, vel mediocris philosophus, qui non multo diuinius, ac præstantius esse materiam a forma, quam hanc ab illa accipere non intelligat, & fateatur. Est enim materia (ut dictum est) potentia, nec sua natura quid, aut quantum, aut quale, Forma vero actus. Quare materia indiga est. Ita expetit, ut id sit, quod non est, ad idque tamen est comparata. Sed de hac formæ a materia expetitione a nonnullis dubitatur, sunt quæ eam qui rideant, penitusque damnent, & explodant. Sunt item qui a formis materiam, quam has ab illa expeti potius censeant. Quorum rationes hæ sunt. Primum quod cognitionem, cuius penitus experta materia est, expetitio omnis sequatur. Deinde quod si quæ sit appetitio, quæ absque cognitione esse possit, cuiusmodi est naturalis propensio, ne ea quidem in materia sit ad formas, quippe quæ eas omnes habet, & illis actu subijcitur, ita ut indiga non sit, nec indigentia ratione expetere debeat, quo modo graue, quod in centro est, illud ultra non expetit. Nec vero eas, quas non habet appetere. Nam & ignobiliores ap-

DE PRINCIPIS RERVM

petet, quæ nobiliores sequuntur, ut cadaueris forma eam, quæ animalis est; Quod ridiculum admodum fit, materiam, scilicet hominis appetitu vehementi teneri, ut eius forma exuta cadaueris fætidam induat, ex qua vermes nascantur. Nobiliores etiam appetere non posse, nisi alterius partis materiæ interitum appetat, absurdum certe omnino & a ratione alienum, cum sint materiæ partes omnes homogeneæ, vnam alterius interitum expetere. Id autem ita se habere, quod sub nobiliori ea forma aliqua materiæ pars existat, quæ non potest ab altera expeti, nisi ipsa intereunte ad nobiliores etiam formas appetitus si esset, vanum futurum, quod nec coeli, nec hominis formam aliqua materia vnumquam accipiat: Nullam etiam causam esse cur materia sub forma existens aliam expetat. Non enim quidem eius satietatē, quod hanc, si quæ esset, a materia nosci, & percipi oporteret. Sed hæc cur satura sit, nullam esse rationem, cum præsertim (ve dictum vst) ignobilior sæpe succedat. Non item quod vna forma contenta non sit, quippe quæ duabus simul subijci non potest. Naturalem etiam propensionem, aut appetitum formam aliquam consequi arbitrantur, quomodo grauitatem propensio in inferum; At materiæ nullam propriam formam esse. Nec ex priuatione videtur esse posse. Admirandū enim sit, si suum ipsius interitum priuatio procuret. Interit vero adueniente forma. Ideo a priuatione formam non expeti Aristot. tradidit. Quamquam exemplum, quod subijcit, contrarium videtur docere. Nam turpe ait pulchrum expetere, quod nil aliud esse, quam priuationem formam aliquis putabit. Hæ rationes sunt, quæ cum ab Auicenna, tum ab alijs contra materiæ appetitum afferuntur, quarum nonnullis Scaliger vir eruditissimus inter recentiores persuasus eum penitus irrisit.

*Formarum appetitus qui in materia inest, amplior explicatio,
& rationum, quæ contra eum allatae sunt, solutio.*

Cap. XX.

Ed qui materiæ vim & naturam, ac quemadmodum in ea appetitus pronatur penitus intelligit rationibus, ac dubitationibus cōmemoratis non difficile potest respondere. Sed illud ante omnia ponendum, quod sua natura imperfectum est, natura etiam perfectionem desiderare, & quod parum, aut vix esse participat, nobilioris, ac præstantioris naturali desiderio teneri. Iccirco caducum, & mortale imperfectum esse cum sit, vt vix quodammodo esse dicatur, ob eamque causam, quæ caduca sūt, non entia a nōnullis sint appellata, omnia sempiternitatem, quoad fieri potest, naturaliter expetunt. Ob eamque etiam causam generationem rebus caducis Deus, & natura prouiderunt, vt cum in indiuiduo perpetuari non possint, in specie perpetuarentur. Hinc illud desiderium naturaliter insitum sibi simile procreandi. Et de hoc quidem cum a Platone, tum ab Aristot. multa multis in locis sunt tradita. Ita in grauibus & leuibus, cum extra loca sua sunt posita, appetitio inest naturalis ad ea proficiscendi. Nam cum extra ea imperfecta sint in eis perfectionem nanciscuntur. Est enim locus vt forma, ac in eo talia simpliciter dicuntur. Iccirco cur ad loca sua ferantur non magis quærendum quarto de Cœlo Aristot. docuit, quam cur sanabile ad sanitatem. Imperfecti igitur natura hæc est, vt quam maxime perfectum esse naturaliter expetat. Ipsum etiam esse eius est conditionis, vt ab omnibus naturaliter expetatur, & quo perfectius fuerit, eo magis. Notum autem omnibus est, imperfectissimam materiam esse, & ipsam esse vix participare, vt quam substantiam simpliciter nominare Aristot. ausus non sit, sed vel prope substantiam, aut substantiam potentia, quæ eorum, quæ sunt

F 4 actu,

DE PRINCIPIS RERVM

actu, nil fit, sed omnia potentia. E contrario autem formam non perfectam solum esse, sed ipsam perfectionem, ut quæ entelechia dicta sit, & quæ non tantum sit, sed ceteris ut sint, impartiat. Hæc ergo ita cum habeant, quid mirum si formæ desiderio materia teneatur, & eo quidem naturali, quod propensio quædam est, & inclinatio naturalis, quod ἐφεισις, quasi itionem quandam Græci nominarunt. Cum autem hæc, quæ dicta est, formæ in se ratio sit, quæ cuique communiter conuenit, eam in se, & simpliciter materia appetit, nec magis hanc quam illam. Nam quemadmodum potentia, quæ in materiæ inest essentia, ad formam absolute non hanc, aut illam est, eamque perpetuo comitatur, ita & appetitus, qui eam sequitur, & ei respondet proportionem. Vtrum autem alium quendam ad hanc, aut illam appetitum habeat, dubium est. Videtur quidem habere, quemadmodum & priuationem, quæ contrarietatis merito inest, siquidem forma, quam habet, aut alteri contraria est, aut contrarietatem habet adiunctam. Sed naturalis tamen appetitus, & perpetuus in ea non erit, ut nec priuatio, siquidem accedente forma cessabit. Ab agente etiam præter contrarietatem, quæ dicta est, particulari erit, qui materiã sic afficit, ut ad formam hæc idoneam eam reddat quæ quamdiu non inest, materia priuata, & appetens dicitur; Vbi autem in eam recepta est, & priuatio, & appetitus cessant, cum tamen naturalis ille, qui ad formam in se est, permaneat. Nam materia licet formas recipiat, non tamen vim suam, & naturam amittit, quæ potentia esse dicitur, & nec quid, nec quantum, nec quale. Quam vim & naturam appetitio ista, seu propensio, quæ imperfecti est ad perfectum comitatur, tametsi formarum numquam sit experta. Nec vero putandum est in materia prima formarum omnium] experte, ad quascunque formas appetitum inesse. Cur enim nunc potius ad hanc, quam ad illam, cum non simul ad omnes esse possit, ita ut simul eas accipiat? Quemadmodum igitur hominis, aut leonis forma in materiam primam nudam non recipitur, ita nec in ea nuda earum appetitio. Elementa autem

autem a dsint oportet, ita inter se ab agente temperata, ut materia efficiantur formis illis accipiendis idonea. Hæc igitur eas expetet quandoquidem illis priuatur, & ita affecta est, ut cum eas non habeat, possit tamen habere. Quin & materia prima si ad ignis, aut aeris formas propensionem certam habet, id non ex se videtur esse, sed ab agente causa, quæ eam ita præparavit, ut eis, & non alijs excipiendis formis idoneam reddiderit. Alioqui ex se omnes æqualiter expetit, quippe quæ ad formam tantum in se, & absolute feratur, idque ut perficiatur, & esse diuinum participet, quod ex forma, ut forma est, proficiscitur. Præparat autem agens, aut rarefaciendo, aut densando, aut tenuando, aut incrassando, aut aliter afficiendo; Atque hæc quidem potentia proxime dicuntur. Cum autem hæc ita habeant ad obiecta facile respondetur. Ac primum quidem dicitur nullam in materiae appetitione cognitionem requiri, quippe quæ naturalis sit, quam nulla antecedit cognitio, quemadmodum eam, quæ animalis propria est, quæ cum sensu perpetuo coniuncta est. Nec enim graua, aut leuia loca sua, qua appetunt, agnoscunt, sed naturæ quodam impetu, & propensione ad ea feruntur. Non ite magnetē ferrum nouit, ad quem tamen ita rapitur, ut eum summe expetere videatur. Sed hoc apertum magis, quam ut explicationem maiorem requirat. Quoniam tamen ista propensio temeraria non est, nec materiae, aut rebus alijs temere indita, ob eamque causam cognitionem aliquam, quin potius intellectionem consequi videtur, cum a rebus ipsis id, quod appetunt, non cognoscatur, a summo rerum principio omniumque prima intelligentia, quæ omnia regit, & fouet, ordinemque rebus omnibus, & eam de qua loquimur, propensionem indidit, id agnosci docti quique philosophi fatentur. Cum igitur materiae hic appetitus naturalis duntaxat sit, nec aliquam in ea cognitionem requirat, non omnino ei erit similis, quo marem foemina appetit. Is enim etsi naturaliter in ea inest, cognitionem tamen sequi potest, mixtusque esse ex eo, qui animalis est, & naturali. Materiae por-

DE PRINCIPIIS RERVM

ro hunc appetitum formæ, quæ in ea insunt, non tollunt. Nam in ea inesse, ac totam formari perspectum est, quippe quæ sub elementorum formis tota sit, nec vlla eius portio, quæ formæ expers, inueniatur. Sed cum eius appetitus ad formam in se, & absolute feratur, ab hac aut illa forma non magis tollitur, quam ea potentia, quæ in eius essentia posita est. Quod enim sua natura informis sit, & potentia ad formam, & actum propensio permanet, nec ob vllam, quæ in ea insit, formam tollitur, aut definit. Quod admirandum forte videri possit, quod materia indiga tunc non sit, nec imperfecta, vtpote formata. Sed res tamen ita habet ob potentiam, de qua numquam decedit, cum in eius essentia comprehendatur. Frustra igitur quæritur quid sit, quod dum vna informatur, aliam formam desideret. Nam aliam nullam determinatam desiderat, sed ad omnem æque propensa est, nisi agentis, quod illam alteret, & præparet (vt dictum est) efficiencia. Quare nec nobiliorem, nec ignobiliorem. Quæ si vicissim sibi in ea succedunt, quod ad eam attinet, ex accidenti est, totamque ad generantem causam, aut aliud quiddam refertur. Illa enim eam ita præparat, vt ad hanc, & non aliam formam in ea potentiam inducat, quam propensio protinus insequitur. Non item eam appetit, quæ in altera est materiæ portione, nec aliquis vnumquam hoc dixerit. Sed si determinatam appeteret, similem & eiusdem speciei posset appetere. Sed hunc appetitum materiæ illius interitum non sequitur, vt antea obiectum est. Nec igitur satietas alterius formæ appetendæ causa est, nec quod vna forma contenta non sit, duabusque simul velit subijci, nam nullam vnâ determinatam (vt dictum est) appetit. Absolute autem ad formam propensa est, vt quod natura imperfectum est ad perfectionem. Quod acutissimus Scaliger veritate veluti coactus tandem concessit. Non posuit (inquit) qui materiam condidit, in ea appetitum mutationis, sed perfectionis tantum. Perficitur autem sub qualibet forma quælibet pars, & tota sub omnibus. Omnia recte. Sed addendum est huc perfe-

perfectionis appetitum in materia perpetuum esse, quemadmodum & imperfectionem. Falsum vero illud est propensionem omnem formam aliquam consequi. Ea enim tantum formam sequitur, quæ est ad agendum, siquidem actio a forma existit. Quæ autem est ad recipiendum, materiam consequitur, cuius proprium pati est, atque recipere. Ex priuatione autem est, ut ex eo, sine quo esse non potest, & veluti ex occasione, quomodo diuitiarum appetitio ex paupertate. Non igitur priuatio interitum suum procurat, ut optime Aristot. tradidit. Nec exemplum contrarium est. Nam turpitudine, quæ priuatio est, pulchrum non expetit, sed id, quod turpe. Ita quæ appetitum ex materia tollunt, rationes solvuntur. Addunt alij rationem ex artis materia, quæ nullam appetit formam, nec enim marmor Cæsaris, aut Herculis figuram: Sed ratio est hominum philosophiæ ignarorum, nec discrimen inter naturæ, & artis materiam tenentium, atque ideo leuiter & temere enuntiantium. Nam quemadmodum ars a natura differt, quòd natura principium sit motionis internum, ars externum, ita & artis materia a naturali. Hæc enim formas, quas in se actu non habet, potestate continet, ut ex eius veluti sinu ab agente causa depromantur, ac quæquam extrinsecus, quod multi censent, accederent, ob materiæ tamen insitam potentiam in eam inducerentur, quæ potentia ita definita est, ut non quæuis, aut ex quauis educi, aut in quamuis possit induci. Artis autem materia nullo modo formam in se habet, sed tota extrinsecus accedit absque vlla materiæ potentia, aut alteratione. Potentiam autem definitam dico, quæ in hac materia ita sit, ut non in alia, & ita ad hanc formam, ut non ad aliam. Alioquin notum est marmor eiusmodi esse, ut ex eo statua possit exculpi. Quemadmodum igitur potentia hæc in artis materia non est, ita nec appetitus. Sed de naturali aliter res habet. Nam in ea, quæ propinqua est, vis etiam quædam actiua videtur inesse, qua veluti ex se ad formam fertur, & rapitur, veluti matetia eorum, quæ sponte absque semine generantur. De qua re Aristot. primæ

tiam, quam appetitus consequitur aliqui esse arbitrentur. Erit igitur circulus in causis. Appetitus videlicet æternæ generationis causa per formæ, quæ inest, interitum, quam alia, quæ appetitur consequitur, & generatio æterna ipsius appetitus. Nisi forte in diuerso causæ genere sibi vicissim causæ sunt, hæc illius ut finis, ille huius ut efficiens, seu ut forma. Sed absurdum videtur ex hoc appetitu formam vnã interiri, ut alia accipiatur. Minus probabiliter loquuntur, qui in formæ imperfectionem causam referunt. Quamcunque enim formam definitæ esse perfectionis, ut infinitam materiæ imperfectionem nequeat adæquare. Aliam igitur perpetuo expeti. Sed falsum est infinitam esse materiæ imperfectionem. Imperfecta quidem enim ex se est, non tamen infinite, nisi quomodo materia infinita statuitur. Perficitur etiam illa pro sui, & formarum qualitate, & conditione. Illud ergo potius dicendum nullam esse determinatæ, in materia prima (ut dictum est) formæ desiderium, & cum ex se imperfecta sit, ad perfectionem perpetuo inclinare. Formas autem in ea alteram alteri succedere, non ob prioris satietatē, aut posterioris determinatum appetitum, sed quod formarum earum eiusmodi natura sit, quæ perpetuo in ea esse non possint. Cuius rei causa est, tum ipsa materia, quæ eas tales reddit, ex quo etiam interitus, & ortus causa dicitur, tum formarum ipsarum contrarietas, aut certe differentiarum, quibus constant, & cum eis coniunctæ sunt, aut ab eis proficiuntur. Quod propterea dicimus, ne formis substantialibus contrarium nullum esse aliquis obijciat. Quamquam hoc dubium est, a multisque existimatum non omni substantiæ negatum contrarium, sed tantum compositæ. Quod igitur aut forma, aut quid eam necessario consequens contrarium habeat, perpetua esse non potest. Contrarie enim priuatio in materia inest, ob contrariorum conditionem, quæ eiusmodi est, ut in eodem subiecto esse non possint, atque si vnum inest, alterius priuationem habeat adiunctam. Quæ priuatio ut inest, ita & appetitio, quæ eam perpetuo comitatur.

DE PRINCIPIS RERVM

mæ philosophiæ septimo. Præterea artis materia, quæcunque actu est, naturalis autem potentia, quæ in perfectionem inclinatur. Ratio igitur hæc ab artis materia deducta leuissima, cuius generis omnes ferè sunt, tam horum quam aliorum, qui ob curiositatem, & ambitionem a probatissimis veterum, ac receptissimis dogmatibus recedunt. Sed quid illud a forma materiam potius, quam a materia formam expeti, quod hi ipsi, & censent, & docent? Hoc omnem profecto absurditatem superat, rebusque ordinem inditum peruertit. Quis vniquam intellexit, ac ne somniauit quidem id, quod perfectum est, & cæteris vt sint, ac perfecta sint, causa est, id expetere, quod imperfectum est, & in substantiæ genere vix reponitur? Quis rursus id, quod nondum est, appetere id, quod est? Cum igitur forma perfectissimum ens sit, & antequam in materia insit, illamque formet, non sit, quomodo materiam, quæ omnium imperfectissima est, formamque antecedit, possit expetere? Cum autem iam in ea inest, non vltra expetet, vt quæ eam complectitur, nec eius est indiga. Sed hæc portenta cum eorum authoribus mittamus.

Aliorum de causa, cur formam materia expetat, sententiæ, & quemadmodum eius appetitus a potentia differat.

Cap. XXI.

Glla vero breuiter expendamus, quæ de materiæ formam habentis appetitione ab alijs produntur. Nonnulli eam esse inquiunt, ad æternam seruandam generationem, vt quomodo materiam, ita & eius potentiam & appetitionem æternam esse propterea oporteat. Sed hæc ratio, quæ a fine sumpta est, formarum interitum ponit. Cuius interitus gratia generationem æternam Deus prouidit. Videndum autem, quæ interitus eius causa sit, cum hunc ipsum appetitum, seu potentiam,

DE PRINCIPIIS RERVM

tatur. Cum autem quæ priuationis, & potentia differētia sit, antea explicauerimus, nunc, quæ eiusdem potentia, & appetitus, qui in materia inest, aliquis requiret. Parū enim discriminis in eis videtur esse, cum potentiam nil aliud esse dixerimus, quam ad formas habilitatem, quæ propensio quædam ad eas videtur, id quod appetitum hunc esse est traditum. Differunt autem inter se, naturæque ordine appetitionem potentiam antecedit. Vnde quidam hunc ordinem statuunt. Primum materiam sub intelligentiam cadere, tum formis carentem, deinde naturaliter potentem, post procliuem, & inclinatum ad formam, postremo appetentem. Cuius ordinis ratio hæc affertur, quod ad priuationem, & formam indifferens materia sit, nempe vtriusque subiectum. Quod itē priuatio ad potentiam, & non potentiam eodemque modo potentia ad formam, & non formam, seu etiam ad priuationem, quod rursus inclinatio ad formam tantum sit, sed tam ad eam, quæ inest, quam ad eam, quæ non inest, appetitus autem ad eam solum, qua caret; nam ad eam, quæ habet, amorem potius, aut fruitionem. Ita igitur potentia appetitui quodammodo præire, an latius patere, quod non solum ad formam sit, sed etiam ad priuationem, appetitus autem tantum formæ. Sed de his dubitamus. Primum quia materia intelligi non potest, nisi formis carens, & potens, siquidem potentia in eius est essentia. Et quamquam formarum carentia ad hanc eius essentiam non videtur attinere, quoniam aliter formas non caperet, ipsa tamen cum secundum se intelligitur, formarū expers intelligitur, quippe nec quid, nec qualis, nec quanta. Deinde naturalis inclinatio appetentia, aut certe ab appetitu non differt. Quid enim aliud est, materiam potentia esse, nisi actu id non esse, cuius est potentia, & ad illud esse comparatam? Non item aliud materiae, & omnino rerum inanimatarum appetitum esse diximus, nisi naturalem propensionem. Præterea materia ad priuationem, & formam, cum sint contraria, indifferens licet videatur, formam tamen magis, quam priuationem respicit, & ad eam est ordi-

ordinata, non ad illam. Quod de potentia similiter dicitur. Nec item secundum se potentia est ad priuationem, cum priuata actu, & potentia ad formas, secundum se materia intelligatur. Ita enim quid non esse dicitur, nec quantum, nimirum actu. Rursus priuatio ad non potentiam indifferens non est, nisi ea, quæ interitum sequitur, de qua sermo non est, & quæ ad potentiam non est indifferens. Cum autem appetitus aliud nil sit, quam naturalis inclinatio, & formæ quæ habetur, hæc esse potest, ita & ille esse poterit. Hæc tamen cum ita se habere videantur, potentia & appetitus differunt, sed ratione sola, quod alia materiæ, quatenus potentia est, ratio sit, alia quatenus appetit, & ad formam propensa est. Nam in potentia comprehenditur id eam esse posse, cuius est potentia. In appetitus autem ratione id non inest, siquidem & impossibile esse potest, ut voluntas, quamquam forte in naturali appetitu hoc verum non est, propterea quod credendum nulli a natura inditam ad aliquid, quod esse non possit, propensionem. Nam frustra ea esset, cum tamen nil frustra natura faciat ut ab Aristot. sæpe est traditum. Alij ratione differre hæc inter se aiunt, quod perfectionem, & actum potentia demoliatur, non in differentiam ad priuationem, & formam. At appetitum inclinationem, & impetum notare. Primum ad perfectionem velut rei imperfectæ finem, deinde ad formam, ut non concausam, atque hanc, quæ ad compositum est, habitudinem posteriorem esse habitudine ad formam, & ad perfectionem. In quibus illud primum non intelligo, quod aiunt potentiam demoliri perfectionem. Ad illam enim cum sit comparata, & perpetuo in materia inest, quomodo eam demolietur? Nec enim ita demolitur, ut simul cum ea esse non possit, siquidem dictum est, materiam formatam id permanere, quod ex se, & natura sua est, nempe potentiam, nec ex ea decedere. Deinde illud non probatur, appetitum inclinationem ad formam, ut ad concausam notare. Formam enim materia appetit, ut sui perfectionem, nec ut concausam, velut ad compositum refertur.

DE PRINCIPIS RERVM

Ac quamquam in forma hæc duplex ratio fit, non tamen vtraque a materia expetitur. Sed de his satis.

*Materiam primam nec gigni, aut genitam esse, nec interire, au
interituram rationibus naturalibus ostendi, & si re
vera a Deo opifice creata.*

Cap. XXII.

Vnc disquirendum vtrum hæc rerum omnium prima materia, quæ formarum natura sua expers est quidem, sed ad omnes potentiam habet, & propensionem, orta sit aliquando, oriaturque etiam an potius æterna, quæ nullo vumquam tempore genita sit, aut gignatur, atque si gignitur, aut genita sit, vtrum intereat, vel interitura quandoque, an interitus expers, & perpetuo duratura. Veteres physici omnes quam quisque rerum materiam posuit ingenitam statuere, ea vt puto ratione, qua Arist. postea est usus, quod si genita esset, ex alia materia genita fuisset, siquidem ex nihilo gigni nil potest. De Platonis sententia controuersum est: sunt enim qui aliquo temporis initio procreatam ab opifice statuunt, vt Ficinus. Sunt qui procreatam quidem, sed ab æternitate. Verum aliter sentiendum, nempe æternam ab eo positam, nec vilo modo progenitam, seu temporis initio, seu etiam ab æternitate. Quod longa oratione in lib. de Dogmatibus ostendimus. Primum non interituram ab eo aperte traditum, deinde (quamquam non ita aperte) nec genitam. Quod dogma Aristot. probauit, atque apertius explicauit, & demonstrauit, ratione usus, qua eam nec gigni, nec interire prorsus ostendit. Videndum autem vtrum ita res habeat, & quæ in eius demonstratione insit efficacitas, possitque ne id alijs rationibus ostendi. Dupliciter autem hoc considerandum. Primum quidem naturæ vno lumine, rationibusq; ex ea duntaxat petitis. Deinde absolute, ac simpliciter, & omnino in se. Ac primo quidem modo,

modo, si quid statuendum aliter dici non potest quam materiam nec gigni, aut genitam aliquando esse, nec interire, aut interituram, ut Plato, & Aristot. docuerunt. Altero modo non genitam quidem, aut interituram, sed tamen non æternam, verum a summo opifice ex nihilo creatam, eandem que perpetuo mansuram, non natura quidem sua, sed creatoris benignitate, quod de mundo a Platone est traditum. Nam quamquam in ea, quæ in diuinis litteris descripta est a Mose mundi creatione nulla materiæ primæ facta est mentio, sed cœli duntaxat, & terræ, & eorum, quæ eis continentur, sunt tamen alia in eisdem litteris loca, quæ mundi ex nihilo effectiorem doceant. Sed & illud, terra erat inanis, & vacua, eam ante mundum conditum nihil fuisse aliquorum sententia significat. Sunt & qui terram materiam primam interpretentur. Absolute igitur & simpliciter, quod Religio veritatis magistra docet, materiam primam, ex qua est mundus, vna cum eo conditam, & creatam tenendum, quod Platonis etiam decretum fuisse Ficinus (ut diximus) opinatur. Naturæ autem ratio aliter monstrat, nimirum eam nec genitam, nec interituram, non item gigni, aut interire. Nec enim ei dogmati assentitur, quo aliquid ex nihilo fieri Religio, ac veritas tradunt. Vnde physici omnes in id consentire, ex nihilo nil gigni. Nec eam inter creationem, & generationem, quæ a Theologis traditur, distinctionem agnouerunt, ut creatio sit ex nihilo, generatio ex subiecto, atque materia. Quam vocabulorum distinctionem vnde acceperint ignoramus, siquidem non ex mundi creatione a Mose descripta. Nec enim illud, creauit, quo vsus est interpretes, productionem ex nihilo significat. Nam vbi nos habemus creauit, hebraice est *Bara*, quo omnis fere actio, & formatio significatur. Deinde septuaginta interpretes verterunt *ἐποίησεν* quod verbum facere significat. Rursus eodem in loco subijcitur Deum cetera grandia creasse, item hominem, quæ tamen certum est non ex nihilo facta. Illud vero proprie discrimen inter facere, & creare, quod facere tam animatorum

DE PRINCIPIS RERVM

quam inanimatorum proprium est, at creare eorū propriū, quæ propagatione generantur. Sed quæ causa tandem fuerit, quæ hanc distinctionem inuexerit, creatio nunc vsurpatur, cum aliquid ex nihilo efficitur, factio, seu generatio cum ex subiecta materia. Creationem igitur veteres physici non agnouerunt. Non item Plato, aut Aristot. Quicquid enim fit, aut gignitur, ex subiecto aliquo gigni voluerunt, quare materiam non gigni, nec genitam, ne si gigni, aut genita ponatur aliam ante eam ponere, ex qua gignatur, aut genita fit, materiam oporteat, de qua rursus eadem questio redibit, nec prima erit, quæ prima ponebatur. Eodemq; modo nec interire, aut interituram. Quoniam quicquid interit in materiam interit, nec enim in nihilum res abeunt, siquidem materia, ac mundus iam pridem defuissent. Si igitur materia intereat, in materiam interibit, quare erit postquam interierit, aut alia erit prima, de qua eadem, vt de ortu dictum est, questio existet. Porro quicquid fit ex aliquo fieri, in omnibus patet, quæ fiunt, seu simplicibus corporibus, seu his, quæ ex eis admixtis constant, lapidibus, stirpibus, animalibus. Omnia enim hæc ex materia generantur. Patet id ipsum, & longe magis in artefactis, quorum nullum ex nihilo est, sed omnia ex materia, quocumque tandem modo efficiantur. Hæc igitur Aristot. ratio efficax & firma. Cui hæc adiunguntur. Quicquid gignitur potentia antea fuit, quam gigneretur. Nam si potentia non fuit, quod fieri non potuit, genitum est. Materia ergo si aliquando genita est, aut gignatur potentia extitit, ita vt actu materia non esset. Ac cum potentia illa in nihilo, aut non ante omnino esse non posset, in aliquo ente necessario fuit. Idque cum nil præter materiam esse queat, siquidem hæc materiæ natura, vt potentia sit, antea extitit, quam gigneretur, quod omnino dici non potest. Nec satis videtur vt in potentia (vt loquuntur) obiectiua agentis, seu opificis, quod Theologi sentiunt, extitit, nisi etiã passiuam potentiam ponatur, quæ ipsum esse recipiat. Rursus ratione Auerr. Si materia genita sit, eius generationis subie-

ctum

etum aliquod fuerit necesse est, quemadmodum & cuiusque
 aliarum rerum generationis aliquod esse perspectum est. Ex
 subiecto ergo genita. Quare aut non prima, aut erat ante-
 quam gigneretur. Ex nihilo autem fieri non potuit, quod
 oporteret, aut mutatum aliquid sine mutatione esse, aut mu-
 tationem in non ente recipi, quorum vtrumque impossibi-
 le existimatur. Quis enim album absq; albedine, aut absq;
 calore calidum dixerit? Ita igitur nec mutatum sine muta-
 tione. Nec minus absurdum in non ens, aut nihil muta-
 tionem recipi, siquidem non ens, aut nihil mutaretur. Alte-
 rum autem horum sequi eo patet, quod si materia genita
 est, cum antea non esset, aliquid in ea est, quod antea non
 erat, mutatum igitur aliquid. Ita aut sine mutatione, aut mu-
 tatio in non ente. Additur ratio ex efficientis causæ actio-
 ne, quam materia, quòd actu ex se non sit, terminare non po-
 test. Siquidem efficientis causæ opus est, vt ex non esse actu
 ad esse actu perducatur. Nec vero, quod ens sit & actu mate-
 ria, sufficit. Nam non propterea actu est, nec qui cum ente
 actus conuertitur, efficientis terminus esse potest. Ille vero
 est in quem & potentiam ens ipsum diuiditur. Nam ex ea
 potentia in actum ducit, qui actus est formalis, aut a forma.
 Ac quamquam materia ens sit, a forma (vt antea dictum est)
 diuersum, non tamen actu est, aut existit, nisi per formam.
 Nec si ens ab esse deriuatur, idcirco omne ens actu est ex se.
 Est autem per existentiam, quæ aut ipsum est, aut non ipsum.
 Quinetiam, quod aliquid absolute sit, non actu ideo est, sed
 quod actum in sui essentia includat. Quamobrem materia
 etsi sit, actu propterea non est, atque si actu est, actum in se
 includit. Sed de hoc antea satis dictum. Rursus si materia
 genita sit, aliquid erit magis potentia, quam ipsa, nempe
 subiectum, ex quo genita est. Potentia enim fuit, antequam
 gigneretur, & magis, quam postquam genita est. Quare &
 potentiæ eius subiectum. Nil autem materia magis potètia.
 Materia igitur genita non est. Quare nec interit, aut interire
 potest tum ob eam, quæ ab Aristot. allata est, causam, tum

DE PRINCIPIIS RERVM

quod simpliciter ingenitum nihil potest interire. Atque hæc de materia dicuntur, Quod Aristot. dixit *κατὰ δύναμιν*. i. quatenus potentia est. Nam alio modo oriri eam & interire, quadamtenus concessit, qua ex parte videlicet priuatione affecta est, quod ipse dixit id esse, in quo, Priuationis enim merito aliquo modo interit, quatenus illa formæ accessu recedit, quippe cum priuationi subiecto, ac numero eadem sit. Ita enim eius interitus fit particeps. Sed mirandum videtur, cur non formæ potius, quam priuationis interitu, & ortu gigni eam, & interire statuerit. Nam cum priuatio non ens per se sit, ortus & interitus valde improprie particeps dicitur. Quod incommodum in forma non accidit, quæ est ens per se, & ad quam tum generatio, tum interitus terminatur. Aliqui dixerunt proximam dispositionem, quæ est potentia proxima & forma opposita, quæ inest materiæ, per priuationem intellectam. Sed patet de hac forma nec sermonem factum, nec priuationem dici. Priuationi igitur potius, quam formæ tributum est, quod illa a materia subiecto (vt diximus) non differat, ac sibi etiam vicissim cætera, quæ sua sunt, communicant, veluti priuatio materiæ, quod sit non ens, materia priuationi, quod aliquo modo ens sit. Quod autem Simplicius attulit, non satis nempe priuationem in materia, vt in subiecto esse, formam non item. Immo vero ratio hæc contrarium docet. Nam forma in materia ita inest, vt esse ei tribuat. Quod autem in subiecto est non item, potest enim absque eo, subiectum manere, atque consistere. Formæ igitur potius ratione, & interibit, & gignetur, quam priuationis. Illud autem priuationis interitu materiam interire, quia formæ accessu abscondatur, qui est quidam veluti interitus, non satis physicum, aut subtile. Nam cum materia perpetuo sub forma sit, perpetuo erit abscondita. Ex accidenti igitur hoc, qui dictus est, modo materiam interire Aristot. voluit, per se & absolute minime, quod ipse dixit secundum potentiam, quasi dixisset sua vi, & natura, quæ in potentia posita est. Alij vero potentiam hanc interpretati sũt,

materiae naturam, & indeterminationem, quae numquam deficiet, ob id, quod formae, quas recipit, certo numero non claudantur. Dicitur est autem, quoniam potentia in eius sit essentia, & ab ea numquam excedat, ut secundum eam nec oriri, nec interire dici possit. Ita cum duo in materia insint, priuatio & potentia, illius ratione interitus fit particeps, huius minime. Atque hoc modo interpretatio haec locum aliquem obtinet. Hunc porro interitum per se materiae congruere dici posse censet Simplicius, nec enim alicubi legi eam ex accidenti interire. Ita illud eo in loco *κατὰ μὲν τὸ ἐν ἰσ̄*, quod ad priuationem referimus ad materiam accommodat. Sed patet, si priuationis ratione materia interit, eam per se non interire. Nec si expressum non est eum ex accidenti interitum esse, ideo talem non intelligi debere. Verum hic interitus ei, quae de materia demonstratur, aeternitati nil obstat. Nam quod per se est inquiritur. In Aristotelis autem hac demonstratione Philoponus notauit, materiam secundum tempus quidem ingenitam demonstrari, ita ut nullo tempore unquam esse inceperit, non autem quod a causa non profiscatur. Duabus enim his modis generatio dicitur, tum ea, qua aliquid, cum non erat, in lucem editur, tum ea, qua causam habet, a qua extitit, etsi numquam inceperit, ut Platonici fere omnes mundum ex Platonis sententia genitum contendunt. Hoc igitur secundo modo materiam ingenitam non monstrari, idque perspicuum esse, tum rationibus, quibus nunc utitur, tum his, quae alibi tradidit. Nam cum dicitur, si materia genita sit, fuisse antequam gigneretur, perspicue patere, tempore, non autem ex causa ingenitam monstrari. Alibi vero traditum omnia a primo principio pendere, ut in duodecimo primae philosophiae. Item esse a primo omnibus deriuari, alijs clarius, alijs obscurius. Quae si de rebus omnibus dicta sunt, materiam primam minime exclusam. Quorum Philoponi dictorum cum aliqua certa sint, & vera, aliqua tamen dubia. Illud certum materiam nullo temporis initio monstrari. Dubium vero utrum eum generationis, quae a

DE PRINCIPIIS RERVM

causa est, modum Aristot. tradiderit, tametsi multi ex eius sententia id censeant, nosque etiam cum eis aliàs consensimus. Sed de hoc ortus modo in his, quæ de mundo, fufius dicetur. Nam qui ex primo de coelo affertur locus, ad mortalia, & sublunaria maxime attinet, atque si ad æterna & cœlestia, ob id dictum videtur, quod a prima causa vt conseruante dependeant, quomodo & locus ex primæ philosoph. 12. intelligendus. Nec quod motus ingenitus sit, & tamē a motore proficiscatur argumentum ~~efficax~~ est, eum generationis modum ab Arist. vt Simplicius opinatur, traditum. Nam motus accidens quiddam est, qui nisi fiat, qualis qualis statuitur, seu æternus, seu genitus esse non potest; Quod de permanentibus minime dicendum. Non item illud verum, aut firmum, quod idem author tradidit, materiam in se solum & in sua communitate æternam demonstratam, hanc vero & illam veluti aeris, & aquæ gigni & interire, quomodo & formas, quibus formatur, & indiuidua existit. Vnde etsi quis primum corpus materiam dicat, illud quoq; vt commune est, incorruptum esse. Aquæ enim corpus vna cum suis qualitatibus in aeris corpus & qualitates, vt tale est tantum, nō quatenus corpus mutari. Hæc inquam prorsus non vera. Nam materia non in se solum, & in sua communitate æterna est, talisq; ab Aristot. ostensa, sed singulæ etiam eius partes. Quæ nisi æternæ sint, nulla erit æterna, cum in partes ea diuisa sit, & tota elementorum formis subiecta. In se vero intelligentia solum concipitur. Nec aliquid impedit, quod aut ex formis indiuidua efficiatur, aut aer in aquam, vel contra mutetur. Aer enim in aquam mutatur materia manente, nec genita, aut corrupta. Quæcunque ergo materiæ portio æterna est, vt tota. Aliæ materiæ non primæ æternæ non sunt, vt elementa, quæ continenter oriuntur, atque intereunt.

Dubitationes contra materiae primae aeternitatem, earumque solutiones, similiter & rationum, quibus aeternitas eiusdem monstrata est. Cap. XXIII.

Ed contra hanc, quæ monstrata est, materiae aeternitatem dubitationes existunt. Primum Simplicij, quod aut in genere, & in se aeterna fit; aut in individuo. Si in genere, nullum fore inter eam, & formam discrimen, quoniam & illa interitus in genere fit expers. Si in individuo futurum ut deperdita hac forma materia ei subiecta supernacanea fit, utpote nullius materia, quatenus erat illius. Formis item individuus, quæ illa remanente intereunt, præstantiorem futuram. Deinde Philoponi, quod Aristot demonstratio eo axioma, quicquid fit ex subiecto aliquo fieri, & nil ex nihilo, nitatur, quod tamen a vero abest. Aliqua enim, quæ ex nihilo oriantur, Aristotele etiam fatente esse, ut anima sentiens, & omnino formæ omnium animalis partium, ut ossis, carnis, & coeterarum. Has enim ex temperamento non existere, sed ab ipsa vniuersitate in materiam extrinsecus immitti, ex non ente omnino procreatas. Ex temperamento corpus ad animam tantum accipiendam idoneum reddi, sed temperamentum animam non esse. Quomodo nec harmonia chordæ est, aut ex chordis, sed a musico in eas extrinsecus immittitur, ubi ad eam accipiendam eas præparauit. Nec vero fieri posse ut deterius præstantioris causa fit, nempe animæ elementa. Quemadmodum ergo hæc ex non ente omnino procreantur, ita nil vetare, materiam ex nihilo genitam nulla alia posita materia. Perspicuum quidem esse rerum singularum materiã non gigni, quia compositum fit, quod gignitur. Ita Philoponus cuius postremum hoc dictum Simplicio penitus aduersum qui materiam hanc, aut illam noluit gigni. Dubitatur item ex Aristotele tertio de Cœlo, qui ait generabilium, & corru-

DE PRINCIPIIIS RERVM

ptibilium principia generabilia, & corruptibilia esse. Cum ergo materia generabilium principium sit, generabilis erit. Deinde ex Auerroee primo Physicor. subiectum est id, quod in rei veritate generari dicitur. Est autem materia prima subiectum primum. Quod etiam in alteratione patet, cuius subiectum alterari dicitur. Nec aliter ratio exigit, quando subiectum ex eo, quod in eo inest nominatur, vt album ex albedine. Cum itaque materia generationis subiectum sit, generari concedetur. Nec enim subiectum forma est, aut compositum, quæ durante generatione nondum sunt. Materia item rerum aliarum & generationis, & interitus causa est, quare & ipsa hæc mutationes participabit. Hæc igitur sunt de hac conclusione dubitationes. Ad quas dicendum, primum quidem ad Simplicium, non vt ipse respondit, in genere, & in se materiam æternam, in indiuiduo generabilem, sed vtroque modo (vt antea dictum est) æternam. Nec tamen ob id formæ similis est. Nam nulla forma communis est, quæ in partes diuidatur, quomodo materia. Nullum item incommodum aliquod æternum non æterno esse vilius, vt celeste corpus anima sentiente. Potest igitur materia, quæ formis vilior est, æterna esse, cum illæ non sint æternæ. Philoponus autem decipitur, quod putet formas ex nihilo creari, extrinsecus in materiam immittas, quod falsum esse in lib. de Dogmatibus docuimus, docebimus etiam in progressu, in disputatione de formis. Nunc quatenus ad rem conducit, dicitur animam & omnino formam omnem materialem potentia in materia inesse, & vi agentis idonei ex illa potentia in actum duci, nec eas in materiam præparatam extrinsecus infundi. Nec idcirco ab elementis solum sunt, quoniam effectrix causa requiritur, quæ & materiam præparet, & formas ex eius potentia extrahat. Nec aliter artifex facit. Cum enim harmonia in chordis, & aere potentia sit, eam ex illa potentia educit, nec in eas extrinsecus immittit. Quod si dubitationem remanere obijcias, quoniam forma omnino ex materia, vt ex sui parte non fiat, ideo ex nihilo, occurrendum,

dum, dicendumque formam, et si materiam, ex qua fit, non exigat; eam tamen in qua potentia fit, ut ex ea educatur, exigit. Formæ igitur cum fiunt, omnino materiam requirunt. Præterea formæ proprie fieri non dicuntur, sed compositū. Verum materiam, quocunque tandem modo fiant, requirunt, ita & materia, si facta sit, aliam materiam ante se habuit, ex qua est facta. Rerum autem generabilium principia generabilia sunt ex accidenti. Non enim per se, quod alia haberent priora, ex quibus per se gignerentur. Principia itē propinqua generabilia dicuntur, veluti elementa, non autem remota. Subiectum etiam, quod generationi subijciatur generari dicitur, non quod generationis terminus sit, aut generatione acquiratur, quomodo & alterationis subiectum. Fieri etiam subiectum dicitur, quod actu id fiat, cuius subiectū est, ut æs fit statua, non autem fieri absolute. Ita quoque modo ex generatione materia nominatur. Quamquam ne ex eo quidem omni, quod in aliquid recipitur, id nomen recipit, veluti ex actione id, quod patitur nomen non habet. Actionem enim in se accipit, nec tamen agere dicitur. Est autem materia rerum omnium ortus, & interitus causa ob priuationem, & potentiam adiunctam, sed inde non fit ut ipsa oriatur, aut intereat. Inquiunt alij subiectiue causam esse non formaliter, quare non effici ut idem ipsa perpetiatur. Sed de hoc quemadmodum sit, mox paucis agendum. Illud nunc superest, ut quando hoc de materiæ æternitate decretum naturę quidem consentaneum, sed tamen absolute falsum esse, & cum Religionis decretis pugnare dixerimus, quemadmodum argumentis eam monstrantibus respondeatur, doceamus. Ac primum quidem ad Aristot. rationem dicendum in generatione quidem omni, quę vere generatio est, ac motu quodam efficitur, quęque agentis naturalis propria est subiectum, & materiam requiri, ex qua id fiat, quod gignitur. Sed præter hunc alium esse generationis modum, quem nostri (ut diximus) creationem nominarunt, qui absq; motu est, nec subiectum vllum, aut materiam requirit, soliusq;

DE PRINCIPIIS RERVM

huiusq; Dei omnipotentis proprius est. Cuius potentia tanta est, vt non solum in ens agere possit, sed etiam si dicere liceat, in non ens. Quod admirabile quidem non solum est, sed omnem etiam superat admirabilitatem. Nam si cognitionis anticipatione ea, quæ non sunt prouidet, hæcque ipsa sibi vendicat, non minus quam ea, quæ sunt, nimirum quoque in ea agit, faciendo vt sint, cum antea omnino non essent. Quæ res, quamquam maximæ subtilitatis est, humaniq; capitis ambitum, & fastigium excedat, electa tamen a Deo ingenia, ac iudicia quædam tum hoc, tum alia eiusmodi intelligunt, eorumque cognitionem cæteris minus electis cõmunicant. Materiam igitur ex nihilo creauit, non ex vlla alia subiecta materia. Itaque nec fuit, antequam fieret, nec fuit potentia in aliquo subiecto, quod nullum erat, sed in mente tantum opificis, & huius mundi exemplari. Nec aliquid in ea creatione mutatum est, nec omnis mutatio rei est subsistens, sed contrariorum tantum. Contradictoria vero subsistens nil habent, cuiusmodi est, creatio, quæ est inter non esse omnino & esse. Quod si fuit in aliquo mutatio cognitionis fuit, qua esse cognitum est, quod antea non erat. Quod rei creatæ tribuere si quis velit, vt quæ nunc sit, cum antea non esset æquiuoce id fiet. Nam esse mutatum nil dici potest, nisi sit, & ex vna affectione aut omnino forma in aliam transeat. Ita ad Auer. dicitur. Potuit etiam materia quamquam ex se actu nil sit, eorum, quæ sunt efficientis actionem terminare, præsertim cum formis prædita simul crearetur. Nec enim spatio temporis informem mansisse (vt Plato censuit) credendum est. Atque cum ex nihilo hoc modo creata sit, nil potentius ea extitit, ex quo fuerit creata. Hæc igitur pro materiæ ex nihilo creatione Omnipotentis Dei propria. De cuius omnipotentia ineffabili, nemo tam magnifica, excelsa, & immensa cogitare potest, quin longe maiora maneat cogitanda. Ad hanc vero veteres sapientes vno sensu, ac ratione ducti minime peruenerunt.

Materiam primam impassibilem esse, licet pati ei attribuaturs, ac rerum, in quibus est, perpeffionis, & omnino interitus, atque etiam casus fit causa. Cap. XXIII.

Non solum autem ingenita materia est, & ab interitu libera, sed omnium etiam earum mutationum expers, quæ pernicië aliquã, aut incommodum ei possint afferre. Nec enim augetur, aut imminuitur, sed eadem semper mole permanet, nec quod ad rerum perpetuum ortum aliquid ex ea capiatur, propterea decrefcit, aut quid de ea decedit. Id enim semper sumitur, quod alterius erat corporis cuius forma interijt. Formas duntaxat mutat, eas vicissim accipiens mole, ac substantia semper seruata. Ac quamquam in nonnullis amplior fieri, aut augustior videtur, vt cum ex igne fit aer, aut contra, totius tamen vniuersi habita ratione eadem eius moles perseuerat. Contrahitur quidem cum ex igne fit aer, quod ex maiori ignis portione minor aeris, ob eius crassitiam fiat, quomodo & extenditur, cum ex aere ignis. Sed in neutra mutatione de eius substantia aliquid deperditur. Ac cum alicubi contrahitur, alibi extenditur, & contra, ne aut vacuum sit in rerum vniuersitate, aut corporum penetratio, sed ne alteratur quidem quomodo materiae secundæ, quæ alteratione tandem in interitum abeunt, veluti elementa, quæ per alterationem antecedentem intereunt, similesque partes in animantibus, & stirpibus. Materia prima alterationis quidem subiectum est, sed per formam mediam, cuius numquam est expers, idque eo modo, vt ob eam nil perpetiatur. Nec enim alterationis subiectum proximam materia est, propterea quod actu id esse oporteat, quippe quod mouetur est & actu, alteratio autem est motus. Nec generans in materiam proxime agit, sed alicuius semper forma intercedente, veluti si ignis agit in aerem, non in materiam agit, sed in ipsum aerem, cuius forma cum de-

dit,

DE PRINCIPIIS RERVM

dit, eo ipso ignis forma succedit. Nil igitur perpetitur materia, aut læsionem aliquam ab agente aliquo accipit, aut ab his, quæ in eam accipiuntur, formis. Quod a Plotino præclare admodum traditum est. Quæ enim (ait) materiam intrât nil eam penitus lædunt. Namque horum impulsus ad eam non attinent, sed potius vicissim. Calidum namque sedat frigidum, & album offuscat nigrum, vel si commisceantur, aliam quandam conficiunt qualitatem. Ita materia non patitur, sed patiuntur ea, quæ commiscentur. Quibus verbis passionem, & læsionem a materia remouet, & his tribuit, quæ in eam accipiuntur. Et recte quidem, si recte tamen res intelligatur. Contraria enim etsi vicissim a sese non patientur, se tamen pellunt, atque interimunt, quippe quæ simul coherere non possunt. Quo mutuo pulsu materia nil læditur. Rursus materiam quolibet accedente nil ait consequi, nec abeunte, quidpiam deperdere, sed semper quod fuit, permanere, & perseuerare. Quid enim formæ accessu ad eam accedat? Quid item recedente ea, ex illa deperditur, quippe quæ potentia semper est, & ex ea numquam excedit. Actu quidem illud fit, cuius formam accipit, sed id quod erat, nempe potentia, non mutatur. Cumque aliud actu esset, veluti aer, nunc hoc efficitur, nimirum ignis, hoc ipso, quod erat, sub aeris forma, ignis formam accipiente. Quare quoquo quidem modo deperdere aliquid, & aliud acquirere dicitur, sed ad naturam tamen suam, ac essentiam simpliciter nil accedit, nilque de ea decedit. Quod speculorum similitudine ostenditur, quorum ea est natura, vt ab eis, quæ in eis apparent, imaginibus, perpetiantur. Ita igitur materia a formis, quæ in eam accipiuntur, nil patitur. Sed similitudo dogmati Platonico est consentanea. Nam eas, quæ materiam subintrant, formas Idearum imagines esse Plato censuit, materiamque veluti speculum, in quo videantur, quod longe minus, quam alia specula ab his, quorum imagines apparent, perpetiatur. De qua re in progressu cum de forma differeretur, & in secundo etiam de Dogmat. Aristot. autem hæc similitudo

do

do non probatur. Nam Ideas sustulit, & formas, earum imagines esse non statuit, non item speculum materiam. Quæ omnia rectius, quam Plato, vt suo loco docebitur. Videtur vero, & re ea ab illo dissensisse, quod materiam perpeti dixerit, hocque eius esse proprium, quo a forma, cuius propria actio est, differat. Sed re vera non dissensit. Perpeffionem enim latius vsurpauit, nempe pro receptione. Quomodo vero a formis materiam pati censeret, quam ab eis perfici, ab actu videlicet potentiam tradidit. Quod si passio nominetur, alterius certe est generis, veluti & id, quod intellectui, & sensui tribuitur. Materia igitur formas accipiendo vere, ac proprie non patitur, nec læsione vlla afficitur, quin potius perficitur, nec aliquid deperdit, sed id semper permanet, qd̄ erat. Sed illud admirandum, cum nil incommodi ipsa percipiat, nec patiatur, aut lædatur, causam tamen esse, cur ea, quæ in ea insunt, aut ex ea constant, patiantur, lædantur, magnisque incommodis afficiantur. Quod in omnibus rebus materialibus aperte constat, quippe quarum nulla est, quæ non alteretur, & aliquid omnino perpetiatur. Ita elementa vicissim agunt, & patiuntur. Res item aliæ ex eis admixtæ ob eam alterantur. Quod cum multis alijs locis, tum primo de ortu, & interitu, & primæ philosophiæ nono præclare Aristot. tradidit, hancque causam esse voluit, cur quæ a materia sunt liberata nihil alterentur, aut omnino patiantur. Adeo autem a materia proficisci hoc statuit, vt quæ vnâ eandemque materiam non habent, ea nec vicissim agere, nec perpeti voluerit. Fatigationis item omnis causam esse censuit, ideo cœlum motu suo perenni non fatigari, nec timendum vt ob laborem, aut fatigationem ab eo desistat, vt cœteræ animantes consueuere, quod videlicet illud huius materiæ expers sit, quamquam alia diuiniore, ac præstantiori constans. Interitus tandem rerum, & vt non sint, hæc ipsa causa est, vt ab eodem Aristot. cum secundo eiusdem operis de ortu, & interitu, tum primæ philosophiæ septimo, & alibi etiã traditum est. Quare cum tot tantorumque malorum materia

DE PRINCIPIIS RERVM

ria causa sit, & author in rebus naturalibus, peccatum originale a doctissimis nonnullis viris vocata est. Sed horum omnium causa quærenda, & explicanda. In libro de Longitudine, & breuitate vitæ, vbi animatorum interitus causa inquiritur, contrariorum merito in materiam refertur. Materiam enim habenti, vt aliquod contrarium non insit fieri nõ posse, materiamque ipsam contrarium aliquod protinus consequi. Contraria autem sibi vicissim interitum procurare, omnibus notum est. Ex contrarijs autem in materiam hoc referri, idque ratione, inde potest intelligi, quod cœlestis materia contrariorum expers cum sit, nullius cœlo interitus, aut prorsus incommodi causa est. Non est igitur id materiæ, quatenus materia est, proprium, sed qua ex parte talis, nempe generabilium, quæ contrariorum est receptrix. Sed non hæc duntaxat contraria, quæ vere contraria sunt, vt calidum, & frigidum tanti mali sunt causa, verumetiam priuatio, quæ materiam perpetuo comitatur. Eius ergo merito eorum, quæ dicta sunt, causa materia dicitur. Atque hoc maleficium est, quod ei ex Aristot. antea tributum est. Permissio igitur omnis, fatigatio, alteratio, læsio, incommodũq; omne contrariorum, ac priuationis ratione materiæ ascribitur. Sed præter hæc sua est ipsius natura, quæ potentia est, nec aliquid actu est, qua potentia efficitur, vt ad formas accipiendas habilis sit, & propensa, nec eas, quas habet, semper retineat, sed versatilis, & Prothei more nunc his, nunc illis subijciatur, quod non solum naturalis materiæ propriũ est, nec etiam quoquo modo artefactorum, vt primæ philosophiæ septimo traditum est. Hanc ob causam cœlestia, quæ huius generis materiam, quæ natura sua potentia sit, non habent, nisi ad locum, & vbi, quæ eidem semper formæ subijcitur, nec ex vna in aliam mutatur interire, & desinere nõ possunt. Ob hanc potentiæ naturã casus etiam causa materia dicitur, & omnino eius, quod est ex accidenti, quod nec semper, nec plerunque euenit. Quam ob causam casum ipsum in cœlo similiter non esse secundo de Cœlo Aristot. tradidit.

dit. Eius autem quod ex accidenti contingit materia causa est, quæ aliter quam ut plerunque fit, sese habere potest. Ut cum materia hæc apta sit admittere ut hi digitis quinis generentur, interdum etiam senis, aut quaternis, causa ea est, ut hoc accidens existat. De qua re in sexto de prima philosophia. Nemo autem miretur ab his omnibus, quæ dicta sunt, materiam liberam esse, quæ ceteris tamen rebus eorum fit causa. Nam & contrarium nullum ipsa habet, cum tamen cæterorum contrarietatis author sit. Cõtrarium autem nullum materiam habere dictum est, ut quæ esset omnium receptrix, nec posset in rebus, si contrarium haberet, ut pars earum consistere. Unde hi merito commendati sunt, qui cum materiam corpus aliquod fecissent, contrarietatis quam minime particeps fecerant. Sed cum eiusmodi sit nil tamen in se accipit, quod aut contrarium, aut oppositum aliquo modo non habeat. Ita rerum contrarietatis videtur causa, eorumque etiam malorum, quæ a contrarietate proficiscuntur, cum tamen ab eis libera permaneat. Quoniam autem materia quemadmodum patiatur, & non patiatur dictum est, illud addendum eam non agere, quod quidam putarunt. Nam licet aliquid, ut forma sit conferat, quippe quæ subiectum eius est, non eo tamen ipso agere dicitur.

In materiæ enim genere nec efficien-
tis causa est formæ. Potest-

que, vnum ex

prin-

cipijs esse, licet nil agat. Nec enim principia omnia
vim agendi habent, neque eorum
est ratio.

DE PRINCIPIIS RERVM

*Materiam primam vnā numero esse, non solum priuatione,
sed etiam (ut loquuntur) positue, contra Auerrois
sententiam. Cap. XXV.*

VNa autem omnium, quæ oriuntur, & intereunt, materia sit, necne inquiritur. Nam plures esse aliquis dixerit, non quidem in rebus singulis, ut plenum & inane Democritus, & quattuor elementa Empedocles, similesque partes infinitas Anaxagoras, sed in diuersis, ut vna in nonnullis insit, in alijs alia. Ac ea quidem non proxima, quomodo carnis materia est sanguis, aut fœtus semen, seu menstrua, sed remota, & penitus prima. Nam proximam materiam vnā omnium non esse, sed cuiusque suam omnibus constat. Dico autem proximam, quæ eadem prima, & remota non est, cuiusmodi materia, de qua agimus elementorum. Hæc enim vna in eis cum insit, eorum ratione & proxima est, & remota, si tamen remotam nominare liceat, inter quam & illam nulla alia intercedit, & ex qua vna constituuntur. De hac non adeo constat, utrum vna sit, an plures. Sed tñ & ipsa non vna potest videri. Alia ignis enim materia, alia aquæ, alia terræ videbitur. Vnde & Plato cum Pythagoricorum rationem secutus, ex triangulis, veluti ex prima materia elementa conficit, non ex hisdem omnia conficit, sed terram ex æquicruris, cætera & scalenis. Quinetiam atomorum authores non ex hisdem specie atomis omnia generant, sed ignem ex acutis, terram ex obtusis. Cum igitur ignis, terra, & aqua tantopere dissideant, nempe crassitie, & tenuitate, mobilitate, & inertia, ad motumque inhabilitate, alijsque differentijs materiæ quodammodo proprijs, non eadem omnium materia esse videbitur, nec solum numero non eadem, sed neque specie. Nam numero patet eandem non esse, cum ne in ignis quidem, aut aeris diuersis partibus numero vna, eademque insit. Quod si omnium vna specie, & essentia

essentia esset materia, & immutari omnia in sese vicissim possent, & omnium, quod ad materiam attinet, eadem esset essentia. Sed nec omnium eadem essentia, nec item in sese omnia mutantur. Non enim calidum in humidum, aut contra, nec oleum in vinum, nec pleraque alia in alia. Quorum autem eadem materia est, ea vicissim in se mutari, secundo de ortu traditum est. Aristot. tamen, & Peripatetici omnes unam esse docuerunt, ob eiusque unitatem elementa ex se vicissim oriri, & interire, unius nunc formam ea accipiente, modo alterius. Quin & in ea nihil esse, cuius merito ab alia differat, siquidem differentia omnis a forma sumatur, quam nullam ex se, & sibi propriam obtinet. Ita res controuersa, & difficultatibus plena non immerito videtur. Quæ controuersia difficultasque omnis tollitur, si materiam hanc, quæ principium est, duobus modis consideremus. Vno in se, & secundum naturam suam, ut formarum omnium expers, nec quid, nec quale, nec quantum actu, sed omnia potentia. Altero ut nunc est, semperque fuit, & erit, formis substrata, actuque omnia, quæ in hac generabilium rerum sunt vniuersitate. Priore modo materia vna est, non specie solum, sed etiam numero, nec priuatiue tantum (ut loquuntur) ac cum Auerr. permulti sentiunt, sed etiam quoquo modo positiue. Posteriore modo plures numero materiæ sunt, specie, ac ratione eadem unius in eas diuisæ portiones pro formarum, quibus subijcitur, numero, ac multitudine. Atque hoc quidem primum constat. Nam corpora hæc orbi Lunæ subiecta, quæ ex materia ut parte sui composita sunt, inter se disiunguntur, nec sunt continua, quamquam ne vacuum aliquod interceptum ponatur contigua. Quæ corporum disiunctio tum ex formis diuersis intelligitur, tum ex locorum mutatione, cum ex vno in alium transferuntur alijs manentibus. Nemo autem eandem numero materiam in corporibus inter se disiunctis posuerit. Sed dubitatio est, an portiones illæ ut numero, ita specie, ac ratione inter se differant, necne. Nam videntur differre ob eas, quæ antea allatæ sunt, rationes, quod

DE PRINCIPIS RERVM

nec omnium vna sit mutatio, nec eadem specie essentia, quæ tamen essent si nulla in portionibus illis speciei, & rationis differentia extaret. Quin & habilitates diuersæ, ac potentia in eis videntur inesse, per quas alias, & alias formas accipiunt. Ob has igitur habilitates, atque potentias ratione inter se different. Sed aliter res habet, omnino enim eiusdem speciei sunt, ac rationis. Nam formis elementorum solis proxime subiectæ sunt, & per eas cæteris. Elementa autem vicissim omnia in sese mutantur, quamquam alia facilius alia difficilius. Quæ mutuâ mutatio esse non posset, nisi eiusdem rationis materia constarent. Quæ autem in sese non mutantur, ea aut contraria non sunt, quæ in sese mutari non possunt, vt calidum & humidum, aut mista sunt & composita alijsque elementorum formis, alia etiã quam prima materia constantia, quæ mutari in sese nisi diuersis mutationibus non possunt; Generales etiam proprietates in eis portionibus eadem insunt, veluti ingenerabilitas, incorruptibilitas, æternitas, contrariorum receptiuitas, & eius generis aliæ. Habilitates autem, aut potentia diuersæ, aut nullæ sunt, vt antea docuimus, aut ex agente causa, quæ illas præparauit, quarum vis tanta non est, vt speciei, ac rationis in materia diuersitatem inducat. Materiam autem, & quamcunque eius portionem ad omnem elementi formam accipiendam ex se aptam diximus, cum etiam æqualiter contraria respiciat, & recipiat, vt secundo Physicorum Auerroes tradidit. Nec vero si eiusdem speciei, ac rationis materia in omnibus insit, idcirco omnium eadem essentia. Nam ex materia essentia non est, sed ex forma, quæ rei ratio est, & vt dicitur quidditas, vel vt Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι. Ac quamquam essentia pars poneretur, vt quidam censent, ne illud quidem consequeretur. Minus etenim princeps pars esset, forma principatam obtinente. Quomodo autem speciei eiusdem materia dicatur, cum species non sit, mox explicabimus. Nunc alterum membrum doceatur, materiam in se, vt informis est, vnâ numero esse, idque positue, quod

Auer-

Auerrois maxime absonum videbitur. Nam priuatiue quidem id concedit, omnium, scilicet formarum priuatione animo conceptam vnâ numero remanere. Sed positiue non concedit, quòd vnitas secundum numerum positiua a forma proficiscatur, quæ vt esse, ita & vnitatem cuique rei impartitur. Ac quemadmodum per formam suam quodq; est, ita & numero vnum. Quamquam alij in aliud referunt, seu materiam, seu qualitatem, seu quodcunque aliud indiuiduationis (vt loquuntur) principium ponunt. Nam cum indiuiduum vnum numero proprie sit, idem videtur, per quod indiuiduum, & per quod numero vnum est. Sed in compositis, quæ ex materia, & forma constant locum hoc habet. In simplicibus non item, cuiusmodi sunt materia & forma. Nam quamuis forma, & numero vna, & indiuidua, non tamen per aliquid aliud, sed per se ipsam dicitur, alioqui concreione quadam constaret. Atque hæc Aristot. sententia est, primæ philosophiæ octauo ad finem, quo in loco tamen de generibus primis, quæ hoc ipso quod sunt, nec per aliquid aliud vnum sunt, loqui videatur, ad omnia tamen, quæ composita non sunt, sermonem refert, vt quæ materia omni & sensili, & intellectuili destituuntur. Ita Auerroes in eiuſdem primæ philosophiæ paraphrasi tract. primo de substantijs separatis vnum numero interdum dici statuit, idq; verius, quam de alijs formis, quod & qualitate, & quantitate sint indiuiduæ. Ita igitur & materia prima vnum numero dicetur, idque per se, & ex se, non per vllam formam, quam nullam propriam accepit. Dico autem ex se, & per se, quatenus ens est, & substantia, a forma item cœlestium materia differens, & prorsus diuersa. Illud quidem fatendum non esse eam vnum numero omnino, vt compositum indiuiduum, quod est hoc aliquid, & per se consistit. Sed quomodo substantia est, ita & vnum numero. Est autem substantia positiue, licet non actu formata. Nec enim ita priuata intelligitur, vt substantiæ rationis expers intelligatur. Est etiam vnum naturalium rerum principium, eaque

DE PRINCIPIIIS RERVM

numero vnum, nec aliter. Nam alioqui tria numero principia Aristoteli non essent. Nec dicendum hanc, & reliqua diuersa ratione vnum numero esse; Formam autem vnā numero priuatiue nemo protulerit. Materia igitur si ab omni forma animo nudetur, nec ex formis hanc, vel illam eius portionem sibi subijcientibus diuidatur, vna numero remanet, continuata, & cohærens, eaque positiue ex vi, & natura sua, qua parte substantia hæc ita est, vt alia, ac diuersa non sit, non quod talis reuera nunquam sit, cum nunquam a formis nudetur. Quod si priuatiue vnā numero interpretentur, quod scilicet vna numero intelligi non possit, nisi formis priuata, id facile admittendum. At si ita priuatā non vnā numero, vt formam nimirum positiue esse velint, non admittendum. Id vero etiam eo potest intelligi, quod eam & priuationem numero vnum esse Aristotel. tradidit. Multo igitur magis si ipsa per se animo concipiatur, formarum quidem expers, sed tamen non hac, aut illa priuata, vnum quid numero ponenda est. Concedit etiam magis hoc aliquid eam esse, quam priuationem, quod nisi vna numero sit, quæ quoquo modo ostendi queat, verum esse non potest.

*Materie unitas, positiua, vtrum numeralis sit, an enti tantum
synonima, materiam item nec genus, nec speciem esse,
licet & specie, & genere vna dici possit.*

Cap. XXVI.

Ed hanc, quam materiæ tribuimus, unitatem numeralem esse, negant, verum enti synonymam, qua vnumquodq; vt ens est, ita & vnum. Nam quæ numeralis est a forma proficisci, quod materia per eam numeretur unitatemq; accipiat. Quæ autem vt substantia ei conuenit, eam non numerari, sed mente tantū concipi. Inde patere intelligentiam vnā numero non esse, cau-

fana

fam item cur non sit, quoniã scilicet in materia quanta non sit. Hæc & alia huius generis ab alijs traduntur, quæ & a vero longius absunt, & ipsi etiam Auerroi aduersantur. A vero quidem quod materia vt principium vnum est, numeretur, vnumque sit actu principium, vt primo Physic. traditum est. Quæ autem vnitas a forma est, compositi sit, quod vt esse, ita & vnitatem ab ea nanciscitur. Nec si materiæ vnitas cum a formis re vera separata non sit, a mente dependet, idcirco numeralis non est, quin potius eo ipso numeralis dicenda, qđ ab anima, vt Auerr. etiam concessit, existat, Quæ anima nisi esset, ne esse quidem, quemadmodum nec numerus omnino posset. Quod etiam Arist. quarto Physic. docuit. Illud vero cum Auerr. pugnans intelligentiam vnã numero non esse, quando eam talem magis (vt antea dictum est) censuit, quã res materiales, quia & qualitate, & quantitate sit indiuisibilis. Vnitas autem numeralis, quæ materiam quantam requirit compositi propria est. Quamquam & materia ex se quanta est, si quidem ex se infinita, & per interminatas dimensiones extensa. Vtrum autem hæc, de qua loquimur, vnitas enti synonima sit, necne dubium est. Auicennas censuit esse, Auerr. non esse. Videtur vero nil impedire, quo minus sit. Vnumquodq; enim ens, quatenus ens, potest numerari, eoque ipso vnum numero dici. De qua re alias. Nec illud verum materiam per formam ab Arist. numerabilem dictam, vel etiam potentia. Imo per se forma seclusa vnã dixit, quæ formis subiecta vnã nõ est, sed tot, quot formæ, quibus subijcitur. Non item generis vnitati materiæ vnitas similis. Nã genus totum est vniuersale, materia integrale, vt vocant. Quæ igitur vnitatis similitudo? Ac genus totum differentijs duabus, vel pluribus determinatur, totumq; a singulis participatur, a formis autem singulis materia non tota. Materiæ igitur vnitas numeralis dicitur generis non item, nisi quatenus genus numero vnum esse dicimus. Sunt autem multæ inter genus & materiam in quæstionibus naturalibus ab Alexandro positæ differentiæ, quibus patet materiæ vnitatem

DE PRINCIPIIS RERVM

generis vnitati similem non esse, aut certe multo magis differentem, quam simile. Nec quæ in vtroque inest communitas, aliquid ad hoc confert. Nam præter id, quod dictum est generis communitas a materiæ communitate longe diuersa est, siquidem generis extra animam est, & in potentia, materiæ autem in anima cum priuatione coniuncta, quippe quæ communis est, vt formarum expertis, earumque capax intelligitur. Sed quamquam materiæ vnitatis generis vnitati non adeo similis sit, ipsaq; vna sit numero, genere tamen vna dici etiam potest. Maior namq; vnitatis minoris semper infert. Vnde hæc materia ab ea, quæ vbi est, differre genere dicitur. Ac quomodo vna genere, ita etiam specie vtcunque conceditur, non aliter ac mundus, qui vnius numero cum sit, vnus item est specie, ac genere. Vnus item Sol numero, vna Luna, a quibus tamen nec speciei, nec generis vnitatis remouetur; Dixi autem vtcunq; quod specificam formam non habeat, a qua hæc vnitatis sumitur. Sed illud dubium, cum materiã primam genus esse negatum sit, nullæq; interea sint differentia, nūquid speciem esse possit concedi, vt quomodo specie vna, ita & species dicatur. Videtur autem species esse, quod multis numero differentibus communis sit. Nam quæ in aere inest materia ab ea, quæ in igne, numero differt, eodemque modo ab alijs eius portionibus. De quibus cum materia prima dicatur, species quædam esse videbitur. Aliud inquit Aristot. primæ philosoph. 12. tua materia, & forma, & mouens, aliud mea, vniuersali autem ratione eadem; Sed re vera species non est. Nulla enim per se species subsistit. Nam ideas Aristot. prorsus reiecit, vt quæ nullo modo per se possint consistere. At materia prima per se substantia est, & per se subsistit, hoc est non in aliquo alio, etsi per formam actu est. Species etiam partes habet subiectiuas, de quibus recto casu prædicatur, materia non item. Nam quæ eius partes sunt, quantitatis, seu integrales sunt, in quas diuisa est, de quibus partibus integrale totum non dicitur. Nec verum est, hanc materiam primam, quæ vna numero esse tradita est, de portio-

nibus

nibus dici; Sed de ea tum diuisa in partes, tum etiã continua & non diuisa materia dicitur, quod genus & quoddam, aut cum eo similitudinem gerit. De primæ autem materiæ portionibus materia prima enunciatur, non ea quidem, quæ in illas diuisa est, sed quæ in illis communis est natura, quæ affinitate quadam species nominatur. Nam re vera species nõ est, cum ex materia & forma, seu ex genere, & differẽtia non constet. Omnia enim hæc simplicia sunt, quæ modis suis circumscribuntur, differentijs essentialibus quadam proportione respondentibus. Hoc autem materiæ conuenit, quod totum quiddam sit homogeneous, quod in partes integrales cum diuiditur in subiectiuas etiam diuidi videtur. Nã cum illud homogeneous sit, eiusdem rationis partes erunt, quæ sub aliquo vniuersali comprehendantur. Sed illud vniuersale id totum diuisum non est, quippe quod a potentia sit, vt cætera vniuersalia, cum tamen totum illud actu esset, partibusq; actu constaret. Non est etiam totius vniuersalis eadẽ prorsus, quæ partium, ratio, vt totius integralis. Animalis quidem enim ratio speciebus omnibus conuenit, sed in earum ratione aliquid præterea continetur. Aquæ autem partis eadem penitus, quæ totius ratio. Materia igitur prima in se. i. informis considerata, totum integrale cum sit, species esse non potest. Illud autem non verum, quod a Zimara traditum est, eam vt in composito sensili est, & pars illius, vniuersalis rationem habere, & dici de pluribus. Illa enim in quocunq; insit, eadem semper manet, nec eius portiones in vno magis, quam in alio a cæteris differunt, magisq; etiam singularis, & indiuidui in compositis rebus, & sub formis habent rationem, quam formarum expertes. Quæ autem specie differunt materiæ compositæ sunt, & secundæ, non primæ, cuiusmodi animalium, ac stirpium partes, quæ ab illorum primis diuersitatem accipiunt. De hoc materiæ genere, illud verum est, rerum specie differentium materias specie differre. Materia autem prima, q̄ ad formas suas habilitatem habet, easque vicissim capit, vna & eadem est, eiusdemque rationis

DE PRINCIPIIIS RERVM

in omnibus. Ita perspicuum euasit, quomodo nec genus, nec species, et si specie, aut genere vna dici possit. Quomodo item vna numero non priuatiue solum, sed etiam positiue, quatenus substantia est a forma diuersa, quæ esse substantiæ ab ea non capit, quatenus item illius subiectum & rerum natura principium. Nec ex Aristot. & Auerrois etiam multis dictis statui aliter posse, licet huius de positiua, & priuatiua vnitae distinctionis fuerit author numeroque vnam priuatiue duntaxat statuerit. Nec vero dicendum materiæ hanc vnitatem positiuam potentialem tantum esse, vt Gandauensis ait. Nam vt substantia, & materia actu est, licet sit potentia cætera, ita & vna actu. Dico autem actu, vt in se, & formarum expers consideratur. Alioqui actu in multas portiones diuisa est, & actu plures est, non vna numero. Quare si potentialem dixit, quia nunc vna re vera non sit, potentiãq; habeat vt vna sit, formis scilicet agnitione sublatis poterit concedi. Quemadmodum & vnam numero priuatiue esse, quod nullam formam sibi propriã habeat, a qua numeralis vnitas proprie sumitur. Sed tamen id in compositis, non in simplicibus, aut etiam summis generibus locum (vt dictum est) habet. Sed dubitatur quomodo materia prima vt omnium formarum expers possit intelligi, quando ne coeli quidem materia, quæ actu ex se ponitur, id possit. Ab Auerroce enim secundo de orbis substantia scriptum est, materiã eam ab intelligentia non minus dependere quam motum. Ideo si intellectus absque intelligentia eam conciperet, futurum de illa, sicut de motu. Quare vt motus absque ea non remaneret, ita nec materia, quæ est orbis. Cum ergo illa actu sit, eaq; ab horum inferiorum materia, quæ est pura potentia, distinguatur, nec tamen absq; forma possit intelligi, multo minus poterit prima materia. Ad hoc dixerunt aliqui materiam illam nullo modo intelligentia priorem esse, ideo ab ea abiungi non posse. Primam autem materiam, quamquam simul cum forma sit, nempe ad eam relata, atq; etiã posterior, vt quæ ab ea in formæ genere esse accipit, in genere tamen

mate-

materiae priorem esse, nec ab ea dependere, ideo animo ab ea
 feiungi posse. Sed hanc responsionem alij multis modis cō-
 futarunt, & recte quidem vt videtur, quod si celi materia cū
 hac nostra collata absque forma intelligatur, differentia nul-
 la sit, si autem cum forma comparatio nulla, quod cætera pa-
 ria non sint, siquidem materia prima absq; forma accipitur.
 Falsum item illud materiam illam nullo modo intelligentia
 esse priorem, quando per eam ad intelligentiæ cognitionem
 deuentum est. Quin & materia illa si actu sit, per formã actu
 est, a qua numquam separatur. Quamobrem dicendum vt
 materia hæc, ita & illam animo, & cogitatione a forma sua
 feiungi posse, & vt quædã substantia absq; ea considerari. Di-
 co autem absq; ea hoc est, vt ea non informatur, licet ad eã,
 vt potentia ad actum habitudinem habeat, non ita tamen, vt
 formam illam aliquo tempore antecesserit, quomodo mate-
 riæ primæ potentia. Sed quamquam ipsa per se informis po-
 test intelligi esse tamen absque forma non potest, quomodo
 nec motus, qui ab ea proficiscitur, atque hoc voluit Auerr.
 Quomodo autem coelestis illa materia, cum æterna ex se sit,
 ab intelligentia dependeat, ita vt nisi illa esset, interiret, alias
 explicabitur. Vtraque igitur materia secundum esse a forma
 sua dependet, sed magis nostra hæc, quam illa, vt quæ magis
 potentialis sit, vtpote in vltimo gradu potentiæ. Vtraq; itē
 vt formæ expers intellectu apprehenditur. Cum autem ex-
 pertem dico negationem solam intelligo, non pri-

uationem, a qua materia illa penitus
 libera est. Sed ea, quæ & cu-
 iusmodi sit alias
 videndum.

* *
 *

DE PRINCIPIIS RERVM

Materiam primam dupliciter agnoscere, neutro tamen modo per se.

Cap. XXVII.

Illud autem nunc quod superest doceamus, quemadmodum prima hæc, de qua agimus, rerum generabilium materia agnoscat, menteq; seu intelligentia apprehendatur. Eius enim vis & natura cum potentia sit, admodum occulta est, ut vix, ac ne vix quidem subintelligentiam venire posse videatur. Omnis namque intelligentiæ, ac cognitionis principium, & causa actus vnus est, ut in prima philosoph. traditum est, & mathematicis descriptionibus aperte demonstratū. Eas enim, quamdiu potestate sunt cognitionē fugere, quæ in actum eductæ, ac sub hominum oculos positæ, a quouis earum, vel mediocriter perito facile agnoscat, veluti quod triangulus tres duobus rectis angulos æquos intra se habeat, descriptione, quæ lateris vnus ductu posita est, agnoscitur, quod latus nisi ducatur ea, quam diximus, trianguli natura perspici facile non potest. Materia itaq; cum sit potentia, nec vllum actum sibi propriū habeat, cognosci minime posse, merito potest videri. Admirandum tamen si quod rerum principium per se est, quod eis etiam definiendis adhibetur, cognitionē fugiat, nec a nobis queat apprehendi. Cum præsertim toties dictum sit, nos tū opinari aliquid scire, cum causas & principia cognoscimus. Quin & illud quis miretur, tot de materia, quæ & qualis sit institutas disputationes esse, tot de ea explicatas quæstiones, nisi eius vis & natura apprehendi posset, & omnino a nobis agnosci. Quomodo igitur res se habeat, explicandum, quidq; alij de hoc tradiderint docendum. Plato sine tangentis sensu eam tangi & adulterina cognitione vix apprehendi, ut alias docuimus, enunciauit. Quod perinde est ac si dixisset, eā per se, ac proprie non apprehendi. Nam & difficilem & obscurū speciem eam dixit, inuisibilem item & informem, quæ difficilime percipiatur. Tangitur autem eo, qui tangit, non sentiēte, quia in omnibus insint quæcunq; tāgimus, aut apta sunt tāgi.

gi. Ac eam quidem in eis inesse nouimus, quamuis quid sit sentiri, aut intelligi vix possit. Censuit item materiam tantum cognosci, quia formis, quæ gignuntur necessario subijciatur. Quam cognitionē, quia per se nō est, adulterinā nominauit, & veluti somnium. Formarū etiā negatione eam agnosci in Timæo docuit, cum ait. Quo circa eius quod genitū est, videriq; potest, & omnino sensu apprehendi matrem ipsam & receptaculum neque terrā, neq; aerem, neq; ignē, neq; aquā dicimus, nec rursus aliquid ex his constitutum, aut aliqua a quibus hæc constent, sed inuisilem speciem quandā, & informem, quæ omnia recipiat, & modo quodā ambiguo & vix explicabili diuinæ & itellectilis naturæ particeps sit, ac per se comprehēdi nullo modo potest. In Parmenide autem tradit materiam vnum esse, & nihil eorum, quæ sunt actu omnino, idcirco dissimilem similitudinem cū prima causa habere. Similitudinem quidē oīum quæ sunt negatione, quippe quæ, vt illa, nihil eorum sit, quæ esse statuuntur. Dissimilem vero, quod ob summā imperfectionē materiæ id tribuatur, primæ aut causæ ob eximiā præstantiā, vt inter ea, quæ sunt, minime veniat numeranda. Ob quā dissimilē similitudinē in Timæo forte dictum materiā modo quodā ambiguo, & vix explicabili diuinæ, & itellectilis naturæ participē fieri. Hæc igitur Plato de materiæ cognitione. Arist. autē tum proportione, tum negatione cognosci eā tradidit. Proportione quidē ex rerū artefactarū materia, vt 1. Phys. legimus, vt quā rationem ad lecticā lignum, & ad statuā marmor obtinet, eandē ad formas, quibus subijcitur, materia hæc habeat, proinde vt illa subiecta quædā sunt, ac potentiæ, quæ formis eis artificiosis subijciuntur, sic materiā primam quoddā naturalibus formis subiectū esse natura sua informe. Negatione autē quod aliquid esse intelligatur, quod ex his oībus in rerū vniuersitate spectantur, nec hoc sit, nec illud. Ita duplicem cognoscendæ materiæ modū Arist. tradidit, quorū neutro per se cognoscitur. Qua in re a Platone Magistro nō discordauit, cū hos ipsos fere modos antea ille docuisset. Dixi aut neutro eorū modorum

DE PRINCIPIS RERVM

dorū per se agnosci. Nā quæ proportionē est cognitio per se non est, vt quæ ex aliarū cognitione dependeat, nempe materiae artificiosæ, & eius ad formā suā habitudinis. Quæ itē per formarū, & oīno eorū, quæ actu sunt, negationē est, per aliud esse, nec per se nemo non nouit, nempe per ea, quæ negātur. Cū autē (vt dictū est) admirandū videatur, quod rerū oīum naturæ fundamentū est, & per se principiū, per se non agnosci, dispiciendū vtrum ita habeat necne. Id vero fieri nō pōt, nisi quæ sit per se aliquid intelligendi, & cognoscendi rō antea videamus. Nam de hoc controuersia est, quo cōstituto, quod q̄rimus perspicuū euadet. Auer. censuit intelligēdi rōnē actū esse, actum, ī quā, formalē, q̄ est quidditas, vt qd̄ actu nō est, id p̄ se itelligi nō possit; Quæ Arist. in loco ex 1. phil. antea cōmemorato sn̄ia videtur. Eoq; nitūtū pleriq; ad hoc ipsum sentiendū, ac eā propositionē eliciunt. Intelligendi rationē actū esse. Alij vt Io. Scotus entis, quaten⁹ ens est, cognoscendi rōnē per se primō propriā esse voluerunt, vt quicquid est, quatenus est, apprehendi per se, & intelligi valeat. Nā & hoc mō actu esse, siquidē est, nec potētia est. Actū autē nō formali, sed (vt loquuntur) entitatiuo, quem materiae ēt attribuant. Quæ sn̄ia probabilis videtur. Nā ens, vt ens est, primæ philosophiæ subiectū est, per se ergo intelligitur. Quare & quicquid eius rōnis est particeps. Quinetiā intellectus oīa pōt fieri, quare oīa intelligere, nec potior rō est, cur magis ens vnū per se quā aliud, si oīa, vt entia sunt, intelligit. Sed quāquam res ita habet, verior tamen, & Arist. magis consentanea prior sn̄ia videtur. Verior quidē, quod mentē nostrā mouere nil potest, quod aut species aliqua & forma nō sit, aut ea quoquomō informatū. Protinus enim atq; aliquid intelligitur, specie aliqua id præditū videtur. Ex quo q̄ potentia intellecta dñr, quamdiū potentia permanent, intellectū mouere nō possunt. Indigent igitur intellectu agente, qui ea actu intellecta efficiat. Adeo actus intelligentiæ proprius est. Vniuersitate etiam intellectus proprium est obiectum, quō singulare sensus. Forma vero est, quæ vniuersalis efficitur, vnde vniuersa-

litas

sitatis subiectum ab Auer. vocatur. Arist. autem cōsentanea
 sententia hæc, quod materiam, quæ actus non est, nec actum
 in se includit, huius per se cognitionis expertem facit. Nec ve
 ro eo loco magnopere nitimur, qui ex 1. philos. antea est
 commemoratus. Namq; illic descriptiones ex actu inueniri
 docuit, non autem actum, omnia intelligendi esse rationem.
 Nil præterea ibi de actu, qui forma est, & quidditas, sed de
 energia, ex qua descriptiones inueniuntur, & inuentæ cogno
 scuntur. Eo vero potius nitimur, quod per formam omnia
 cognosci eiusdē operis quarto traditū est; Cum Protagoras,
 atq; Heraclitus reiiciuntur. Hi. n. cum fluxum in rebus oībus
 continentem inesse existimarēt, ita vt eundē bis trāsire non
 liceret, nil vere cognosci posse affirmarunt. Aliter namq; &
 aliter perpetuo res affici, nec stabile quicquā de eis, & firmū
 aut intelligi v̄mquā posse, aut enunciari. Quam sn̄iam Arist.
 refutauit, vt quantitatis quidē, quæ nunquam non augetur,
 aut imminuitur, merito cognitionē stabilem tolli concessit,
 verum formā manere, quæ cognitionis est causa. Ideo nullā
 esse necessitatem, cur rerū certa cognitio, aut scientia tolla
 tur. Sed his (inquit) prætermisissis ea dicamus, non idē esse,
 quantitatem mutari, & qualitatem. Secundū igitur quantita
 tem nō manet. Verum secundū formā omnia cognoscimus.
 Quasi diceret forma permanet, qua res cognoscuntur. Pote
 runt igitur sciri etiā si aliter mutantur. Formam aut manere
 primo etiā de ortu traditur, cum de accretione differit, eāq;
 secundum formā, quæ permanet, enunciauit. Quod itaq; sua
 pte natura formam non habet, apprehendi per se, & intelligi
 nō pōt. Hinc res quæuis quo actus magis & formæ particeps
 est, & a materia, quæ potentia est, longius recedit, eo magis
 cognoscitur. Quod in partibus eterogeneis 4. meteor. osten
 sum est. Has enim quasi similes, & quæ eiisdē generis sūt,
 a materia longius abesse, & actus, seu formæ naturam magis
 participare. Arist. cum cerneret, magis etiam, quam illas diiū
 dicari censuit, tales re vera, an nomine tantum dicātur. Quē
 admodum quæ re vera est manus a manu nō vera facilius di
 stin-

DE PRINCIPIIS RERVM NAT. LIB. I.

stinguitur, quam quæ re vera est caro ab ea, quæ nomine duntaxat. His igitur & eiusmodi alijs intelligi potest materiam per se agnosci non posse. Propositione autem, aut negatione sola intelligi, vt quæ secundū se ignota sit, vt 1. philosoph. 7. traditum est. Eæ autem materiæ cognitiones inter se differunt, quod in ea, quæ ex proportione est, comparatio est quædam, in alteram minime, & in ea quidem solam formarū negationem intelligimus, in reliqua autem non formarū tantum sua natura expertem materiam, sed eis, aut subijci posse, aut iam subiectam. Est etiam illa a forma absoluta magis, & libera cognitio, magisq; etiam primi philosophi propria. Quamquam non omnino a forma absoluitur, nec eam per se nulla formæ habita ratione primus philosophus (vt Zimara putauit) contemplatur. Perspicuum enim est materiam si formarum negatione cognoscatur, a formis ipsis absolutam penitus non agnosci, quamuis ab illis cognitio hæc aliter pēdeat, quam altera. Quomodo enim formarum expertem materiam intelligat aliquis, nisi quoquo modo formas simul apprehendat. Nec sine forma omnino materiam primus philosophus considerat, vt qui potestate esse eam (vt antea docuimus) apprehendit, est autem potentia ad formam, sed vt cunq; res habeat, seu per habitudinem ad formam, seu absq; hac habitudine a primo philosopho consideretur, illud constat, præter ea a naturali agnosci non posse, nec omnino per se apprehendi. Nec quod principium rerū naturæ per se sit, aliquid confert. Satis enim est, vt quomodo agnosci potest, agnoscat. Quod etiam priuationi vsu venit. Non itē quod ens sit, & actu materia. Nam intelligendi ratio actui, qui forma est, non autem entitatiuo tribuitur. Porro ens, quatenus ens, primæ quidem philosophiæ subiectum est, & intelligitur, sed per ea, quæ sub eo comprehenduntur, quæque actus sunt, aut actu, ex quorum intelligentia ad entis per se, vt ens, cognitionem ascenditur. Illudq; falsum potiore nullā causam esse cur vnum per se, aliud per aliud intelligatur, nam prout sunt, ita intelligi apta sunt. Et hæc quidem de materiæ cognitione.

FRANCISCI
VICOMERCATI
MEDIOLANENSIS
DE PRINCIPIIS
RERVM NATVRALIVM

Liber Secundus.

De naturali forma differendum esse, & quæ de ea quaestiones explicanda. Cap. I.

DE prima rerum naturæ materia, deq; ei adiuncta priuatione, ac omnino de ortus principiorum numero & vi, seu natura superiore libro disputauimus. Nunc de cœteris principijs agendum est. Ac primum quidem de forma, quæ tametsi generantis causæ, atque etiam generationis effectus est, rei tamen genitæ principium ponitur, & inter principia, e quibus res constat, ab Aristotele numeratur. Deinde de efficiente, & fine, quæ in rebus quidem, quæ oriuntur, non insunt, sed tamen ad earum generationem necessario adhibentur. De forma autem hæc disquirenda. Quo in genere ea sit, substantiæ ne an qualitatis, an etiam alio quopiam. Atque si substantiæ vtrum potentia, an actus, an ex vtroque concreta, siquidem hisce substantia diuisa est, vtrum vna quædam, quemadmodum

DE PRINCIPIIS RERVM

modum materia, communis sit, an plures. Quæ item eius vis, & conditio, quot genera, seu differentiæ. Rursus qua ratione, ac modo in materia gignatur, vtrum sponte, ac fortuito, nullaque efficientis causæ actione adhibita, an ab aliquo generante, & rei alicuius gratia. Vtrum item extrinsecus sumpta in eam mittatur, an de ea, cum inesset, eliciatur. Atque si elicitur, vtrum actu in ea inerat, & latitabat, an sola potentia, e qua eliciatur, & in actum ducatur. His fere capitibus tota de naturali forma disputatio continetur. Nam de forma in genere, eiusque omnibus differentijs, ac generibus ad tractationem de causis in genere, & communiter differere at tinet, quod nos libro ad hoc dicato præstamus. Vbi non naturalium solum, sed artificiosarum, atque etiam diuinarum formarum ratio omnis explicatur, quæstionesque illæ expenduntur de indiuiduationis (vt loquuntur) principio, vtrum forma sit, an materia, an aliud quidpiam, item de essentia, & quidditate, & omnino ea, quæ formæ in se, & communiter conueniunt. Quemadmodum, & id, quod antea dictum est, & superioris etiam libri initio attigimus, non esse eam vere principium, sed effectum potius, & vt Plato dicebat, prolem. Quod non ad naturalem solum formam attinet, verum etiam ad artificiosam. Porro naturalem naturalis considerationis propriam esse, & quemadmodum a diuino etiam explicetur, quæve sit harum considerationum differentia antea traditum est. Nunc igitur ad ea, quæ proposita sunt, disquirenda, & excutienda, ea, qua instituimus, methodo aggrediamur, Platonis, & Aristotel.

dogmatibus inter se colla-

tis, atque ad

ve-

ritatis examen reuocatis.

*Naturalem formam, vt Arist. tradidit substantiam esse, non
qualitatem, aut aliud quid, vt veteres censuerunt.*

Cap. I I.

DRimum ergo videndum quo genere forma concludatur, vtrum substantia sit quaedam, an materiae potius qualitas, & affectio, atq; omnino accidens aliquod. Controuersum enim hoc videtur. Nam & veterum complures in accidentiu numero eam locarunt, nec paucae sunt, & illae quidem non infirmae rationes, quibus id colligatur. Veteres quidem physici cum totam rei naturalis naturam eam, e qua constaret, materiam esse existimarent id omne, quod reliquum in ea inesset, eius habitus, & affectiones censebant. Ita earum copulationem & quaedam veluti rhythmum, & concentum cuiusq; rei formam esse putarunt. Ad id etiam impulsu, quod qualitatibus suis & habitibus vnaquaeque res noscatur, & ab alijs distinguatur, quae duo formae propriae sunt, & ei ab omnibus tribuuntur. Noscitur quippe, vt antea tradidimus, vnumquodque per formam, & a coeteris seiungitur, seiunctumque, ac diuersum esse intelligitur. Quo autem ducti argumento totam rei naturalis substantiam, & naturam materiam esse crediderint in secundo Natur. Auscultat. Aristot. explicauit, quod videlicet subiectum solum, ac materiam permanere sibiq; etiam simile procreare existimarent, formam vero omnem oriri, & occidere, nec sibi simile aliquid efficere. Nec enim si Lectica fuerit deffosa, lignumque cum putruerit lecticam alteram gigni, sed lignum. Hoc ergo veterum de rerum naturalium formis decretum fuit. Quae fortassis causa eos mouit, vt in principijs formam non ponerent, sola materia contenti. Accidens igitur formam esse non substantiam posuisse eos apertum est. Quod dogma hisce etiam rationibus potest firmari, quod forma in subiecto, scilicet materia, vt accidens in-

I hæreat,

DE PRINCIPIS RERVM

hæreat, nec p se cōsistat. Quod item contrarium habeat, & & aliqua intendatur, & remittatur; Quæ omnia accidentiū ac qualitatum potissimum sunt propria, atque a substantiæ natura aliena. Nec enim forma ipsa per se absque subiecto, vt materia, consistit, nullaque est in aliquo naturali corpore, quæ non alteri quoquo modo aduersetur. Quod in elementis primum ipsis, quæ contraria esse ipse etiam Aristot. fatetur constat. Deinde in lapidibus, quorum vires tum inter se, tum multis alijs rebus aduersas quotidie experimur. Maxime vero in stirpibus, quarum nonnullæ sese adeo oderrunt, vt iuxta sese satæ, aut intereant, aut certe ad frugē non veniant. Quod de quercu, & olea traditur, de brasica item & vite, & alijs multis similibus. Oleum etiam omnibus, quæ feruntur, plantis inimicum est, ita vt quæcunque eo peruncta fuerit, arescat, & moriatur. In animantibus ipsis eorūq; substantia graues pugnæ cernuntur, nec in illis solum viuis, sed eorum etiam carnibus, pellibusque detractis, vt de tympanis, de ouina, & lupina pelle fabricatis proditum est. Nam quæ ex ouina pelle constant, rumpuntur, si aliud ex lupina constans pulsetur. De qua rerum naturalium inimicitia, & contrarietate, quæ antipathia dicitur, a plerisque multa sunt tradita. Ea autem ex materia, quæ vna omnibus inest, & omni contrarietati subijcitur, prodire non potest. Ad formas igitur merito refertur. Nam si ex diuerso temperamento existit, formarum elementarium ratione diuersum est, non materiæ primæ, quæ vna omnium est elementorum, quamquæ & hæc repugnantia, atque antipathia in temperamētum vix potest referri. Consequitur autē magis eorum formas, quod esse non potest, nisi & illę inter se repugnent. Intendi verō & remitti naturalium corporum formas in compositis, & mixtis primum patet, cum vnum hominem rationis magis, quam alium, cœterorumque item animalium aliqua magis, quam reliqua sēsus participia videamus. Tum vero maxime in simplicibus, & elementis. Hæc enim admisceri inter se non possent, nisi eorum formæ intensiores fierent, & remissiores.

Nam

Nam vim suam summam retinētibus mixtum nullum ex eis existeret. His itaque rationibus naturalem formam substantiam non esse, sed accidens potest monstrari. Sed in elementorum formis hoc maxime ostenditur. Quæ cum calor, & frigus, humor & siccitas ab Aristotele, Alexandro, Galeno, alijsque multis statui videantur, nec omnino aliæ in eis spectentur, quæ verius formæ esse possint, hæcque in accidentibus aperte numerentur, formas accidentia esse relinquitur. Aut si quæ commemorauimus in elementis substantiæ sint, efficietur, vt quod in vno accidens est, in alijs substantiæ habeat rationem, quod & absurdum est, & Aristot. doctrinæ contrarium. Hæc igitur ad veterum dogma stabiliendum. Plato autem de re hac aperte nil tradidit. Idearum tantum & exemplarium imagines, quæ in materia gignantur, formas esse voluit, ab ipsis ideis profectas. Aristoteles vero questionem hanc pertractauit, & formam substantiã esse docuit, ac verius etiam & magis proprie, quam materiam. De cuius & Platonis opinione in libro de Dogmatibus egimus. Controuersa igitur res hæc cum videatur, nec paucioribus, aut infirmioribus, immo vero validioribus, & pluribus Aristot. quam veterum sententia firmetur, quid hac in re statuendũ videamus. Verior autem Aristot. quam veterum sententia videtur. Quod quidem his rationibus potest doceri. Quod naturalis corporis forma sit, quod item materiæ, quam informat, ac magis etiam cõposito, vt existat, & a cõteris omnibus essentia differat, impartiat, quod rursus naturalis simplicisq; generationis sit finis; Quod tandem vera ac propria cuiusque rei natura censeatur. Nec enim naturale corpus, quod substantia est, partibus, quæ substantiæ non sint, constare potest, nec quod, substantia non est, causa esse potest, cur substantia consistat, nec item substantiæ essentia, & ratio, qua sit, & a cõteris differat vniquam dicetur. Ortus præterea simplex in substantiam desinit, hocque nomine, cõteris mutationibus differt. Quin & substantiæ natura, quæ motionum eius principium est, & causa aliud a substan-

DE PRINCIPIIS RERVM

ria esse non potest. Quàm vero absurdum sit, corporis naturalis, quod substantia maxime est, partem præcipuam accidens facere. Nec enim ut e non corpore corpus fit, ita e non substantia substantia. Corporis namque partes non necessario corpora sunt, sed altera potentiæ, altera actus ratione habeat, satis est. Substantiæ autem partes in substantiæ genere esse debent, nisi accidens substantia prius ponatur. Cuius contrarium Aristot. docuit, qui ortu natura, & ratione substantiam accidentibus facit præire. Forma etiam accidens si fit, ex ea & materia vnum per se non erit, nec sine corporis forma, quæ ex genere substantiæ sit, corpus omnino existet. Illa autem in naturalibus formis, vt genus in specie, inest, vt antea tradidimus. Nec vero formam naturalis corporis partem esse, aut ei, vt sit, & consistat, impartiri aliquis neget, quod formæ omnis, seu naturalis, seu arte constantis communia hæc sint, quæ tamen artis formæ in accidentibus numerantur. Nã si hæc accidentia sunt, ea quoque, quæ arte constant, qua ex parte talia sunt, eodem genere continentur. Hisce igitur rationibus naturalem formam substantiam esse ostenditur. Sed eas probabiles tantum, nec necessarias, aut demonstrantes aliqui existimant. Primum enim formam partem quidem rei naturalis esse, id secundum qualitatem, quæ veterum sententia substantiam non infert, quod causa generans perfectionem tantum, quæ qualitas dicitur, non multitudinem tribuat. Differentiam item, quæ a forma sumitur, rei, quæ pars est essentialis, qualitatem primæ philosophiæ quinto ab Aristot. numerari. Illud vero non concedendum a forma rem accipere, vt sit, quin potius materiæ, quæ permanet proprium id esse. Formam vero eius qualitatem & affectionem quandam, qua a cæteris res differt. Nec id quidem cogere, quod generationis simplicis terminus sit. Nam adueniente hac qualitate in materia compositum perfici, actuque fieri. Cum antea esset potentia, & quæ tantum erat materia hanc perfectionem accipere. Vera item ac propria cuiusque rei natura perfectio hæc esse potest, quamquã
sub-

substantia non est. Nec quod motus principium sit, vt substantia sit, efficere. Nam motum localem rectum in gravitatem tantum & leuitatem aliqui referunt, quæ accidentia esse nemo non nouit. Cæteros item motus, vt alteratio a calore, & frigore, quæ sunt qualitates, proficisci. Quin & in animatis motum omnem a qualitate existere, cum sit ad animum, quæ temperamentum est quoddam. Nec si forma substantia non est, idcirco id, quod sit, aggregatum esse ex accidenti; nam qualitates quidem formas esse, sed inseparabiles, & quæ substantiæ modum, ac rationem habeant, quippe quæ nequeant, nisi cum compositi interitu separari. Quomodo anima a subiecto corpore non separatur, sed esse definit, eaque intereunte anima interit. Quemadmodum enim per formam illam, quæ perfectio est, esse accipit, ita illa desinente, desinere. Hoc vero cæteris qualitatibus, quæ separantur, minime contingere. Eas enim non desinente subiecto, desinere, nec substantiæ modum habere, ideo ex eis, & subiecto concretum ex accidenti existere. Illud adijciatur admirandum videri, si quæ arte constant, accidentia sint, vt postrema ratione conclusum est, cum ex substantia naturali, nimirum materia existant. In huius sententiæ confirmatione additur, mixtorum formas temperamentum esse, quo a cæteris rebus differunt, nomenque, ac definitionem nanciscuntur, vt in auro, & cæteris metallis patet, quæ non re alia vlla, quã temperamento inter se disiunguntur. Nec aliter in stirpibus rem se habere. Earum namque vitam & animam temperamentum esse, quo nutriuntur, crescunt, & generant. Augeri item calido, quo etiam oriuntur, & viuunt. Sensum etiam, qui in animalibus forma, est quandam qualitatum temperiem esse, animaliaque ipsa a stirpibus temperie illa differre, quod ad siccum, vt illæ, non adeo declinent. Hoc vero & Hippocratis, & Galeni dogma esse. Intelligere item & velle in hominibus a perfectissimo temperamento existere. His igitur & similibus rationibus, ac dictis ea, quæ pro Aristot. dogmate allata sunt, videntur labefactari, idque quod vete-

DE PRINCIPIS RERVM

rum esse dictum est, confirmari. Sed qui horum dictorum, ac rationum vim expendit, adeo exiguam, ac imbecillam intelligit, ut rationibus pro Aristotelis sententia commemoratis robur potius, ac momentum addant, quam eas infirmet, ac labefactent. Quamobrem Portius non recte de eis iudicauit. Nam quod dicitur formam secundum qualitatem partem esse, si qualitas, ut genus a substantia diuersum proprie sumatur, a vero abest. Nec talem qualitatem differentiam essentialem Aristot. nominat. Qualitatem vero substantialem, ut a genere distinguatur, quo quid potius, quam quale, significatur. Quomodo & materia, si cum forma conferatur. Nam cum eius perfectio forma sit, qualitas quaedam videtur. Sed qualitas non est ex qualitatis genere, verum substantialis, quaedam scilicet substantia qualitatis speciem referens. Quae cum eiusmodi sit, nulla, cum gignitur, multitudo a generante existit, sed sola materiae perfectio, & per eam concretum, quod generari proprie dicitur. Multitudo autem a generante esset, si ipsa per se forma non in materia, ut eius perfectio gigneretur. Porro a forma, non a materia rem quamque ut sit, accipere adeo notum est, & omnibus confessum, ut in controuersiam verti non debeat. Nam materia cum sit, res tamen nondum est, nisi forma accedat, quae materiae qualitas quidem vocatur, sed ut dictum est, substantialis. Idcirco & per eam a coeteris seiungitur. Quod a materia esse non potest, quae vna omnium eadem est, & communis. Non solum igitur a communi rerum omnium principio res quaeque essentiam suam ducere non possunt, sed nec differentiam vllam substantialem, qua a coeteris distinguantur. Quod autem ortus simplicis terminus forma sit, tantum abest, ut eam substantiam esse non doceat, ut re alia nulla magis possit ostendi, nec enim sola qualitate ad materiam accedente compositum perficitur, sed formae beneficiū potius hoc est, & eius quidem, quae substantia sit, & ita substantia, ut per eam compositum existat. Quo autem simplex ortus a non simplici, & secundum quid magis differat, quam

quod

quod in substantiam definat, non simplex & secundū quid in qualitatem, aut aliud genus? Quod si in compositum definit, id formæ acceptum fertur, non materiæ, quæ antea præerat. Illud minime concedendum veram, ac propriam cuiusque rei naturam formam posse esse, quamquam forma substantia non sit. Quod perspicuum maxime fiet, cum de natura differetur, eoque etiam nunc potest intelligi, quod rei natura aliud nil proprie sit, quam eius essentia. Quod & Latini authores forte animadvertentes, quam essentiam nos aut substantiam dicimus, naturam appellant. Motus autem principium, ac primum efficiens præter substantiam nil esse potest, ac quicquid mouet, quod substantia non sit, id primum non est, sed instrumenti, ac secundi mouentis habet rationem. Quomodo calor in animalibus, grauitas & leuitas in simplicibus. Ideo veteres secundo de ortu Aristot. recte arguebat, quod instrumento tantum, primis scilicet elementorum qualitatibus, posito, causam veram & primam, nimirum naturam & formam prætermisissent. Secundo de Anima Empedoclem separatim, quod stirpium, & omnino animantium accretionem calori vni tribuisset, nulla animæ, quæ motum eum primo efficit, facta mentione. A rei igitur natura, eius quæcumque sit, naturalis motio proficiscitur, nilque aliud proprie natura est, quam eius motuum omnium principium. Quæ cum rei essentia sit, nisi substantia esse non potest, cum præsertim primum sit, seu principium, quod substantiæ proprium est, quæ alia omnia genera modis omnibus antecedit. Animam autem temperamentam esse, etsi probabile multis visum est, a vero tamen tam longe abest, ut non longius. Nec Hippocratis, aut Galeni hac in re authoritas nos mouet, quando & pugnancia sæpe tradiderunt, nunc temperiem, seu crasim, nunc cœlestem calorem, nunc aliud quid animam esse arbitrati. Sed de hoc in tractatione de Anima. Quod autem qualitas separabilis substantiæ modū habens forma ponatur, non tollit, quo minus ex ea, & materia concretum per accidens existat. Quomodo ex igne, &

DE PRINCIPIS RERVM

calore, tametsi calor seiungi ab eo non intereunte, non potest. Quin & forma a materia remanente separatur, estque materia eius subiectum, non quod ex ea, & illa concretum est, Inseparabilitas igitur nil confert. Omnino enim si accidens forma fit, cuiuscunque accidentium generis fit, materiae proprius actus non erit, quare per accidens quiddam ex utroque existet. Ac cum materiae natura potentia fit, quomodo actu omnia fiet, si qualitas tantum inseparabilis forma statuitur? Arte autem constantia cum nisi ex materia naturali esse possint, quatenus ex ea constant, ad substantiam attinent. Sed cum ex forma res quæque fit, & nominetur, & in genere ponatur, in accidentibus quodammodo numerantur. Nec omnino artefactorum, & naturalium eadem est ratio. Illa enim a naturalibus materiam mutuuntur, hæc ex propria, & natiua constant. Nec forma vlla, quemadmodum nec anima, temperamentum est, aliquod est, sed ex temperamento in mistis existit, idque consequitur. Nam elementis ita inter se temperatis auri forma, aut argenti oritur, quæ forma eorum ita mistorum entelechia est, non autem temperamentum. De qua re in progressu, cum cuius generis substantiæ forma sit, explicabitur. Quæ ergo antea pro Aristoteli dogmate allatæ sunt rationes vim suam & firmitatem retinent, nec aliorum solutionibus, aut rationibus ullo modo labefactantur.

Quare perspicuum remanet formam
substantiam esse.

*
* *

Rationum, quibus formam substantiam non esse antea ex veterum sententia collectum est, solutio.

Cap. III.

Elíquum est, vt quæ contrarium videntur docere rationes diluantur, nilque relinquatur, quod huic dogmati, formam scilicet naturalem substantiam esse, officiat. Ac primum quidem dicimus, si materiæ, aut subiecto, quæ accidentium natura est, forma inhæret, nec absque ea per se consistit, non idcirco a substantiæ genere excludi. In materia enim, non vt accidens, inhæret, sed vt actus inest in eo, quod potentia est: e quibus duobus vnum per se potest existere, quod e subiecto, & accidente non potest. Plurimum vero interest vtrum aliquid in aliquo, vt in subiecto accidens insit, & vt forma in materia. Accidentis enim subiectum antequam id accipiat, actu sit oportet, nec vt sit, ei acceptum refert, aut ab eo aliquo modo adiuuatur. Materia vero ante formæ receptionem potentia tantum est, non actu, vt quæ existat a forma accipit, quamquã ens ab illa diuersum est. Quod si accidentia sint quædam, quæ corporibus, in quibus vt in subiecto insunt, ita vt sint conferant, vt sine eis esse non possint, cuiusmodi figura & color, non ita tamen conferunt, vt forma. Nam vt subsistant quidem aliquid efficiunt, sed non vt hoc aliquid sint, quomodo forma materiæ conducit. Nec enim materia ante formæ aduentum hoc aliquid esse aliquo modo dicitur. Non igitur, vt in subiecto accidens, in materia forma inest, sed vt perfectio in perfectibili, & quemadmodum diximus, actus in potentia. Quo quidem modo illud Aristot. in secundo Physicorum naturam in subiecto semper esse intelligendum. Multa autem quæstionum naturalium libro primo de re hac Alexander. Ac nec forma formæ contraria est, quod substantiæ contrarium nil esse Aristotel. doceat, idque optima ratio-

DE PRINCIPIIS RERVM

ratione, quoniam scilicet contrariorū omnium sit recipiens, vna eademque numero cum sit. Nam quod de substantijs concretis Aristot. locutum, ac substantias, quæ vt formæ dicuntur, inter se aduersari Alexander tradidit, difficultates quidem multas tollit, sed Aristot. decretis alijs quemadmodum consentaneum sit doceri vix potest. In substantia enim motum nō esse præter cæteras rationes hac monstrat, quod contrarietas in ea non insit. Quæ ratio efficax non erit, si substantiæ tantum compositæ, non item formis contrarietas negetur. Nam vt in ea motus insit, formarum contrarietas sufficiet, quomodo & in qualitate satis est affectiones esse contrarias, si motus ei tribui debeat. Præstat igitur vt non substantijs solum concretis, nec materiæ, aut subiecti tantum ratione, sed formis etiam, earumque merito substantiæ contrarietatem negatam dicamus. Præsertim quod quicquid res est, id omne a forma accipit, nec fieri potest, vt contrariæ inter se sint formæ, quin etiam composita earum ratione aduersentur. Quæ autem formæ, aut substantiæ contrariæ videntur, contrariæ non sunt, sed earum proprietates, & vires, seu qualitates, quas contrarias esse nil impedit, tametsi substantiæ, in quibus insunt, nulla inter se pugnent contrarietate. Nec si proprietates, & vires substantiarum, formarumq; potissimum effecta sint, ideo efficitur, vt quemadmodum illæ, ita & hæ inter se aduersentur. Nam quod dicitur contrariorum contrarias causas esse, in causis solum agentibus locum habet, quo causæ genere suarum proprietatum ratione habita substantiæ, aut formæ non continentur. Quæ enim formam consequuntur ab eo, a quo & forma ortum habet. Ignis itaque calor ab eius substantia efficienter non gignitur, sed ab eo qui genuit. Eius autem formam vt proprietas inseparabilis necessario consequitur, & ab eius substantia, vt a materia dependet. Quæ ergo naturalia corpora commemorata sunt, contrarios effectus gignentia inter se substantiæ ratione non aduersantur, sed viribus tantum contrarijs & pugnantibus prædita, quas a natura generante acceperunt.

Quod

Quod autem de ea, quæ in formis ineffe videtur contrarie-
tate dictum est, ad intensionem etiam & remissionem accõ-
modetur. Nec enim substantiarum formæ intenduntur,
aut remittuntur, sed earum vires & qualitates, quarû etiam
vi, ac merito vicissim agunt, & patiuntur, atque inter sese ad-
miscentur. Nam si substantiarum aliquarum formis intentio
& remissio tribui debeant, elementaribus maxime, vt dixi-
mus, sunt tribuendæ, elementa enim temperari, & inter sese
ad reliquorum procreationem oportet admisceri. Quæ tem-
peratio, ac permixtio exquisita fieri videtur, non posse, nisi
eorum retusis quodammodo formis, & ad quãdam virium
mediocritatem adductis. Ita eas retundi, & in permissione
necessario remitti Auerr. existimavit. At ne illæ quidem for-
tasse vere retunduntur, aut remittuntur, sed qualitates eis adiũ-
ctæ, per quas & temperantur proprie, & admiscentur. Nec si
qualitates absque formis retundantur, & remittantur, effici-
tur propterea, vt omnino remitti, & in nihilum tandem for-
mis superstibus redigi, ad quod incommodum ille ducit, va-
leant. Ita enim, vt infert, caloris expers ignis tandem relin-
queretur. Sed id verendum non est. Ignis etenim forma cer-
tum caloris gradum requirit, sine quo consistere nõ potest.
Vbi ergo remissior, quam illa exigit, factus est, perit illa ne-
cessario, nec ulterius consistit. Sed elementorum formis in-
tensio in permissione, aut remissio quamquam concedere-
tur, non idcirco alijs formis concedendum. Alterius namq;
quodammodo esse videntur, vt in disputatione de elemen-
tis, & eorum permissionis ratione docebitur. Illud autem
quod magis videtur vrgere, & cuius longior disquisitio ad
aliud locum magis attinet, breuiter tradamus, quonam mo-
do substantiarum aliquarum formæ accidentia non sint, si
calor & frigus, humor & siccitas elementorum formæ sunt,
vt Alexander, & Galenus aperte docuerunt, & Arist. tradere
videtur. Alexander enim in primo de Anima, calidum & sic-
cum, & ab eis genitam leuitatem ignis formam, & speciem fa-
cit. Aristot. autem in secundo de ortu, qualitates primas ele-
mentorum

DE PRINCIPIS RERVM

mentorum facit ptincipia, & ex eis, ac materia ea constituit, ut ignis nil sit, nisi materia calore, & siccitate informata, & ita in coeteris. Quod dogma tum alibi, tum in primo de elementis Galenus probavit. Vtrum igitur elementorum substantiales formas accidentia esse affirmabimus, an hæc, quæ commemorauimus, & in mixtis corporibus accidētia esse nemo dubitat, in illis substantiam esse, quæ in mixtis naturam mutet, & in aliam adeo diuersam transformetur? An quoniam vtrumque absurdum est, & ab Aristot. placitis alienum has elementorum qualitates eorum formas potius negabimus, nec Aristot. quicquid Alexander cēserit, dogma hoc tribuimus? Nam quamquam difficile est in aliam sententiam eum trahere, cum nullas alias elementorum formas, nulla præter has, & materiam eorum principia statuatur, eorumque etiam numerum ex earum numero conficiat, quoniam tamen nullis eius placitis dogma id aduersatur, qualitates eiusmodi elementorum formas esse eum statuuisse negandum est. Ut interim mittatur, fieri non posse, ut aut substantiæ pars accidens sit, aut quod vni substantia est, alteri accidat, quorum tamen alterum necessario consequeretur. In secundo autem de ortu, cum sensilis corporis principia quæreret, ea, quæ sub sensum cadunt, qualitates nempe commemoratas cōstituit. Formarum autem, quæ vere sunt, cum sensiles non essent, non meminit, eoq; præsertim, quod explicari facile non possent, ac in quibus formæ, ac differentiæ propriæ cognitæ nō sunt, earum qualitates, & proprietates præcipuas satis sit adhiberi. Quod ad Alexand- attinet, elementorum qualitates eorū formas tametsi faciat, formam tamen substantiam esse, eoq; nomine ab artis forma differre confessus est. Quare (inquit) ea species, quæ ab arte est, substantia nullo modo est, ut nec ars ipsa. Forma vero, quæ est a natura, proculdubio substantia est, ut & natura. Et paulo post, quamquam non potest ipsa forma per se seorsum a materia separata consistere, utrāq; tamen substantiam esse non dubitamus. Nam sicut materia, ita & naturalis forma substantia est, partes enim substantiæ,

sub.

substantiæ sunt. Hæc igitur Alexander. Quæ cum ita se habeant, satis ad ea responsum videtur, quæ pro veterum dogmate confirmando antea allata sunt. Nec vero qualitatibus solis & habitibus rem quamquã nosci, & a cæteris distingui recte censuerunt. Nam quamquam hæc ab his interdum profiscantur, formæ tamen potissimum sunt tribuenda. Quin & cognitio, quæ ex qualitatibus solis, aut habitibus est, essentialis non est, sed accidentalis tantum, qua nec rei natura plane agnoscitur, nec quemadmodum ab alijs omnino distinguitur. Quod autem vnam materiam naturam rei esse putarint, id a vero abest, quam longissime, & leuissimo argumento, quod ab Arist. solutum est, nitetur. Nam nec permanentia ad rei essentiam & naturam aliquid confert, nec materia est, quæ sibi simile procreet, sed forma, aut compositum per formam. Rursus pro veterum dogmate firmando aliquis obijciat, formam (vt dictum est) perfectionem esse, ac in perfectionis genere ab Arist. locari, quæ perfectio qualitas quædam cum videatur, forma substantia non erit; Cui dicendum perfectionem omnem qualitatem non esse, sed eam tantum, quæ rei iam genitæ, actuq; est aduenit, quomodo scientia animæ perfectio est, ac rerum sensilium apprehensio ipsius sensus. Quæ autem generationis complementum est, & ad id, quod potentia tantum est, accedit, ac nisi accedat genita res & absoluta dici non potest, illa quidem certe substantiæ genere, si res naturalis, aut substantia gignitur continetur, tametsi qualitatem veluti quandam significare videatur. In rebus autem artefactis eadem hæc inest perfectio, quæ tamen absolute substantia non est, sed ipsarum tantum rerum artefactarum. Hoc modo entelechiam, hoc est perfectionem Arist. formam vocauit. Quod vocabulum quamquam formis, quæ substantiæ simpliciter non sunt, vt artificiosis etiam conuenit, illis tamen aptatur, quatenus rerum earum essentiæ sunt quædam. Quod quoniam ad quæstionem secundo loco de forma propositam, vtum actus sit, an potentia, attinet, ad eius iam examen veniamus.

DE PRINCIPIIS RERVM

*Formam entelechiam, seu actum esse, eumque simplicem, & omnis
compositionis in ipsis etiam mixtis corporibus expertem.*

Cap. IIII.

Vm igitur constet formam substantiam esse, non qualitatem, aut simile quid, ut veteres voluere, ac substantia trifariam diuersa sit, in actum potentiam & concretum, ad quod horum forma attineat, videndum est. Nam quamquam eius vim inspicienti actum esse perspicuum est, & in actus genere ab Aristot. fuerit reposita, aliquot tamen rationibus validis dogma hoc videtur oppugnari. Perspicuum autem dico, quoniam quod potentia dicitur, materia est, quod ex illa & actu concretum corpus. Quamobrem si forma, nec materia est, nec corpus, nec potentia profecto esse potest, nec ex ea, & actu constare. Actus igitur sit, necesse est, aut substantia trifariam diuisa recte non erit. Actum autem dicimus, quod entelechiam. i. perfectionem, nec enim commodius verbum id Græcum verti potest, Aristot. nominauit. Ex aduerso enim potentia, quæ imperfecta est, entelechia est, ipsiusque formæ vim, ac naturam, ut materiae potentia declarat. Et vero ἐντελέχεια perfectio siquidem ἔντελες perfectum significat, quasi ἐν τῷ τέλει hoc est in fine, quæ rei cuiusuis perfectio est, consistat. Vnde & τελειότης perfectio dicitur. Nihil autem perfectum est, nisi per formam, quæ antequam ad materiam accedat, quædam rei duntaxat in materia inchoatio habetur. Quo argumento Aristot. utitur, cum rei naturam formam esse, ac verius, quam materiam contra veteres demonstrat. Forma ergo in entelechiæ, seu perfectionis non minus, quam materia in potentia genere recte statuitur. Ac entelechia quidem, quomodo scientia, non ut contemplatio dicitur. Ea namque sublata id, cuius forma erat, non manet, nisi forte æquiuocè, quod si ut contemplatio tantum perfectio esset, minime contingeret. A

con-

contemplatione enim cessare quiuis potest scientia permanente, & nullo incommodo, quod ad eam attinet, affectus. Sed potentia quædam, aut compositum, non actus solus forma esse alicui fortassis videbitur. In his enim quorū plures sibi succedentes sunt formæ, altera alteram excipit, vnaq; alterius potentia est quædam. Vt elementorum formæ cum inter se admiscantur mixtionis formam accipiunt, hæc partis similis, vt carnis, & ossis, & aliarum, quæ inter se coniunctæ dissimilari, vt potentia, subiiciuntur. Ac vt omnino dicam, cum in animalis corpore multæ sint formæ, aliæ priores, aliæ posteriores, quæ antecedunt, posteriorum habitatione potentia quædam videntur. Quin & segregatrix, seuatrix anima sentientis potentia est, & hæc intelligentis. Potentia igitur quædam forma erit, aut eius certe particeps, nõ solus actus, aut perfectio. Quid quod non actus solum, aut potentia videtur esse, sed ex utroque potius concretum, aut ex pluribus actibus, quorum alij potentia habeant rationem? Nam vt simplicium simplices sunt formæ, ita compositorū compositas esse ratio suadet. Quod in primo etiam de Anima Alexander tradidit. Simplicia enim corpora, quorum subiectum simplex est, simplicem quoque speciem & naturam, quæ vnius motionis principium fit, adeptas esse. In quibus autem non simplex subiectum est, sed corpus aliquid siue compositum, in iisdem speciem & formam ornatu, distinctione & compositione esse perfectiorem. Hæc igitur entelechiam, seu actum formam non esse, sed potentiam, aut compositum ostendere videntur. Sed ad ea dicendum, corporū, quorum plures sunt formæ, quæ successione quadam altera post alteram adueniunt, priorem quidem posterioris semper potentiam veluti esse. At dum id euenit, materia cuiusdam vna cum subiecto, in quo insunt, obtinent rationem. Quo sane modo elementa mistorum corporum materia dicuntur. Nec enim res mixta ex sola elementorum materia, vt ex subiecto constant, sed ex ipsis integris elementis inter se cohærentibus, & cõfusione quadam admistis. Nec absurdum est, rei

DE PRINCIPIS RERVM

minus perfectæ formam, cum materia, cuius forma est, perfectiori formæ, ut materiam, subijci, idque potissimum cum alteri admiscetur, eorumque coitus fit quidam. Sed est intelligendum tota elementorum corpora rei compositæ, & mixtæ subiectum esse, non solas formas, quæ ipsæ per se rei nulli possunt subijci. Nec aliter de foetu dicendum, qui stirpis vita dum viuit, solaque alendi facultate est præditus, potestate est sentiens. Quod enim ex altrice anima & corpore, in quo inest, concretum est, id est ipse foetus sentientem excipit, eique subijcitur non corpus solum, nec item alrix solum facultas, quæ sentientis inchoatio est quædam. Nec aliter ad intelligendi facultatem vis sentiens se habet. Sunt autem, qui hac difficultate aliter se explicantes inquirent priorem animam, seu animæ facultatem posterioris aduentu interire, ut quæ in posteriori potentia contineatur, quomodo triangulum (ut Aristot. ait) in quadrangulo. Quod utro modo habeat aliàs disquirendum. Nec vero de anima solū, aut eius viribus aliqui hoc statuunt, verum & de cæteris formis nullam, scilicet priorem noua succedente remanere, quod vnius materiæ, & omnino rei vna tantum forma esse debeat, ita materiam primam formæ omni proxime subijci, quæ D. Th. fuit sententia. De cuius veritate alias similiter videndū. Nūc sat sit, si prior forma remaneat & remanere eam probabile est, quippe quæ ad posteriorem accipiendam comparatur, tamen si aliter, quam prius affecta potentiæ rationem cum materia, in qua inest, subire, nec quo minus ita res habeat, aliquid impedire. Nil namque obstat, quin quod vnius actus est, alterius potentia esse possit. Quemadmodum vis illa, qua lumen excipere Aer potest, nempe perspicuitas aeris actus est, ipsumque aerem informat, quæ tamen cum lumine comparata potentia est quædam. Vnius autem & eiusdem rei potentiam & actum aliquid esse non licet, quomodo nec vnius ratione habita actu simul & potentia aliquid esse conceditur. Quoniam autem formæ id, cuius forma est, perficere proprium est, hæcque eius vis est, & natura, accidit autem ut
alteri

alteri formę subijciatur, nec subijcitur, nisi vt eius, quod subsequenter excipit formam, pars est, entelechia, seu perfectio, atque actus dicitur, quomodo materia potentia. Entelechia autem simplex est, non ex actu & potentia, aut pluribus actibus composita. Quod enim ex actu & potentia coalescit, corpus esse dictum est. Ex pluribus autem actibus nil per se vnum existit. Nec compositorum corporum compositę sunt formę, sed tam eorum, quam simplicium simplices. Ad materiam duntaxat compositorum corporum compositio pertinet. Quemadmodum simplicia ea sunt, quę simplici constant materia, non ex pluribus corporibus concreta. Ea vero cum multis corporibus inter se admistis constant, concretam etiam formam videntur habere, vt ex eorum corporum materijs, materia, & ex formis, forma concreta fit, & coagmentata. Sed res ita non habet. Nam corpora illa inter se mista materię munere (vt diximus) funguntur, vnaq; & simplex est forma, quę ex ea materia, & eius potentia elicitur, eamq; tota informat, veluti carnis & ossis. Sed quę mixtionis ex corporibus illis exortę forma est, cõpositio vñ. Atque hoc Alexandri decretum est, qui nullam compositi corporis formam compositam esse enunciauit, sed eam tantum perfectiorem esse, & varietate magis distinctam, quippe quę plurium motionum efficiens sit, vt anima alterationis, & accretionis. Vnde cum omnis forma actus sit, ac perfectio, aliam tamen alia perfectiorem esse patet, suntque formarum multi gradus perfectione sese excedentes, quarum diuersa perfectio, ex diuersis motibus, quorum principia sunt, dignoscitur. Quędam enim vnius tantum motionis principium sunt, vt lationis, seu motus in loco elementares formę, quę ob eam causam in infimo formarum gradu sunt positę. Alię perfectiores præter lationem, accretionis etiam, & generationis sibi similis, atque nutritionis efficientes sunt causę, vt stirpium animę, quę stirpes procreant, nutriunt, & augēt. & qua ex parte augent, loco etiam quodammodo mouent. His minus perfectiores alię sunt, quę præter commemora-

DE PRINCIPIIS RERVM

tas motiones sentiendi etiam & progrediendi principia sunt, ut animantium Animæ. Hominis forma omnium, quæ in sublunaribus spectantur, perfectissima est. Pro motuum igitur & functionum varietate, compositorum corporum, quam simplicium formæ perfectiores sunt. Atque hoc & nil præterea de formis earumque simplicitate Alexander enunciauit. Nam quod rationem afferunt, subiicit, speciem, quæ & in materia, & subiecto, hoc est elementi formam aliquid ad eorum, quæ composita sunt, formas conferre, compositorum ipsorum formam & speciem compositam esse non docet, sed pluribus viribus præditam, ad quam virium multitudinem habendam elementorum formæ, ex quarum admittione compositi forma educitur, plurimum conducunt. Atque ut tamen non propterea compositum dicitur, quia illuminandi & excalescendi vim habet, ita nec compositi corporis forma, quia multis fungatur muneribus composita dici debet. Compositorum igitur formæ, quoniam plurium corporum inter se coeuntium formæ sunt, variæ magis dicuntur, magisque perfectæ singulis eorum formis, quatenus inter se corpora ea admiscuntur, aliquid ad eas conferentibus. Ex eis autem formis compositæ non sunt, sed eas potius, cum earum materiam informant. Ita totius animati corporis anima forma est, nec ex elementorum, aut aliarum corporis partium formis concreta, sed corporis eius suarum partium formis informati postrema perfectio. Quod si in partes subiecto, & loco disiunctas anima esset diuisa, corporis partes, in quibus resident, informantes, quæ Platonis, & Galeni fuit opinio, & partium corporis formis concreta esse dicenda potius videretur. Sed animam in partes tales diuisam non esse Arist. monstrauit. Quid enim esset, quo partes, illæ continerentur, & in vnum copularerentur, si quidem animæ, & omnino formæ continere proprium est? Quæ ratio ad omnem omnino formam accommodatur. Nam si partibus constaret inter se disiunctis, seu formis, seu alijs, forma alia opus esset, quæ partes eas contineret, vnumque effi-

ceret. Videant ergo qui Galeni de animæ partibus decretum tuentur, quomodo non eam concretam, & ob eam causam formam aliquam compositam efficiant. Quod incommodum Platonem quoque consequitur, qui prior id, de animæ partibus loco distinctis, decretum induxit. Aristotelem autem non sequitur, qui viribus tantum ratione differentiibus animam distinguit, vnamque eius & simplicem, atque vnius modi essentiam statuit. Animam ergo & omnem omnino naturalis corporis compositi formam simplicem esse ostensum est. Illa vero efficacitatem non habent, quæ ad hoc confirmandum a nonnullis afferuntur, harmoniam scilicet eam non esse, vt primo de Anima traditur, nec syllabam, elementa, aut carnem, ignem, & terram esse, sed aliquid etiam aliud, vt primæ philosophiæ septimo. Harmonia etenim multis quamquam inter se coeuntibus existit, ipsa tamen composita non est, sed id compositum est, quod harmonia constat. Syllaba autem forma non est, sed totum quiddam ex materia, & forma concretum, ob eamque causam A, & B, eam non esse, sed aliquid etiam aliud dicitur, quippe, quæ non solum materia est, sed etiam forma.

Ita caro composita res est, cuius materia ignis, & terra, ac reliqua elemen-

ta

sunt, ideoque dicitur, non hæc solum esse, sed aliquid etiam aliud. De qua re alibi,

*
* *

DE PRINCIPIIS RERVM

Dubitationes quædam de formæ, tum in simplicibus, tum in mistis corporibus simplicitate, earumque solutiones.

Cap. V.

Formam entelechiam, seu actum esse, eumque simplicem, nec vlla compositione constantem, tametsi alium alio perfectiorem, & plurius motuum principium ostendimus, & quæ contrarium docere videbantur dissoluimus. Verum de eius simplicitate alię non leues dubitationes existunt. Nam elementorum formas ex duplici principio existere, Alexander, Galenus, & plerique alij tradiderunt, Ignis formam ex calore & siccitate, Aeris ex calore, & humore, eodemque modo in alijs. Hominis item forma, quæ est anima rationis particeps, ex sensu & intelligentia, seu mente coalescit, quorum ille materiæ cuiusdam, hæc formæ vim obtinet. Nec enim eorum opinio probatur, qui in mente, seu intellectu vim sentiendi potentia inesse existimant, ac proinde mente accedente, sensum qui inerat, perire. Nam vt alia incommoda prætereantur, mentis natura & vis a sensu, & cæteris animæ partibus adeo diuersa est, vt eas virtute in se cõtribere non possit, de qua re alibi. Ex duplici igitur hac parte rationalis anima concreta est, vna vt materiam, & corpus informantem, altera vt hanc ipsam, quæ corpus informat, & materiæ veluti rationem subit, perficiente. Quin & in ipso intellectu quiddam esse, vt in omni alia natura, quod materiæ, ac potestatis munere fungitur, aliud quod agentis, vel actus, tertio de Anima Aristoteles tradidit. Hinc illa intellectus potentiæ, & agentis distinctio. Sed quid in his, aut caducis, aut caducarum rerum formis compositionem hanc miremur, cum & in diuinis illis, quæ intelligentiæ nominantur, ac simplices maxime sunt, & ab omni interitu alienæ, hæc ipsa compositio statuatur. Inquit enim Auerr. tertio de Anima, quod ab omnibus conceditur, intelligentiam

tiam omnem excepta prima, aliquid materiæ, aliquid formæ simile habere, nullamque nisi primam a potentia omnino, & simpliciter esse liberam. Non igitur forma omnis simplex est, & potentiæ expers actus. Vnam præterea alia imperfectiorem esse formam constat, a nobisque antea traditum est. Omnis autem imperfectio a potentia, & materia proficiscitur. Sed & perfectiores formæ cum in multiplici sint, & vario subiecto, quod ex multis subiectis, & corporibus est coagmentatum, cuiusmodi similarium, ac dissimilarium partium formæ compositione quadam videntur constare. Nam quæ subiectorum inter se ratio est, eandem & formarum esse aliquis putaverit. Quemadmodum igitur subiectum simplex simplicem habet formam, ut in elementis: ita & composita & permixta, compositas habebunt. Atque ut similarium, & dissimilarium subiecta & materiæ ex subiectis multis conficiuntur, ita & eorum formas ex illorum subiectorum formis confici, rationi est consentaneum. Cum præsertim functiones eas fere obeant, quæ ab eorum subiectorum formis, cum ipsæ inter se essent disiunctæ, obibantur. Hæ igitur de formarum simplicitate, & natura dubitationes existunt. Ad quas breuiter dici potest, primum quidem elementorum formas omnino simplices esse, nec ex vlla qualitatibus, aut differentiâ, quæ in eis insint, concretionem existere. Nec enim verum est, ex calido & sicco, ignis, aut ex calido, & humido, aeris formam confici, quin potius horum elementorum (ut antea dictum est) differentiæ sint, ac proprietates eorum formas consequentes, tantum abest, ut eas constituent. Alexander autem, & Galenus, hanc difficultatem effugere vix possunt. In hominis vero anima nil est quod veræ potentiæ habeat rationem. Nam sensus & phantasia si cum ratione seu mente conferantur, materia proprie non sunt, nec eam ut materia in se accipiunt. Quædam tantum potentiæ aut materiæ inest similitudo. Quomodo & perspicuum materia, seu poten-

DE PRINCIPIIS RERVM

tia luminis dicitur, neque hoc modo similitudine scilicet quadam formis compositionem inesse absurdum est. Quamquam & illud dici potest de formis nunc agi, quæ veræ formæ sunt, & materiam vere & omnino informant. Nam quæ partim informant, partim regunt tantum & moderantur, non propriæ formæ vt cæteræ dicuntur, hoc autem modo hominis anima se habet. Nec aliter de potentia, & actu, quæ intellectui, aut omnino intelligentijs tribuuntur dicendum, sola scilicet similitudine eis tribui, & operationum ratione & munerum, quæ in eis cernuntur. Est præterea forma vna altera quidem minus perfectæ, sed tamen in suo genere perfectæ, quæ quatenus talis, perfectior esse non potest. Ideo potentia in ea non inest, cum in his tantum insit, quæ perfectionem vltiorem possunt accipere. Compositorum autem corporum formas compositas non esse, antea traditum est. Nec par subiectorum, seu materiæ, & formarum ratio est. Possunt enim illa ad compositum quid faciendum inter se coire, quod formæ non possunt. Namque coitio, & compositio corporum propria est, & quæ in eis insunt, ita componuntur, & cœeunt, ut tertium quid ex eis existat, nullam habens compositionem, quod quidem est forma.

Entelechia igitur, seu actus, isque simplex

& expers compositionis formam esse ostensum est.

*
* *

Forma quemadmodum vere, ac proprie substantia sit, primaque ab Aristotele nominetur.

Cap. VI.

Væ cum se ita habeant, non substantia solum forma est, sed vere etiam & proprie, primaq; substantia ab Aristot. merito vocatur. Nam substantiæ ratio est, vt sit, quemadmodum vocabulo Græco *ουσία*, quod est *ἀπὸ τοῦ εἶναι* indicatur. Vnde & *τὸ ὄν* quod nos ens dicimus, quamquam omnium decem generum commune est, primum tamen & proprie de substantia dicitur, deinde de cæteris, idque illius merito. Vnde illud. Alia genera entia esse quatenus sunt entis, hoc est substantiæ affectiones sunt, aut habitus, aut motus. Quasi indicarit per se, & sui ratione entia illa non esse, sed entis naturam participare, quatenus illius sunt affectiones. Ac quamquam aliæ etiam substantiæ rationes, seu proprietates sint, vt est accidentibus subijci, nulloque in quod ipsa recipiatur, subiectum esse, hæc tamen quod vere sit, ac eius merito cætera maxime eius propria est, eaque substantiæ in genere congruit, non huic, aut illi. Accidentibus autem, aut contrarijs subijci, eaque vicissim accipere substantiæ tantum concretæ, seu etiam materiæ proprium est, non omni substantiæ. Forma igitur cum ratione seu essentia actus sit, vel entelechia, vere ac proprie substantia est, quippe quæ proprie, ac per se suaq; natura esse dicitur, cum materia & concretum eius tantum existant participatione. Ac quamquam substantia, quæ materia est, aliud sit a forma, suumque entis gradum ab ea diuersum acceperit esse tamen nisi per eam non potest. Nec si forma, nisi in materia esse similiter non possit, ideo ab illa ita accipit vt sit, vt illa ab ea. Longe enim dispar vtriusq; est ratio. Materia nãq; potentia est, quæ ad formam, vt ad perfectionem est comparata. Nec vlla absque forma esse potest, quomodo quædam

DE PRINCIPIS RERVM

sunt formæ veluti diuinæ, quæ a materia non pendent. Compositum autem per formam, & ex forma esse perspectum est. Nec enim vnquam esse dicitur, nisi cum forma ad materiã accessit, quæ ipsius compositi est generatio. Nec a composito (vt aliquibus visum est) forma, vt fit, accipit, nec vllam ei compositum essentiam impartitur. Nã quod naturæ in procreando propositus finis, atq; extremum cuius gratia procreatur, compositum est, non item forma, quæ eius gratia est, minime efficit, vt illud, ac non potius formam substantiã, seu essentiam primam dicamus. Compositi namq; generatio alia nulla est, quam formæ e materiæ potentia eductio, ipsiusq; materiæ per formam exornatio. Generari autem illud dicitur, quod naturę propositum primum videatur, atq; etiã ex materia generetur, quod rei, quæ gignitur, proprium est. Forma vero ex materia non fit, quippe quæ simplex est, nec partem habet. Ex ea autem elicitur, & in eam recipitur, proximumq; est eius procreationis extremum. Perspicuũ itaq; est, substantiam primam eam esse, idq; ex eo, quod actus sit, nullam in sui natura cohibens potētiam, actum enim id esse, secundo de Anima traditum est, quod proprie vnum vereq; ac proprie est. Materia autem & compositum non ita vere, ac proprie. Est namq; illa siuapte vi, ac natura potentia, ipsiusq; esse quoddam veluti initium, compositum vero formæ beneficio actu est, idq; potentiæ admistum. Hinc in rerũ vniuersitate, quæ potentiã minus participant, ea verius sũt, ac magis proprie, quæ autem magis potentialia secus se habent. Elementa quattuor quoniam materiæ primæ affinia sunt, ob eamq; causam potentiæ plurimum obtinent, omniũ corporum minime esse, ac substantiæ naturam parum participare existimatur. Vnde eorum formas inter substantiam & accidentia, quæ eius participatione solum sunt, ac non entia sæpe nominantur, medias Auerr. nuncupat. Cæteræ naturæ ex simplicibus hisce corporibus ortæ, quo a potentia quæq; longius absunt (absunt autem longius quæ a materia prima magis recedunt) eo veriores substantiæ sunt, ac magis propriæ

existunt. Quam ob causam orbium cœlestium motrices cau-
 sas, quia summe simplices sunt, ac nullius potentiæ materia-
 lis participes, primas & veras substantias esse, omniumq; re-
 rum magis existere dicimus. Ita essentiam, seu substantiã pri-
 mam, formam esse, quemadmodum, quamve ob causam Ari-
 stot. dixerit, ostensum est. Hoc vero & primæ philos. 7. ab eo-
 dem traditum est, cum eam materia priorem, magisq; ens es-
 se, & ob eandem causam eo quod ex illis constat, enunciare
 visus est. Qui Aristot. locus plerosq; defatigavit, cum cernere
 non possent, quonam pacto concretum, quod præter eã, ma-
 teriam quoq; complectitur, perfectione forma antecederet,
 magisque ens eo diceretur. Vnde alij alia excogitarunt, vt
 eius loci veritatem tuerentur. Alij dictum id affirmarunt,
 quod compositi principium forma sit, & materia prior, quæ
 compositum, cuius est elementũ, antecedit. Alij quod a com-
 posito cui vt sit, author est, minus dependeat, quã ab ea com-
 positum. At de his antecessionibus eo in loco minime ageba-
 tur, sed de ea tantum, qua quod perfectius est, & præstãtius,
 id, quod minus perfectum est, antecedere dicitur, quo ante-
 cessionis genere materiã formã præire illic est traditũ; Nec
 enim aliter composito, aliter materia formã priorẽ tradidit,
 sed ob eandem causam composito, ob quam & materiã. Pri-
 mam igitur substantiam formam esse, eo quoq; in loco dictũ
 videtur. Nisi eum locum aliter legamus, nimirum, vt Alexan-
 der legere visus est, scilicet formam materia priorem, magisq;
 ens esse, & ob eandem causam compositum ipsum, vt nõ for-
 ma composito prior dicatur, sed compositum materia, ob
 eandem causam, ob quam & forma, quod videlicet actu sit,
 quemadmodum forma. Quæ lectio & verissima est, & cum
 paucioribus, quam altera difficultatibus coniuncta. Huius
 autem lectionis varietas in verbis Græcis facile exitit, ob vo-
 cis εἶν in ἢ seu contra, mutationem, quemadmodum quisq;
 linguæ Græcæ vel mediocriter peritus facile potest perspi-
 cere.

DE PRINCIPIS RERVM

Formam naturalem cum in materia semper insit, quomodo tamen separabilem aliquando Aristotel. dixerit ..

Cap. VII.

X his, quæ tradita sunt, quæ naturalis formæ ratio & essentia sit, magna ex parte intelligitur. Illud remanet dicendum, quemadmodum cum in materia insit, nec ab ea unquam re ipsa ut priore libro traditum est, separatur, separabilem tamen nonnunquam Arist. dixerit. Rursus quomodo a mathematicis formis distinguatur, si separabilis non minus ac illæ statuitur. De eius autem separabilitate secundo *Physic.* ita loquitur. Et in eis formis, quæ separabiles quidem sunt, sed in materia insunt, naturalis versatur, siquidem homo & Sol hominem generant. Perspicuum autem est, ratione duntaxat eas separari docuisse, non re ipsa, ut per se absque materia possint consistere. Ita eodem secundo. *Natura* (inquit) quæ forma & species dicitur, separabilis non est, nisi ratione. Et primæ *philos.* 8. Forma est ratio, & hoc aliquid ratione separabile. Re ergo a materia naturalis forma non separatur, ut absq; illa consistat. Ac cum materia absque forma re vera esse non possit, forma tamen absq; illa minus per se subsistere videtur. Formam autem dico, de qua loquimur, naturalem. Nam aliæ sunt formæ a materia abiunctæ, quæ absq; illa subsistunt. Quod si a materia naturalis forma re ipsa separatur, eo ipso quod separatur, interit, hocque unum ex his esse, quæ a naturali posita sunt, quarto *Physic.* *Auerr.* tradidit. Ac quemadmodum postquam in materia extiterent naturales formæ, ab ea seiungi, ut permanent non possunt, ita nec antequam in ea insint, villo modo subsistunt. Primæ enim *philos.* 12. ita *Aristot.* loquitur. Formæ, quæ sunt ut ratio, simul sunt cum composito, nec illud antecedunt. Nam si antecederent, per se absq; materia subsisterent. Qua in re a Platone visus est descivisse. Hominum enim

enim animas eos antecessisse ab ipsa mundi procreatione simul genitas, & in syderibus collocatas, vt aliàs docebimus, ille existimauit. Quare si hominis anima naturalis forma est, compositū formam eius sententia præire intelligitur, sed de animarum eiusmodi antecessione vtrum ita habeat, necne, aliàs agendum. Nunc autem cum naturales formas a materia separari non posse Aristot. vniuersim statuerit, admirandum videri possit, Auerr. primæ philosoph. 7. non vniuersim id eis tribuisse. Manifestū est (inquit) naturales formas, aut plures, aut omnes extra materiam non esse. Quid illud est, aut plures, aut omnes? Cur non omnes absolute? An vero eo loco satis erat aliquas formas naturales absq; materia non esse ostendere? Nam Platonem Aristot. arguebat, quòd ideas, quæ naturales sunt formæ, a materia abiunctas statuisset, an coelestium corporum formas respexit, quæ cū naturales sint, vtpote naturalium corporum extra materiā positæ sunt, ita vt ab ea non dependeant, nec esse aliquod ab ea accipiant? Nam etsi eius sunt formæ, & ad eam referantur, non ita tñ per eam subsistunt, vt quæ in rebus generabilibus habentur, de quibus nunc agimus. Quas cum perspicuum sit absque materia re ipsa esse non posse, explicandum, quomodo ratione ab ea separentur. Hoc enim minime videtur, quippe, quæ per materiam & ex materia definiantur, hocq; nomine a Mathematicis formis distinguantur, quod sexcentis locis ab Arist. est traditum. Quid enim est, quod Physic. 2. dicitur, naturales formas minus, quam Mathematicas separari? Hoc enim verum non videtur, nisi ratione quoque separari naturales non possint, siquidem Mathematicæ quæ re ipsa in materia insunt, eo modo separantur. An vero naturales separari quidem ratione possunt, ita vt eas absq; materiā, in qua insunt, animo concipiamus, quæ tamen si definiantur, & perfecta intelligentia reddantur, materiam necessario habent adiunctam? An ne hoc quidem tuto dici potest, quod quæ ratione diuersæ sunt, diuersas etiam habeant definitiones, proinde quæ ratione separantur, definitione etiam separentur?

An

DE PRINCIPIIS RERVM

An hoc nil impedit, quod materiae & formae diuersas quidem definitiones admittamus, sed ita ut vnus absq; alter esse non possit: tamen si quoquo modo eas inter se abiungimus, quod cum facimus, earum essentiam imperfecte intelligimus. Illud vero etiam dici potest, naturales formas a materia ratione quidem abiungi posse, sed non ut naturales, nec a naturali: ita enim materiam semper respiciunt, ac ut in ea semper insunt, ita cum ea intelliguntur. A primo autem & diuino Philosopho separantur, qui eas, ut substantiae sunt, & entia, contemplatur. Quamquam ne ille quidem fortasse absq; materia eas definit, quippe qui substantiam, quae actu est, esse tradit, quod cum facit, ad materiam refert, quod actus potentiam, quae materia est, respiciat. An ut difficultates omnes tollantur, dicendum potius formam ratione a materia separari, quod quamquam cum ea semper sit, nec absque ea esse possit, rationem tamen diuersam habeat, animoque & intellectu eas attingamus, diuersasque faciamus. At si ratione separantur, quomodo minus quam Mathematicae separabiles dicentur, quomodo item hoc nomine ab illis distinguuntur. Separantur autem minus, quod Mathematicae absque sensibili materia definiantur, ac a Mathematico perfecte apprehendantur. Nec enim earum essentia ad materiam refertur, quippe, quae per se est, nullam certam & definitam, aut omnino etiam materiam requirens. Quid enim Circuli ratio cum materia coniunctionis habet, ut sine ea apprehendi non possit? At carnis forma cum elementorum ita inter se temperaturum ratio quaedam sit, absque ea materia apprehendi non potest. Quomodo nec simum absque naso, in quo inest. Recte igitur Mathematica τὰ ἐν ἀφαιρέσει. i. quae in separatione sunt posita, ut naturalia τὰ ἐν προαΐθεσι, hoc est, quae adiectione constant Aristot. nominauit, quod illa a materia separantur, his semper adijciatur.

Formam,

Formam, quæ rerum naturæ commune principium est, unam numero, ut materia est, non esse. Cap. VIII.

Formam naturalem in materia quamquam semper inest, nec separari ab ea re ipsa possit, ratione tamen posse, & quodammodo explicatum est. Illud nunc docendum, una ne sit, quemadmodum materia rerum naturalium prima forma, an tot numero, quot res, quæ procreantur. Una autem videri possit, quod materia (ut tradidimus) una sit, in multas portiones diuisa, probabileq; sit, formam in principijs non aliter, ac materiam positam; Præterea, quod una & eadem corporis forma in omnibus, quæ fiunt, inesse videatur; Quæ cum materia coeua sit, principium in genere formæ esse, aliquis putabit. De prima autem forma, quæ idem est, ac primus finis, nunc non agitur; siquidem ea naturalis non est, nec in materia inest, nec rerum naturalium in genere formæ principium est. De qua si ageretur, utrum una sit, necne, in dubium ponendum non esset. Unam etenim cum prima sit, esse, perspectum est. De naturali igitur forma, quæ principium posita est, loquimur, hancque his quas attulimus rationibus unam numero, quomodo & materia, videri posse dicimus. Alioqui non recte una, cum ea in principijs numerata ab Aristotele videbitur; cum (inquit) subiectum numero vnum, sed specie duo. Et paulo post vnum vero est forma, ut ordo, aut musica. Deinde verbis aliquot interiectis. Vnum igitur principium ipsa est, videlicet materia, nec ita vnum est, ut ens, aut hoc quiddam. Vnum vero est ratio, & præter hæc priuatio ei contraria. Nec vero quod quaerimus illud est, quod a primo philosopho exacte explicandum primo Phisic. Arist. docuit, cum dixit. Principium autem quod in genere formæ est, utrum vnum sit, an multa, & quot, aut quæ sint primæ philos. munus est exquisitè definire. Nam de principio in genere formæ eo in loco loquitur, quod non

natu-

DE PRINCIPIIIS RERVM

naturalibus solum formis, sed alijs etiam non naturalibus commune est. Quod verbis, quæ sequuntur indicatur. De naturalibus (ait) & quæ intereunt formis, in his, quæ post demonstrabuntur, dicemus. Quasi de alio formarum genere antea esset locutus. Nam si non cõmuniter de principio omnibus communi, certe de separata forma, aut principio secundum formam separato loquebatur, quippe cum illud ad primum philosophum attineat, quod etiam primæ philosoph. 12. inquiritur, ac secundum formam principium recte dicitur, quod generabiles & naturales formæ ab eo esse accipiant, earumque omnium verum sit principium. Fortassis vero, & Platonis dogma spectavit, quo duo formæ genera, nempe ideæ, & generabiles formæ, ab eo sunt posita. A primo igitur philosopho exacte explicandũ, ytrum principium hoc vnum sit, quemadmodum rei veritas est, an vt Plato existimavit, multa. Quod etiam in prima philosophia inquiritur. Quicquid sit, id constat, de naturali, & generabili forma minime locutum, tametsi Simplicius ad eam quoque verba illa accommodari posse censuerit, vt de ea quidem & alijs principijs naturalis philosophus differat, sed non exquisite vt primus. Verum patet rem aliter habere, cum naturales formas ab eo protinus Aristot. sciungat, formarum genus diuersum intelligens, non diuersam solum considerationem. Mirari quidem (vt aliàs traditum est) quis possit, de principio secundum formam, aut omnibus formis communi, aut separato mentionem in eo loco Aristotelem fecisse, cum neutrius eorũ proprius esse, sed naturalis potius & generabilis, quod cum materia in principijs numerauerat, explicandũq; manebat, vtrũ vnum esset, an multa, & quemadmodum. Dubitationem auget, quod exactam tantum explicationem primo philosopho tribuit, quasi non exactam, & veluti superficialem naturali relinquat, cum tamẽ de separato eo, aut etiam cõmuni principio nil tale naturalis scrutetur. Nec quod Auer. tradit huic dubitationi tollendæ aliquid confert. Illud autem est, naturalem principium hoc, an sit, inquirere, in prima autem philosophia

Iosophia quid sit explicari, non an sit, quod eius sit subiectū. Vnde Auicen. errauerit in muneribus primo philosopho tributis. Hoc inquam minime conducit, quod de quaestione an sit, & quid sit, nullus eo in loco sermo habeatur; sed de quaestione an vnum sit, & multa, & quot, & quæ sint. Ideo omnia illic perperam ab Auerr. tradita. Vtrum autem ita ut docuit res habeat, recteque, an secus Auicennam reprehenderit, alibi explicandum. Cum formam principium vnum esse antea tradidisset, eam nimirum, quæ priuationi aduersatur, nec vtrum in eo principij genere vnum tantum esset, an multa, satis expendisset, cum præsertim & separata forma principij rationem obtineat, quaestionis huius meminisse, & ad primum philosophum exactam eius disquisitionem reiecisse, quod de separato principio, & omnino de forma differere ad eum accurate attineat. Aut igitur ita statuendum, aut (quemadmodum monuimus) propter Platonis ideas id dictum, quippe quas rerum naturæ in formæ genere principia, nempe rerum essentias tametsi a materia abiunctas videretur posuisse. Sed vtro modo intelligatur, ad nostram quaestionem non spectat, qua quærimus, vtrum rebus naturæ omnibus, vt vna communis est materia prima, ita & forma vna naturalis, & cum materia coniuncta. Quæ cum vna esse vt docuimus videri possit, vna tamen non est, nec esse potest, longeque eius, & materiae diuersa est ratio. Nec enim si vna esset, essentia inter se res differrent, ac non numero quidē, quin potius numero omnia vnum essent, cum a forma vt sint, & vnum sint, res omnes accipiant. Perspicuum autem est, non numero tantum, sed specie etiam & genere res inter se differre. Corporis autem, seu corporeitatis nulla (vt antea monstrauimus) in materia est forma. Quæ si esset non eo tamen principij quod formæ proprium est, munere fungeretur. Nec enim per eam res gignerentur, nec inter se differrēt, nullamque ab ea essentiam acciperent. Potuit autem materia vna esse, quæ in multas portiones diuideretur, ac in elementis, quæ ex ea primum constāt, eiusdem rationis inesset, nam

essen-

DE PRINCIPIIS RERVM

essentiam ab ea non capiunt, nec per eam ab alijs differunt. Quomodo ex ligno scamnum & lectica, & eius generis alia fabricantur, quorum tamen nec vna numero est, nec esse potest forma. Tot igitur formæ specie sunt, quot rerum species, itidem numero, quot res numero in vniuerso spectantur. Sed quæ in materiam primum accipiuntur, quattuor specie sunt pro simplicium corporum numero, ex quorū admixtione aliæ deinceps sequuntur, diuersæ inter se, non aliter, quam admixtio, ex qua existunt. Quomodo autem materia vno modo, & forma alio, cum æquè principia sint, posuerit Aristot. antea dictum est.

Formarum naturalium origo, & quonam modo in materia, cum antea non essent, esse incipiant. in Cap. IX.

Vm autem ita res habeat, vt forma, quemadmodum materia, rerum naturæ principium vna esse non possit, efficitur, vt ne æterna quidem, vt illa statui debeat, quin potius esse tum incipit, tum desinit, cum res oriuntur. Nec vero aliquo temporis spatio ante rerū generationem existunt, sed eodem temporis momento, & res, cuius forma est, esse incipit, genitaque dicitur. Quomodo nec post rei interitum vlla remanet forma, ea animæ parte excepta, quæ mens vocatur. Sed hæc propriæ forma non est, nisi quemadmodū nauis, nauta est, & exercitus, Imperator. Nec enim in materia mersa inest, vt cæteræ materiales formæ, quæ a materia, vt sint, dependent. Sed de mente alibi agendum. Porro forma si vt materia vna esset, eam perpetuo amplecteretur, eiusque æternitatem participaret. Sed cum tot quot res generabiles sint, nec absque materia esse queant, nec item simul multæ in materiæ vna portione esse incipiāt, atque oriantur, nec æternæ sint, necesse est. Nec tamen proprie, aut gignuntur, aut intereunt, propterea quod simplices sint, & quicquid gignitur compositum, & ex materia gignitur, vt
multis

multis in locis Aristotel. tradidit. Esse autem incipiunt, cum antea non essent, & desinunt cum fuerint, tamen nec oriuntur, nec intereant, nisi ortus & interitus vocabulis communiore significatione usurpatis. De qua in libro de causis a nobis agitur, quod hoc formæ, ac materiæ in genere commune sit, nec solius naturalis proprium. Hoc autem perspicuum cum sit formas scilicet naturales cum antea non fuissent, esse incipere, quodnam tamen earum principium sit, & quemadmodum esse incipiant, ac in lucem edantur, maxime est controuersum. Primum quidem, utrum ipsæ per se, nulla generantis causæ necessitate, sponteque ac casu in materia esse incipiant, an quæcumque oritur a generante causa rei alicuius gratia, nec temere, aut fortuito originem ducat. Deinde hoc constituto, utrum extrinsecus sumpta ab ea in materiam mittatur, an cum antea inesset, de ea, ex quodam veluti promptuario eliciatur. Postremo si insit, nullaque extrinsecus accedat, utrum actu insit, & latitet, seu perfecte, seu etiam imperfecte, & veluti inchoate, ac per quandam secretionem extrahatur, an sola potentia, e qua promatur, & in actum ducatur. Hæc de formarum naturalium origine controuersa sunt, magnamque philosophis omnibus difficultatem præbuerunt. Sed de primo sese expedire facile est. Cum enim quicquid gignitur, ab aliquo gignatur, nulla forma existere per se potest, ita ut ex se absque causa generante esse incipiat. Nam licet proprie non gignitur, sed compositum, illud tamen non fit, nisi per formam, quæ cum antea non esset, in lucem editur, ut ab eadem causa utrumque proficisci oporteat, ac forma sit quo, compositum autem quod. Atque si ex se nullo generante manifesto quædam videntur generari, ut certis in locis ignes nonnulli, Plantæ item & animalia, quæ ex putri materia absque semine oriuntur, hæc generantem causam manifestam esse non habent, absque tamen ea non fiunt, seu calor sit cœlestis, seu spiritus per vniuersum fusus, ut quarto de Animalium ortu proditum est. Generantur (inquit) in terra humoreque animalia, & plantæ, quoniam hu-

DE PRINCIPIS RERVM

mor in terra, spiritus in humore, calor animalis in vniuerso inest, ita vt quodammodo plena sint animæ omnia. Alij è calore putrido, idest, rei putris, quo generalis calor per mundum fufus ad speciem eam angustatur, & ille quidem putridus calor, etfi cadaueri, exempli gratia, extraneus est, animali tamen quod gignitur non est. Hæc igitur, quorum nulla est generans causa manifesta, eam tamen habent, à qua eorū formæ proficiscuntur. Itaque forma nulla per se absque generante causa sponte existit. Atque hoc quidem manifestū cum fit, patet veterum error, aut imperfecta, & manca philosophia, qui cum in materiam omnia referrent, nullam efficientis causæ mentionem fecerunt. De qua re in progressu. Illud vero magis controuersum, quod secundo loco propositum est, quoniam modo formæ a generante causa existant, vtrum extrinsecus in materiam mittantur, an de ea secernantur, & veluti promantur. Plato extrinsecus in materiam inditas visus est credidisse. Ab ideis enim proficisci, & earum veluti simulachrum quoddam in materiam imprimi. Vnde quemadmodum figilli species, seu forma in cera impressa ab eo extrinseca dicitur, ita & naturales formæ, cum idearum speciem referant, & ab eis imprimantur, extrinsecus proficisci ex eius sententia videtur dicendum. Aristot. autem qui ideas nullas statuit, nil tale de formis excogitauit, quin potius a generante particulari, ac generali calore, & spiritu, de materia educi. Vt in libro de Dogmatibus copiosè exposuimus. Verior autem Aristot. quam Platonis opinio videtur. Primum, quod ideæ non sint, vt post ostendetur. Deinde quod si essent, non idcirco formæ in materiam vt a sigillo quodam ab eis imprimerentur. Quæ enim eiusmodi impressio excogitari possit, aut quis impressionis modus? Accidentia itē viderentur, quo modo species in cerā a sigillo impressa. Quod si ita imprimi quis putet, vt domus species, ab ea, quæ in architecti animo sedet, exemplaris munere fungente in materiam inditur, hic intelligat, nullam primum in domus fabricatione impressionem cerni, sed eius tantum secundum

dum id, quod in mente inest architecti extruccionem. Deinde domus essentia ea est, quæ in materia ponitur forma, quæ autem ab idea in naturali materia imprimitur, rei naturalis essentiam Plato non ponit, sed ipsam ideam, quæ æterna est, & immutabilis. Non igitur ab idea, ut impressio quædam naturalis forma existit. Nisi similitudine quadam ac veluti poetice dictum sit, ut cum naturales formæ non aliter ideis, quàm figura in cera impressa sigillo similes sint, ab eis veluti imprimi dicantur. At nec a formarum datore creantur, ut alij sunt opinati. Nam quod creatur, per se esse potest, nec aliud quid requirit, in quo inest necessario. Omnis enim eiusmodi effectio, quæ aliquid exigit, nec generatio est, non vlla creatio, quæ ex se omnis existit. At formarum ad generationem aliquid requiritur, nec ipsæ per se possunt consistere, utpote quod omnes in materia sint, atque subiecto. Minime ergo creantur. Nulla item agentis particularis esset necessitas, nulla eius assimilatio. Quorum vtrumque falsum est. Nil enim gignitur, absque particulari agente, atque ad id quoad fieri potest assimilatio ne, quippe cum hæc agentis perfectio sit, ut sibi simile producat, restat igitur ut formæ de materia, quemadmodum Aristot. censuit, educantur. Qui autem ei aliam sententiam tribuerunt, nempe formas a cælo proficisci, & in materiam præparatam extrinsecus immitti, a vero plurimum aberrarunt, ut in libro de Dogmatibus longa oratione ostendimus. Alij voluerunt, ex agentis potestate formam educi, sed quod in ipsa inesset materia, ut formæ emersio, quameductio potius dicenda sit, propterea quod emergere ipsa per se, non ab vlllo agente externo educi videatur. Ita canis gignendi formam in seminis canini potestate esse, quod semen illud potens sit formam dare, quam in se continet. Educitur autem de ea potentia remota, qui est actus primus, ad potentiam propinquam, qui est actus secundus, scilicet ut forma in eadem sit materia, in qua erat, sed ad eum modum, qui nullis egeat adminiculis, ut sine suo fruatur, ad quem totum compositum est præparatum, hæc senserunt nonnulli: quæ ut le-

DE PRINCIPIIS RERVM

uiter, & parum considerate dicta, ita leues quosdam & parū consideratos affectas inuenerunt. Quomodo enim canis forma in semine insit actu primo, nisi semen illud actu canis vere dicatur? Vnumquodque etenim ex actu primo tale dicitur, non ex secundo. Sed hoc hi, quos commemoravi, concedere videntur, quo nil insultius, nil a vero magis alienum, vt refutari minime mereatur. Nam si semen actu est canis, cur igitur ex eo gigni canis dicitur, quādo quidem quod est, non gignitur, hocque ipso generatio a motū differt, quod cum motus eius sit, quod est generatio eius est, quod non est; vt quinto Physic. traditum est. Generatio præterea ad actum primum est, nempe ad esse, quod est a forma, quem actū primum suo deinde tempore sequitur secundus. Ad actum igitur secundumeductio nō est, neque emergio generatio, quæ ad formam terminatur. Quare non erat in semine, nisi potentia, & illa quidem ad actum primum. De semine loquor, quod materiam generationi præbet. Nam quod efficiens, vt animalis semen, tantum est, formam in se potentia non habet, nisi actiuā, quod videlicet potest, ex materia subiecta eam educere; Nec tamen eo modo, quo Socrati apud Platonem Diotima mulier fatidica in Symposio narrauit, cum vt hominum omnium prægnans, & grauidum esse corpus, ita & animam tradit. Nam non alijs animis prænantem animā intelligebat, sed amore & desiderio immortalitatis grauidā, quinetiam præclaris rationibus plenam, quas in aliorum animis gestit perpetuo gignere. Quæritur præterea, si in canis semine actu insit anima, vni cani in toto, an sua cuiusque feminis ipsius particulæ est? Videtur enim in quaque particula suam cuiusque esse oportere, tum præsertim cum multi canes ex eo generantur. Alioqui propriam quisque animam minime obtineret. Iam si contingat, vt hoc totum semē multis animis præditum in vnum vteri locum colligatur, indeq; vnus tantum emergat canis, is profecto multas illas animas habebit, quo nil ridiculum magis. Nisi forte hoc etiam sit, quod multas hæc animas, seu etiam vnā canis, e quo defluxit

fluxit semen in se habuisse necesse est. Nec quemadmodum semen a corpore, ita illas animas a canis anima originem habuisset. Nec enim alia potest excogitari. Quin semen cum quotidie gignatur, animæ in eo multæ simul gignentur, prægnansque erit perpetuo anima. Absurda igitur hæc cum sint, eo videntur absurdiora, quod ex Aristot. hæc enuncient, atque tueantur, eiusque hanc sententiam esse inquirent, cum innumeris in locis semen potentia tantum animatum esse, vimque duntaxat efficientem habere, quæ in materiam agat, & ex ea rem generet tradiderit. Hæc præterea ad elementorum aliarum rerum inanimatarum generationem & formas accommodari non possunt, nec quomodo illæ esse incipiāt, docent. Nec enim dici potest, ignis, qui in ligno ab alio igne gignitur, formam in eo igne actu primo præfuisse, & ad actum secundumeductam. Sed somnia hæc mittantur, & formam omnem, quæ gignitur in materia præfuisse, nec ab agēte causa in eam extrinsecus inductam cum Arist. statuamus. Sed quonam modo præfuerint; utrum actu, ita ut in ea latitarint, secretionem quadam eductæ, an potentia sola, dubitatur. Anaxagoras, qui omnia in omnibus posuit, formas actu in materia præesse, & secretionem ab ea educi existimavit, ea ductus ratione, quod ex quo quis quoduis gigni cerneret, nilque tamen e suo contrario inesse, itaque in pane sanguinem, si ex eo gignatur. Sed hæc sententia absurda est, ut multis modis Physic. primo Aristot. monstravit. Quomodo enim in pane sanguis insit, qui si in minutissimas partes frangatur, & minuatur, nullam unquam sanguinis speciem præbebit. Alij non omnino formas in materia præexistere voluerunt, sed quandam earum veluti inchoationem, & esse imperfectum. Nec enim nisi eo modo insint, naturalem generationem esse posse, quippe cum naturale id sit, cuius principium actiuum in ipso est, quando quidem natura sic definita est, principium motus & status eius, in quo inest. In materia igitur actiuitatem inesse, atque hanc formæ esse inchoationem. Non item alia de causa quædam a natura fieri, quæ ab arte non possint,

DE PRINCIPIIIS RERVM

nisi quod in materia forma quodammodo præexistit, quam ars inducere non potest. Fore item formæ creationem, si nullo modo in materia præexistat. Præexistere igitur, sed imperfecte, & veluti inchoate; Unde effici ut agente externo opus habeat, quod ad perfectionem eam ducat, vimque ad agendum impartiat. Sed ne hæc quidem sententia magnam habet probabilitatem, nec firmis validisque nititur argumentis. Qui enim fieri possit, ut cum ex aqua fit ignis, aut ex herba sanguis, vel in aqua ignis, vel in herba sanguinis forma vlllo modo actu insit, vel etiam longe imperfecto? Nam & ignis perinde ut aqua actu id esset, & sanguis hoc perinde ut herba, licet hæc imperfecte, illa perfecte. Ois etenim forma actus est, & vna cum materia actu compositum efficit. Nec vero forma imperfecte inesse dici potest, nisi & esse imperfectum id, cuius forma est, habeat. Esse enim formam sequitur, & quo gradu forma est, eundem esse participat. Esse autem imperfectum ac deinde perfectum dici non potest, nisi substantia, atque essentia intendatur, ac remittatur, quod minime est affirmandum. Nam licet aliqua obscurius, alia illustrius esse habent, illud tamen ipsum quod habent, in suo genere perfectum est, nec magis recipit, aut minus. Imperfectio præterea a potentia existit. Forma igitur si in materia imperfecte insit, potentiam admixtam habebit, quare non simplex: Ut interim mittamus fieri non posse, ut actus substantialis potentiæ aliquo modo admisceatur, tametsi quod actu est, potentiam possit participare. Aberrant igitur hi plurimum, qui hanc sententiam sequuntur; In qua hi quoque videntur fuisse, qui formam in agentis potestate, & eam, quæ canis est, in eius semine inesse, de quibus antea egimus, statuerunt. Absurdum igitur hoc cum sit, dicendum, formas in materia quidem præesse, sed potestate sola, e qua a generante causa in actum ducantur. Potestate autem dicimus non eo tantum modo, quo statuæ, aut circuli forma in materia sua, ac potestate inest, quod videlicet ex ea possint fieri, si in materiam illam artifex egerit, & formam induxe-

rit. Verum potestate ea, quæ propensionem & motum veluti quendam ad ipsam formam complectatur. Cuius ratione non quoduis ex quouis fieri dicitur, sed ex materia determinata, quæ eam scilicet habeat potentiam. Ex quo etiã fit, vt generationes naturales dicantur, siquidem materia quandam veluti actiuitatem ex se habet, nempe illam propensionem, & formæ appetitionem, nec omnino a generante causa vim patitur, vtpote ex se ad eius actionem subeundam procliuis. Atque hanc potentiam si formarum inchoationem nominare quis velit libenter admittimus, quandoquidem ex ea formæ esse incipiat. Et de hac quidem re in libro de Dogmatibus multa sunt tradita. Formarum autem creatio cum eas in materia præexistere negamus, non propterea inducitur. Nec ex nihilo fiunt omnino, quod materia præexistat, in qua insunt potentia, quæ si nulla præexistet, creari profecto dicerentur. Generans igitur causa formas secum extrinsecus non affert, nec in materiam eas coelum demittit, non item in ea actu antea præexistunt, sed cum potentia eo modo, quo dictum est, in illa insint, eam potentiam excitat, materiam mouendo, & agitando, & ex ea in actum educit, vt non emergant solum, sed etiam cum antea non essent, esse incipiant. Coelum autem vt causa vniuersalis efficienter agit, de quare in progressu, cum de agentibus causis dicetur.

DE PRINCIPIS RERVM

*Non omnes formas e materia eodem modo educi, nec omnes
in materiam primam proxime recipi.*

Cap. X.

Vm autem hæc, quæ explicata est, formarum origo sit, ac de materiæ potentia, eo, quo traditum est modo educantur, intelligendum est non omnes eodem modo educi. Aliæ ex eius potentia proxime, ac nullo medio in lucem eduntur, vt elementorum: aliæ horum formis intercedentibus, aut omnium mistorum. Nec enim has absque medio accipere, aut cum illis ad mistorum generationem coire, vt pote nobiliores, ac præstantiores, quam vt cum eo, quod longe imperfectissimum est, potentia videlicet pura, copulentur. Quare cum nullum aliud medium, quam elementorum formæ queat intercedere, quippe, quæ in materiam primam primo recipiantur, & elementa, quæ simplicia sunt, cum ea componat, eis medijs ex illius potentia educuntur, atque eam informant. Quæstio autem perdifficilis, & inter summos viros agitata, hæc est, de formarum elementarium in misto permansione, & quemadmodum remaneant, cum multis, hisque efficacibus rationibus eas nisi potentias remanere, & quamquam formam, vel animam etiam, & ipsam denique mentem cum materia primâ proxime copulari complures contendunt. Quæ sane quæstio cum ad disputationem de elementis, aut de mistis attineat, nunc prætermittetur, idque tantum docebitur, fieri nullo modo posse vt compositorum, seu mistorum formæ in primam materiam proxime recipiantur, aut ex eius potentia eliciantur. Ex quo id aperte consequitur, quod postea suo loco examinabimus, elementorum formas in mistis rebus permanere, resque omnes mistas ex elementis, ut ex materia quomodo ea ipsa elementa ex prima, constare. Perspicuum igitur est, non omnia, quæ in hac rerum vniuersitate

sitate spectantur, eodem modo simplicia, aut composita esse. Verum alia simplicia corpora nominari, alia composita, & in his, alia magis, alia minus. Nam lapides, & metalla compositiora, quam elementa, & stirpes, atque animalia, quam lapides & metalla, cum multis partibus dissimilaribus, quæ in illis natura insunt, constant. Essent autem omnia eodem modo simplicia, si formæ omnes eodem modo in materiã primam proxime acciperentur, ex eaque & formis singulis res omnes constarent. Nam quæ maioris, aut minoris compositionis causa esset, reddi non posset. Nec enim quod vna altera perfectior forma sit, aut plurium operationum principium, idcirco aut compositior causa dicenda est. Antea namque explicatum est, formam omnem simplicem esse, nec vllam omnino compositionem in vlla inueniri. Quod etiam ita potest ostendi. Nam si aliqua compositio sit, necesse est, aut ex materia & forma, aut ex duplici forma compositam esse, aut etiam ex duplici materia. Hæc enim omnino sunt, quæ ad aliquid componendum adhibentur. Ex materia autem & forma dici non potest. Quomodo namq; quod actus est ex eo, quod potentia est, & alio actu constaret? Opponuntur certe inter se actus, & potentia, nec vnũ in alterius natura, atque essentia esse potest. Quod item ex materia & forma constat, actu est, non actus, per se item potest consistere, & separari. Quod de forma dici non potest. Sic vero aurum forma, aut etiam stirpis, quæ compositæ ponantur, quærendum ex qua forma, & materia, constant. Quod si ex materia prima, & elementi aliqua forma cum alia præter has afferri commode non possit, dupliciter materia prima in hisce rebus inerit, tum ea, quæ hac forma informatur, tum quæ est pars huius formæ. Eritq; et hæc forma id ipsum, quod illud elementum ex cuius forma coalescit. Quod si ex duplici aut forma, aut materia constet, quænam illæ sint, quærendum manebit. Ac cum nullæ nisi elementorum formæ, & materiæ primæ portiones aliquæ verius esse possint, idẽ & maius etiã quàm dictum sit incommodum consequitur. Sed hæc a nemine,

vel

DE PRINCIPIS RERVM

vel mediocri philosopho dictū iri est existimandum. Quar
relinquitur formam omnem simplicem esse. Quæ etiam nil
simplex sit, principium rei esse non potest, nec esse omnino
ei impartiri. Cum ergo simplex sit, nullaque constet compo-
sitione, cur res vna compositior sit, quam altera causa esse
non potest. Ita vero natura comparatum est, vt vna altera
perfectior sit, viribusq; pluribus prædita, ac plurium opera-
tionum virium illarum efficientia, principium. Si igitur com-
positum quid est magis, quam aliud corpus, ex materiæ pro-
xime compositione proficiscatur necesse est. Illa vero com-
posita esse non potest, nisi quadam elementorum permistio-
ne formis eorum remanentibus per quas misti forma in ma-
teriam primam recipiatur. Formarum etiam diuersitas ma-
gna (vt dictum est) cum sit, non potest materia prima, quæ
vnius est rationis, omnes eas proxime accipere. Nec enim a
generante causa ita potest præparari, ac alterari, vt vna in par-
te elementi, altera auri, tertia stirpis, ac vna tandem hominis
ipsius formam accipiat. Nam & ex quocunque quodcunq;
fieret, & quodcunque agens in quamcunque rem vim suam
exerceret. Cur enim potius ex semine animal, quam ex terra
generaretur, si nil in genito remanet, nisi eius, e qua gigni-
tur, primæ materiæ? Nunc autem e semine gignuntur, quo-
niam semen tali est constitutione, atque elementorum com-
positione, vt ex eo tantum possit progigni. Aliter ergo & ali-
ter ex materiæ primæ potentia formæ educuntur.

Alia quidem remotissimæ, quarum &

in eapotentia insunt, aliæ

proximæ, aliæ me-

dio mo-

do.

Rerum naturalium externa principia quæ sunt, & quæ de efficiente principio veterum sententia. Cap. XI.

DE rerum naturalium, quæ oriuntur, & intereunt, principijs, communiter primum atq; in genere, tum particulatim de ijs, e quibus gignuntur, & constant, quæque in illis insunt, & permanent, de materia scilicet & forma, atque etiam aduersa ei priuatione hætenus est disputatum. Nunc de cæteris agendum, quæ ad earum quidem procreationem necessario principia adhibentur, sed in eis non insunt. Hæc Arist. duo numerat, id quod gignit & mouet, & finem, quem in gignendo habet propositum. Plato præter hæc, duo adiecit, exemplar & instrumentum, quæ non minus, ac duo commemorata, extra rem sunt posita. Sed de eis, quid sentiendum, postea dicetur. De eo autem quod generat & mouet, agamus, deinde de fine. Nam illud vere & proprie principium dicitur magis, quam finis. Siquidem rem quæ gignitur, ortumque ipsum antecedit. Quod principij rationis quæ est, vt primum sit, nilque ante se habeat, maxime est proprium. Finis, quod re ipsa postremus sit, principij rationem minus proprie obtinet. Quod tamen gignenti causæ propositus sit, remque gignendam eo modo antecedit, in principijs numeratur. De gignente autem & mouente principio id ante omnia exponendū, quæ veterum sententia fuerit, vtrum ab eis constitutum, nec ne, & quod ab aliquibus positum est, quid, & cuiusmodi illud est, & quotuplex. Hac enim eadem via in materia, & cæteris tradendis sumus ingressi. Quæ autem hoc in loco de causis per se, & per accidens, & alijs causarum efficientium diuisionibus Portius explicauit, sunt illa quidem ad tractationem de causis in genere attinentia, sed non efficientium naturalium propria. Ideo suo in loco minime tractantur, nec diuisiones eiusmodi naturalium magis sunt propriae, quam aliorum.

DE PRINCIPIS RERVM

rum. Multa vero huius generis idem author in libris suis de principijs tractauit, primæ philosophiæ magis propria quam naturalium principiorum. Sed ad rem veniamus. Veteres igitur phyci cum initium quoddam, e quo res, vt ex subiecta materia orirentur alij aliud statuissent, nonnulli eo contenti, nullam generantis causæ inquirendæ curam, aut sollicitudinem habuerunt, tota rerum naturalium procreatione in casum, & fortunam relata. Alij quum materiam ipsam ex se nil gignere posse arbitrarentur, veritati veluti impulsu, ad eam inquirendam se dedere. Qui cum eam scrutati essent, alij aliam inuenerunt. Vnde varia & multiplex de illa eorum fuit opinio. Quorum tamen (vt Aristot. testatur) hoc fuit commune, quod nemo recte inuenerit, & omnino aperteque, ac dilucide tradiderit. Sed veluti dormitantes eam omnes quodammodo somniarint. Nec mirum quidem, cum principio cognito, ea inuenta facilis esset, nec aliqd omnino ab isto statui principio perfectum, ac elaboratum in lucem possit prodire. Rudia enim omnium initia, ac veluti balbutiens a primordijs extitit philosophia. Sed eorum ipsorum sententias commemorantibus, id quod dictum est, perspicuum euadet. Hesiodus & Theologus, & Poeta, idemque Phycus, qui rerum naturæ efficientem causam primam quæsiisse prius putatur, amorem, aut cupiditatem esse ratus est. Eandemque Parmenidis sententiam fuisse Aristot. tradit, (quam & aliam, quæ postea commemorabitur, illi attribuit) quasi quæcunque oriuntur, ac ipse etiam mundus amore, ac cupiditate materiam mouente, & agitante in lucem edantur. Ita enim Plutarchus de Hesiodo maxime scriptum reliquit, quem etiam naturaliter magis, quam Parmenidem locutum, & antiquissimum omnium constitutum ait, vt omnia, videlicet per ipsam nascerentur. Sed cum ij non satis dilucide efficientem hanc causam explicassent, poeticumq; potius quid esset, quod ab eis de Amore traditum fuit: Anaxagoras prius eam propius videtur attigisse. Quippe qui mentem eorum, quæ oriuntur principium statuit. Ob idq;

admi-

admirationi hominibus eum fuisse Aristot. refert. Quasi so-
lam rationem secutum, cæteris placita sua temere prodenti-
bus. Quamquam Hermotimum Clazomenium hoc prius
(ferunt) tradidisse. Sed vter eorum prior fuerit, aut prius
tradiderit, nihil attinet. Illud vero constat, causam eiusmodi
efficientem & generantem ab illis positam, quæ non solum
procrearet, sed recte & ordine id ageret. Principiumque ef-
set non efficiendi solum, & mouendi, sed & rectæ, ac ordina-
tæ etiam efficientiæ, & motionis. Tale enim quiddam est
mens. Sed illud in Anaxagoræ dogmate reprehendendum
Aristot. inuenit, quod obscure, nec satis perspicue, nec om-
nino ex scientia causam eam tradiderit, inque ea tradenda,
non aliter se gesserit, atque in pugna rudes, & inexercitati.
Nam vt illi quamquam rudes, & imperiti persæpe tamen præ-
clare agunt, & accommodatos inferunt ictus, idque absque
scientia: ita Anaxagoram videri quid traderet, ignorasse. Si
quidem causa illa, quam statuit, parum admodum vtitur.
Nam ad extruendum mundum Mente quidem vtitur, sed
perinde, ac Dijs in Cœna Poetæ, cum in angustum res dedu-
cuntur. Tum enim solum vtitur, cum dubitat propter quam
causam necessario est mundus. In cœterarum vero rerum
procreatione, omnia magis ab eo in medium proferri ait,
quam Mentem. Quod quidem Socrates apud Platonem in
Phædone ipsi Anaxagoræ vitio antea verterat. Cum enim le-
gentem quendam hanc illius sententiam, videlicet, Mentem
omnia exornare, omniumque causam, ac principium esse, au-
diuisset, hoc genere causæ magnopere se delectatum ait, exi-
stimantem quodammodo consentaneum, mentem omnium
esse causam rerum, verum causam a se adiuventam putasse.
Sed hac mirabili spe ductum cum legere pergeret, videri ho-
minem Mente quidem nullo modo vtentem. Nec causam vl-
lam ad ipsum rerum ornatum referentem. Sed æreas natu-
ras, & ætereas, aquæasque, & talia multa incredibilia prope-
modum causis afferentem. Ita Socratis, seu Platonis sententia,
Mentem quidem omnia exornare Anaxagoras statuit, sed

cum

DE PRINCIPIIS RERVM

cum singularum rerum causas affert, ad materiam, non ad Mentem eas reducit. Quare ne hic quidem rerum generandarum causam satis est affecutus, nec quantum necesse erat, scriptis mandavit. Eum secutus est Empedocles, quem efficientibus quidem causis magis, quam illum usum fuisse Aristot. tradit, sed ne cum quidem, quod satis esset, eis usum, sed nec in sententia sua constantem fuisse. Cum enim Anaxagoras principium efficiendi Mentem recte, & accommodate induxisset, Empedocles vno non contentus duo statuit, concordiam, & discordiam. In rebus etenim non bona solum, sed etiam mala, nec ordinem tantum, sed etiam inordinationem cernebat. Quorum contrariorum vnum & idem principium efficiens esse non posse, existimavit. Quamobrem duo illa constituit, vt vnum bonorum, atque ordinis esset, alterum malorum, atque inordinationis, horum videlicet discordiam, illorum concordiam. Quæ etsi non adeo aperte tradiderit, si quis tamen dictorum eius sensum consideret, nec ea duntaxat, quæ balbutiendo (vt ait Aristot.) protulit, intueatur, id, quod diximus, comperiet, concordiam nimirum boni, ordinis & pulchritudinis, discordiam contrariorum efficientem causam ab eo positam fuisse. Itaque & illud dici potest, rerum efficientes causas bonum & malum eum statuisse, ac primum extitisse, qui duplicem efficientem, etsi aliarum, & aliarum rerum, induxerit. Cuius etiam opinionis in fine duodecimi de prima philosophia Aristot. meminit. Quo loco eum etiam reprehendit, quod causam efficientem induceret, qua, vt materia quoque vteretur. Quod omnino fieri non potest. Concordiam namque mixtionis partem eum fecisse. Quemadmodum autem inconstans fuerit, ex his facile potest intelligi. Nam cum concretionem, & secretionem fieri, & interire existimasset, & concordiam concretionem, discordiam secretionem propriam fecisset, oportebat vt in cunctis rebus concretionis causa concordia esset, & secretionis discordia, quod tamen in multis haudquam contingit. Multis in rebus concordia discerneat, &

discor-

discordia veluti congregante. Cum enim vniuersum, quod sphaeram nominavit, in quo elementa confusa esse certo temporis spatio, putabat, in elementa discordiae efficiētia, & munere disiungi, ac secerni induceret, tunc pristinas elementorum partes, quæ inter se confusæ erant, dispergi, similesque omnes in idem concrefcere, & congregari oportebat, partes inquam ignis in ignem, aeris in aerem, & in ceteris similiter. Ita igitur, vt non magis discretionis, quam concretionis discordiam induxerit; Similique modo concordiam non magis concretionis, quàm discretionis. Quippe, quæ elementa in vnum cum cogeret, sphaeramque illam efficeret, ea primū ex vnoquoq; corpore, in quo per particulas inerant, dispergerentur. Ita incertum & inconstans de efficiente causa Empedoclis est dogma. Vt interim mittamus, fabulosum potius & poeticum esse, quam physicum, & si quid naturale in eo insit, id præposterum esse, quatenus efficientes causas ad materiam (vt dictum est) reducit. Nec vtrasq; bonas, aut boni causas, sed alteram malam, & mali causam. Quod omnino a natura est alienum, quæ cum bona sit, nil nisi bonum facere instituit. Ac si quid mali contingit, veluti monstra & interitus, id omne ex accidenti est, & præter illius institutū. Fuerūt & alij, qui rerum efficientiam ad materiam retulerunt, nimirum ad calidum & frigidum, quæ materiæ sunt propria, non minus hoc nomine, quam Empedocles arguendi. Cū aliam causam esse priorem oporteat, quæ hisce qualitatibus, ac instrumentis vtatur. Et hæc quidem fere sunt de causa efficiente veterum sententiæ. Quæ quamquam absurdæ sunt, & a veritate alienæ, rectius tamen earum authores senserunt, quàm qui nullam inuexere. Materiã enim, ex qua res fiunt, mutari perspectum est. Simulq; etiam nil se omnino mutare, aut in seipsum agere. Sed mutante aliquo, quod diuersum sit, opus esse. Nam nec lignum ad lecticam faciendam, aut lapides, & cementum ad domum se mouent, non item terra ad stirpes edendas, sed fabro & architecto in illis est opus: femine & agricola ad stirpium generationē, quomodo Sole & homi-

ne,

DE PRINCIPIS RERVM

ne, in hoīe generando. Efficientē aūt hanc causam, eiusq; necessitatem nemo eorum intellexit, qui vniuersa & oīa, vnum esse censuerunt. Quorum duplex fuit ordo. Nam alij ex illo vno omnia tradiderunt, nulla in eo, quod tradebant, absurditate percepta, quod videlicet generationem absq; generāte, veluti fortuitam & temerariam inducerent, materia ipsa se ad res procreandas mouente. Alij cum statuerēt vnum esse, idq; pertinaciter tuerentur, simulq; intelligerēt illud vnum ex se mutari non posse, quasi quæstione hac vecti immobili, illud & immobile omnino esse enunciarunt, ne si causam mutantem diuersam inducerent, iam rerum multitudinem fate rentur. Vnus Parmenides cum vnum induxisset, causam hāc attigit. Et ille quidem ea ratione, qua præter id vnum rerum ēt ortum perspexit. Nam vt ait Theophrastus, vtraq; via ille ingressus est. Statuit enim vniuersum vnum esse, & sempiternum, & ortum rerum vnā tueri contendit. Nec quod similit̄ de vtroque sententiam haberet, sed re vera vniuersum vnū esse ratus, idemq; ingenitum & globosum, ad tuendum ortū ex vulgi opinione, duo rerum apparentium fecit principia, ignem & terram, alterum vt materiam, reliquum vt causam efficientem. Amorem etiam dictum est ad hanc causam retulisse. In his autem, qui multitudinem rerum cōcessere, Democritus, & Leucippus atomorum authores, nullam similiter efficientis causæ mentionem fecerunt. Sed ex atomis casu, & fortuito coeuntibus tum innumerabiles mundos, tum cætera, quæ in eis insunt, procreari tradiderunt. Quorum sententia absurdissima videtur, tantum videlicet rerum ornatum, tamque admirandum in vniuerso, eiusq; partibus omnibus ordinem, casui, ac temeritati tribuere. Sed de casu, ac

fortuna vtrum in rebus naturalibus insint, anque

aliqua, etsi non omnia, casu, & for-

tuito fiant, in progressu

disquiretur.

* *

Aristo.

Aristotelem quam Platonem physice magis, & rectius de rerum generationis efficientibus causis differuisse, & quæ ille sint. Cap. XII.

Platonis nunc & Aristotelis de efficiente generationis causa disquiramus sententias. Nam in lib. de Dogmatibus quid senserint quidem expositum est, non tamen vtrum recte, an secus, nec quid omnino de ea sit statuendum. Plato igitur cum non solum res singulas quotidie generari videret, sed & mundum aliquando procreatum arbitraretur, eius primum, tum cæterarum, quæ in eo sunt, rerum causas efficientes tradidit. Illius quidem opificem Deum, ac patrem, aliosque deos minores, rerum autem singularum, quæ in dies oriuntur, aliam nullã communem præter ideas in Phædone, alibi vero mundi etiã animam, & naturam, vt in Dogm. explicauimus. Aristoteles vero cum mundum æternum fecisset, rerumque tantum singularum statuisset, eius nullas procreantes causas inducere coactus est, tametsi conseruantes & fouentes, rerum autem omnium, quæ in dies fiunt, non prætermisit. Ita Deũ seu mouentem primum, & omnino mentes diuinas, cœlum, & naturam in causis efficientibus posuit, non magnopere a Magistro Platone diuersas. Quin et Deũ cœli, ac mundanæ totius fabricæ seruatorem & custodem, a quo totum ipsum cœlum dependeat, ac omnis natura. Ac de Platonis quidem sententia, quando quidem mandum progenitũ statuit, eius generationem in aliam causam referre, quam in Deum opificem, ac patrem rectius non potuit. Nam seu opificem & patrem diuersa esse voluerit, & opifex sit Mens suprema, per quam mundus est factus, quæque ornatum illi, & distinctiõnem attulit, pater vero ipsum bonum, quod est supra omnem Mentem, & a quo Mens illa proficiscitur, seu rem vnã & eandem ob diuersas rationes diuersa hæc nomina habentem,

DE PRINCIPIIS RERVM

tem (magna enim est de re hac inter Platonicos dissensio) profecto rectissime constituit, & maxime etiam consentanee his, quæ de mundi a Deo creatione sacræ litteræ, ac religio testantur. Imo vero his etiam, quæ ab omni antiquitate de eadem sunt prædita. Nec vero mirandum inter Platonis sectatores magnam de mundi opifice, & patre controuersiam fuisse. Cum ipse Plato nos monuerit, eius inuentionem difficilem esse, Et etiam quæ cum fuerit inuenta, vulgo enunciarî, & declarari non possit. Quod quemadmodum verum sit, & quæ de eo inter interpretes controuersia, aliàs explicauimus Illud autem vtrouis modo intelligatur, recte traditum hinc intelligi potest, quod omnis fere antiquitas, ac veterum, seu Chaldaeorum, seu aliorum Theologia, Mentem hanc, seu etiã eius genitorem, & patrem vniuersi opificem, & creatorem induxit. Quemadmodum apud Chaldaeorum Oracula, & Mercurium Trismegistum Theologiæ veteris veluti parentem, aperte licet videre. In eo, qui inscribitur Asclepius loquens de creatione Mercurius, ita exorsus est. Principium rerum Deus, & mens, & natura & materia. Et alibi de hominis procreatione loquens, Mentem omnium patrem, vitam & naturam nominat. Mens inquit omnium pater. Cum sit vita & natura, peperit hominem sibi similem, quem dilexit tâquam propriam prolem. Chaldaei ipsi creationem omnem, rerûq; cunctarum dispositionem menti attribuerunt. Quod dogmati religionis est consentaneum, quo traditur a patre per verbum omnia esse procreata. Est autem mentis verbum proprium, vtpote patris sapientia. Nec vero alij præterquam patri, seu menti, mundi efficientia, seu creatio tribui poterat, quando ante mundum conditum, nil præter Deum existerat, qui (vt dictum est) pater est, & mens. Tantus præterea rerum ornatus aliam causam, quã mentem ois ordinis, & ornatus authorem quomodo habuisset? Idcirco Aristoteles Anaxagoram, quod mentem omnia segregantem induxisset, supra cæteros commendauit, ac omnino est admiratus. Quæ igitur de mundi opifice & patre, siquidem ille genitus est

est, recte se habent. Vtrum autem genitus recte positus fuerit, necne, post exquiretur. Quæ vero de Dijs minoribus ad animalium vnâ cum mundo genitorum, atque humani potissimum corporis opificiû a patre, & opifice summo assumptis, dicuntur, an recte se habeant, necne expendendû. Nam quod per deos eiusmodi minores intelligeret, sydera videlicet cœlestia, ac Dæmones in libro de Dogmat. ostendimus. Videbitur autem fortassis hisce dijs minoribus opificium aliquod in mundi procreatione, non ita recte Plato tribuisse, eiusq; procreationem separasse, vt aliud fecerit Deus maximus, aliud ipsi Dij minores. Nec enim vlla necessitas tanti opificij eis tribuendi fuit, cum ipse per se Deus maximus animalia omnia, & hominis potissimum corpus, quemadmodû & mundum, potuerit fabricare, Dijs illis minime adiuuantibus. Eoq; præsertim, quod humanum corporis opificium magnam in se habeat admirabilitatem, vt nil sit ferè in vniuerso, quod, vt Galenus etiam testatur, opificis magis sapientiam, & prouidentiam ostendat. Quæ igitur ignobiliiores, minorisque ponderis res, cuiusmodi sunt elementa, fabricauit, multo verisimilius est, rem omnium nobilissimam, atque etiam difficillimam fabricasse. Quin etiam elementa & ipsa denique cœlestia corpora propter hominû, ac cœterorû animalium generationem facta videntur. Cum ex illis, vt ex materia sint exstructa, hæc (Platone docente) procreata, vt lucenter super terram, ac per motus eorum temporibus distinctis hominum res in terris regerentur, essetque eis certus ordo. Quis autem ignorat id melius, ac nobilius esse, cuius gratia reliqua sunt comparata? Cur igitur dedignatus fuerit Summus opifex hominis corpus atrectare, & ex elementis fabricare, ea ministris suis prouincia delegata? Nec vero causa, quam Plato affert, necessaria, ac ponderis alicuius videretur, quod videlicet si ab opifice Deo maximo solo fierent, Dijs adæquarentur. Essentque ea quemadmodum Dij immortalia, & ab omni interitu liberata, quod indecorum sit, nec item fieri possit, vt rei corruptibilis summus opifex sit

author. Hæc inquam causa necessitatem non habet. Nam elementa, quæ ab opifice genita ponuntur, etsi tota ipsa simul nunquam intereant, per partes tamen perpetuo mutantur, & vicissim gignuntur, ac pereunt. Totus etiam mundus, non vi sua, interitus expers, sed opificis voluntate a Platone ponitur; Cur igitur & animalia hæc quomodocunque genita sint in opificis eam ipsam voluntatem referri non potuerunt. Qui enim aliquid æternum ut sit, cum natura sua corruptibile sit, facere potest, idem certe non cogitur, ut nil nisi æternum moliatur. Quin & Plato ipse veritate veluti cogente hominis mirabile opificiũ Deo summo postea attribuit, veluti cum in Timæo Deum iecur fecisse ait, ad excipiendas rerum futurarum imagines, posuisseque in eius constitutione densitatem, leuorem, perspicuitatem, dulcedinemque & asperitatem. Cum etiam paulo post inducit medullam, carnes & ossa, & omnia, omnia ab opifice ipso fabricata. Ut tandem solum humani corporis opificium admirandum in Deũ ipsum retulerit. Quod etiam alibi, ut in secundo de Republ. & decimo de Legibus ab eodem est traditum. Ut cum dixit hominem a Deo factum, veluti quendam ludum, & eius generis alia. Quibus etiam addi hoc potest, quòd licet syderibus aliqua efficientia in animalium generatione tribuenda forte videatur, non tamen Dæmonibus. De qua re aliàs dicendum. Dico autem syderibus efficiẽtiam aliquam tribuendam, quòd re vera motu, ac lumine suo animalium procreationem, humanique corporis opificium compleat. Quod & Aristoteles postea scriptis mandauit. Sed Plato ad id non cogitur, qui mundum, eiusque partes omnes ab opifice genitas statuit. Aristoteles vero, qui nullum mundi ortum induxit, potest, ac debet rerum caducarum generationem in cœlestia corpora, ac eorum vires referre. Sed hæc Plato poetice potius, ut pleraque alia, sub fabulis scripsit, quam naturali & necessaria ratione. Quomodo & illud, quod summus opifex cum Dijs illis minoribus loqueretur, quod a naturali ratione est alienum. Illud tamen in eius sententia commendandum

dandum quod Dijs minoribus non ita efficientiam tribuerit, quasi solis efficientibusque, generantibusque causis primis. Sed vt summi opificis ministris, & veluti causis secundis, quæ illius impulsu, & efficacitate generarent, vim illius imitantes, ac rerum rationibus ab eo acceptis omnia deinceps per illas ab eis procrearentur. Quo intelligitur rerum singularum, quæ in dies fiunt, vt animalium & stirpium, causas primum cœlestia corpora Platonem constituisse. Quod in sexto de Republ. clarius expressit, cum earum efficientiam retulit in Solem. Sed præter hæc, animam mundi, & naturam, vt alias traditum est. Ac recte quidem cœlestia, ac Solem potissimum, & Naturam, quæ Aristoteles quoque efficientes rerum causas statuit, animam autem, quæ nulla mundi est, non ita recte. Quo modo nec ideas, quibus solis nonnunquam rerum generationem attribuit. Nam quod ad animam attinet, quamquam probabile videtur mundum hunc inferiorem animatum esse, nec terram, aut aquam tot stirpium, & animantium genera ex se proferre posse, nisi anima prædita sint, quæ vitam omnibus impartiat, nullam tamen eius animam esse posse ab Aristotele demonstratum est, quarum demonstrationum efficacitas, & vis, cum de illa agemus, exquiratur. Nunc vitali, ac cœlesti calore, atque spiritu per hæc elementa fuso, omnia in eis, & ab eis procreari seminis in nonnullis ministerio, absque vlla animæ mundanæ necessitate. In ideas autem causam rerum efficientem a Platone in Phædone relatam Aristoteles tradit: sed vt exemplaribus potius quam vt causis efficientibus vti eis videtur. Quamquam in Timæo, cum de rerum initijs agit, materiamque & exemplar causas ponit, ipsi exemplari efficiendi rationem attribuit. Vt enim matri materiam, ita exemplar patri comparat, & formam, quæ in materia gignitur proli. Nulla autem esse in exemplari, seu idea potest efficientia, vt in rerum artefactarum exemplaribus patet. Quam enim domus efficienda, ea quæ in animo insedit architecti, vim possit habere? In eam duntaxat ille respicit, & ad eius imitationem domum archi-

DE PRINCIPIS RERVM

testatur. At ne hoc quidem in rebus naturæ dici potest. Si quidem natura intelligentiæ expers est, quæ, cum aliquid molitur & generat, in exemplar non respicit; Sed nec exemplar ullum est, aut idea eorum, quæ fiunt, ut in progressu docebitur. In causis igitur efficientibus numerari non potest. Naturam vero recte efficientem causam Plato statuit. Quippe quæ in rebus, quæ fiunt, cum sit, earum omnis motionis origo est, & principium. Hæc cum ita se habeant, de his causis efficientibus videtur Aristoteles rectius locutus. Nam eas tantum statuit, quæ & sunt in rerum vniuersitate, & causæ munere fungi possunt, ac re vera funguntur, nempe Cœlum, Solem potissimum, & Lunam, atque ipsam naturam. Vnum autem cum Cœlo primum mouentem, a quo illud pendet, & mouetur. Quæ & quomodo ab ea tradita sint, quæve ratione efficiendi vim eis tribuerit, alibi explicatum est. Perspicuum autem est, & nemini dubium, rerum procreationem a cœlestibus corporibus, ac Sole præsertim pendere. Is enim cum per obliquum circulum feratur, cuius vna pars ad Septentrionem, altera ad Meridiem declinat, ad vtram partem iter suum direxerit, calore suo vitali ad gignendum idoneo rerum ortus efficit. Quod in stirpibus potissimum cernitur. Nam primo Vere ad nos Sole accedente, terra herbarum arborumque etiam omnis generis copia vestitur. Añalia etiã libidine turgent, coitumque generandi cã maxime appetunt. Cõtraria autem omnia Solis elõgatione & absentia cõtingunt. Ut in herbis & insectis, aliisque sanguine carentibus animalibus licet videre. Illud vero etiam verissimum, Solem motu proprio ab intelligentia propria, diurno a suprema in orbem moueri. Itaque omnem eius efficientiam ab eis & prima potissimum pendere. Sed cum a Sole, ac cæteris etiam errantibus syderibus ortus, & interitus contingunt, proque eorum diuerso motu harum mutationum sint vicissitudines, earum tamen perpetuitas, & quòd ita vicissim res orientur perpetuo, & intereant, a primo orbis motu existit. Cum enim vno, ac simplici motu semper cieatur, obliquas illas Solis, errantiumque

omnium

omnium motiones perpetuo continuat, vt ab omni æternitate extiterunt, ac perpetuo sint duraturæ. Nam quamquam per se, & Sol, & alia errantia perpetuo cieantur, non eo tamen modo quo nunc dies, ac noctes absq; cæli primi motione vicissim efficerent. Vnde magna in rerum ortu diuersitas existit. Generationis igitur & interitus earumq; vicissitudinis causam in circuli obliqui motum eiusdem æternitatis in primam lationem recte Aristoteles retulit. Rectissime tandè in primum omnium principium, a quo cœlum pendet, & naturæ. Sed quemadmodum cœlum motu suo tantam rerū diuersitatem gignat, vtrum lumine tantum ad nos (syderū præsentia) allato, an etiā alijs effluxibus, in disputationibus de Cœlo est disquirèdum. De natura autem quis dubitet quin sit omnium ortuum mutationumq; aliarum causa, quando ea perinde se habet ad naturalia, vt ad artificiosa ars ipsa. Ac quemadmodum ars efficiens est arte constantium, ita naturam naturalium esse, dicendum est. Quamquam differunt, quod ars in alio principium est, natura in eo, cuius est natura. Nec vero vniuersalis quædam est natura in vniuerso fusa, vt Stoici existimarunt, sed in rebus singulis sua cuiusque est, quæ pro ratione sua, & rerum in quibus est genere, agit. De qua paulo post est differendum. Dependet vero & hæc ipsa ab illo primo principio, ac eius veluti ministra est, cuius præscriptum, ac leges in actionibus omnibus suis perpetuo obseruat. Sed de natura in progressu. Hæc igitur de efficientibus rerum naturæ causis sint dicta. Reliquum esset, vt de fine ageretur, qui altera est earum causa exterior. Sed de eo differendum, cum quæ ad naturam attinent explicabuntur: siquidem ostendetur eam non temere, nec fortuito agere, sed alicuius finis gratia omnia. De exemplari igitur causa, quam Plato posuit, disquiramus.

DE PRINCIPIIS RERVM

Recte ne a Platone inuectā fuerit exemplaris causa, & perperam, atque iniuria ab Aristot. refutata, an contra.

Cap. XIII.

Exemplarem causam, quam Socrates, & Plato ideam nominarunt, ab eis inuectam, & quibus de causis, ab Aristotele reprobata, contra quam Simplicius, & alij complures existimarunt, in libro de Dogmatibus copiose ostendimus. Simulque etiam, quæ essent ideæ, & quarum rerum, quove in loco a Platone positæ. Nam nec omnium esse, nec ubique ratus est. Hæc cum sint abunde explicata, illud nunc disquirendum, recte ne a Platone inuectæ fuerint, & perperam, atque iniuria ab Aristot. refutata, an contra. Ita enim perspicuum fiet, utrum in rerum naturalium causis numerari debeant, nec ne. Videtur autem Plato suo de mundi, ac animalium, cæterarumq; rerum procreatione dogmati consentaneè statuisse. Absolute item (si ipsam per se veritatem spectemus) recte, ac pie. Aristoteles autem naturalis magis, vi pote suum de mundi æternitate decretum secutus. Nam qui mundum æternum, & nullo unquam tempore procreatum statuit, nullam idearum, seu exemplaris causæ, ad cuius similitudinem res fiant, necessitatem habet. Opifici quippe ideæ necessariæ videntur, ut in eas intuens earum præscriptum in efficiendo sequatur. Quod in artificibus patet. Quamobrem Plato, qui temporis initio genitum mundum ab opifice induxit, eundem opificem Mentem supremam statuit, ideam rerum in ea collocando, quas in fabricandis illis fuerit imitatus, ab re fecisse minime videbitur. Sunt vero, & aliæ causæ, quibus ideam induxit, ut ob rerum scientiam, ac definitiones, quæ rerum singularum, & caducarum esse non possunt, sed æternarum, & vniuersarum, cuiusmodi sunt ideæ. Item quod vera & princeps causa idea sit, cur quidque ita habeat, nec alia potior possit afferri. Præterea

terea quod aliquid esse oporteat, quod vera intelligentia apprehendatur. Quæ rationes & si quæ aliæ sint, quibus idearum necessitas ostendatur, quantum momenti habeant, expendendum: simulque earum vis, & efficacitas, quibus ab Aristotele reprobantur. Ita enim vter eorum rectius statuerit intelligetur. Videntur autem Aristotelis rationes firmiores, & quæ minus possint refelli. Quibus item, quæ a Platone allatæ sunt, tollantur. Ac quoniam de exemplari causa nunc agitur, id potissimum considerandum, magna ne necessitas fuerit ideas inuehendi, vt rerum gignendarum, essent exemplaria, possintque ne res fieri absque exemplari. Aristoteles igitur nullam earum ob hanc rem necessitatem esse ait, quin potius inanem quandam sententiam esse, & translationibus poeticis similem. Dicere (inquit) eas exemplaria esse, & reliqua illas participare, inaniter est loqui, & translationibus poeticis simile. Quid est enim, quod ad ideas respiciens agat? Insuper & esse quoduis, & fieri potest, etiam si ad similitudinem illius tantum fiet. Et cætera, quæ sequuntur. Quo in loco primum participationem, qua ideas cætera participare Plato tradidit, rejicit, cum non sit modus aliquis, quo ea participatio intelligatur, vt inane potius quiddam, ac poeticum dici debeat, quam physica traditum ratione. Quæ enim & cuiusmodi participatio hæc possit intelligi? cum præsertim cum ideis hisce nomine tantum, non item ratione, & essentia res singulæ, quæ illas participare probantur, conueniant. Participant animalia omnia animalis rationem, & omnes homines hominis, quod de hominibus singulis homo, & de animalibus animal vniuocè dicatur. At si æquiuoce diceretur, nulla eorum esset participatio. Illud etiam poeticum videtur, exemplaria in rerum naturalium generatione proponere, perinde, atque si naturam artificem aliquem animo esse fingamus, qui exemplari proposito, id intueatur, ac intuendo agat, quod agere instituit. Patet autem in omnibus, quæ generant, nil esse quod in exemplar intuens generet. Singularia enim sunt, quæ generant, quemadmodum & quæ generantur,

DE PRINCIPIS RERVM

rantur, quæ nullo exemplari perspecto, sed per naturam tantum insitam, quæ generandi principium est, generant. Quod in animalibus brutis, ac stirpibus maxime est manifestum. Nam de hominibus, qui mente præditi sunt, ac rationem participant, quique consulto agunt, ac considerant, cogitari forte id potest. Sed ne hi quidem vllum in generando sibi exemplar proponunt. Multo igitur minus bruta rationis expertia, & inconsulto omnia agentia. Quod si nunc exemplaris in rerum ortu nullus est usus, nullum etiam antea actis temporibus fuisse credendum est. Nec vero quæ natura fiunt, ad numeros quosdam ordinatos fiunt, non temere, aut fortuito, idcirco ad exemplaris similitudinem gignuntur. Potest enim quidem natura ordinem in motu suo seruare, ut primum secundus ordine certo consequatur, atque hunc protinus tertius, donec motus finis accedat, sed non tamen ratiocinatione id agit, cuius penitus est expertus. Quæ in re ab arte præter cætera dicitur differre. Hæc enim facultas quædam est, quæ ratione in operibus suis utitur. Quare & exemplar sibi potest proponere, quod natura non potest. Nec vero cum Stoicis putandum, naturam artem quandam diuinam esse, quæ nil citra rationem efficiat, omniaque ad exemplar determinatum moliantur: ita enim & bruta, & omnia viuientia rationem participarent, rationeque omnia agerent, & molirentur. In quibus cum sit agendi constantia, ac determinatus ordo, nulla tamen omnino inest ratio, sed natura duce ducuntur. Ac de his quidem in progressu, cum de natura agetur. Perspicuum igitur est, quomodo frustra & inanis, ac poetice potius, quam physice exemplaria hæc inuehantur. At si ideæ concedantur, quibus etiam similia fiant, quæ procreantur, non idcirco ad earum similitudinem hæc fieri Aristoteles tradit. Nam & quod generat in eos intueri oporteret, & potest fortuito aliquod alicui simile fieri, quod tamen ad eius similitudinem non fiat. Cum præsertim etiã his, quæ non sunt similia aliqua efficiantur. Quibus cum nō sint, nihil assimilatum, nec in ea aliquem in generando intuitum

tum

tum aliquis dixerit . Atque hæc quidem rationes efficaces (vt patet) videntur. Quæ autem adiectæ sunt, non adeo efficaces. Veluti cum ait, exemplaria plura eiusdem futura, vt hominis, cum sit animal, & bipes, & homo, omnium horum . Quin etiam ideas non sensilium solum, sed etiam idearum exemplaria fore, vt ideæ hominis eam, quæ est animalis, & omnino specierum genus . Quarum rationum hæc vis est, quod homo si participatione ideæ alicuius sit homo, hominis profecto ideæ participatione erit homo, siquidem eiusdem nominis idea, & id, cuius est, sint oportet. Cum autem et sit animal, animalis ideæ participatione erit animal, eodemque modo bipes cum sit, bipedis ideæ participatione bipes erit. Plures igitur ideas participabit, vniuscue (vt dictum est) plures ideæ habebuntur. Quæ etiam inter se ita erunt affectæ, quod vna alteram anteibat, veluti animalis idea eam, quæ est hominis . Erunt rursus ideæ etiam idearum, quoniam in illis species sunt, & genera, atque species genera participant, veluti hominis idea animalis ideam. Illa igitur (animalis scilicet idea) hominis erit, quippe cum eius participatione sit homo . Sed nullum fortassis incommodum erit, fateri, hominis ideam, atque exemplar, in se ea complecti, quæ eius complent naturam, & quæ in singulis hominibus cernuntur: quare cum homo sit animal, & bipes, horum ideas in se veluti habere, virtute scilicet quadam, quomodo formæ superiores nonnullæ continent inferiores . Qui enim fieri potest, vt cū hic homo animal sit, & bipes, non etiam eius idea hæc ipsa intra se coerceat ? Nam nisi in se haberet, non ad eius profecto imitationem singuli homines gignerentur . Nec propterea simplex non erit idea, quomodo rerum essentia simplices esse statuuntur. Nec vero necesse est, vt idearum sint ideæ . Nam in hominis quidem idea animalis, & bipedis rationes inerunt, sed non eius erunt ideæ, quippe, quæ eorum sunt tantum, quæ fiunt, eodemque etiam nomine vocantur. Illud vero etiam fortasse non ita eorum, quæ fiunt ideas, & exemplaria statui, vt naturæ, aut animali generanti proposita esse, &

DE PRINCIPIIS RERVM

se, & ab eis respici oporteat. Sed in mundi ortu primo cum in animo essent opificis, ipsa videlicet eius æterna intelligentia, ad earum præscriptum condita omnia fuisse, quæ tunc hanc legem acceperunt, vt eadem penitus ratione, & modo deinceps gignerentur, nullo quod generant eas intuente. In feminibus igitur eam similitudinem insitam esse, quæ subinde propagetur, ob eamque causam ad exemplarium imitationem omnia generari. At hoc Aristoteli non placet, mundum videlicet ortum esse, & aliquid quod antea non esset, opificem condidisse. Quocirca nulla simpliciter idearum, seu exemplarium ei visa est necessitas. Qui si cum Platone genitum mundum statuisset, nulla eas ratione reprobasset. Sed in principijs tamen naturalibus, quæ quotidie ad res generandas conferunt aliquid, non idcirco numerasset. At cætera videamus, quæ in eas ab eo sunt scripta. Quoniam in Phædone scriptum est, ideas causas esse, vt res sint, ac generentur: vtrumque refellit. Ac primum quidem docet, causas non esse vt sint. Hoc enim esse cuiusque substantiam, seu essentiam, quæ in re quaque inest, nec ab ea abiuncta est. Ideas autem abiunctas esse, nec in rebus singulis inesse. Non esse igitur id, per quod sunt, aut earum essentiam. Quæ definitione explicatur, cuius etiam gratia ipsas inuexerunt. Vt autem res fiant, causam non esse, quod etsi esse concedantur, nullam tamen rem factam iri, nisi agens sit, quod moueat, & ex materia, quam mouet, rem gignat. Multa item fieri, veluti annulū & alia artificiosa, quorum ideas nullas induxerunt. Efficientem igitur causam ideas non esse, duobus modis Aristoteles probat, & quod aliud efficiēs præter eas requiratur, & quod absque eis multa efficiantur. Sed ne hæc quidem ratio vllum afferre incommodum videtur. Nam potest generans causa particularis requiri, & vnà idearum quoque necessitas. Quomodo & cæli vis in generatione omni est necessaria, etsi abiq; hoc, aut illo generante nil fiat. Arte autem constantes res etsi ab ideis illis abiunctis, quæ in primi opificis sint mente (Platonis sententia) non fiant, ab illis tamen fiunt, quæ in
artifice

artifice insunt. Nec enim artifex si ex arte operetur, absque idea & exemplari, quod quidem ars est ipsa aliquid molitur, Illa efficacior ratio, qua ut sint in formæ genere, causam non esse ostendit, si quidem revera in eo cuius causa est inesse, nec separatum oportet. Quomodo enim rei essentia, & forma ab ea possit abiungi ut ipsa per se consistat? Illud autem nulla ratione ab Aristotele afferri debuisse videtur. Forsitan ideas ut res sint causas videri posse, quomodo albus color mixtus cum corpore mixti eius corporis est causa. Nam nec Plato, nec aliquis ex eius discipulis hoc unquam excogitavit, ac ne excogitare quidem potuerunt, ut ideae cum rebus quarum sunt, miscerentur, cum separatas illas, & per se subsistentes posuissent. Cuius opinionis absurditatem ipse quoque Aristoteles agnovit, ac facile infirmari posse tradidit, cum multa sint incommoda, atque etiam impossibilia, quæ eam consequantur. At nos commonefecit, aliquos fuisse hac sententia, qui putarunt rem quamque id esse, quod est, quod aliquid ei mistum temperatumque sit, propter quod est id, quod est. Anaxagoras enim ex omnibus similaribus rem quamque temperari cum traderet, ex eo quod plurimum esset in mistura, rei substantiam esse videri, statuit ut unaquæque res id sit, quod est, quoniam cum ea quædam alia temperatur. Quin & Eudoxum Platonis familiarem idearum ipsarum mistione res constare existimasse. Quare mirandum videri non debet, si hanc quoque sententiam (tametsi Platonis non fuit) attigit, & reprehendendam putavit. Quæ autem eam sequantur impossibilia ipse quidem non recensuit, sed facile possunt ostendi. Eorum enim quæ miscentur naturam habere ideas oporteret, si earum mistione cætera constarent, nullaque esset earum participatio, quam per mistionem. Corpora igitur essent, & contraria, cum per contrarietatem corporum mistio efficiatur. Diuiduæ item & patibiles, quomodo & cætera, quæ permiscentur. Quin & tota idea in quibus miscetur si inesset, in multis idem numero inesset, sin autem eius portio, non ad totius ideae, sed ad partis imitationem res fierent,

DE PRINCIPIIS RERVM

rent, ex parte ideæ non tota constabunt. Non item erunt exemplaria, quandoquidē imaginibus suis exemplaria nunquam miscentur, vt ad earum similitudinem efficiantur. Interitui etiam obnoxia essent, & mutationi omni, quomodo res singulae, quibus essent permixtae. Hæc igitur, & alia eius generis impossibilia hanc sententiam sequuntur. Quare idearum participationem permissione non fieri, nec vlllo modo eas permisceri, & propter mixturem causam esse, vt res sint; non ab re Aristoteles indicauit. Sed nec (inquit) aliquo eorum modorum, qui afferri solent, ex illis res constant. Sunt autem ex materia & forma, ex vtraque ex efficiente, ex imperfecto, ex contrarijs, ex eo, quod prius fit, quorum nullus ideis potest accommodari. Nam vt ex forma, traditum est non esse, multo minus vt ex materia, aut ex vtraque, non itē ex efficiente. Quis autem ex imperfecto diceret? aut ex contrario? Imperfectæ enim essent ideæ, & rebus participatibus imperfectiores, quæ etiam in eis permanerent, quomodo pueri substantia permanet cum vir efficitur. Contrarias autem non esse antea diximus. Cum igitur nec causa sint, vt res sint, aut fiant, nec exemplaris etiam munere fungantur, superuacaneè videntur, & frustra inductæ. Quod de rerum æternarum etiam ideis Aristoteles tradit, siquidem nullum vsum in eis habent, cum nec motum eis vllum, aut mutationem afferant, quippe quæ sua natura in orbem perpetuo vertantur, & si mouentibus habent opus, non tamen ideis, verū animis, aut intelligentijs. Quamquã non propter motum a Platone fuerint inuictæ, nec vllam coelestium corporum motionem eis vt mouentibus attribuit. Sed Arist. nullã causam prætermittit, qua censere aliquis possit eas inuentas, vt cum omnes refutauerit, has commẽticias esse appareat. Cum autem & propter scientias, quæ de singulis, ac sensilibus haberi non possunt ideas eiusmodi inducerent, hanc similiter causam refutauit. Quod eorum omnium, quorum scientia sunt, ideas hoc modo esse oporteret. Cum tamen multorū sciẽtiæ habeantur, quorum nullas statuerunt ideas, veluti artificiorum.

forum. Quæ ratio ut perspicua magis sit, paulo latius Platonis de re hac sententia explicanda. Censuit igitur ubi rerum sensilium rationes ita perceptæ sunt, ut eas animus scientia contineat, in eo rationes eas exquisitiores esse, ac perfectiores quam insint in rebus ipsis sub sensum cadentibus. Hoc igitur, quod exquisitius est, ac perfectius, ab ipsis sensilibus accipere non posse, sed nec animum ipsum ex se effingere, ac a re nulla mutuari, nisi fallax sit, & mēdax, qui quod nusquam sit concipiat. Ab alia ergo quadam perfectiore, ac præstantiore natura illud desumi, atque id esse ideam a rebus sensilibus abiunctam. Quare eius beneficio scientiam de ijsce haberi. A rebus autem sensilibus scientiæ propriam perfectionē, ac exquisitum illud sumi non posse, quod infinita sint, & interminata, caduca item nec sempiterna. Cum scientiæ ratio terminis suis claudatur. Quin & manifestum esse rerum singularum scientiam non esse, cum nec geometria huius sit æqualis, & commensurabilis, nec medicina huius sanitatis, sed hæc simpliciter sanitatis, illa æqualis & commensurabilis. Ita igitur & scientiarum ratione ideæ inducuntur. Quem etiā modum, & viam Aristoteles nullā putavit, quod si hanc ob causam inducendæ sint ideæ earum etiam verū poni oporteret, quarum tamen nullas ponebāt, nempe rerum arte factarum. Et hoc quidem recte. Nam ars nulla singularium proprie est, etsi in singularibus operetur. Nec enim ars lignaria huius, vel illius sedilis est, aut scamni, sed simpliciter sedilis, & ita in cæteris. Quamobrem, aut rerum arte factarum ideas ponere oportebat, aut nullarum. Nisi forte respondeatur harū ideas in mente artificis inesse, non autem illas quidem immutabiles in summi opificis intelligentia. Sed hoc non videtur dici posse, cum hæc vniuersalia, in quibus ars versatur, æterna sint, nec in cuiuspiam animo (Platonis sententia) esse possint, nisi ex naturis alijs, quæ re vera existunt, desumpta. Nec vero efficaciorē eam rationem Aristot. tradit, qua ideæ inuehuntur, quod vnum in multis sit, ac de multis dicatur. Quoniam & negationum eodem modo esse oporteret, qua-

DE PRINCIPIS RERVM

rum tamen, cum non sint, nullæ ideæ sunt positæ. Quæ impu-
tatio non leue (vt patet) momentum habet. Nam si idea id-
circo est, quod de multis hominibus aliquid dicitur, quod
ab eis est diuersum, ac sempiternum, quia semper etiã dica-
tur, cum negatio quoque vna de multis, ac de non entibus
dicatur, ab eis, de quibus dicitur, diuersa, semperq; eadẽ ma-
neat, idea eorum proculdubio erit. Verbi gratia omnium, quæ
sunt extra genus humanum, quæ illis eam, quæ non hominis
sunt, rationem largiatur. Siquidem nõ minus ea ratio, quæ
hæc tam multa non homines sunt, vnumquidpiam est in ip-
sis, quã ea, qua homines eo ipso nomine sunt in hominibus.
Iam vero si negationum ideæ conceduntur, multa incommo-
da consequentur. Nam & genere discrepantium vna erit idea,
verbi gratia, lineæ & numeri, canis & equi, cum hæc omnia
sub non homine comprehendantur, & indeterminatem
infinitorumq; prioris item & posterioris, quorum nullas ideas
esse arbitrantur. Cum autem & rerum caducarum ideas esse
negarent, horum quoque fieri vt sint, alia ratione, qua eas
probabant Aristoteles subiicit. Ratio erat ex intelligentia.
Nam cum hominem, aut animal intelligimus, existens ali-
quid intelligi, nec tamen vllum singulare, quod singularibus
deletis eadem permaneat intelligentia, vniuersale igitur ali-
quid, & ab eis diuersum, quod quidem est idea. Sed patet
hac ratione fieri, vt corruptibilium & mortalium existant
ideæ, cum illa quoque intelligentia apprehendantur. Falsum
enim est, singularia non apprehendi, & cum multi sunt, eo-
rum intelligentiam non remanere. Nam rerum etiam absen-
tium, & pereuntium memoriam non malè seruamus, eadem-
que intelligimus, quia & ea, quæ numquam fuerunt, veluti
hippocentaurum.

Rerum naturalium quis finis, anque a Platone, & Aristot. recte traditus, & ab eorum utro rectius, & magis accurate explicatus. Cap. XIII.

Væ ad finem in vniuersum & in genere, quatenus rebus omnibus seu naturæ, seu artis, seu etiam alijs communis est, attinent, in libro de causis traduntur. Quæ autem rerum naturalium, quarum principia, & causæ explicantur, propria sunt, cæteris principijs & causis pertractatis, nunc sunt tractanda. Videndum igitur quis & cuiusmodi rerum naturalium finis, anq; a Platone & Aristotele recte traditus, & ab eorum utro rectius, & magis accurate. Nam cæteri, aut nullo modo, aut vix eum attigerunt. Qui enim sola materia contenti, nullam efficientem causam induxere, nullam etiam finis mentionem fecerunt, quippe finis nullus quæri, aut tradi potest, vbi nulla, quæ eum propositum finem habeat, cuius gratia suas molitur actiones, effectrix causa inducitur. Taletem igitur, Diogenem, Anaximenum, Heraclitum, & Anaximandrum, qui efficientem causam nullam agnouerunt, finem quoque ignorasse, nec inuestigasse necesse est. Democritus autem, qui in casum omnia fermè retulit, vt ex athomis temere, ac fortuito cõcursantibus res naturæ procreari, tradidit, non ignorasse solû, & prætermisisse, sed negasse etiam aperte est visus. Cæteri, qui de natura disseruerunt, aliquo quidem modo eum attigerunt, nemo tamen eo, quo oportebat, modo explicauit, in principijsq; & causis numerauit. Nam Anaxagoras, & Empedocles bonum quidem quod finis habere solet rationem, in principijs collocarunt, hic amicitiam, ille mentem, sed vt efficientem causam, non vt finem, cuius gratia agens ageret. Amicitiam nempe vt cogeret, & quæ dispersa sunt in vnum omnia conciliaret, Mentem vero, vt res in vnum ab æternitate confusas, & inter se permistas segregaret, atque vt hanc, quam

N

cer-

DE PRINCIPIIS RERVM

cernimus, distinctionem & ornatum induceret. Quomodo autem finis, vel hoc, vel illud esset, neuter eorū tradidit. Porro hæc, quæ de horum philosophorum sententia & opinione nunc recensemus, tum in libro de Animal. & respiratione, tum alibi Aristot. prodidit. Nec enim eum, cuius gratia instituta est, finem respirationis ab aliquo traditum, nec in eum, qui in illis cernitur usum, musculos esse fabricatos, sed cum tales temere, aut materiæ quadam necessitate essent conditi, usum deinde eorum fortuito inuentum. Nullam insuper causam allatam, cur in vniuerso superum locum ignis, inferum terra peteret, nisi quãdam necessitatem grauibus leuiora ad extrema petentibus. Sed non hi tantum rerum natura finem non explicarunt, verum nec qui vnum & ens inducere, ac principia fecere. Nam substantiæ quædam causam vniuersalem tradiderunt, sed non huius, aut illius gratia, aut esse, aut fieri eam ipsam, vt Aristoteles testatur, voluere. Cum autem ex his Plato videretur fuisse, quem tamen finem minime prætermisisse in lib. de Dogmatibus tradidimus, omnes causas, & principia ab alijs partim tradita, partim non tradita in primi libri Metaphysices calce conclusit, vt Platonem (Alexandro authore) minueret, qui causas quidem, sed non distincte, ac perfecte vniuersas tradiderat. Quod tamen ad finem attinet, tum vniuersi generationis, tum cæterarum rerum, quæ subinde oriuntur, traditum ab eo ostendimus. Ac illius quidem recte, si quidem genitum est. Nam quid aliud, quam Dei bonitatem eius generationis finem fateri rectius poterat? Nec minus recte cæterarum. Si quidem cuiusq; rei ortus, cuiusque bonum & optimum, quoniam videlicet ita fieri præstitit. Opifex quidem summe bonus, nullius rei indigens, bonitatisq; omnis fons inexhaustus, in quo nulla inuidia esse potest; Ob quam communicandam bonitatem nil aliud facere amplius poterat, quam mundum? Quam si non communicasset, alicuius inuidiæ particeps visus tuisset. Si quidē inuidi videtur, non solum de alienis bonis dolere, verum etiam cum benefacere multis possit, ab eo beneficio abstinere.

stinere. Atque hæc est de mundi ortus fine in Timeo a Platone allata ratio. Optima illa quidem, & quæ refelli non potest, si modo ortus ponatur, nec temere, sed ab opifice. Nam cum opifex intelligens fuerit, ipse videlicet intellectus, aliquem sibi finem in mundo generando proposuerit necesse est. Nec enim Mens vlla etiam in mortalibus hominibus temere agit, & inconsulto. Multo igitur minus illa, a qua omnes dependent. Finis autem aliquis esse cum debuerit, nullus (vt dictum est) esse potuit, quam eius mentis opificis bonitas, quam eo modo communicare oportebat, alicuius rei productione, quæ opificis ipsius quoddam veluti esset simulachrum. At vero ipsarum rerum genitarum finis non minus (vt diximus) in Phedone recte est positus, suum cuiusq; rei bonum. Nam cum finis in genere boni habeat rationē, quid aliud finem quarumcunq; statuerit aliquis, quam suum cuiusque bonum. Quippe illius gratia vnaquæq; res genita videtur. Veluti hominis bonum felicitas cum sit, & ea in contemplatione maxime posita sit, eius gratia genitum eum dicemus, tumque finem affectum, cum ad hanc contemplationem peruenerit. Ita stirpium bonum, rei similis est procreatio. Earum igitur finis, quem tunc adeptas dicemus, cum in ea actione versantur, sibi que simile procreant. Eodemq; modo in cæteris, seu totis, seu in partibus. Vnaquæque enim tum stirpium, tum animalium pars ad finem aliquem comparata est, quæ suum cuiusq; bonum est, propria videlicet actio & opus. Hæc autem, quæ Plato vix attigit, Aristoteles vberius profecutus est, huncque rerum singularum finem distincte magis explicauit, & quemadmodum omnia ad vnum supremum referrentur, propriumque etiam haberent, quem alia vna actione, alia pluribus assequerentur. Mundi quidem ortus nullum statuit finem, quippe quem ortum negavit, sed coelestis motionis, quæ continuatur, & omnino omnium rerum supremam Mentem, ac eius bonitatem vltimum finem esse voluit, vt in libro de Dogmatibus ostendimus. Quæ omnia & rectissime ab eo sunt tradita, & cum magistri dogma-

DE PRINCIPIIIS RERVM

te consentanea. Nam si coelum (vt tradidit) mouet, quæ aliã esse motionis eius causa præter eius bonitatem potest? & omnino ipsummet potest? Hæc enim propter aliud quid a se diuersum, siquidem nil ea præstantius a quo ad mouendũ, vt optimo quodam induci possit. Nam licet propter rerum caducarum ortum coelum moueatur, idque ab Aristotele, & Platone traditum sit, non ea tamen est eius motionis præcipua causa. Quis enim sibi in animum posset inducere, tãtam coelorum molem, tamque admirabilem fabricam, quantam & qualem ne intelligentia quidem assequi quis possit, innarrabilis, atque etiam incomprehensibilis velocitatis motu a suprema mente perpetuo conuerti, eius rei tantum gratia, quæ vix punctum quoddam illius habita ratione censetur? Quæq; dignitate, & præstantia mole illa nobilissima tãto est inferior, quanto inferiorem locum, quem illa accepit? Alius igitur finis præstantior sit necesse est, propter quem mens illa diuina ad mouendum excitetur. Nil autem esse præter eam potest, ad quam vt rerum, & bonorum omnium extremum omnia referuntur. Vtrum autem finis tantum, an etiã efficientis rationem Mens illa habeat, quod maxime inter philosophos est controuersum, alibi exquirendum. Illud vero monendum, hunc finem eius generis non esse, qui actione aliqua acquiratur, cuiusmodi multi fines habentur, qui propter actionem, aut vnã, aut plures existunt. Veluti homo generationis eius est finis, & domus fabricationis. Quomodo enim actione aliqua, aut motu acquiri possit, qui actionem omnem & motum, & omnino omnia ab æternitate antecedit, & a quo omnia proficiscuntur? Quod genus finis Aristot. animaduertit, & in immobilibus eum esse negauit, quippe quæ immobilia cū sint, ac æterna actione nulla, aut motu possunt acquiri. Alius igitur finis est, qui non animo solum, & cogitatione, vt alij fines, sed etiam re ipsa id, quod est ad finem anteit. Hunc Aristoteles appellauit finem cui, cum alterum dixisset gratia cuius. Illum quippe, non hunc vere finem dixit: veluti domus ædificationis est finis, gratia

cuius

cuius ædificatur, existit, tutela ab imbris ventis, & Sole: homo autem, cui domus paratur, finis cui, vt in libro de causis optime exposuimus. Ita homo re ipsa ædificationem antecedit, cum domus sequatur. Est igitur mens illa suprema finis, cui cœlum ipsum, ac omnia mouentur. Siquidem propter eam ab ea mouentur. Ita mens illa non aliorum solum, sed sui ipsius finis dicitur. Cumq; hic finis omnium supremus, ac communis sit, videamus quis cuiusq; rei naturalis proprius ab Aristotele positus sit. In hoc autem quemadmodum & in reliquo cum Platone magistro consensit, bonum scilicet & optimum cuiusq; finem esse, pro naturæ suæ genere & cōditione. Hoc autem (quod ille satis non docuit) in actione positum esse, & in nonnullis vna actione, in alijs pluribus inesse. Quod quidem vnum habeat inquirendum. Secus enim habere res videtur. Nam perfecti & optimi rationem finis habet, quod in actione, seu operatione, cū accidens sit quoddam, esse non potest. Ab eo etiam, cuius est, proficiscitur. Non igitur eo perfectius, quippe cum causam perfectione nūquam effectus anteit. Sed aut æquè, aut minus perfectus. Non igitur finis actio est, aut id cuius gratia. An vero finis perfectio est, quod habentem perficiat, sitque id quod agitur cum agit longe magis perfectum, quam cum oriatur. Ita vnumquodq; operis sui gratia esse ab Aristot. secundo de Cœlo traditur, quod vnumquodque, cuius aliquid est opus, a natura comparatum est, vt in eo versetur, siquidem absq; eo imperfectum quid est, & veluti superuacaneum. Non est igitur operis illius gratia ipsius per se, sed quatenus ab eo perficitur, & tale re vera existit. Quod absque opere equiuoci tantum tale esset. Nam vnumquodque opere suo definiri in quarto Metheorum traditur. Patet autem in omnibus, seu artibus, seu scientijs, quarum est opus, illius gratia eas esse. Sed videndum quæ rerum naturæ actio, & quomodo aliæ vna actione, aliæ pluribus finem adipiscantur. Quomodo etiam finis actio sit, si per actionem comparatur, itque potissimum, de quo est sermo, qui in actione est positus. Nam

DE PRINCIPIS RERVM

alium esse finem, qui actionem consequitur, eiusque est terminus antea dictum est, veluti domus ædificationis. An vero actione dicitur comparari, quoniam in suo fine res non est, cum agit, idque opus, cui a natura destinata est, efficit? Quamquam igitur nullum opus consequatur, ipsaque actio finis sit, in fine tamen per actionem dicitur, atque per eam eum adipisci. Nam perfectionem suam tum habent, quæ earum est finis, quippe quæ si quod optimum est, & perfectissimum maxime assimilantur. Est enim illud non solum in actione perpetua, verum actio ipsa, seu actus purus. Ita vnumquodque actu quo magis erit, eo maiori similitudine ad illud accedet. Quod si quis obijciat, rem tum perfectam esse, cum formam suam accepit, vt secundo Physicorum est traditum, non igitur in actione perfectionem positam, nec omnino actionem finem esse, aut per eam acquiri. Dicendum perfectam quidem esse perfectione, & entelechia prima, non tamẽ secunda, nisi opus, seu actio sequatur, quæ illius est propria. Entelechiam autem, seu perfectionem, aliam primam, aliam secundam esse Aristoteles docuit. Quod ad singularum naturæ rerum finem, seu opus attinet cœli, vt ab eo exordiamur, opus & actionem motum esse Aristoteles censet. Cuius cœli cum multæ sint partes, multæq; spheræ, aut sydera, alia vna, alia duabus, pluribus alia motionibus ciëtur, quod eo modo finem suum quodque adispicatur. Vno autem aut paucioribus omnino motibus moueri ad finem adipiscendum, prout quod quam proxime ei, quod optime se habet, coniungitur. Nam ei finem suum scimus absque vlla motione inesse. Est autem Deus Optimus, Maximus, ac suprema omnium causa, quæ nullo modo mouetur, nec vlla opus habet actione, vt finem suum acquirat, siquidem ipse est finis, tum sibi, cum cæteris omnibus. De qua tamen dubitatio est, cum in actione semper (vt dictum est) versetur, in qua eius præstantissima perfectio est posita. Quod & Aristoteles confirmauit cum eo axioma secundo Cœli posito. Vnumquodque, cuius est aliquod opus, illius gratia esse, subiecit, Dei
actio-

actionem immortalitatem esse. Quasi illius gratia Deum esse vellet, ut scilicet vita beata, & immortalitate fruatur. Quod quamquam Simplicius de coelesti corpore interpretatus est, cuius actio sit motus sempiternus, ad Deum tamen ipsum magis accommodatur: siquidem coeli actio immortalitas proprie non est, quemadmodum Dei, ut etiam duodecimo de diuina philosophia optime traditum est. Vita (inquit) sempiterna est, mentis enim actio vita est. Ille verò actio est. Illius autem per se actio vita optima, & sempiterna. An vero dicendum Dei quidem actionem esse, quæ est ipse Deus, atque eius actionis gratia esse, siquidem ipse propter se est, nec ad aliud refertur. Sed eam actionem motum non esse, quo ipse moueatur, quippe qui omnino immobilis sit. Itaque bonum suum, & finem illi absque actione, hoc est, motu inesse. Quomodo cæteris inest vno, aut duobus, aut pluribus motibus, quo propius, vel remotius ad eum accedunt. Perpetua enim in actione Deus versatur, siquidem ipse actio est, nec tamen mouetur, ut perfectionem suam, ac bonum acquirat, aut conseruet. Coeli autem actio motus est, quo perpetuo conuertitur, per quem perfectio ei inest, quomodo & cæteris corporibus. Est enim motus perfectio, seu entelechia corporis, quod mouetur. Cum autem orbis primus proxime ad mouentem primum accedat, vnico tantum mouetur motu, cæteri, quo longius recedunt, pluribus, eaque ratione, & modo finem suum, ac bonum assequi, ac seruari Aristoteles censet. Quod quamquam probabiliter, ac continue dictum est, in Sole tamen, & Luna veritatem non habet, quippe, quæ paucioribus motibus, Solque potissimum, quàm cæteræ errantes (ut Astrologi tradunt) mouentur, & tamen Luna omnium sententia a primo longissime abest, Sol longius, quam aliqua, aut etiam omnes præter Lunam ipsius Aristotelis opinione. Minime igitur cæteri bonum suum motione sola participant, quod & ille videtur fateri. Quin & in orbe sublunari terra omnium a coelo remotissima non mouetur, quam tamen hac ratione pluribus motibus cieri,

DE PRINCIPIS RERVM

atque ita bonum suum adipisci oportebat. Sed ait ille, quædam esse, quæ ne pluribus quidem motibus id bonum participare perfecte possunt. Quomodo & in corporibus, quorum aliqua cum sint, quæ vna actione sanitatem assequerentur, alia duabus, alia pluribus, alia tamen etiam esse, quæ nullo modo ad eam perfectam possint peruenire. Hæc vero si ita habeant, soli in perfectione, ac statu optimo postremus in sideribus locus debetur, quod nullo modo videtur concedendum. An Aristoteli absurdum hoc non est, qui ex stellarum, & orbium situ earum nobilitatem, ac perfectionem metitur, eoque nobiliores, & optimi magis participes facit, quo primo sunt propinquiores. An hæc ab eo tanquam necessaria sunt tradita, verum probabilia, & quorum nulla potior ratio possit afferri. Ideo de harum questionum pertractatione initio se excusauit, tanquam de rebus recunditis, quarum ob maximam distantiam necessariæ causæ afferri non possent. Forte autem dicendum, & situm stellarum, & earum plures, aut pauciores motus, ob vniuersi bonum, ac perfectionem extitisse. Easque ipsas pluribus, aut paucioribus motibus bonum suum participare. Itaque Solem nobilissimum, ac perfectissimum motione quidem perfecte assequi, vt aliorum quoduis, quamquam paucioribus, quam alia motibus cieatur. Ita enim vniuersi optimo, ac perfectioni vt moueretur, eumque situm haberet conduxisse. Sed de his, & alijs huius generis difficultatibus in lib. de Cœlo agendum. Quod autem ad stirpes, & animalia attinet. Cum natura consent, maximaq; naturæ pars in eis cernatur, perspicuum est finem aliquem habere, quod in quoque genere (vt dictum est) optimum est. Hunc autem hominem pluribus actionibus ait Aristoteles assequi, cætera animalia paucioribus, stirpes tandem ipsas vna fortassis. Quod propterea habet, quoniam hominum anima multis viribus prædita est, quarum quæq; actionem suam habet, qua illa, & omnino homo perficitur, bonumq; suum assequitur. Nam quamquã hominis vna est maxime propria, videlicet, intelligentia, ad
eius

eius tamen perfectionem reliquæ etiam attinent, vt quemadmodũ tota anima totius corporis perfectio est, ita & vniuersæ illius actiones vniuersæ animæ, & per animam, hominis ipsius. Quoniam autem brutorum anima non tot vires obtinet, quot hominis, vtpote mentem non habens, pauciores eius sunt actiones, quibus ad bonum suum illa aspirant. Multo pauciores vires, ac fortassis vna tantum in genere est stirpium, nempe vegetatrix vna, per quam perfectionem suã acquirunt. Sed dubium est, quoniam tradidit id, quod optimum est nulla actione agere, vt bonum suum habeat, & quo reliqua ad illud propius accedunt, eo paucioribus egere, quo fit, vt quæ nobiliora sunt, paucioribus actionibus finem suum adipiscantur. Cuius tamen contrarium in homine, brutis, & stirpibus docet. An quemadmodum idem tradit, diuersi rerum sunt gradus? Aliquod est, quod ita ex se perfectum est, vt nulla egeat actione ad bonum suum comparandum. Alia, quæ paucas actiones requirunt, alia, quæ plures, alia demum, quæ ne pluribus quidem id omnino assequuntur, quæ ob eam causam paucas, aut etiam nullas acceperunt actiones. Quemadmodum aliqui naturali suo temperamento sunt sani, sanitatemq; conseruant, nulla ferè actione, aut industria adhibita. Alij qui eandem quidem tenuem, aut deperditam recuperant, sed aliqua industria, & actione, vt crassi & obesi, corporis extenuatione. Alij, qui aliud præterea requirunt, vt ambulationem, & omnino exercitationem. Alij vltimum locum tenent, quibus facultas nulla est, per quamcunq; actionem sanitatem perfectam adipisci, quibus fatis est, si ad extenuationem perueniant, aut ad gradum sanitatis secundum. Ita igitur & in naturæ rebus vsuuenire Aristotel. censet. Quamobrem stirpes paucas, aut vnã actionem acceperunt, quod illam optimi in viuentium genere rationem attingere non possint, quam animalia bruta, & hæc pauciores quam homo, ob eãdem causam. Quin & in vniuersi partibus maioribus idem tradidit contingere, ob eamque causam terram nullo modo moueri, nõ est, quod optimum sit, & actio-

DE PRINCIPIIS RERVM NAT. LIB. II.

ne nulla bonum assequatur, vt Deus Optimus, Maximus; sed quod imperfectissima, quæ bonum illud actione nulla possit acquirere. Aquam deinde terræ proximã paucos motus accepisse ob eandem causam. Sed hæc multis difficultatibus obstructa sunt. Videtur enim quodque optimum in genere suo habere, ad quod genitum est, & a natura comparatum, quod nisi attingat, frustra esse dici poterit. Nil autem superuacaneum & frustra natura molitur. Eas præterea vires vnũquodque a natura accepit, quæ generi suo essent accommodatæ. Vnumquodque item in genere suo perfectum est, veluti musca, & homo. Illud quidem verum est, id, quod optimũ est absolute, non æque ab omnibus attingi. Sed ab alijs obscurius, ab alijs clarius, quomodo & esse non omnia eodem modo participarent.

FRANCISCI
VICOMERCATI
MEDIOLANENSIS
DE PRINCIPIIS
RERVM NATVRALIVM

Liber Tertius.

*Qua de Natura tractanda sint, & quemadmodum eam
esse, notum sit, nec monstrari oporteat.*

Cap. I.

QVONIAM in causis rerum naturalium efficientibus naturam numeravimus, idq; est, ex quo res ipsae naturales dicuntur, de causa necessitatis agendum est. Ac illud quidem primum videndum quid sit, & cuiusmodi, tum qua via & ratione in procreandis rebus progrediatur. Aliquid ne aliud item sit, praeter efficientem & mouentem causam, quod naturae vocabulo nuncupetur. Nam eam esse, planum est, & euidentis, vt nullam, aut demonstrationem, aut etiam inquisitionem requirat, ridiculumque (vt ait Arist.) omnino sit, aliquem ad eam conatum adhibere,
cum

DE PRINCIPIIS RERVM

cum multæ res eiusmodi cernantur, quæ cum naturales appellentur, naturam in se habent, & per eam constant. Nec vero vlla ex euidentiore ratio, aut demonstratio afferri posset, quæ si ex minus euidentiore afferatur, quod instituit non præstat, rem videlicet ignotam notam facere. Ac qui eam affert, talem se indicat, qui id, quod per se notum est, ab eo, quod tale non sit, diiudicare non queat. At vero naturam esse, per se esse, notum esse, magis intelligetur, cum quid illa sit, & quæ eius vocabulo notio subijciatur, fuerit expositum. Quare mirandum est Auicennam posse eam, ac re vera eam a primo philosopho demonstrari contra Aristotelē censuisse. Rerum enim quidem naturæ principium esse, ac ideo in naturali scientia non ostendi. At primum philosophum, a quo naturalis accipiat, id muneris obire. Cumque naturam principium motus Aristoteles definiat, non magis ridendum eum, qui, vtrum natura sit, inquirat, quam qui an motor a mobili differat, quod ab ipso Aristotele & inquiratur, & magna difficultate inuenitur. Naturalem enim motorem naturam esse, idcirco quærere, an naturalis sit motor idem esse, ac quærere an sit natura. Sed eo deceptus est Auicēna, quod quæstionem, an mouens sit naturalis, eandem esse putauit, ac eam, qua inquiratur, an a mobili differat. Quam Aristoteles quidem disputauit, atque a mobili mouentem differre ostendit, cum ipsum mouentem esse posuisset, nec de eo vnquam dubitasset. Nec a primo philosopho naturam esse aliter ostenditur, quam prima principia esse, si ab aliquo tollantur. Si enim eam de medio aliquis auferat, rationibus ad incommodum ducentibus eam demonstrat. Quæret autem aliquis quomodo eam esse a naturali non demonstratur, aut non possit monstrari, cum & ex motu, cuius est principium & causa, & ex rebus naturalibus, quæ natura constant, ostendatur. Quia & ipse Aristoteles eo ipso in loco, vbi ridiculam eius demonstrationem esse ait, monstrare eam ex rebus naturalibus videatur, cum ait complura eius generis esse. In hac quæstione multa ab Aristotelis interpretibus afferuntur, sed

leuis

leuis (vt videtur) momenti , & inania potius verba , quam aliquid , quod hanc dubitationem diluat , & explicet . In quibus Gandauensis ait , quod alij etiam ante eum naturam esse posse quidem , non tamen debere ostendi . Possesse autem tū ostensiuam , tum ad impossibile ducente demōstratione . Ostensiuam tum ex motu , tum ex rebus ipsis naturalibus . Ad impossibile , quod tolleretur motus . Cuius vna ipsa principium est , & causa . Monet tamen ostensiuam demonstrationem ex notioribus natura esse , non nobis . Quoniam illa propositio , motus est a natura , nobis nota non sit , nec notior , quam naturam esse . Notior tamen natura , quatenus causa est , vt naturam esse intelligamus . Cum autem ita posset monstrari , non tamen debere , quia nec occultum id sit , nec dubium , nec terminis intellectis falsum esse appareat . Præterea , non debere monstrari tanquam difficile sit , & laboriosum , idque Aristotelem indicasse , cum dixit , naturam eniti demonstrare ridiculum est . Illud quippe verbum eniti , seu tentare , in his usurpari , quæ sunt difficilia , & laboriosa . Ita igitur de hac quæstione Gandauensis . Quæ omnino Aristoteli aduersantur , qui ait , ridiculum esse eniti eam monstrare . Ac ridiculū magis est , illud verbum eniti , ita interpretari , quasi in rebus duntaxat arduis usurpetur , ac solum debere , non item posse demonstrari negauerit . Quæso , cur aliquid possit monstrari ? An non ob id , quod non sit ex se notum , quod si notum esset , iam non posset monstrari , quippe cum demonstratio rei agnoscendæ est gratia . Si igitur quia notum non est , demonstrari potest , etiam debet , aliter ignotum remanebit . Naturam autem esse est notum , ideo monstrari non potest , nec debet . Ac verbum illud eniti , seu tentare , quod Græcæ est *πειράσθαι* in rebus arduis solis si usurpetur , laboriosam profecto demonstrationem hanc esse , Aristoteles indicauit . Quasi fieri non possit , ridiculumque sit eam moliri . Sed nō ob eam causam eo verbo est usus ; Cum & in rebus facilibus usurpetur . Vnde sunt rationes tentatiuæ , quibus in disputando sæpenuero vtimur . Cum autem naturam esse nec debeat , nec

possit

DE PRINCIPIS RERVM

possit a naturali monstrari, ad eas, quæ contra allatæ sunt rationes, dicendum naturam, ac res naturales non ita inter se distingui, ut vnum ad reliquum ostendendum sumatur. Quod eo indicatur, quia cum dixisset ridiculum esse, & cæt. subiicit, manifestum esse multa talia esse, in quibus scilicet natura insit. Ac quod de rebus naturalibus dicimus, de motu etiã dicendum, quo res naturales a non naturalibus diiudicantur. Agnito igitur quid naturæ vocabulo intelligatur, euidēs statim est, eam esse, cum multa, in quibus illa inest, principiū videlicet motus, videamus. Sed obijcient rursus aliqui, eadē via, utrum res sit, & quid sit inuestigari, ut in sexto de prima philosophia Aristoteles tradidit. Cum igitur quid natura sit inuestigetur, & ostendatur, atque ex rebus naturalibus agnoscat, eam etiam utrum sit, inuestigari & ostendi. Sed dicendum, naturæ quidem definitionem, seu descriptionem, & naturalium rerum a rebus arte factis differentiã aliquo modo inuestigatam; Non tamen quasi ignotum quid ex notioribus ostensum, sed si collecta est, syllogismo tantum hypothetico (ut post dicetur) cōclusam. De qua re paulo post agendum. Nunc tamen quemadmodum ridiculum sit, naturam velle demonstrare, ac qui hoc demonstrare aggrediat, rudis plane sit, & ineptus, & eorum, quæ demonstrationem requirunt, ac eius, quæ in disciplinis vsitata est docendi ratio, planè ignarus. Cum per se notum, & non per se notum quid differant, non intelligat, doceamus. An non merito ridendus is est, qui cum Solem, ac reliqua sydera perpetuo sub oculos cadentia habeat, eorum tamen perinde, ac manifesta non sint, demonstrationem requirat, ac sapienter se in media luce diem quærere exerceat? Nunquid non mentis quandam imbecillitatem Aristoteles esse tradidit, sensu præterito, rationem desiderare? Quid autem est, quod sub oculos, aliosq; sensus euidentius cadat, & cuius in eos argumenta tanta confluunt quotidie, quam ipsa natura, ac res quæ per eam consistunt. Ut quocunque nos vertamus, oculos conijciamus, aures patefaciamus, cæterosque omnes sensus

ad-

admoueamus, naturā ipsa, ac rerum naturalium innumera multitudo sese sentiendam agnoscendamque nobis offerat. Ex quo non magis de ea, vtrum sit, necne, dubitare aliquis debet, quam vtrum sentiat, an verò stupidus sit, & sensus penitus expers, quin & omni intelligentia, ac ratione vacuus. Cuius generis aliquis si sit, & ridendum profecto, nec cum eo de re vlla differendum omnes existimabunt. Quomodo enim cum eo differatur, qui demonstrandi rationem ignoret, qui quod per se euidens est, & notum, in dubium vertat, eiusque rationem requirat. Cum ratione probari id non possit, nisi ex minus notis & euidētibus, quod fieri nullo modo potest, si quidem demonstrationis principium euidens est, & eo notius, quod ad demonstrandum proponitur. Sūt enim in animis nostris prænotiones quædam, quibus vt firmamentis solidissimis omnis demonstratio, docendique ratio innititur. Quarum si quis rationem requirat, & mentis vi priuatum se esse ostendet, quæ per se nota ab his, quæ non sunt eiusmodi, diiudicantur. Nec vero a ratione alienum est, huius generis hominem aliquem inueniri. Cum & cæci aliqui esse possint, qui cum oculis careant, quibus colores sentiuntur, eorumque inter se differentia diiudicantur, de eis tamen differere non vereantur, multa que de eis enunciare, veluti in extremis coloribus albo, & nigro vim aspectus mouendi efficacissimum inesse, vt album plus visum dissipet, nigrum impensius congreget, in medijs mediocrē, ideo aspectum his delectari, illis offendi, & huius generis alia. Quibus contingit, vt de nominibus tantum differant, nil ne de eorum natura, quam nunquam perspectam habuerunt, plane intelligunt. Quemadmodum & qui de sonis, eorumque modis surdi verba nonnunquam faciunt, cum ne illi quidem de his semper taceant, sed multa interdum inani ter effuciant, quæ minime ab eis intelliguntur. Quomodo vero aut cæci colores, aut surdi sonos, eorumque differentias, aut vires intelligerent, quos nunquam nec aspectu, nec auditu perceperūt, sine quorum sensuum ministerio eorum

nihil

DE PRINCIPIS RERVM

nihil intelligi, aut cognosci potest? Si igitur de coloribus ratiocinetur cæcus, aut de sonis surdus, non quæ ipsi intelligant certe disputabunt, sed quæ quibus oculorum acies, atque auditus est sanus, quibus & colores, & sonos recte percipere valeant. Cum autem cæci ipsi colores non intelligant nec res per se euidentibus esse sciant, ad ratiocinandum de eis alia minus nota assumant necesse est, nempe ea, quæ audierunt tantum de coloribus, non quæ ipsi sensu suo perceperunt: quo cū careant, ministerque illæ sit intelligentiæ, de coloribus nil intelligere eos necesse est, sed tantum de nominibus (vt dictum est) disputare. Non aliter res vsuuenit his, qui euidentia ostendere nituntur. Nam cum ea vi destituantur, qua per se manifesta, & non per se manifesta quid differant, intelliguntur, eorum naturam ignorant, quæ per se sunt nota. Ac ea quidem sunt primæ notiones, resque nonnullæ adeo euidentes (vt etiam primarum propositionum termini) vt nulla egeant demonstratione. Quarum cognitio ad intelligentiam pertinet, quæ veluti oculus est quidam ad videndum, verum in animo positus. Qui si vitietur, aut penitus corrumpatur, vitiosis opinionibus deprauatus, ad contemplandam veritatem ineptus redditur, non minus ac oculus sine acie, aut extincta, aut vitiata ad videndum colores
res
inhabilis euadit. Et de hoc quidem satis.

**

Quid

*Quid sit natura, ac diuersa de ea sententia, ac earum, & Platonis
maximè disputatio. Cap. I I.*

Vim autem naturam per se cognitam, perspectamque esse, nec demonstrationis egentem docuerimus, quid illa sit, & cuiusmodi, explicandum. Eam alij aliud esse putauerunt. Veteres physici, qui ab ea nomen traxerunt, naturæ videlicet speculatores, & ventilatores, primam cuiusque rei substantiam innatam, nec genitam, corporibus omnibus, quæ oriri, ac interire apta sunt, subiectam, naturæ vocabulo intellexerunt, deinde & quæ sua ratione adsunt singulis, perinde ac diceremus, cuiusque vim, qualitatem, & conditionem, quo posteriore significato a Poeta etiam sumptum est prius, cum dixisset.

Sic ait interpres diuum præbetque medelam.

De terra euulsam, tum naturam mihi monstrat.

Mox subiungit.

Nigra quidem radix, sed erat flos lacteus illi.

Quo quidem pacto quidam, qui de herbis scripserunt, putant se earum naturam explicare, cum vires eiusmodi, & qualitates exponunt. Sed cum hanc rerum naturam esse vellent veteres potissimum, tamen earum subiectam materiam, quæ permanet, nec mutatur, quomodo dicimus metallorum naturam aqueam esse, & lapidum terream, quòd hæc ex terra, illa ex aqua, vt ex materia constiteret. Alij ex aduerso non materiam ipsam, quæ postremum in rebus locum habet, sed Deum Optimum Maximum, idque eius operum admirabilitate ducti. Alij eius vim ac legem per omnia fusam, seu toti mundo & partibus eius insertam diuinitatis rationem. Alij ordinariam Dei potestatem. Idque ex Hippocr. sententia, cum ait, in lib. de aere & aquis, nihil absque natura gignitur, omnes enim affectiones diuinæ. Vt in primo de ratione victus. Naturam Dei omnes exornarunt. Iidem vim formarum om-

DE PRINCIPIIIS RERVM

nium inferiorum a superioribus tendentium in effectione & conseruatione. Fuerunt & qui omnia naturæ nomine appellarent. Plato quid illa sit, in his, quæ extant monumentis nõ tradit, quod profecto mirandum. Cum Timeum scripserit, in quo de rerum natura agit, a qua etiam illum inscripsit. Nam ea naturæ significatio, quam ei tribuit, cum ab eo explicatur in Phedro ex Hippocratis sententia, quæ quidpiam parat, & ratione ab alijs seiungit, ad hunc locum nõ attinet. Eam enim, qua res naturales constãt, naturam inquirimus. Ille autem rei cuiusque seu naturalis sit, seu non naturalis substantiam, seu essentiam intelligebat. Quam Hippocrates considerandam primum volebat, vtrum simplex esset an composita, deinde si simplex, quænam esset eius facultas, quam ad agendum haberet, aut ad patiendum ab aliquo comparatam. Ita & animæ & Dei, & rerum arte factarum natura sua erit, quæ via potest & ratione tractari, atque explicari. Sed cum Plato quid natura esset non explicarit, eius tamen discipuli, qui illius dogmata interpretati sunt, nil aliud naturam existimatum tradidere, quam vim quandam mediam inter animam & facultates corporeas interiectam, quæ (vt in lib. de Dogmatibus exposuimus) corporearum omnium rationes contineat, omnia generet, omnibusque vitam impartiat. Alij, vt Proclus, Dei, seu opificis artem. Aristoteles autem, vt cætera omnia, ita & hanc accurate videtur explicasse. Nam & quid esset, & quotuplex tradidit, omnium ratione adiuncta. Motus ergo & status eius, in quo primum & per se inest principium, & causam definiuit, cum omnia, quæ natura constant, hisce obnoxia esse, & moueri, ac stare perspiceret. Tot de natura fere leguntur sententiæ. Quarum quæ Aristotelis est, eius vim & rationem plenius & exactius videtur aperire. Quamquam quæ a Platonice postea tradita sunt, a nobis in lib. de Dogmatibus explicata, eius vim, atq; efficientiam maximam, plurimum ostendant, recteque omnia de ea tradita videantur. Nam quòd vis quædam sit in corporibus sita, corporeis viribus superior, quæ omnium ra-

tione

tiones contineat, & omnia generet, cæterisque motionibus præsit, perspectum est. Est enim natura in eo, cuius est natura. Corporum autem natura est, quamobrem in illis est. Cumque corpora generet & moueat, superior profecto illis est, eorumque viribus, veluti calido, frigido & cæteris eiusmodi. Vnde illis, vt instrumentis, vtitur. Nam putandum nõ est, hæc principem efficientiam in rebus gignendis habere. Quod cum veteres physici censuissent, ab Aristotele secundo de Ortu, & interitu, merito reprehensi sunt. Quamobrem (inquit) & hi tum recte hoc inquirunt, & quia præcipuam magis causam remouent, essentiam videlicet & formam. Præterea, naturales vires attribuunt corporibus, per quas sibi simile generant, sublata quæ secundum formam est causa. Nam cum (vt aiunt) calidum secernere, frigidum cogere, & vnumquodque aliorum aliud quidem agere, aliud vero pati aptum sit, ex his, & per hæc (aiunt reliqua generari, & interire. Videtur autem & ignis pati, ac moueri. Rursus simile quid faciunt, ac si quis ferræ, ac cæteris instrumentis eorum, quæ fiunt, causam attribuat. Hæc Aristoteles, quibus aperte tradit, & corpora & vires eorum principem locum in generando nõ habere, sed esse quid superius, ac dignius, quod ea mouet, ac illis, vt instrumentis, vtatur. Quod nil aliud est, nisi natura. Ita recte Platonici, aut Plato, corporibus eorūq; viribus naturam superiorem fecerunt, vtpote illa generantem, & mouentem. Recte & illud, si bene intelligatur, anima inferiorem naturam. Nam etsi anima natura quædam esse videatur, vt post docebimus, non omnis tamen natura anima est, quippe quæ præstãtior quædam res est anima, quam sit natura. Sed de hoc naturæ ab anima discrimine in progressu dicendum. Illud tamen non recte, quod animam, qua naturam inferiorem faciunt, vniuersi huius esse volunt. Quod animatum non esse suo loco contra Platonem ostendemus. Quin & illud alienum videtur, naturam ab anima disiungi, quod illa in corporibus, & circa corpora reuoluetur, cum anima ab eis abiuncta sit, & in se consistat, simulque

DE PRINCIPIS RERVM

fui & corporis, quod eam participat. Neque enim hoc concedendum animam a corporibus abiunctam, quippe, quæ est corporis naturalis entelechia, & perfectio, quæ ab eo abungi non potest. Alia igitur in re eorum discrimen positum sit necesse est. Cum autem hæc non probentur, illud recte dictum videtur, naturam Dei artem esse. Nam cum omnia, quæ natura constant, ordine admirando, ac certa dispositione atque ad aliquem finem sint comparata, non temere, aut casu genita, arte quadam, ut mente, videntur constare. Quippe cum ars ordine, & via in rebus suis agendis ingrediatur, nilque temere, aut fortuito agit, sed alicuius finis gratia omnia. Vnde & res naturales ex arte factis, & natura ex arte explicatur, rationeque ipsius imitatrix & æmula ars est, & quasi altera natura censetur. Vnde eam vim, quæ in semine inest, genitalem artificii Aristoteles assimilavit, ut quæ admirando in formando animalis corpore, eiusque partibus omnibus artificio quodam utatur. Ars igitur quædam videtur natura. Quæ cum Dei ministra sit, & ab illo pendeat, ut in duodecimo de prima philosophia optime traditum est, non aliter quam diuina censenda est. Quare non iniuria artem diuinam naturam appellauerunt. Quamquam Aristoteles diuinam negavit, ac demonium tantum esse tradidit in libro de diuinatione per somnium: Quod quemadmodum de ea enunciauerit, aliàs satis dictum est. Quædam tamen in eius libri comment. tradidimus, quæ in progressu etiam attingentur. Ab his autem, qui artem diuinam dixerunt, hi non admodum dissentere, qui Dei vim, seu legem per omnia fusam, ac corporibus omnibus insertam eam esse putauerunt, aut etiam Dei potentiam ordinariam. Quamquam apud physicos potentiam dicere satis est, quippe, qui nil concedunt Dei vi, ac potentia fieri, nisi ordine rato, & constituto, præter quem nil omnino efficiatur. Theologi nostri id piè, ac sanctè tradunt, cum præter ordines ratos & certos, multa & facta esse, & fieri posse, tum in cœlestibus, tum in his caducis nos docent. Quemadmodum est, Solem constituisse, aut etiam retro

cursum

cursum egisse, eundemque ex aduerso Lunę defecisse, & eius generis alia, quę in sacris nostris litteris traduntur, quęque a Dei potentia ordinaria minime extiterunt. Quoniam autem & quę natura fiunt, ordine quodam perpetuo fieri videntur, veluti hominem ex homine, ac certis temporibus nasci, hæcque omnia in Deum, vt supremam causam referuntur, potentiã Dei ordinariã naturam dixere. Sed illud etiam videtur res quędam a Dei vi, ac potentia diuersa natura esse, quamquam ab illo pendens, & que per eum seruetur, ac eius veluti ministra. Nam si idem, ac illa esset, frustra naturã cum Deo iungeremus, cum de rebus, quę fiunt, differitur. Communiter autem iunguntur, vt cum Aristoteles ait, Deum & naturam nil frustra agere. Non etiam recte diceretur naturam a Deo pendere, & per eum seruari, si illius esset potentia. Nec Hippocr. eam recte dixisset ab omnibus Dijs exornatam: quę tamen ad sententiam suam stabiliendam a Platonice proponuntur hæc sunt: legem quidem Dei, quomodo & artem recte dicitur, quando quidem ex illius præscripto omnia efficiuntur. Sed & potentiam, seu vim Dei quatenus, quęcunque agit natura, vi, ac potentia Dei omnia mouentis, & seruantis agit, ac molitur. Quę vis & potentia si abesset, natura ipsa ex se nil posset, ac ne vlllo quidem pacto, vel minimũ temporis consisteret. Itaque fingit author libelli de Mundo ad Alexandrum, seu Aristoteles, seu alius quiuis, quod vetus fama est mortalium omnium hereditaria, vniuersa a Deo, & per Deum nobis esse constituta. Nec vero vlla natura per se sufficit orbata salute, quam ille ferat. Quapropter veteres nonnulli adducti sunt, vt dicerent, omnia Deorum esse plena. Quo in loco, vt patet naturam a Dei vi & potentia diuersam facit, sed tamen per eum seruari. Quę si ita habent, multo minus sentiendum naturam Deum esse, quod alij sunt opinati, ac veteres illi quodammodo indicarunt, cum Deorum plena omnia dicerent. Siquidem natura in omnibus spectatur, quę in hac rerum sunt vniuersitate. Est vero Deus naturę principium, a quo dependet, non ipsa natura.

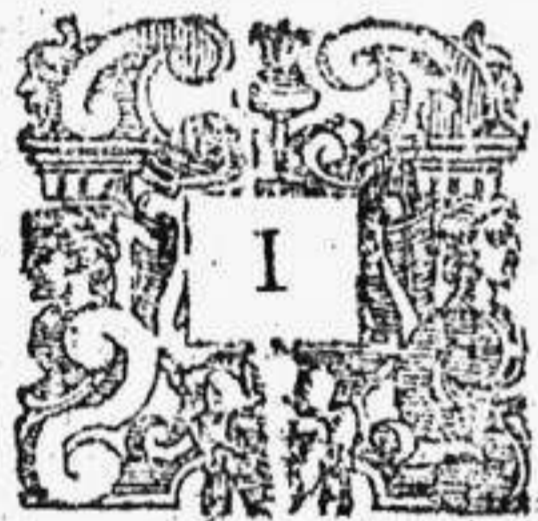
DE PRINCIPIS RERVM

Nam quod Platonici naturam Deū appellari nonnunquam inquirunt, non ideo est, quod ipsa ex se, quod Deus sit, habeat. Sed quia diuina efficiatur, cum eius sit ministra, & veluti instrumentum. Ita enim & cœlestia corpora Dij interdum appellantur, tanquam illorum quædam imagines, ac substantiæ nobilissimæ, quæ ad Dei Optimi Maximi naturam propius quam caduca accedunt. Non recte igitur Seneca in lib. de beneficijs, nihil esse naturam nisi Deum, tradidit. Natura (inquit) hoc mihi præstat. Non intelligis te, cum hoc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura, quam Deus, & diuina ratio toti mundo & partibus eius inserta? Ergo nihil agis ingratiſſime mortalium, qui te negas Deo debere, sed naturæ. Quia nec natura sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est vtrumque, nec distat. Multa profecto recte Seneca, nempe illud, naturam diuinam rationem esse mundo & partibus insertam, item, ingratum esse, qui Deo non debet, sed naturæ, rursus nec naturam sine Deo, nec Deum sine natura. Illud non recte, hæc idem esse, nec distare. Non enim si quæ absque sese vicissim esse non possunt, idcirco idem sunt, nec differunt. Nam nec forma absque materia esse potest, nec hæc absque illa, quæ tamen inter se plurimum distant, quomodo & ea omnia, quæ ad aliquid dicuntur. Quemadmodum autem natura Deus non est, sed eo longe inferior, & multo imperfectior, ita nec materia, ex qua res constant, alterum videlicet vniuersitatis rerum extremum Deo ex diametro aduersum, esse potest. Si enim a corporibus diuersa est, quamquam in illis, dominatumque in ea habet, ac illis perfectior est, vt antea traditum est, materia, quæ est imperfectissima, censeri non debet. Sed de hoc in progressu, vbi de re hac separatim exquiremus, vtrum videlicet materia, an forma potius natura nuncupetur, quandoquidem ad vtramque pertinet, & de vtraque dici Aristoteles tradit. Nunc vero quod ex eo allatum est, naturam esse, motus videlicet & status eius, in quo est, principium, vtrum recte se habeat, an secus, exquiramus, anq; hæc naturæ descri-

ptio

ptio eius vim, & naturam penitus explanet. Nam & multas, quæ vix possint superari, patitur difficultates, & naturæ rationem, atque essentiam non omnino videtur explicare. Ex quo etiam interpretationes multæ, ac diuersæ extiterunt. Quam rem omnem etsi in libro de Dogmatibus abundè tractauimus, & quæ Aristotelis esset sententia, quæ controuersa necesse est, docuimus. Quoniam tamen multæ considerationis indigens res est, nec satis vnquam videri possit explicata, de ea denuo differemus, & quæ eo in loco prætermissa sunt, seu pleniorẽ explanationem requirunt, nunc quam maxime fieri poterit, dilucide subiiciemus.

Naturæ vim, & essentiam ab Aristotele recte traditam, & explicatam. Cap. III.

Illud autem principio docendum in naturæ vi, ac ratione explicanda non aliter Aristotelem ingressum, quam veteres phisicos, ac Platonem etiam ipsum, cum animæ naturâ, atque essentiam inuestigarunt. Illi igitur non alia commodiori via inquiri eam posse putarunt, quam si quibus rebus animata ab inanimis differrent, exquirerent. Nam quod origo eorum & causa esset, seu principium, id animam, eiusq; substantiam statui recte posse intelligebant. Itaque ei substantiam eius generis quisque attribuebat, quæ ad ea efficienda, esset idonea. Cum ergo sensu & motu, quod animam habet ab eo, quod non habet differre animaduertent, id esse animam tradiderunt, a quo duo illa originem ducunt. Ac quoniam hisce operibus efficiendis non quæcunque substantia, ac natura est accommodata, eam quisque pronunciauit, quæ commodior, & probabilior visa est, alij aerem, alij aquam, alij aliud, suis quique rationibus ad id astruendum ducti. Hoc ipsum Aristoteles, cū quid natura sit, inquirere, ac eius rationem, & essentiam explicare in animo instituisset, sibi, vt existimo, faciendum pu-

DE PRINCIPIIIS RERVM

tauit. Videndum enim quo res naturales ab his differant, quæ naturales non sunt, sed ab alijs proficiscuntur causis, & his potissimum, quæ arte fabricantur. Id namque, aut naturam, aut illius effectum necessario esse. Nam quamquam naturæ imitatrix, & æmula ars fit, & quasi altera natura, dissimile tamen quoddam habet, ex quo quid natura sit, facile perspicitur. Sed cum ab effectis ad causam cognitio nostra progrediatur, & vt naturæ, ita artis opera sua, siue & effectiones, machinationesque, quæ naturalium effectorum a non naturalibus differentia fit, initio fuit perpendenda. Cum igitur quæ naturales res appellantur, simplicia corpora, ignis, aer, aqua, & terra, & quæ ex horum constant admistione, animalia potissimum, & stirpes ab his, quæ arte constant, eo differre cernantur, quod cum varijs cieantur motionibus incrementi videlicet alterationis, & motus in loco, harum omnium principium intra se habent, atque originem, quod principium in arte factis non inest, id naturam esse merito existimauit Aristoteles, & docuit, quod eiusmodi esset motionum principium, atque etiam status, in quem desinere consueuerunt. Ita igitur ratione, & via naturæ vim & essentiam, videtur Aristoteles tradidisse. Quomodo autem in rebus naturalibus hæ motiones insint, & quæ in quibus, cum non omnes omnibus cieantur, quod item in se principium earum habeant, efficientes, an passiuum tantum, an etiam vtrūque, an vero quædam vnum, alia aliud, & quemadmodum, in libide Dogmatibus explicatum est. Nam passiuum quidem principium, id est propensionem, & habilitatem, qua moueantur, idque his motibus, quibus mouentur, omnia obtinent, quomodo, & ad quietem, seu statum, in quo, postquam naturaliter mota sunt, consistunt. Actiuum præterea, seu efficiens, cum nil aliud externum videatur, vnde eorum motus proficiscatur, necessariumque sit omnino, quicquid mouetur ab aliquo moueri. Nec omnia item omnibus motibus cieantur. Cum nec incrementi, aut decrementi motu simplicia corpora vilo modo moueantur, nec etiam motuum, seu passiuum, seu
actiuum

actuum vllum intra se habeant. Nec alterationi etiam subij
 ciantur, nisi ab agente, & alterante externo, quomodo & stir
 pes, quæ augentur quidem ex se, & imminuuntur, simpliciū
 que corporum, ex quibus constant, merito sursum, aut deor
 sum feruntur, sed non tamen ex se alterantur. Animalia au
 tem alterationis principium intra se habent. Cæterorumque
 etiam motuum. Sed tamen illius, quatenus animalia sunt,
 & sensu prædita, cæterorum alia ratione. Accretionis enim,
 vt communicant cum stirpibus, altricemque, vt illæ, partici
 pant; Lationis vt ex simplicibus constant elementis. Quam
 quam & ab anima mouentur, veluti a principio interno. Sed
 iste motus naturalis proprie non est, nisi ipsi animæ, quæ ita
 apta est mouere. Corporis autem naturalis non dicitur,
 ideoque animal eo motu fatigatur, quod naturalibus moti
 bus non accidit. Nam nec ignis cum sursum, nec terra cum
 deorsum fertur, fatigantur, quin potius validiora euadunt,
 quo longius, ac diutius mouentur. Ita naturalis motus ini
 tio remissior, magis ac magis intenditur, ac vehementior, ve
 lociorque redditur. Cuius contrarium in eo, qui naturalis
 non est, euenit. Nullum igitur motum, qui ad locum atti
 net, naturalem eo modo, quo dictum est, cuius principium
 intra se habeat, animalia quatenus animalia obtinent. Nam
 alioqui gressus gressilium, & volatus volatiliū naturalis cē
 setur, hoc est eorum naturæ proprius, ita vt eo motu apta
 sint moueri, ad eumque propterea efficiendum instrumenta
 accommodata acceperint. Quæ cum ita habeant, intelligi
 tur, cur Aristoteles cum res natura constantes motus princi
 pium intra se habere tradidisset, adiecit, alia incrementi, &
 decrementi, alia alterationis, alia lationis. Propterea quod
 non omnia omnium. Ita Simplicius omnino reijciendus, qui
 in simplicibus elementis hosce omnes motus, eorumq; prin
 cipium inesse docuit; Cum tamen (vt dictum est) nec au
 geantur omnino, nec alterentur, nisi a principio externo.
 Accretio enim animatorum propria est, & quæ omnis alte
 ratio in eis cernitur ad causam exteriorē refertur. Nam si
 ra-

DE PRINCIPIIS RERVM

rarefiunt, & rarefactione ampliora euadunt, non idcirco au-
gentur. Quippe cum accretio alicuius ad omnem eius, quod
augetur partem additione existit. Dubitatio tantum est de
aqua excalescens, quæ frigescit ex se, nullo externo frige-
faciente appposito. Sed id fortasse aqua in sua simplicitate, ac
puritate manens, calida esse nō potest, fieret enim mista, nec
ultra esset simplex. Calida igitur redditur vaporum calido-
rum admistione. Quibus deinde abeuntibus, aut extinctis,
in antiquum frigus restituitur, vt aqua vaporum præsentia
calida reddita est, ita absentia refrigeratur, nullo refrigera-
tionis principio in ea constituto. Nisi forte etiam ab aere
ambiente refrigerari quis eam statuerit. Quæ nisi frigidior
sit, eamque refrigerandi vim habeat, minime illa refrigerabi-
tur. Sed hæc mittamus quādo quidem ad naturæ traditam
definitionem explicandam nil attingent: Cum satis sit elemē-
ta motu aliquo ex se moueri, quisquis tandem ille fuerit, vt
rerum naturalium ab arte factis discrimen positum verum
esse intelligatur. Quæ arte facta perspicuum est nulla ex se
moueri, aut cōsistere, sed aut nullo modo moueri, aut a prin-
cipio externo. Ab interno vero minime, nisi ex accidenti, &
secundario, quatenus materia constant naturali, aut forte
fortuna accidit, vt motionis principium in eo sit, quod mo-
uetur, quomodo ars medica in agroto interdum est, qui ab
ea sanatur. Per se enim in eo non inest, nisi omnem agrotū
medicum esse, idque intra se principium habeat, quod om-
nino falsum esse statuimus. Quædam autem sunt, quæ nullo
modo principium id intra se habent, tradit Auerroes, veluti
& domus, quæ nec per se, nec ex accidenti mouetur. Sed ta-
men etiam dubitatio de his est, quæ manu fiunt, quoniam
ex materia naturali cum constant, moueri possunt, vt de scā-
no, & lectica ab Aristotele dictum est. Verum dici potest, de
omnis mutationis principio Auerroem non locutum, sed de
effectiois, quam Aristotelis vocabulo *κοινήσας καὶ ἀπαξίας*
indicauit. Perspicuum autem est, hæc manufacta nullum sue
effectiois principium intra se habere, seu per se, seu per ac-
cidens,

cidens, quomodo aliorum motuum per accidens saltem ac-
 ceperunt, vt lationis. Sed dubitatio rursus est, quod quædã
 arte constantia vi principij, quod per se inest, nimirum ab ar-
 te proficiscuntur, veluti saltatio ab arte saltandi, quæ in eo,
 qui saltat, per se inest. Itemque cantus, qui ex arte musica,
 quæ in canente per se inest, existit. An vero cum Auerroë di-
 cendum, nec artem saltandi, nec musicam, quæ instrumento
 non vtitur, ad hunc locum attinere, quod de his tantum ar-
 tibus Aristoteles locutus sit, quarum non actiones solũ sint,
 sed opera etiam quædam remaneant. An vero potius artium
 harum actiones non ab artibus solis ipsis proficiscuntur, sed
 a natura quoque, aut vi naturali, quæ arte ipsa adiuuetur.
 Nam quid aliud saltatio sit, nisi pedum, & corporis motus
 rhythmo quodam, & modulatione effectus? Quomodo &
 cantus vox, quæ modulatione edatur. Mirandum igitur non
 est, si harum actionum principium in his, quæ mouentur, ha-
 beatur. Quin & illud forte dixerit aliquis in his ipsis opera-
 tionibus, quæ arte constant, principium earum non inesse,
 sed in his, a quibus proficiscuntur. Hoc igitur discrimen est,
 quo a rebus arte factis res naturales disiunguntur. Sed non
 eorum tantum, quibus dicitur motuum, verum & statuũ,
 in quibus consistunt, & permanent principium intra se res
 naturales cohibent, quod in arte factis minime spectatur.
 Ita elementa in locis suis naturaliter, & ex principio interno
 conquiescunt. Ita stirpes & quæcunque viuunt in magnitu-
 dine, quam per accretionem naturaliter acceperunt. Nec se-
 cus animalia in ea qualitate, quæ alteratione est acquisitiua.
 Nec hoc quidem absque ratione. Nam quæcunque natura
 & a principio, quod in eis est, mouentur, finem aliquem ha-
 bent, ad quem mouentur, quo conquisito moueri desinunt,
 & conquiescunt. Nec enim aut temere nullo fine proposi-
 to, aut infinite mouentur. Rationi igitur consonum est, vt
 quod motus eorum principium est, illud ipsum & status in
 fine acquisito constituatur. Quocirca elementa in locis suis,
 ad quæ ex se mouentur, naturaliter, & ex se conquiescunt,
 stirpes

DE PRINCIPIS RERVM

stirpes & viuentia omnia in ea magnitudine, quæ eorum accretionis est finis, quæque illis a natura est constituta. Eâque ob causam, nec elementa vltra loca sua progrediuntur (quâquam spacium liberum detur) per quod moueantur, nec que viuunt vltra magnitudinem sibi naturaliter definitam. Quippe cum traditum sit omnium natura constantium determinatam esse incrementi, ac magnitudinis rationem. Aristotelis præterea sententia est, quicquid natura ad aliquid mouetur, natura in eo conquiescere, quomodo & quicquid vi ad aliquid mouetur, vi similiter in eo consistit. Est igitur in rebus vt motus principium, ita & status. Dico autem cum ex se nullo externo mouente adhibito mouentur. Nam cum ab alio mouentur, vt a principio interno non mouentur, ita nec in eo, ad quod mouentur, ex eodem principio conquiescunt. Verum externum aliquid eius status causa, & principium existit, quo sublato, statim motus consequitur, qui antea impediabatur. Nec aliquis obijciat animalium tantum proprium a se moueri, & consistere, quippe quæ cum volunt moueantur & consistant, vt eorum motus & status ab interno principio proficisci in eis aperte videatur, quod in octauo de naturali Auscultatione palam Aristoteles tradidit. Nam quamquam animalium id proprium est, vt pro arbitrio moueantur, & non moueantur, mouerique desinunt, cum moueri inceperunt, non ideo tamen efficitur, quin & motus sui, & quietis principium cæteræ res naturales intra se complectantur. Quod quidem non eo modo est, vt cum velint moueri, incipient, aut quiescere, quo modo animalia, sed vt non impedita ad fines suos sibi destinatos ex se moueantur, & in illis motu eo acquisitis conquiescant, non vltra progredientia. Quod etiam aliter facere non possunt. Nam & necessario mouentur, nisi impediuntur, & in fine suo, seu loco, seu magnitudine necessariò conquiescunt, nisi vi quadam ab eo depellantur. Naturales igitur res vt motus sui, ita & status principium causamque intra se continent. Quod de rebus arte factis dici non potest. Nec enim si statua lapidea

alicubi

alicubi conquiescit, aut in ea, qua a statuario exsculpta est, magnitudine permanet, nec vltra progrediatur, eius status principium in ea inest, nisi forte ex accidenti, & secundaria quadam ratione. Conquiescit enim quidem ex grauitate, quam intra se habet, sed illa statuæ non est, quatenus statua, sed quatenus marmorea, & materia constans naturali. In magnitudine autem sua persistit ex nullo omnino interno principio, seu per se, seu per accidens, sed propter statuarij voluntatem, qui illa magnitudine eam exsculpsit. Conquiescit medicus in sanitate, quam sibi ægroto parauit, sed vt eius acquirendæ principium in eo qua ex parte ægrotabat ex accidenti inerat, ita & status illius, seu quietis, omnino motum consequitur status. Atque si motus principium internum est, eodem modo & status, si externum, externum. Sed quæstio existit de duobus vniuersi corporibus extremis, Cœlo videlicet, & terra, quæ vt extrema sunt, & locis extremis, & maxime inter se distantibus distincta, ita alterum eorum cū perpetuo moueatur, nunquam consistit, alterum perpetua fruitur quiete. Ita fit vt motus & status principium neutrum intra se habeat, illud quidem status, hoc vero motus. Aut igitur naturalia corpora non erunt, aut non recte res naturales ab arte factis distincta. Quod autem de terra ambigitur, de elementorum omnium vniuersitatibus potest dubitari, quippe quæ in locis suis consistunt, nec mouentur, nisi superiore quadam vi ciantur. Quod igni vsuuenit, qui a cœlo in orbem raptatur. Sed quod ad cœlum attinet, aliquibus placuit naturale non esse, quod ea proprie naturalia non sint, quæ nascantur & occidant. Alijs naturale quidem esse, sed tamen æternum, ac de solis generabilibus, quorum causas explicabat, Aristotelem locutum. Alij concedunt statum, vel quod in fine sit suo, & nunquam ab eo recedat. Ita enim & reliqua naturaliter quiescere, quum finem suum (vt diximus) sunt nata. Vel ratione polorum & axis, quæ nunquam mouentur. Quod vero ad terram, & cæteras elementorum vniuersitates spectat, aiunt aliqui (veluti Philoponus) eas etsi

motus

DE PRINCIPIIS RERVM

motus in loco principium intra se non habeant, alterationis tamen habere. Quippe, quæ calefiant, & frigeant, & terra germinet ex sese, & quamquam non tota simul mutantur & alterentur, partibus tamen mutari & alterari. Nec si hæc a principio externo (velut a Sole) alterantur, non omnino tamen internum excludi, quomodo nec in animalibus cum alterantur, quamquam a Sole alterentur & moueantur. Sed hos omnes a vero aberrare perspectum est. Nam & cœlum naturale corpus est, quod paulo post ostendemus, & vniuersim de naturalibus omnibus Aristoteles locutus. Omnia enim (inquit) quæ natura constant, in se habere motus, & status principium videntur. Quare de rebus, quæ natura fiunt, & oriuntur, etsi loqueretur, causasque earum exquireret, & ab his, quæ ab alijs causis proficiscuntur, distingueret, vniuersalem tamen propositionem protulit de omnibus natura constantibus, qua differentiam illam monstrauit. Ad polos autem & axem, quæ minime sunt, & imaginatione potius quàm re ipsa constant, recurrere vanum videtur. Cum præsertim perspicuum, ut cœlum corpus solidum esse, ac continuū, cum mouetur, totum moueri, nec aliquam in eo partem posse quiescere. Cœlum autem totum quiescere, quod in fine sit suo, & ab eo, in quo est, loco nunquam recedat, quamquam aliquo modo dici potest, illudque etiam ab Aristotele in octauo de naturali Auscultatione tradi videatur, proprie tamen non dicitur, nec eum in loco suo statum. Cū perpetuo conuertatur, quietem vnquam Aristoteles nominauit. Quies enim naturalis naturalem motum, aut antecedit, aut sequitur. Quod de illo Cœli statu dici non potest. Motui namque recto ille opponitur, qui cœlo natura non conuenit. Quare probabiliter potius, & concinne dictum id videtur, quam vere & scite, Terram autem, aut cæteras elementorum vniuersitates alterationis principium intra se habere, antea ut falsum reiecimus. Quod cum hi quoque ipsi cum animaduertissent ad motionem in loco recurrerunt, eiusque principium in eis inesse confessi sunt. Dicendum igitur potius (quemadmodum

modum in eius loci interpretatione aliàs scripsimus) quæ natura constant , motus & status , quibus ea naturaliter subijciuntur, principium intra se habere, ita ut si moueantur, motus principium habeant, si cōsistant, status & quietis, si utroque modo se habeant, utriusque. Quam interpretationem Porphirius primum, tum Philoponus, & Simplicius videntur tandem probasse, veluti eam, quæ cum paucioribus difficultatibus esset coniuncta, nec ullam Aristotelis verbis violentiam afferret. Portius autem, qui hunc interpretandi modum ridiculum esse ait, multo magis ridendus, quippe qui nullam eius risus causam affert, nisi quod sensu percipiamus res naturales motum, ac quietem habere. Quod aliud nil est, quam petere principium, cum nec cœlum videatur quiescere, nec terra vniuersa moueri. Quod autem terræ partes moueantur, nil ad quæstionem attinet, quæ de tota est terræ vniuersitate. Rursus probatio, quam subijcit, suum ipsius dogma refellit, ut ipse se suo (ut aiunt) gladio iugulet. Nam, si mundi statum in tria (ut ait) partitur philosophus, in ea quæ semper mouentur, ut sunt cœlestia, in ea, quæ semper quiescunt, quod est terra vniuersa, & in ea, quæ & mouentur & quiescunt, quæ sunt alia intra cœlum & terram interiecta, profecto patet in rebus naturalibus, quibus mundus constat, non solum ea esse, quæ mouentur & quiescunt, sed etiam ea, quæ aut mouentur solum, aut quiescunt. Quod si cœlum a rebus naturalibus eximat, terram quoque eximere videbitur. Itaque nec omnibus natura erit communis, quæ oriuntur, & intereunt, quod ille tamen testatur. Habet item terra principium motus in se. Quod si forte fortuna ac casu aliquo de medio mundi tolli posset, ac sibi deinde dimitteretur, in locum suum ex interno principio regrederetur. Cœlum autem, quod moueri perpetuo natum est, nec potest vllō casu e loco suo depelli, quippe cum omnia occupet, nec locus maneat, in quem depelleretur, non idcirco tamen ubi regressum esset, quiesceret, nullum quietis principium intra se potest habere. Ita irrequieto motu semper conuertitur.

Quo-

DE PRINCIPIIS RERVM

Quomodo autem è naturalibus corporibus non propterea secludatur, quod Portius, & alij nonnulli existimarunt, iam doceamus.

Cælum in naturalibus rebus contra aliquorum sententiam numerari, naturamque intra se habere.

Cap. IIII.

Vamquam ad eam, quæ de Cœlo est, disputationem disquisitio hæc, vtrum naturale sit, nec ne, fortassis magis spectaret: quoniam tamen nec omnino ab hoc loco est aliena, & ad naturæ plenioris intelligentiam conducit, id disquiretur. Cum præsertim hi, quos refellere instituimus, Portius & alij hoc ipso in loco, vbi de natura agitur, de re hac disputarint. Principio autem quæ ab eis afferuntur, paucis recensere debemus, tum quemadmodum naturale sit dicique debeat, rationibus contrarijs refutatis ostendetur. Cœlum igitur, & hæc inferiora iudicio sensus aiunt non subijci, ac naturam, quæ ab Aristotele describitur, materiam & formam rerum earum esse, quæ oriuntur, & occidunt. Namque & has in primo libro de Naturali Auditione inuestigandas sibi proposuisse. Vnde & naturam in subiecto esse pronunciaffe; Res item naturales, quarum a non naturalibus differentiam ante naturæ explicationem, definitionemque tradidit, ortui & interitui præter cœlum obnoxias esse, ob eamque causam rerum generabilium naturam describi. Cœlum item, effectum naturalem non esse, eamque solum explicari naturam, quæ in effectibus naturalibus cernitur. Vnde & naturam a Deo seiungi, cum dicitur Deum & naturam nihil frustra facere. Quasi cœlo causa sit Deus, sublunarium, natura. Status rursus, seu quietis, quæ finis est motus, nullaque in cœlo inest, naturam principium statui. Nec particulam, & in definitione naturæ positam disunctim, vt Porphyrius, & Philoponus putarunt, intelligendam.

dam. Quin & intelligentiam, quæ coeli forma est, naturam non esse. Cum intellectum in primo de Animalium partibus naturam esse negauerit, nulliusque motionis principiū esse statuerit. His rationibus cœlum naturale corpus non esse, nec in eo naturam, quæ tradita est, & explicata, inesse, perspicuum fieri existimant. Qua re, aliqua tametsi adsit probabilitas, atque etiam efficacitas, non id tamen, quod ij volunt, efficiunt. Nam nec quæ sumuntur in eis omnia cum vero consentiunt, nec recte etiam colliguntur. Quod vt perspectum magis fiat, quibus rationibus cōtrarium astruatur, primum docebimus. Cœlum igitur corpus cum sit, nisi naturale sit, mathematicum profecto, quod a nonnullis inuehitur, aut metaphysicum erit. Quorum neutrum statui cum possit, nec a nemine vnquam statutum est, naturale vt sit, necessario relinquetur. Mouetur item, ac sensui subijcitur, cœlestis corpus siquidem spectatur. Quæ duo nisi naturalibus corporibus conueniunt, vt reciprocentur inter se tria hæc, naturale, sensibile, mobile. Nilque sit mobile & sensibile, quod non naturale, & contra. Nec solum mouetur cœlum, sed naturaliter mouetur. Quod esse non potest, nisi motionis principium intra se habeat, quod aliud nil esse, quam naturam Aristoteles tradidit. Atque hoc fundamento nixus, quod motu simplici, qui ab elementorum motu diuersus sit, naturaliter cieretur, cœlum simplex corpus esse ab elementis ipsis diuersum optima methodo ostendit, quippe cum simplex quisque motus, alicuius est simplicis corporis naturalis proprius. Est præterea cœlum qualitatibus naturalibus affectū, veluti raritate, densitate, lumine, perspicuitate, opacitate, vt nisi naturale esse non possit. Naturale autem proprie non similitudine duntaxat, vt illi existimant. Nam natura quidem de rei cuiusque essentia similitudine quadam dicitur, veluti cum artis & operum eius naturam suam esse dicimus, quemadmodum statuæ, & reliquorum eius generis. Sed nō hac ratione & modo cœlestia corpora naturalia dicuntur. Verum quod moueantur, quod sub sensum cadant, quod

DE PRINCIPIS RERVM

materia constant, etsi a rerum sublunarium materia diuer-
 sa, quæ omnia naturæ, ac naturalium rerum sunt propria.
 Sed illud tamen animaduertendum, naturæ, seu naturalis vo-
 cabulum, si eius ethimon inspiciamus, ijs maxime proprie
 congruere, quæ nascuntur, ac pullulant. Ita Aristoteles in
 prima philosophia ait, naturam vno modo dici eorum, quæ
 nascuntur, ac pullulant ortam, alio modo id, ex quo nascitur
 primo, id, quod nascitur, ita vt insit. Cum enim φύσις sit na-
 sci, natiuitas, seu ortus φύσις merito nuncupatur. Quemad-
 modum cum ποιῶ sit facere, ποιησις effectio dicitur. Sed præ-
 ter hanc significationem, quæ in Naturali etiam Auscultatione
 posita est, aliæ sunt ipsius naturæ communiores. Qui-
 bus dicitur non in his solum, quæ nascuntur, verum & in
 alijs omnibus, quæ mouentur. Ita dictum est, naturam dici
 id, vnde primus motus est in vnoquoque eorum, quæ natu-
 ra constant, quatenus ipsum est. A qua non dissimilis natu-
 ræ explicatio ea est, quam nunc ex naturali Auscultatione
 explanamus. Et illa quidem coelo etiam conuenit, quippe,
 quod mouetur, & motus sui principium, quia naturaliter
 mouetur, intra se cohibet. Nec enim conuersionis eius prin-
 cipium naturam non esse putandum est. Nam quantum sim-
 plex corpus ab elementis diuersum monstraturus Aristote-
 les, ita exorsus est. Naturalia (inquit) omnia corpora & ma-
 gnitudinis loco per se mobiles esse dicimus, naturam enim
 motionis principium eis esse astruimus. Omnis autem mo-
 tio, quæ in loco fit, aut recta est, aut in orbem, aut admista.
 Ex quibus verbis & cæteris quæ sequuntur perspicuum fit,
 quemadmodum recta ratio, ita & cōuersionem ad naturam,
 vt ad principium referri. Proinde cum dicitur, naturam mo-
 tionis esse principium, ea etiam comprehenditur, qua coelū
 conuertitur. Ac quamquam in naturalis Auscultationis
 prioribus libris rerum, quæ maxime oriuntur, & occidunt
 principia, veluti materia & forma, inuestigentur, ac de eis na-
 tura in primis, ac maxime proprie dicatur. Communiter ta-
 men ad id omne extenditur, quod eius in quo inest motio-
nis

nis principium est, & causa . Quid autem obest, quo minus naturam de coeli materia, ac forma vere enunciemus . An quod duo hæc similitudine (vt illi aiunt) sola non item vere, ac proprie coelum acceperit . Hoc vero dici non potest . Siquidem coelum corpus est, & corpus omne, quamquã simplex, materia constat & forma, quæ, si corpus æternum est, a rerum caducarum materia, & forma diuersæ sunt . Vnde Aristoteles materiam coelo nunquam negauit, etsi diuersi generis a materia corruptibilium esse eam constituit. Quod si in coelo materia proprie, ac vere est, forma quoque necessario inerit, quippe cum materia sine forma esse non potest . Formam autem nunc dico, quæ materiam illam informet, non intelligentiam, quæ vt nauta naui, & Imperator exercitui assistit solum, & moderatur. Nam quamquam coeli materia a nostra diuersa est, semperque actu, nec vllius priuationis, ad nullam nempe aliam excipiendam formam habilis, ipsa tamen per se, & natura sua, & quatenus materia, actu non est, sed per formam, quæ in illa inhæret, quomodo ignis forma in sua materia . Quæ res etsi multis Auerrois dogmata sectantibus, & eis sacramento quodam addictis, absurdior fortasse videbitur, ita tamen eam se habere in disputationibus de Coelo ostendetur . Porro coeleste in corpore formam inesse, eamq; materialem, hoc est materiam illam informantem, & ad eius materiæ extensionem, ac diuisionem extensam, ac diuisam, indicauit Aristoteles, cum naturalis considerationis terminum inquirens, eas tantum formas naturali philosopho considerandas tradidit, quæ materiam habent coniunctam, siquidem tales sunt, quæ generationem efficiunt. Cuius rei exemplum adiecit, hominis & Solis . Ab homine (inquit) & Sole hominem procreari . Ita Solis formam inter eas, quæ a materia separatæ non sunt, numerauit. Quoniam igitur in coelo, & materia proprie inest, & forma, quæ cum ea cohæret, quoque ob eam causam naturali philosopho subijcitur, vtramque naturam esse, & id quidem nõ aliena significatione si dixerimus, a vero non aberrabimus. Nec

DE PRINCIPIIIS RERVM

quod naturam in subiecto esse Aristoteles dixerit, efficit, ut earum tantum rerum sit, quæ gignuntur. Nam cœli forma, quæ eius natura est, ut in subiecto, quomodo & aliæ formæ, inhæret. Nec si res naturales, a quibus ad naturam explicandam exorsus est, præter cœlum orientur & occident, ideo earum tantum natura descripta est; imo vero omnium, cum omnes moueantur, & quia naturales sunt motionis principium intra se complectuntur. Cœlum autem etsi naturalis effectus non est, propterea quod genitum non sit, corpus tamen naturale est, e materia & forma concretum. Cuius, ut cæterorum naturalium corporum, natura est definita. Quatenus etiam mouetur, effectus quodammodo dici potest. Quippe, quod ab illa moueatur. Nec alia efficientia eo in loco naturæ tributa est, quam motionis. Non enim ortus & procreationis, quandoquidem id, in quo est natura, ab ea non oritur, nisi idem se gignere fateamur. Cœlum autem a sublunaribus non ideo genere distinguitur, quod a Deo id sit, hæc a natura. Ut enim hæc, ita & illud natura constat. Sed hæc genita sunt, & in naturam, ut in procreantem, referuntur, illud æternum, quod tum naturaliter, tum ab intelligentia mouetur. In cœlo igitur natura cum sit, & ad eam conuersio, qua continenter dicitur, ut ad principium referatur, id quod de quiete in naturæ descriptione positum est, naturæ omnis commune non est, sed eius solum quæ in his inest, quæ consistere apta sunt, ac motionis suæ terminum aliquem habere. Nullum autem omnino incommodum existit, si ita interpretemur, ut antea docuimus. Cum tamen innumera contingat, si a rebus naturalibus cœlum eximatur, & similitudine tantum quadam naturale statuatur. Cœli vero intelligentia, qua ex parte est intelligentia, natura non dicitur. Sed nec ut cœlum mouet, naturæ habet rationem. Quandoquidem in materia, ut in subiecto, non inest. Illa vero cœli (ut diximus) forma non est, quæ eius materiam informat, sed moderatrix solum & motrix. De qua re in his, quæ tum de cœlo, tum de ipsis intelligentijs disquiremus, copiosius dislere-

differetur. Hunc in modum eorum rationes, qui a coelo naturam remouent, nec naturale id esse statuunt, videntur (vt existimo) solutæ. Sed his, quæ dicta sunt, pro eius, quod asserimus dogmatis confirmatione ampliori id quoque adijciendum, Aristotelem in octauo de prima philosophia, inter substantias naturales aperte coelum numerare. Substantiarum (inquit) aliæ ab omnibus conceduntur in rerum ratione esse, aliæ allatæ a quibusdam propria opinione fuere. Et primæ quidem naturales substantiæ sunt, ignis, terra, cæteraq; simplicia corpora, deinde plantæ & partes earum, itēq; animalia, & animalium partes, & tandem coelum, coelique partes. Secundæ vero ideæ, & mathematica ipsa. Hæc ibi. In quibus perspicuum est, coelum inter naturales substantias recenseri, nec vllum discrimen inter ipsum, & alias positum, quod videlicet ipsum similitudine sit naturale, aliàs proprie, vt alij somniarunt. Quemadmodum autem coelum cum naturale sit, naturamque in se motionis principium habeat, ab intelligentia tamen moueatur, quod Aristoteles in duodecimo de prima philosophia tradidit, indeq; earum numerum inuestigauit, in his, quæ de coelo, exquiretur. Res enim est multi momenti, & magnæ considerationis, quæq; difficultates multas coniunctas habeat. Nam & diuersæ maximorum virorum de ea re extiterunt sententiæ, alijs alium modum afferentibus, quo hæc cohærere possint inter se, cælum naturaliter, & ab interno principio moueri, idemque ab intelligentia. Nam quod aliqui naturalem nullo modo esse, sed voluntarium coeli motum tradiderunt, nec Aristoteles, quem merito admirantur, dogmata perpēderunt, nec quæ

ex clarissimis eius interpretibus sunt

prodita. Sed ad reliqua,

quæ instituti no-

stri

sunt, pergamus.

DE PRINCIPIIS RERVM

Naturæ definitionem animæ congruere, eamque naturam quandam perfectiorem esse. Cap. V.

Motus & status, seu quietis eius, in quo inest principium, & causam naturam esse, illamque in rebus naturalibus inueniri, eoque nomine a rebus arte factis differre, cœlumque etiam inter naturalia corpora numerari, & hanc, quæ definita est, naturam intra se cohibere, ostendimus. Quæritur autem, an natura ad animam quoque extendatur, ut illa quoque naturæ nomine dici recte queat, an vero quid est, a natura penitus diuersum. De qua re cum satis in lib. de Dogmatibus, quid de Aristotelis sententia dicendum esset, differuerimus, animamque Aristoteli naturam esse contra Simplicium docuerimus, ne idem toties repetatur, nil præterea a nobis dicendum. Quoniam autem Plato ab anima naturam distinxit, & quid anima inferius, ac ignobilius esse statuit, ob eamque causam dissentire inter se de re hac ille, & Aristoteles videntur: vter eorum rectius senserit paucis docendum. Videri autem possit Plato rectius statuisse. Multum enim inter naturam & animam discriminis videtur. Primum definitiones, seu rationes diuersæ sunt. Nec ita solum diuersæ, ut speciei, & generis, seu minus & magis communis. Nam in speciei, seu minus communis ratione generis ratio, aut ipsum genus ponitur, quod in animæ definitione non fit. Ita fit ut naturæ species quædam dici non possit. Per naturam enim, ut suum genus definiretur. Natura item per vniuersum, id cuius natura est æquè extensa est, & eius diuisione diuiditur, quomodo in igne, & aqua, quod de anima dici non potest. Quæ & in principe quodam corporis est loco, vnde ad vniuersas eius partes extenditur, & indiuidua est, nec corporis diuisione diuiditur. Vnus item agendi seu efficiendi naturæ est modus determinatus, quem perpetuo obseruat, ac ne latum quidem pilum ab eo, nisi impediatur,

tur, discedit. Cum anima in vtramque contradictionis partem potestatem obtineat, vt in animalium motu licet videre. Grauia semper ex natura sua deorsum feruntur, vt sursum leuia. Cum tamen modo in hanc, modo in illam partem animalia moueantur. Simplicij item rationes in lib. de Dogmatibus a nobis commemoratae, hoc ipsum confirmant, quae quamquam ex Aristotele videntur solutae, aliquam tamen retinent efficacitatem, si animam naturae speciem nullam (vt antea attigimus) ponamus. Illa maxime vrget, quod anima actus dicitur naturalis corporis, ad illudque, quod iam naturale est, accedit, aut ex eius potentia educitur. Quod esse non posset, si anima esset natura. Ita namque duplici natura animans constaret, ac proinde duplici essentia. Siquidem cuiusque rei natura, eius est essentia. Vna autem vnius rei essentia est, nec vna perfectior, altera imperfecta, quod de natura eo in loco dicebatur. Vnica item in quoque animante anima est, naturae diuersae. Quippe cum carnis natura & ratio ab ossis, ac caeterarum partium natura differens est, quae tamen vnica anima continentur. Motus praeterea naturalis, quo naturalia corpora naturaliter mouentur, aut rectus est, & is vel in superum, vel in inferum, aut in orbem. Sed horum nullus ab anima existit. Nam si intelligentia orbem mouet, ea, anima non est (vt antea diximus) vtpote separata, & moderatrix tantum. A natura igitur motus illi solum cum sint, ab ipsa anima eam differre necesse est. Haec & eius generis alia animam & naturam inter se differre, nec de anima naturam dici, possunt ostendere, quae his confirmantur, quae a Platonice tradita sunt. Sed aliae sunt non minus efficaces rationes, quibus anima natura esse videatur. Primum quidem naturae ratio animae congruit. Quippe cum motionum principium sit eius, in quo inest, primum per se, & non ex accidenti. Motiones autem eas dico, quarum principium naturam esse Aristoteles cum ponat, in aliud, quam in animam referri non possunt. Veluti accretionem, & imminutionem, alterationemque eam, qua ex se animalia alterantur. Haec

DE PRINCIPIIIS RERVM

enim ab anima omnibus fatentibus proficiscuntur, quæ eadem naturæ sunt opera, hoc est eius interni principij, quod naturales res a non naturalibus differunt. Nec enim solius lationis principium natura est, non item eius tantum accretionis, quæ additione fit, seu accumulatione, vt Simplicius putauit. Veræ ac propriæ accretionis, quæ animalium propria est, itemque alterationis, quæ animæ est opus, principium naturam Aristoteles posuit, nec Plato dissensit, cum generare omnia, vitamque omnibus naturam impartiri ex illius sententia Platonici doceant. Natura etiam cum rei cuiusque essentia & ratio maxime sit, de anima dici non potest. Animati enim corporis forma, ac essentia anima est, ante cuius accessum, nec stirpis vllius, nec animalis natura vlla esse dicitur. Sed cum hac ratione animam omnem naturam esse efficiatur, de ea, quæ in stirpibus inest, atque etiam in animalibus qua ex parte cum illis conueniunt peculiaris ratio formatur. Eius enim vi, ac efficientia & stirpes & animalia *φύσθαι*, id est nasci statuuntur, vt *φύσεως*, id est naturæ vocabulo iure illa debeat nominari. Vnde & Stoici hanc animam, seu animæ facultatem naturam, non animam, vocauerunt: quorum Dogma Galenus probauit, qui huius animæ vires naturales, phisicas, & de naturalibus facultatibus libros eos inscripsit, in quibus eas tractauit. Quin & veteres hanc animam naturam esse existimasse inde intelligitur, quod animatum ab inanimato sensu solum, & motu distinguerent, quorum neutrum huius animæ proprium est. Sed hæc, seu Stoicorum, seu aliorum veterum non eo adducimus, quod cum illis consentiamus, hancque animam, seu animæ partem, animam esse cum illis negemus, sed vt manifestum fiat, naturæ vim, ac rationem ei congruere. Quin & Platonici id ipsum fateri coguntur, qui naturæ generationem, ac vitam rebus impartendi, quod animæ proprium est, attribuunt, quique animam cum Platone per vniversum fusam, quomodo & naturam existimant. Aristoteles autem, qui animatum mundum non facit, nec animam per eum totum extensam, ani-

mam

mam a natura distinguere magis debet, quod tamen, vt dictum est, non facit. Cum autem ex his, quæ attulimus, animam naturam esse perspiciatur, intelligendum tamen non cum ea reciprocari, nec eandem plane animæ vim esse, quæ naturæ, cum minus commune quiddam sit anima, ideo speciem esse, quomodo homo animalis. Communior naturæ ratio est, vt quæ in corpora omnia naturalia pateat, animæ tantum in animata. Ideo anima natura minus communis, eaque perfectior, ac nobilior quam quæ in corporibus animatis. Vt autem gradus quidam in animalibus insunt, ita & in natura. Et quemadmodum, quod minus perfectum est in perfectiori continetur, ita & minus perfecta natura in ea, quæ magis perfecta est. Quemcunque tamen naturæ gradum aliquid acceperit, id naturale dicitur, ac natura constare. Cumque natura in simplicibus corporibus, & elementis primum spectetur, vt quæ motus principium intra se habeant, hanc vnâ naturam esse existimatum est, & quæcunque naturalia sunt, huius beneficio esse, quamquam animam præter naturam acceperint. Sed quod in illis ea natura est, quæ motum illum efficit, in cæteris, quæ animata sunt, anima est, a qua illorum ~~motiones~~ proficiscuntur. Quod si & simplicium motu mouentur, non tamen quatenus animata, sed vt illorum constant admittione. Eorum autem vt animata sunt, natura sua esse dicitur, quæ antequam animam accipiant, natura constare minime dicuntur. Nec vero naturæ, & animæ rationes plane diuersæ sunt, vt enim ea, qua, animam corporis naturalis organici entelechiam esse, Aristoteles animam definiuit, a naturæ differat ratione, non tamen ea omnino differt, qua dicitur principium esse, quo viuimus, mouemur, & sentimus. Vtraque enim per principium allata est, & illud quidem motionum earum, quibus, quod illis præditum est, mouetur. Sed in naturæ descriptione motus in genere positus est, nec in species suas distinctus, vt in ea, quæ animæ est, factum est. Sed & natura entelechia quædam est, quamquam non solius corporis organici. Est enim

vt

DE PRINCIPIIIS RERVM

vt traditur, forma, quamquam & de materia dicitur, & de generatione . Nec vero species proprie est naturæ illius communioris, sed ita inter se videntur habere, vt vegetatrix anima & sentiens . Quarum illa communior cum sit, in omnibus inest, in quibus sentiens . Quemadmodum & natura in omnibus, in quibus est anima . Cum tamen vtraque naturæ vocabulo nuncupetur . Quomodo & illæ animæ facultates, seu partes . Hoc discriminis est, quod sentiens anima virtute in se vegetatricem continet, vt quadratum triangulum, cum anima naturam illam communiozem in se hoc modo virtute non habeat, nisi quatenus ea necessario in illis inest, in quibus anima . Siquidem anima naturalis corporis actus est . Quo quidem modo sentiens in rationali, virtute inest, quæ non ita inest, vt vegetatrix in sentiente, quod rationalis animæ diuersum sit genus, quod in se eo modo habere non potest sentientem . Quare actu vtraque inest, quamquam rationalis, seu mens ipsa sentientis perfectio est quædam . Ita igitur & natura illa communior, quæ elementorum propria est, & hæc minus communis, quæ anima est, simul insunt, quod ex earum operibus agnoscitur . Nam in animato, animæ opera cernuntur, viuere, nutriri, moueri, naturæ item alterius, videlicet deorsum ferri ob grauitatem, nisi detineatur, aut ab anima, aut ab alio . Cum igitur anima naturæ species proprie non sit, per eam definiendam non erat, quomodo nec rationalis eius pars per sentientem . Naturæ tamen ratio in animæ ratione posita videtur, cum dictum est, animam principium esse, quo viuimus, mouemur, & sentimus . Quid enim hoc aliud est, quam animam principium motus & status eius, in quo inest, esse primum & per se . Cū præsertim motus sint quidam & status, quorum principium aliud, quam anima esse non potest, veluti accretio & immutatio, itemque (vt dictum est) alteratio ea, quæ ab interno principio existit . Primus item ille naturæ communior gradus is est, qui per vniuersum est fusus, qui que in rebus inest etiam inanims, & simplicibus corporibus, & lapidibus, &

metallis, quique materiae & corporis diuisione diuiditur, cuius item agendi vnus est, & determinatus modus. Quamquam & anima est quaedam, seu eius facultas, quae hoc modo agit, ad vnum determinata, nempe vegetatrix. Auget ite quo ad rem definitam magnitudinem perduxerit, nec nunc quidem vno modo agit, mox vero alio. Cum autem diuerfi hi naturae, quos diximus, gradus sint, & vterque in animato insit, nil mirum si anima ad naturale iam corpus accedit, naturale inquam natura illa communi & minus perfecta, quae materiae locum quodammodo subit, ad hanc, quae perfectior est, collata. Quamobrem duplici animatum essentia non constat. Propria enim eius essentia anima est, quae communioris naturae perfectio est quaedam. Quomodo nec hominis duplex est essentia, tametsi in eo expers rationis anima, videlicet sentiens, & mens identidem insit. Quae autem diuersae sunt in quoque animante naturae, vt ossis, carnis, & aliarum partium, animati illius naturae non sunt, sed earum rerum. Ac fortassis etiam vnica est earum natura, nempe anima, quae illarum est forma, quamquam diuerso temperamento constant. Sed particulares multas eiusmodi naturas in vno & eodem inesse, quod praeter eas vna etiam constet perfectiori, absurdum non est, immo vero necessarium, alioque multa illa dissoluerentur, nisi quid esset, quod eas contineret. Motus autem naturales, quo sursum, aut deorsum corpora mouentur, a natura illa communi (vt dictum est) existunt. Motus vero in orbem ab anima est, seu forma coeli, sua etiam ab intelligentia, quae intelligentia quamquam mouet, natura tamen proprie non est, propterea intra coelum, vt forma, non insit. Quomodo nec mens hominis proprie natura appellatur, cum ne illa quidem in eo, vt informans forma, quae materiae inhæreat, insit, nec motionis hominis principium sit, quomodo sentiens, & reliqua natura. Ideo ab Aristotele in primo de Animalium partibus a naturali consideratione seclusa est; Ita rationibus omnibus, quae contrarium docere videbantur, dissolutis animam naturae definitione

DE PRINCIPIIS RERVM

comprehensam esse, naturamque dici posse, licet non illam communio-rem, quæ in rebus omnibus naturalibus inest, perspicuum (vt existimo) factum est. Cæteras autem Simplicij in libro de Dogmatibus dissoluimus. Rectius ergo Aristotelem, quam Platonem, ac re statuisse relinquitur. Quamquam verisimile est, naturam eam, quam ab anima disiunxit, & eam interiorem fecit, eam esse communem naturam, quã Aristoteles etiam in naturalibus omnibus ponit, ab anima diuersam. Sed tamen illud non recte, quod generationem omnẽ, & vitam ei impartiat, cum hæc potius animæ, quam naturæ sint propria.

An naturæ definitio ab Aristotele tradita, eius vim, & rationem explicet, anque fuerit syllogismo ostensa.

Cap. V I.

Illud autem explicandum manet, quomodo Aristoteles naturam definitione explicarit, eiusque definitionem ratione quadã veluti collegerit. Cum eam esse, & quid sit, per se notum, vt antea tradidimus, quodãmodo esset, ita vt nullam vltiorem explanationem desideraret. Cum item naturæ diuersæ sint significationes, eaque de diuersis dicatur, quæ illa sint, & quæ natura in eis maxime proprie dicitur. Nec illud dubietate videtur carere, vt, quæ tradita est naturæ definitio, eius vim & rationem omnino explicet, necne. Atque vt ab hoc potestremo ordiamur, fuerunt, qui hac definitione, quid naturæ sit, explicari noluerunt, sed eius tantum opera, & actiones. Quod si eius vis, & ratio sit explicanda, dicendum potius naturam esse vitam, aut facultatem in corporibus distributam, eorum formatricem, & administratricem, eius, in quo inest primum & per se motionis & status principium. Atque hoc Philoponus sensit. Qui hac definitione animam etiam comprehendit, quæ animatorum natura est. Sed dici potest quam-

quamquam hac definitione, naturæ actiones, & opera tradantur, nõ tamen etiam vim & rationem non indicari, cum ea potissimum in operibus ipsis cernatur. Cum enim dicitur principium esse, intelligitur profecto aliquid esse, oportere, quod principium sit, & illud quidem substantiam aliquam. Quippe cum accidens talium operationum ipsum per se absque substantia principium esse non potest. Est autem definitio ex operibus tradita, quomodo & illa animæ, qua dictum est, eam principium esse, quo viuimus, mouemur, & sentimus. Nam quod antea animæ aliam definitionem attulerat, quæ eius substantiam indicaret, quæ de natura non attulit, idcirco factum est, quod animæ natura obscurior esset, nec adeo omnibus obuia, vt naturæ. Quæ etiam allata est a Philopono definitio, non animam solum comprehendit, verum illius solius propria videtur, quippe cum vita aut anima sit, aut illius opus. Sed Platonicos hac in re imitatus, qui naturam omnia generare, omnibusque vitam impartiri voluerunt, eaque ratione definiuerunt. Nisi fortasse vitam & illi, & Philoponus communiori significatione acceperint, quod si cum arte factis rebus res naturales conferantur, viuere quodammodo cum illæ mortuæ veluti iaceant, videantur. Nam cum motus vitæ indicium sit maximum, naturalesque res ex se moueantur, & a principio interno, vitam quadam participatione oēs cupere videntur. Sed ea vita non est, sed inferior quædam vis, quæ motum illum, seu in igne, seu in alijs excitat. A vita actiones, & motus præstantiores fiunt, veluti sibi similis procreatio, nutritio, accretio. Quo circa ab arte factis vitæ participatione res naturales nõ differunt, nisi etiam sint animatæ, sed ideo interno (vt antea dictum est) motionis per se principio. Non igitur per vitam, aut ex vita in genere definienda natura est, sed ex aliquo communiori, quod rebus etiam non viuentibus congruet. Si ergo traditam ab Aristotele definitionem comple-
re quis velit, non vitam adijciat necesse est, sed substantiam, vt dicatur, naturam esse substantiam, quæ motionis & status
prin-

DE PRINCIPIIS RERVM

principium su, &cæt. Quemadmodum cum dicitur formam substantiam esse, quæ actus est, & materiam substantiã quæ potentia, licet interdum etiam substantiam nulla facta mentione, hanc potentiam, illam actum Aristoteles definiat. Sed iam videamus, cur cum nota esset natura, eam definiuerit, definitionemque ratione quadam veluti ignotam collegerit. An vero eam esse, notum erat, vt antea est explicatum, non tamen quid esset omnino intelligebatur, ideoque doceri oportuisse, nec commodius fieri potuisse, quam ex rerum arte factarum, & earum, quæ naturales dicuntur, discrimine. Sed hoc in loco discordauit Auerroes ab Auicenna. Nam ille hanc definitionem demonstratione opus habuisse existimauit, ideoq; alibi etiam ostensum, quemadmodum natura motus sit principium. Veluti cum septimo & octauo Naturalis Auscultationis, omne quod mouetur mouentem habere monstratum est, quod in omnibus perspicuum erat, præterquam in elementis. Cum item in tertio de Cœlo traditum est, grauitatem & leuitatem in his ipsis elemētis inesse. Auerroes autem ait eum hallucinatum. Nec enim Aristotelem ostendisse, quod mouetur mouentem habere, nec dubitasse, an elementa ex se moueantur. Sed vtrum motor in eis, ab illis diuersus sit, idque esse explicatum. Cui explanationi causam Plato dederit, qui aliquid se mouere putauerit. Quod autem ad definitionem traditã attinet, eam quidem ex his, quæ allata sunt, collectã, non tamen vt ignotum quid ex notis. Nam syllogismo hypothetico conclusam. Cuius natura est, vt quod est per se notum aliquo modo confirmetur, non vt quod ignotum est ex notis ostendatur. Qua in re a Simplicio dissensit, qui definitionem eiusmodi syllogismo categorico tum primæ, tum tertiæ figuræ colligi posse affirmauit. Et hæc quidem omnia recte ab eo tradita videntur. Nam sic allata ea naturæ definitio est, quasi nullo modo monstrata, sed vt per se nota, & veluti causa eius discriminis, quo a rebus arte factis, quæ naturales sunt, differunt. Nec enim illata est, quare natura principium est, &c. sed, tanquam natu-

ra principium fit, vel, propterea quod natura. Illud enim
ὡς ἕνθε τῆς φύσεως; ita vertendum. Cumq; ex eo, quod dictū
 est, rerum naturalium ab alijs discrimine illa subijciatur, si
 cum Auerroe syllogismo hypothetico cōclusam dixerimus,
 non omnino a veritate aberrabimus. Ponendum enim est,
 res naturales eo, quo dictum est, ab arte factis differre. Illud
 vero, quod aliqui tradidere, dictum, tāquam natura sit prin-
 cipium, prorsus a vero alienum, & eorum hominum, qui ver-
 borum Græcorum vim ignorarūt. Est enim natura vere prin-
 cipium, naturaliumq; motionum principium internum est,
 non externum, vt illi scripserunt. Nec causa de fine tantum
 proprie dicitur, sed etiam de efficiente, & forma. Sed illud
 omnino ridiculum, quod cum naturam veri principij ratio-
 nem habere negent, artem tamen, cum qua cōfertur natura,
 verum principium esse aiunt. Quasi hoc inter naturam, &
 artem discrimen Aristoteles posuerit, ac non potius illud,
 quod natura in eo sit, cuius motionum principium est, ars
 vero extra. Nec minus ab eo loco alienum, quod aiunt, di-
 ctum, tanquam, quod natura impetum habeat, non solum
 ad mouendum, sed etiam ad recipiendum, & ad rei naturalis
 perfectionem, ars vero solum ad efficiendum. Quæ omnia
 nugæ sunt, ad eum locum minime pertinentes. Ita vero Ari-
 stoteles locutus est, quemadmodum si Solem generationis
 causam explicare volentes, ita diceremus. Ad quæ loca Solis
 calor accedit eaque radijs suis vitalibus calefacit, in illis res
 procreantur, a quibus vero longius abest, nec radij Solis per-
 tingunt, omnia illic mortua, nullaque rerum generatio exi-
 stit, perinde atque Sol generationis omnium sit causa. Nec
 enim cum ita loqueremur, Solis efficientiam minueremus.
 Nec igitur naturæ imminuta, cum ita eam Aristoteles descri-
 pfit. Quæ cum satis videantur explicata, de quibus natura
 dicatur, subijciendum.

DE PRINCIPIIS RERVM

Naturæ descriptio quemadmodum se habeat, & eius diuersos modos, ac significationes. Cap. VII.

Illud mirari non parū quis possit, quod, cum naturam eo, quo traditum est, modo Aristoteles definiuisset, & quid sit aperte explicauisset, modos subiecit, quibus natura ipsa dicitur, nulla eius, quæ definitione explicata est, significationis facta mentione. Nam cum principium motus & status eius, in quo inest, eam esse dixisset, actiuumque, ut tradidimus, principium intellexisset, huius rei nil meminit, nec de aliquo mouendi vim habente dici eam commonefecit. Quin etiam Simplicius potissimam naturæ significationem, qua de efficiente naturalium rerum causa dicitur, ait prætermisissam. Quod manifestum fiet, si modos ab illo traditos, & cur tot illis modis dicatur natura, doceamus. Duo autem sunt præcipui, quorum alterum magis proprie est, reliquum esse ait, cuius gratia alios attingit, ut propterea quatuor Simplicio esse videantur. Principio igitur primam cuique rei motus principium in se habenti subiectam materiam a nonnullis naturam ait existimare, ex materiæ permanentia ad id censendum ductis. Naturam enim cuiusque rei eam esse, quæ permanet, cæteris, quæ in ea insunt, qualitatibus, affectibusque omnibus mutatis. Atque hoc materiæ proprium esse, cum cætera, quæ in ea insunt continente, mutantur. Quare cum primam rerum materiam alij ignem, alij aerem, alij aliud posuissent, id, quod quisque statuit, earum naturam esse voluisse. Porro hanc esse cuiusque naturam Aristotelem signo hoc, & argumento comprobasse, quod si lignum, quod lecticæ materia est defodiatur, & ita computruerit, ut germinet, non lecticam, sed lignum exorturum, natura videlicet aliam naturam proferente, forma & figura immutatis. Hoc igitur vno modo naturam dici. Altero formam & speciem, quæ etiam ratio dicitur, & illam quidem

quidem eorum, quæ motus principium intra se habent. De hac autem dici, quod nil, antequam formam habeat, natura constare, aut suam ipsius naturam obtinere dici possit. Quæ admodum & in artibus, nil artificiosum, aut ex arte esse dicitur, antequam formam acceperit. Magis autem proprie de forma dici, quam de materia. Quod unumquodque magis fit, cum actu est, quam cum potestate. Ex materia autem potestate res quæque est, ex forma actu. Quod item forma progignat, aut progignendi fit ratio, siquidem homo hominem generet, non autem materia. Qua ratione Antiphon nitebatur, ut materiam non formam esse ostenderet. Postremo, quod natura, quæ ut generatio dicitur, ita dicatur, propter id, in quod terminatur. Quomodo motus, qui in calorem definit, calefactio nominatur. Terminari autem in formam, non autem in materiam, quippe cum materia ortum antecedit, forma subsequatur. His duobus modis naturam dici, sed tamen magis secundo, quam primo, id est, de forma magis, quam de materia Aristoteles tradidit. Simulque attigit, veluti accessorie de composito, & generatione eam dici, idque propter formam, ex qua naturales res dicuntur, & cuius gratia generatio existit, & in quam tandem definit. Non igitur quatuor modos, ut Simplicius scripsit, per se numeravit, sed duos ex proposito, reliquos ob formam. Quod autem materia & forma constat, tantum abest, ut naturam esse censuerit, ut illud expresse negauerit. Quod (inquit) ex his, natura quidem non est, sed constat natura. Quamquam paulo ante, cum naturam de forma dici traderet, illud concesserit, idque artis, & artificiosorum exemplo confirmauerit. Quomodo enim (ait) quod ex arte est, & artificiosum, ars dicitur, eodem plane, quod est secundum naturam, & naturale natura nuncupatur. Ita in hisce dictis pugnantia quædam inesse, nec Simplicius hunc modum absque ratione numerasse videbitur. Sed patet Aristotelem ex proposito eum non posuisse, neque etiam probasse. Ut autem doceret, quomodo forma natura maxime diceretur, eum attigisse. Quasi

Q diceret,

DE PRINCIPĪIS RERVM

diceret, si res naturalis natura interdum nuncupetur, hoc est ex forma, seu formæ merito, quam in se habet, quæ proprie dicitur natura. Quemadmodum si artificiosum aliquid ars dicatur, ob artem, quæ constat, dicitur. Dicendum igitur propter formam duos positos modos, quos non per se tradidit, cum nec etiam proprie dicantur, quemadmodum materia & forma, quæ vere dicuntur natura, tametsi non adeo materia, ut forma. Ideo hos Aristotelem tradere noluisse. Quos cum solum tradiderit, nulla (ut patet) eius naturæ mentio facta est, quam motus & status principium esse definiuit. Ita eorum modorum numeratio videtur manca, & imperfecta. Præsertim, quod quinto de prima philosophia, ubi naturæ significata rursus tradit, illud numerat, & a cæteris diuersum facit. Præterea (inquit) id, unde primus motus in vnoquæque eorum est, quæ natura constant, quatenus ipsum est. Mitto Simplicij dubitationem, quæ præcipuam naturæ significationem, pro efficiente, scilicet causa (ait) ut meminimus, præteritam. Nam statim non præteritam adiecit, sed positam, cum natura est definita, traditumque est eam motus, & status esse principium. Item cum dictum est, non ita se habere naturam, quæ generatio est, ut medici ad sanitatem, cum non ab arte medica ad artem medicam via sit, ut a natura ad naturam. Quæ ut ita se habere concedamus, effectricisque naturæ illis in locis mentionem factam statuamus, non propterea tamen cum alijs modis significatio ista est numerata, quemadmodum nec eius, quæ motus & status principium dicitur. An vero cum natura descripta est, ratio eius & vis, seu essentia est explicata, non vnus eorum quibus dicitur modis traditus, ab alijs diuersus. Modi deinde quibus dicitur adiecti, quod alij aliud naturam eam, quam definiuerat, principiumque illud esse arbitrarentur, alij nempe materiam, alij formam, quorum nunquam principij motus & status vim aliquam obtinet, etsi non eodem modo. Quemadmodum si quis substantiam describens, atque id esse, quod in alio, ut in subiecto non inest, inquit, animaduersa deinde

de substantiæ multiplicitate modos enumeret, quibus substantia de materia scilicet, de forma, & de concreto. Eodẽque modo & sanum si quis primum definierit, tum quot modis dicatur, enumeret, vt magis intelligatur, cui ratio illa magis conueniat. Ita igitur & de natura dici posse aliquis putauerit, descriptam primum, tum quot modis, & de quibus dicatur, explicatum. An quamquam hoc probabile admodum est, præter id tamen, quod ex quinto de prima philosophia allatum est, non omnino dici potest, quippe cum naturam de generatione primum eorum, quæ nascuntur, tũ de subiecto primo, deinde de motus principio, ac postremo de forma, ac cuiusque rei substantia tradidit dici. Itaq; non vt descriptio quædam naturæ poneretur, motus ac status principium esse, dicta est, vt significatio a cæteris diuersa. An vero dicendum de materia, & forma in Naturali Auscultatione eam dici tradidit, non omnes omnino modos, quibus dicitur eo in loco tradere incepisse. Sed cum quid esset, & de quo vere, ac proprie diceretur, de motus scilicet principio docuisset, atque ab alijs aliter sumeretur. Cæterorum de ea sententias, ac modos omnes, quibus illa dicitur, adiiciendas existimauit, quod & verba eius consideranti, ita se habere fortassis videbitur. Nonnullis enim (inquit) videtur natura, & essentia, &c. Quasi diceret. Cum nos naturam definiuerimus, naturam, motus, & status esse principium, ac eius rationem in hoc esse positam dixerimus, alij tamen sunt, quibus videatur subiectum primum naturam esse, &c. Dixerit etiam forte aliquis, quæ minus distincte de naturæ significationibus in naturali Auscultatione tradiderat, in prima philosophia, vbi vocabula, ac res multiplices ex proposito distinguebat, magis distinxisse. Quod quidem patet tum in eo, quod de forma illic docuit, tum in eo, quod de materia. Nam cum naturam multis illis modis dici statuisset, omnes tamen propter formam dici ait. Nam materiam naturam esse, quia formæ, quæ vere natura est, susceprix sit, generationem, quia sit a natura, principium motus, quoniam for-

DE PRINCIPIIS RERVM

ma, eiusmodi principium dicatur. Materiam autem primam in eam distinxit, quæ omnino est prima, & quæ prima illius, cuius est materia, vt liquabilem aqua. Et hæc quidem de re hac per obscura, ac perdifficili. Cum autem multis modis dicatur natura, quamquam materia & forma veræ sint naturæ, & verius forma, quam materia, vocabulum tamen naturæ, seu φύσεως generationis magis est proprium, & eius potissimum, quæ est rerum nascentium. At quemadmodum vox ipsa naturæ, seu φύσεως generationis magis propria est, ita notio, seu descriptio formæ. Hæc enim vere motus & status principium est. Quippe cuius agere, & mouere proprium est, vt materiæ perpetui. Nec vero naturæ ratio formæ conuenit, quoniam sit finis, vt Simplicius tradit, sed quod moueat, motusque principium sit efficiens, vt in quinto de prima philosophia libro Aristoteles docuit. Nec naturæ ratio aut descriptio alijs modis, & significationibus congruit, vt idem Simplicius tradidit. Non enim quidem materiæ, quod ea patiatur tantum, nec agat, aut moueat, non item generationi, quæ effectus potius est naturæ descriptæ, quam ea ipsa natura. Rursus nec composito, si natura esse concedatur. Nam principium quidem motus illud esse potest, immo vero compositi operationes, & mouendi rationes propriæ sunt, sed non tamen in eo est, quod mouetur, cuiusmodi principium natura esse est tradita. Formæ igitur solius descriptio illa propria est, ideo & forma vere natura nuncupatur. Quæ etiam efficiens dici potest, & generans, non tamen eius, in quo est, sed rei sibi similis, vt postea docebimus. Sed quæret aliquis cum natura de forma maxime proprie dicatur, quæ forma etiam est finis, quomodo, & mouens, seu motus principium, si quidem in eam generatio definit, cur non ex forma, seu finis, vt ex mouentis ratione descripta sit? Cur item generationem naturam dici, quia sit motus in naturam, cum in prima philosophia ideo dici tradiderit, quia sit a natura? Videtur autem Aristoteles ex eo naturam descripsisse, quo ab arte potissimum differt.

Eius

Eius enim proprietas, & vis præcipue cognoscitur qua parte ab ea ars dissidet, quippe cum ars eius sit imitatrix, & cum altera sit veluti natura, dissimile tamen quiddam habet, ex qua naturam cognoscimus. Differunt tamen hæ inter se mouentis ratione, non ex fine, aut forma. Nam vtraque & formæ & finis rationem habet. Vtraque mouentis principij, sed tamen diuerso modo. Natura enim in eo, in quo est, ars vero in alio, quemadmodum dictum est. Differunt etiam res naturales ab arte factis hoc motus principio. Quamobrem ex eo naturam descripsit, non ex formæ, aut finis ratione, tamen & forma & finis natura sit, vt quæ rei cuiusque essentia sit, ac naturæ generati proposita. Quod autem ad generationem, ab vtraque natura nomen accepit, ab ea scilicet, quæ generat, & ab ea, quæ generatur. Ab ea, quæ generat, quomodo medici ab arte medica, ab ea, quæ generatur, vt calefactio ex calore, in quem definit. Vnius igitur vno in loco meminit, alterius in altero, reliquo minime excluso.

Naturam vt ceterorum motuum, ita & generationis efficientem causam esse, quamquam non eius rei, in qua primum inest, quemadmodum illorum.

Cap. VIII.

Quoniam autem satis de his differuimus, & quid natura sit, quæque in his, in quibus inest eius vis, & conditio, & quâ late pateat, quoniam in modo eius definitio ad eos, quibus illa dicitur modos, ac significationes se habeat, abunde explicatum est, reliquum est, vt eius in procreandis rebus efficientiam & modum, quod nobis maxime propositum est, aperiamus. Nam fuerunt, qui eam negarint, nilque a natura generari censuerint, quique Aristotelem in hanc ipsam sententiam traxerint, multis tamen eius dictis contrarium aperte testantibus. Primum qui casu, ac temere, & materiæ quadam necessitate

DE PRINCIPIIS RERVM

cessitate omnia existere putarunt. Natura enim si agit, & generat, nec casu, nec fortuito generat, vt in progressu docebitur. Quare in casum & fortunam omnium ortum referre, perinde est, atque naturam demoliri, & omnino eius efficientiam summouere. Alij deinde, qui nec casum, nec fortunam in rerum naturalium generatione posuerunt, non eam tamen gignere aliquid voluerunt, sed ab eo, quod generandi vim habet, potius gigni. Ac ex eo, quod gignitur, nec generationem naturæ vocabulo, vt Aristoteles monuit nominari, quippe quæ in naturam, quæ gignitur, desinat. Generantem autem causam, cum natura non sit, naturalem tamen dici, quod ex naturæ præscripto & ordine generet. Nec vero naturam esse posse, quoniam natura in eo sit, cuius est natura, quod ab ea non generatur. Simplicius autem cum multas naturæ significationes ab Aristotele traditas dixisset, nullam earum ipsi Aristoteli naturam esse voluit, sed aptitudinem tantum quandam, & potentiam passiuam, qua res naturales moueantur. Quod si sit, nulla erit Aristoteli naturæ efficientia, nullaque omnino in generandis rebus actio. Quæ omnia absunt a vero. Vim enim procreandi, eamque maximam natura habet, vt quicquid in hac rerum vniuersitate, quod naturale sit, gignitur, eius opus dicatur. Hinc illa Aristotelis, naturam nil frustra agere, alicuius gratia omnia facere, naturæ opera admiranda esse, & alia eius generis multa, eius efficientiam aperte testantia. Hinc illa Platoniorum, naturam omnium rationes continentem, omnia generare, omnibusque vitam impartire. Quæ omnia cum Aristotelis, tum illorum in libro de Dogmatibus fusiùs fuerunt explicata, ac Simplicij interpretationes in falsum sensum ea detorquentes refutatae. Nec vero aliter dici potest, si cuiusque rei ratio, seu forma, atque essentia natura est. Nam vt materiae perpeti proprium est, ita formæ agere, ac sibi simile procreare, ac procreatione propagari. Quod si compositi munus id esse quis dixerit, quomodo & compositum est, quod gignitur, non id quidem negatur, sed tamen formæ, quæ ve-

re natura est, id totum fit acceptum. Vnde stirpium & animalium procreatrix causa altrix anima est, hocque vnum est eius maxime proprium officium. Nec vero si gignitur natura non idcirco etiam gignit, immo quia gignitur, gignit. A sibi enim simili gignitur. Generatio autem, quæ natura dicitur, non minus ex natura progignente nomen id habet, quã ex ea, quæ gignitur, vt antea ex Aristotele docuimus. Nec illud obstat, quod tamen obstare plurimum videtur, quod natura primum & per se in eo insit, cuius motionum principium est & causa. Quod de generante dici non potest, quod in eo inest, quod ab eo generatur. Natura enim procreandi vim habet aliud simile ei, in quo inest, non illud ipsum, quod iam est. Nec enim eius, quod procreatur, natura est ea, quæ procreat, sed altera natura, a qua illa existit. Quod si Aristoteles in naturalium rerum quibus ciuntur motibus, per quos ab arte factis distinguuntur, nec omnino in naturæ descriptione, ortus non meminit, nec facultatis genitricis, nec aliam naturæ efficientiam tribuit, nisi motionum eius, in quo inest, non ideo tamen hanc, de qua loquimur, in generandis rebus efficientiam sultulit. Quin eius libri initio alia dixit natura constare, alia per alias causas. Quo in loco per alias causas, mentem, electionem, & eius generis alias efficientes cum intellexerit, naturam quoque vt efficientem posuerit, necesse est. Nullam vero huius procreandi facultatis in ea descriptione mentionem fecit, quod naturam describeret, earum tantum rerum habitatione, quorum est natura. Quæ naturæ consideratio eius longe magis propria est, quam vt ea, quæ ab ea generantur respicit. Cum enim hominis, seu aliarum rerum naturam dicimus, ea intelligimus in quibus inest, non ea quæ generat, aut qua ex parte generat. Hanc ergo ob causam in ea describenda eorum tantum motuum principium eam dixit, quibus res ciuntur, cuius est natura, cum præsertim illis res naturales a non naturalibus differant, quamquam & vi procreandi inter se distinguantur. Cum ne hæc quidem in arte factis insit. Sed quamquam ita descripta

DE PRINCÍPIIS RERVM

est, non efficitur tamen, quo minus generandi natura vim habeat. Illud tamen, in quo inest, generare non potest. Nec enim ortus sui ut incrementi cæterorumque motuum principium & causam res vlla naturalis intra se continet. Quod in stirpibus, & animalibus patet, in quorum nullo principium generans inest, verum in semine, aut eo, vnde semen defluxit. Qui vero fieri potest ut in eo, quod generatur, ortus sui principium inest. Siquidem principium id nullum aliud esse potest, quam forma, quæ cum res generatur, multo que minus antequam gignatur, nondum est. Est enim generationis finis, quo mox, atque comparatus est, perfecta res est, naturamque suam habet, ut iam ultra non generetur. Nam vero animalium generationis principium fœtus anima est, quæ in feminis generantis ex eius materiaeducta est? At huius partem nullam ortus, ac fœtus principium esse in secundo de Animalium ortu Aristoteles tradidit, idque eo argumento, quod nil se gignat, cum antea non esset, in lucem se proferat. Sed aduersari fortassis id videtur, quod eodem in libro docuit, auctricem facultatem, qua stirpium & animalium accretionem anima efficit, ut calore, ac frigore quibusdam veluti instrumentis ea posterius auget, ita principio, quod gignitur constituere, idque quod auget, & initio generat idem dici non minus debere, quam fœtus procreationis, & eiusdem accretionis eadem materia, quam vnam & eandem esse omnibus est notum. Verum dici potest, præclarè quidem generantis causæ cum materia comparationem factam. Sed ut materia e qua augetur, & e qua initio fœtus formatus est specie duntaxat eadem est, non item numero, ita & causam generantem, quæ fœtum primo conformauit, aut veritus genuit, & quæ posterius auget, specie solum eandem esse, nec vnum quid numero vtrumque efficere. Atque si in fœtus conformatione ea, quæ auget, vim aliquam & efficientiam obtinet, non tamen in prima & veluti inchoata. Hæc enim vi feminis a mare decisi initio existit, a quo & fœtus anima de materiae potentiaeducta est, quæ perfectam deinde & absolutam

solutam effecit conformationem, atque accretionem. Atq; hoc cum ipse Hippocrates, tū Aristot. videntur sensisse. Prima igitur conformatio a procreante efficitur, a quo & anima ex fœtus materiæ potentia educitur. Hoc vero in materia illa rude adhuc, & veluti inchoata insidens eam perficit, & ad constitutam a natura magnitudinem ducit. Nec vero hæc momento fiunt, sed virtus quædam primum, seu facultas a causa generante in materiam feritur, quæ mox ubi fata est, & in materiam recepta, effectum alium efficit, tum ille alium, atque ita subinde, donec perfecta forma & anima ex materia illa educatur. Cuius principium profecto id fuit, quod materiæ primum mandatum est, quod Avicenna virtutem rebus inditam simile ex simili procreantem videtur vocasse. Nam hæc virtus, seu facultas ipsa, per se in rebus nō est, sed a causa exteriori generante demandatur. Sed de hoc in lib. de Animalium ortu agendum est. Nunc vero quoquo attigisse satis sit, vt primum generandi principium efficiens in eo, quod gignitur, non esse intelligatur. Quamobrem qui in semine animam actu statuunt, illudque ipsum non minus ex foemina, quam ex mare decidi, foetuique materiam suppeditare, atque eam, quæ in eo est animam corpus sibi, ac domicilium parare. In eo enim, quod gignitur, vim generantem ponunt, quamquam si anima illic est, & materia, genitum iam est, vt non vltiori generatione sit opus. Eritque fœtus & animal mox, atque semen effluxit, immo vero antequam effluat, ita in vno, & eodem plures animæ, cum plurā animalia simul generentur, vt in suibus, & eius generis alijs, quorum partus est multiplex. Sed de hac ridicula & commentitia opinione antea dictum est, cum de forma ageretur. Porro ei, quod hætenus constitutum est, principium generans in eo, quod gignitur, non inesse, illud aduersari plurimum videtur. Quod nisi insit, id quod inter naturam & artem ab Aristotele discrimen positum est, tolletur. Perinde enim, atque ars in alio principium natura erit, non in eo, quod gignitur. Præterea, quod magis etiam vrget, in secun-

DE PRINCIPIIS RERVM

di eius libri de naturali Auscultatione, in quo de natura differit, progressu, cum naturam alicuius gratia, nec temere, agere rationibus docet, naturam in eo esse, quod fit, tanquam euidens assumit. Si enim (inquit) extruendarum nauium ars in ligno esset, eodem plane ageret modo, quo & natura. Perspicuum autem maxime hoc fit, cum quispiam sibi videtur. Huic nunquam natura similis est. In quibus verbis naturam (vt patet) in eo, quod fit, inesse statuit. Alio qui ars nauium factitia, etsi in ligno esset, non tamen propterea eodem ageret modo, quo & natura. Si autem in eo fit, eodem agere (ait) modo, quoniam alia re non differunt, cum neutra earum deliberet. Si igitur natura, & ars hoc inter se differunt, quod illa in alio, hæc in eo, cuius est, & quod fit efficiendi causa sit, ac principium, natura profecto non minus generationis eius, in quo est, quam aliorum motuum principium ponitur. Sed dici potest, naturæ & artis in eo tantum positum discrimen, quod ars in alio, natura in eo, quod mutatur, inest, & vtraque sane vt efficiens & mouens, quodcumque tandem motus, seu mutationis genus fuerit, quod ab hac, aut illa efficiatur. Quoniam autem ab arte effectio maxime proficiscitur, & illa quidem in aliena materia, a natura vero reliquæ omnes motiones in eo, in quo inest, quamquam & hæc procreandi in alio principium sit, magna inter hanc, & illam adhuc (vt patet) remanet differentia. Quis autem ambigat eorum tantum motuum, quibus res subiectæ fieri ab eis possunt, vtramque hanc virtutem principium esse ab Aristotele statui. At generate id non potest, quod iam est, quodque iam natura constat, propriamque habet naturam. Vnumquodque enim tum solum est, cum propriam naturam nactum est, nilque aliud cuiusque rei naturam esse in Politicis Aristoteles censet, quam id, quod quidque est generatione perfecta. Aliarum itaque motionum, quæ rei iam genitæ possunt inesse, rei eius natura principium ponitur. Vnde & ea, quæ natura constant cum ab alijs differre, quod motus principium intra se habeant, reliqua non habeant, Aristoteles

les docuit, cæteros omnes commemorauit, ortus nulla facta mentione. Nec enim & alterationis alia, accretionis alia, alia lationis, ita & ortus aliqua principium in se habere enunciauit. Dicitur vero & potest naturæ quoddam initium in eo, quod fit, inesse, quod quidem, ut antea dictum est, a generante exterius natura in materia veluti factum est, ac in eam agit, aliud ex alio subinde efficiendo, donec simile quid omnino procreanti causæ euaserit, perinde, atque si statuarius in ære, ac marmore inesset, & in illud ageret, donec perfecta esset statua reddita.

Naturam in rebus gignendis solertem & prouidam esse, easque ordinate, & quam optimas potest generare.

Cap. I X.

Naturam gignendi facultate præditam esse, nec id tamen, in quo inest, quodque diuersis ciet motionibus generare ostensum est, nunc quemadmodum gignat videndum. Gignit autem quæcunque gignit non temere aut fortuito, nulliusque gratia, non item perturbate, aut nullo ordine, nullaque solertia, aut industria adhibita. Sed solers & prouida, ratione, & certa via res gignendas aggreditur, & quendam semper generationis, cæterarumque motionum sibi proponere scopum videtur. Ac cum quidem, non quemuis, sed in eo, in quo agit genere, quam maxime fieri potest, optimum. Nec propositum finem, aut negligit, aut raro assequitur, sed operi sedulo intenta, prius non desinit, quam inchoatum opus ad perfectionem finemque eum perducatur. Ita vero ratione, & via in procreando ingreditur, ut quod in operibus artium nostrarum manu effici videmus, id multo artificiosius a natura efficiatur. Cuius enim vel clarissimi opificis artificium tantum in operibus suis esse possit, quantum in stirpium, animaliumque conformatione conspicitur? Quis præter naturam (Deum semper, cuius illa
mini-

DE PRINCIPIS RERVM

ministra est, excipio) opifex solers adeo esse possit, in harum ipsarum rerum partibus constituendis. Nec in principibus solum, & principum animalium, sed in fernis etiam & vilissimorum quorumque. In omnibus enim ita omnia apte ab ea generantur, ut nil ex his, quæ necessaria sunt, desit, nihil superuacaneum, nihil quod usum suum non habeat, cernatur. Quid, nil in excrementis ipsis, in quibus nulla videri possit inesse utilitas, liquido perspicitur. Illis namque ad animalium, aut salutem, aut decorem natura utitur, veluti pilis, qui cum excrementa sint quædam, & ab excrementis originem ducant, magno animalibus ipsis aut vsui sunt, aut ornamento. Vsui quidem in cæteris omnibus, quo eorum corpora tegantur, & a temporum iniuria defendant hominis autem decori & ornamento, ut qui in mento sunt pili. Sed in animalium partibus gignendis tanta naturæ solertia, ac prouidentia spectatur, ut Zeno a vero prorsus non aberrare videatur, cum non artificiosam solum esse docuit naturam, sed plane artificem cōsultricem, & prouidam utilitatum omnium, quæ nil (ut dictum est) frustra efficiat, nil necessarium prætermittat. Quo argumento Aristoteles vsus quamplurima alia cum rerum gignendarum vim & principium absque instrumentis, quibus gigni possunt, nec absque vi generandi hæc ipsa rei vlli tribui monstrauit. Ita alluum & vesicam excrementorum loca, vna cum vi illorum excrementa excernendi ait fabricari. Ita sydera motione recta, quæ in partem sit anteriorem nunquam moueri, nec illius vim efficientem in eis inesse, quod instrumentis ad eam aptis destituantur. Quæ profecto eis natura fuisset datura, si vim eius motus efficientem esset impartita. Instrumenta enim facultatibus, actionibusque earum, non contra, accommodat. Sed in eo quoque naturæ solertia, ac diligentia perspicitur, quod in animalium generatione carnem, & sensoriorum omnium corpora, quæ principem in animalis partibus locum habent ex materia synceriori conficit, ex crassiori autem & excrementitia, nervos, ossa, pilos, ungulas, & eiusdem generis reliqua,

liqua, minus nobilia. Qua in re prudentem quoque patrem familias imitatur, qui nihil omnino solet reiicere, ex quo facere commode aliquid possit. Itaque liberis cibum optimum procurat, deteriores seruis, vilissimum socijs animalibus. Quare in animalis iam geniti altione paterfamilias id facit, in eius natura efficere cernitur. Quamquam & in animalibus genitis maxima naturæ prouidentia cernatur, in ea videlicet summa cura, quam liberorum suorum bruta habere cernuntur. Quid vero quod nihil perturbate, & inordinate natura facit, sed summo ordine omnia? Quod Aristoteles octauo Physicorum tradidit, rerum natura constantium nullam esse inordinatam, omnisque ordinationis naturam causam esse. Quod si inordinatio aliqua contingit, ea certe raro contingit, & casu quodam. Ordo autem hic naturæ admirandus spectatur tum in vniuersi principibus partibus, tum in animalibus ipsis, eorumque procreatione. In vniuerso principes partes ordine sunt positæ, ut quæ nobiliores sunt, & formæ rationem habentes, superiorem locum acceperint, reliquæ gradatim inferiorem, quo ad terram omnium infimam peruentum est. Naturam etiam coelestia corpora ad æqualitatem redigere & ordinem quendam fecere Aristoteles secundo de Cœlo tradidit, cum vni lationi multa corpora, & vni corpori multas tribuit lationes. Nam admirandum videri possit, tot sydera ingentissima in sphaera extrema simplici vno corpore gestari, singulisque errantibus ad eorum motus faciendos plures sphaeras attributas. Qua in re iustam se ostendit natura, quod attributum ei medicorum pater Hippocrates tribuit. Sed in corporum procreatione ordo hic cernitur, quod non statim ab inanimatis ad animalia transit natura, sed per ea, quæ viuunt quidem, verum animalia non sunt, veluti stirpes, quare & a stirpibus medio quodam ad animalia progreditur, quod medium vtriusque naturæ particeps est ob eam causam appellatum, quod continuatione ipsa latere ait Aristoteles 8. de Animalium historia ad vnum extremum pertineat. Itaque in aliquibus dubium est,

DE PRINCIPIIS RERVM

est, animalia ne sint, an radices, radices, an lapides, vt de spōgia, testaceis, corallio, & huius generis alijs cernitur. Quis vero non in eo etiam summam naturæ prouidentiam, ac ordinem miretur? quod hæc, quæ generat ordine hæc animata, mox vbi genita sunt paulatim, sensimq; ad perfectionem suam ordine perpetuo & constanti perducit. Quod de horū ipsorum animalium, ac hominis potissimum ægritudinum periculis determinatis, diebusque certis, ac statis, quibus crises natura facere solita est, vt ne vel minimum quidem ab eis recedat, dicendum. Nam quæ præter rationem incedūt aliquando, ordinemq; confundunt, tum ei obueniunt, cum non plane materiam vincunt, sed impeditur ab ea, prohibeturque suis proportionibus moueri. Nam cum materiam natura superat, proportionibus quibusdam definitis, ac periodicis ordinatis mouetur, quod ex Hippocratis sententia in secundo de diebus Criticis a Galeno recte est explicatum. Illud vero præterea in natura quoque admirandum, quod ex his, quæ fieri possunt, facere perpetuo quod melius est, ac præstantius soleat, & ex quam paucissimis potest. Melius autem cuique generi. Ita cum melius esset, esse, quam non esse, ac sempiternum, quam caducum, rerum sempiternitati, quomodo fieri melius potuit, prouidit, generatione rebus caducis tributa. Ac quamquam in natura quædam sunt, quæ aut non fieri præstitisse, cuiusmodi venena, animalia quædam mortifera, aut fieri quidem, sed tamen meliora potuisse videantur, vt hominem longiori vitæ, hæc tamen omnia, ita vt facta sunt, ad vniuersi præstantiam, ac perfectionem, quam maxime propositam habet natura, facere est existimandum, quæ nisi facerent, nullo modo fuissent procreata.

Naturam nihil casu, & fortuito procreare.

Cap. X.

Admirandum itaque est, hanc tam solertem, & prouidam, constantemque rerum procreationem: in temeritatem & casum a non nullis relatum. Nam quæ casu fiunt, nec semper, nec plerumque, nec ordine aliquo fieri consueuerunt, sed raro & perturbate. Res autem naturæ, aut semper, aut plerumque, aut si raro, ordinate tamen, ut diximus. Quod in octauo Naturalis Auscultationis Aristoteles indicauit, cum præter cætera de naturæ ordine allata, res natura constantes, aut simpliciter, & non hoc quidem modo, interdum alio alias habere, aut si non simpliciter certe rationem, hoc est ordinem quendam obtinere, docuit, ac Empedoclem propterea cõmendauit, quod mundum non eodem semper modo esse, sed aliàs gigni, aliàs interire cum posuisset, ordinem quendam in illa mutatione inesse existimauit: quamquam eo nomine reprehendendum illum iudicauerit, quod illius mutationis, & ordinis, quem in ea ponebat, causam nullam reddidisset. Sed naturam nihil casu, aut fortuito agere, inde potest dignosci, quod cum quædam necessario fiant, ut in animalibus cor, vel illi proportionem respondens, sine quibus nullo modo esse animal potest, quædam melioris notæ gratia, ut Aristoteles de testibus scribit, ea, quæ casu fiunt, neutro horum generum comprehenduntur, nec enim vlla omnino eorum est in rebus naturæ necessitas, nec ad aliquod omnino bonum, cuius gratia fiant, referuntur. Atqui & naturam ars imitatur nonnullaque perficit, quæ natura non potest, si ergo fortuito aut casu nihil ars efficit, sed ad aliquem finem omnia refert, multo certe probabilius est, naturam, cuius illa est a mur-la, nihil casu procreare, sed quicquid procreat, propositum

ha-

DE PRINCIPIIS RERVM

habere, atque procreationem ad illud referri. Vnde si res, quæ arte fiunt, natura efficerentur, non aliter sane fierent, quam manus ab arte. Fine igitur proposito, nec temere, aut casu. Quæ item natura procreantur principium aliquod ab ea accipiunt, a quo in eis insito continenter mouentur, quo ad finem attingant, ipsi naturæ propositum, qui est perfecta rei illius natura. Quod cum in omnibus, quæ natura gignuntur (nisi quid impediatur) cernatur, temeritati, aut casui ascribi profecto non debent. Perspicuum præterea est, bestias naturâ duci, idque, quod agunt, naturaliter, non ex consilio, agere; Eæ igitur finem propositum in actionibus habent, ad quem actiones omnes ratione quadam admiranda referunt, vt quosdam inquit Aristoteles dubitasse, vtrum mente agerent, an alio quodam principio. Atque si consilio quodam, aut ratione eas duci quispiam putet, quâquam id falsum videtur, cum eadem eodemque modo semper agant, is stirpes inspiciat, nec mentis, aut rationis vllius participes, quarum natura finem propositum in actionibus habere, & ad illum omnia referre, nec temere agere, id indicat, quod frondes tegendis fructibus procreet, item radices intra terram, non supra eam expansas, quo alimentum possint attrahere. His igitur & alijs huius generis compluribus intelligi potest naturam casu, aut temere non agere, sed finem aliquem sibi semper proponere, & ad eum procreationem, actionemque omnem referre.

* *
*

Quemad-

Quemadmodum casu, & inordinate natura agere interdum videtur, cum tamen non agat. Cap. XI.

Ed sunt nonnulla, quæ fortuito, ac casu, atque etiam inordinate a natura fieri videntur. Ac primum quidem monstra, quæ cum nullum habeant usum, naturæ esse proposita nemo recte affirmaverit. Cur enim foetus bicipitis statim morituri procreationem sibi natura proponeret? Deinde ea, quæ in sublimi fiunt, pluvia, grando, nix, & faces ignitæ, aliaque eius generis, in quibus inconstantiam magnam, ac varietatem, ac nullum prope modum finem, ut Aristoteles quoque consensit, spectamus. Quin & tritici, ac aliarum, quæ feruntur, vi pluriæ cadentis putredo, & rerum eis similium procreatio, casui cuidam tribuenda videtur. Sed quod ad monstra attinet, dicendum est, naturæ illa quidem proposita non esse, nec in eam, ut efficientem causam nisi ex accidenti esse referenda. Duobus autem modis procreantur, aut vi externa aliqua, quæ naturæ actionem impedierit, occurrante, aut ex materia, quæ foetui perfecto & naturali procreando, & ipsius naturæ actioni accipiendæ inepta est, idque dupliciter, aut quod valentiori, quam natura sit agens, virtute sit prædita, aut quod maior minorve eius sit moles, quam rei, quæ ad gignendum proposita est sit satis. Hinc non quemuis sanguinem menstruum maris geniturâ immutat, aut quovis tempore foetum ex ea progignit. Qui autem procreantur foetus non omnes ijs, quæ a natura constitutæ sunt, partibus, sed maioribus interdum, aut pluribus, interdum minoribus, aut paucioribus gignuntur. Quorum etiam aliqui aut alimenti inopia, aut extrinseci alicuius occurru, antequam perfectionem nacti sint, in lucem eduntur. His igitur modis naturam sine proposito impediri contingit, quod cum fit, casu eam & fortuito agere videtur, siquidem illa, quæ in lucem eduntur, ei proposita

R

non

DE PRINCIPIS RERVM

non sint, sed casu illa non agit, vt quæ finem aliquem sibi proposuerit, casu autem illa fiunt, ob eas, quæ dictæ sunt, causas. Itaque in operibus naturæ casus, ac temeritas inest, sed non qua ex parte eius sunt opera, verum materiæ, aut virtutis exterioris naturæ actionem impediens ratione. Quomodo & ars, seu artifex alicuius gratia agit, tametsi interdum propositum finem non assequatur, veluti medicus sanitatem habet propositam, & eius gratia ægrotum purgat, cum tamen nec recte eum purgari, nec sanitatem consequi contingat. Itaque vt medicus casu potionem dedisse non dicitur, etsi a scopo aberrat, ita nec natura, cum monstra procreantur. Monstrorum igitur Empedocles partuum ortus quamquam concedatur, non tollit, quominus natura alicuius gratia semper agat, finemque propositum habeat. Non enim eos casu, ac temere natura genuit, si geniti fuerunt, sed cum hominem, aut bouem procreare instituisset, principio aliquo labefactato, seu materia, seu etiam natura impedita, ortus eiusmodi ad perfectionem duci non potuit, eorumque vice, monstra illa in lucem sunt edita. Sed edi illa non potuisse in naturali Auscultatione Aristoteles demonstrat. Quæ autem de rebus in sublimi genitis obiecta sunt, illa quidem potius temere, ac fortuito videntur a natura procreari. Quoniam tamen proxima eorum causa cælum est, quod ordine constantissimo, ad rerum sublunarium ortus faciendos perpetuo cietur, non efficienti illorum causæ, sed materiæ, e qua fiunt, inconstantia eorum omnis & varietas, atque temeritas est adscribenda, vt necessario potius fieri, idque materiæ necessitate, quam ob aliquem finem dici possunt. Materia enim, e qua fiunt, actioni cæli subiecta est, ideoque illo alias ob causas agitato, necessario procreantur. Ea autem cum iisdem annorum temporibus non eadem semper sit, nec eodem affecta modo, nunc copiosior, nunc parcius, modo calidior, & rarior, modo frigidior & densior, aliter & aliter agentis causæ efficientiam accipit. Vnde effectuum illorum magna varietas prodit. Nec vero putandum est figurarum varietatem, veluti.

veluti trabes, capiat, & eius generis alia, quæ aut in nubibus, aut in superiori aeris parte spectantur, aliter quam casu quodam excitari, seu ob diuersam materiæ affectionem, seu etiã ob ea, quæ extrinsecus accidunt, vt ventus, calor, frigus, lumen, & reliqua huius generis. Ab operibus igitur naturæ casum, ac temeritatem omnem non reijcimus, sed naturam ipsam casu, aut temere aliquid moliri, ac gignere negamus. Quamquam in his, quæ molitur, præter ea, quæ proposuit, aliqua eueniant. Sunt vero & aliqua, quæ cum nullum finem, aut vsum per se habeant, naturæ quidem per se, & primo proposita non sunt, sed tamen res ei propositas necessario consequuntur. Cuius generis sunt, animantium excrementa, alui præsertim & vesicæ, quæ alicuius gratia effici, & naturæ proposita esse, quamquam nemo statuit, necessaria tamen omnes concedunt, & alimentum, seu nutritionem necessario consequuntur. Quocirca vt rem breuiter concludamus, statui id potest, quod in tertio de Anima Aristoteles tradidit, quæ natura constant, ac gignuntur, alicuius rei gratia constare, aut certe eorum esse casus, quæ ob aliquem finem efficiuntur.

Quomodo natura alicuius gratia agat, summoque ordine, cum mentis, ac rationis sit expers. Cap. XII.

AT vero & aliud quoque est, quod magnam in se difficultatem habet, ac his, quæ de fine ipsi naturæ proposito adeoq; miranda eius & artificiosa agendi ratione definiuimus, aduersatur. Atque id quidem est ipsius naturæ inscitia, & rationis, consilij, atque deliberationis vacuitas, quando quidem naturam vim quãdam esse ratione carentem, nec consilio, aut deliberatione vrentem, quæ in corporibus motus necessario cieat, cum Aristotele putamus. Quod si ita habet, nec finem aliquem præsertim optimum sibi proponere, nec media, quæ ad illum per-

R 2 ducant,

DE PRINCIPIIS RERVM

ducant, persequi, & in opus educere maximo potissimum artificio, atque ordine, qui ei tribuitur, poterit. Vnde in eam sententiam aliquos ductos Aristoteles tradit, vt finem nullum in agendo sibi naturam proponere, nec rei alicuius gratia agere, sed sola materiae necessitate omnia, quæ natura constant, fieri arbitrarentur. Quin & frustra agere dicitur. Nam quod non frustra agat, ideo non est, sapiens vt sit, sapiens autem frustra non agit, & sine ad agendum mouetur. Quod autem frustra est, perinde est, ac si non esset, ita vt mouendi vim proprie non habeat. Sed hanc difficultatem Aristoteles partim sustulit, necessarium esse negans, si quid gratia alicuius agat, id consilio, ac deliberatione in agendo vti. Nam & artem alicuius rei gratia agere, non fortuito & casu, quæ tamen ars deliberatione nulla, aut consilio in agendo vtatur, quod eo argumento confirmauit: quia si in ligno extruendarum nauium ars esset, eadem ratione, & via ad naues fabricandas ingrederetur, qua nunc in operibus suis procreandis natura ingreditur. Vt igitur natura non deliberat, ne illam quidem deliberare, & vt ars quamquam non deliberet, agit tamen alicuius gratia, sic naturam præter consilium & deliberationem finem sibi proponere. Non enim artem & naturam inter se differre, quod illa deliberatione & consilio agat, finemque aliquem sibi proponat, hæc minime: Sed quod ars extra id sit, quod facit, natura, intra. Sed ne exemplum ex arte nauium extruendarum ad naturæ vim exprimendam accommodatum non videretur, quia extra lignum sit posita, accommodatius petijt ex medico, qui si ægrotet, medendi facultate, quam in se habet, sibi ipsi medetur. In hoc enim naturæ effigiem, ac similitudinem ait conspici, quando quidem ars illa in eo, vt natura quædam, insit, quamquam ex accidenti, quatenus est æger. Ita igitur Aristoteles difficultatem tollere conatur. Sed maiorem videtur nobis obiecisse, de arte videlicet, quam consultare negat, ac deliberare, cum tamen nulla ars fere sit, quæ sine sibi proposito, non consulat, quibus is medijs attingatur. Nãq;

& me-

& medicus inquirat quid ægroto magis expediat, venæ sectio, an purgatio, & si purgatio, quo purgationis genere utendum, quo tempore, qua hora, quatenus oporteat purgare, & militiæ præfectus, consilio ac prudentia decernit, utrum celeritate, an cunctatione agendum, utrum certandum an in castris suis absque pugna consistendum, & huius generis alia, quæ nisi ingenio, ac consilio cognoverit, sæpe eum periclitari necesse sit. Quin & artem habitum esse ratione efficientem in his, quæ aliter se habent Aristoteles definiuit, ut ratione illam uti, eius sententia, intelligatur. Ac quamquam artem nec consulere, nec deliberare concedatur, mente tamen, ac ratione quoniam utitur, minus efficax Aristotelis responsio videbitur. Cum enim mente, ac ratione utatur alicuius gratia agere potest, quod natura, quia mentis, & rationis expers est, non poterit. Exemplum itaque ex arte sumptum, non efficere videtur, ut alicuius gratia natura agat, finemque aliquem actionum suarum sibi proponat. Ad has difficultates, quæ ex Aristotelis responsione nobis obiectæ sunt, tollendas, illud in primis cõmonefacimus, quod in commentarijs etiam nostris tradidimus, Aristotelis hoc de artibus non consultantibus, dogma de exquisitis accipiendum esse, certo præceptorum numero constantibus Cuiusmodi est Grammatica, cuius sunt certa scribendi præcepta, a quibus Grammaticus non discedit, nec quemadmodum scripturus sit secum deliberet. Quæ autem in coniectura sunt posita, consilio utuntur, & deliberatione, cuiusmodi est medica, & nautica, quæ tamen nec de generalibus præceptis consultant, ut medica de eo, contraria contrarijs curanda esse, sed de particularibus, & proprijs, quæ illis continentur. Hæc Aristotelis & in tertio Ethicorum ad Nicomachum sententia. In exquisitis enim (ait) & sufficientibus scientijs consilium non est, ut in litteris scribendis nulla nobis quemadmodum scribendum sit dubitatio occurrit. In ijs vero quæ nostra opera effici solent, nec semper eodem modo eueniunt consultamus, ut de rebus ad medicinam spectantibus, de pecuniarijs,

DE PRINCIPIIS RERVM

de naualibus magis, quam de gymnasticis, quo scilicet minus illarum ratio certa est, & de reliquis similiter, magis autem & in artibus, quam in scientijs, siquidem in his magis dubitamus. Sic patet quemadmodum in artem consilium cadere partim neget Aristoteles, partim concedat. Atque hoc quidem satis est, ad eius responsionis efficacitatem. Sed sunt, qui Platonis auctoritate ducti, nullam artem esse putent, quæ consilio aliquo non utatur, nullam etenim esse, cuius subiectum vsque adeo certum sit, vt nihil in ea anceps, ac dubium habeatur, nec Aristotelem hac re a Platone dissentire, sed quod ab eo dictum est, artem consilio non uti, ita intelligendum, quasi minus uti consilio dixisset, minus enim in consilium ea cadere, quæ siue natura sua, siue vsu certiora habeantur. At hoc Aristotelis verbis vim inferre est, cum potissimum alibi aperiat quas nam in artes consilium cadat, & in quas non cadat. Atque si ars omnis consilio aliquo utatur, cum naturæ nullum sit consilium, nulla deliberatio, accommodata earum similitudo non erit, nec quia ars alicuius gratia agat, naturam quoque ita agere colligi poterit. Ita quod vult Aristoteles haudquaquam obtinebit. Non omnem igitur consilio, ac deliberatione artem agere (vt Bessarion censet) Aristoteles voluit. Quæ autem Trapezuntius de hac scripsit, ab ipso Bessarione recte reprehensa sunt. Ait enim Aristotelem cum naturam ostendere vellet non consultare, quamuis alicuius gratia agat, ne cui forte indocto mirum videretur, alicuius causa id agere, quod non consultat, accepisse artem non consultare, non tamen id simpliciter accepisse, quippe, qui nouerat eam consultare, rem videlicet etiam cæco manifestam, ex hypothesis autem accepisse, quod si in ligno videlicet esset, non consultaret, ex quo sequatur, cum in ligno non sit, consultare. Sed hæc inania videntur, & recte (vt diximus) a Bessarione refutata. Si enim nouerat Aristoteles artem consultare, cur non consultare sumit, vt inde monstret, alicuius gratia agere naturam? Nec sumpsit si in ligno inesset, non consultaret, sed eodem

dem plane modo eam acturam, quo naturam agere videmus. Quasi diceret, hoc tantum discrimen inter eas esse, quod ars extra sit, natura intra. Consentire autem quod neutra deliberat, & vtraque tamen alicuius gratia agit. Sed de his Bessarion copiosè differuit, quæ quoniam ad institutum nostrum non magnopere pertinent, siquidem nunc artis efficientiam explicare non instituimus, nisi quatenus ad Aristotelis rationem explanandam pertineret, prætermittentur. Illud vero doceamus, quemadmodum ratio illa, seu verius responsio firmitatem habeat, cum ars etsi non consulit, neque deliberat, mente tamen vtatur, siquidem habitus est vera ratione (vt diximus) efficiens, natura vero mentis, & intelligentiæ expers, nulla vtens ratione, vt magnum adhuc inter artem, & naturam discrimen maneat, quo fieri possit, vt alicuius gratia ars agat, natura non agat. Dicendū itaque responsionis eius efficacitatem in eo esse positam, quod illi, quorum sententiam arguebat, nihil alicuius gratia agere censerent, quod consilij, & deliberationis particeps non esset. Mentisque & rationis mentionem nullam facerent. Quod si id sumpsissent, nihil alicuius gratia agere ratione, & mente non præditum, simile ex arte, quæ ratione vtitur, sumptum, eorum rationem non sustulisset. Sed quamquam eorum ratio sublata est, difficultas tamen ipsa per se remanet, quoniam modo, quod rationis & sensus expers est, qualis est natura, finem sibi cuius gratia agat, possit proponere, actionesque omnes ad eum dirigere. An vero dici id potest naturalium agentium, quæ naturaliter agunt, hanc esse conditionem, vt quamquam finis gratia agant, hocque nomine cum ex consilio & mente agentibus conueniant, finem tamen suum non vt illa cognitum habeant, sed naturali quodam impetu ad eum ferantur. Ita appetitionis duplex genus ponitur, vnum quod cognitionem consequitur, alterum naturale, nulli cognitioni adiunctum. Quo genere appetendi materia formam vt foemina marem, turpe pulchrū appetere dicitur, nec alio grauius inferum locum, leuius supe-

DE PRINCÍPIIS RERVM

rum. Vt igitur finis, ac perfectionis appetitio absque cognitione esse potest, impetus videlicet ille, ac propensio naturalis, ita eius finis gratia aliquid moliri, quamquam agnitus agenti non sit, impedire nihil videtur. Poterit igitur natura ex sibi insita propensione ob finem aliquem sibi non cognitum agere, atque ad eum actiones omnes suas, atque opera referre. Sed illud quoque dici potest, naturam rationis quidem expertem esse, ac finem, ob quem agit, ignorare, sed a vi superiori, hoc est, mente suprema, quæ vniuerso insidet, resque omnes moderatur pendere, ac regi, mentemque illam ab omni æternitate singulis naturis fines constituisse, quorum gratia acquirant quicquid moluntur. Itaque eas motus suos, quibus ad fines constitutos proficiscuntur, cedere, ab ipsa mente, quæ cælum perpetuo conuertit, agitas. Quæ si ab illa ut principe & summa causa non mouerentur, nullius omnino motionis principium essent, & causa. Atque hæc quidem aliàs, cum de Dei in rebus naturæ procreandis efficientia agitur, paulo latius explicabitur. Nam Aristotelicum fortasse videri non possit, cū illæ naturarum singularum cognitionem menti supream negare videatur. Atq; hæc quidem satis de Naturæ efficiëntia.

Naturam ut diuinam esse Aristotelis negauerit, demoniamque vocauerit. Cap. XIII.

Vm autem hæc ita se habeant, admirandum nemini videri debet, naturam diuinam esse in libro de Diuinatione per somnium Aristotelem negasse. Quamquam illud non satis intelligi videtur, quod cum diuinam negasset, dæmoniam vocauit. Porro diuinam recte, ac ratione negatam eo dici potest, quod nec rationis nec intelligentiæ particeps sit, quæ vna in his caducis diuinitatis particeps, videtur, diuini que nuncupatione digna. Nullam namque aliam animæ facultatem præter mentem diuinam

nam

nam Aristoteles appellat. Ea enim cæteris mentibus diuinis affinitate iuncta est, ac eandem fere cum illis obtinet naturam. Diuina item ea proprie nuncupantur, quæ externa sunt, nec interitum vllum patiuntur, utpote ad Dei æternitatem propius accedentia. Natura autem eorum proprie est, quæ oriuntur, & intereunt, quorum nasci, unde ipsa ducta est, proprium est. Ita cœlestia corpora diuina nuncupantur, nempe sempiterna, & omnis mutationis expertia. Quæ naturalia eo duntaxat nomine sunt, quod moueantur, motusque principium intra se habeant, quamquam modo a cæteris naturalibus diuerso. Quatenus autem natura proprie dicitur, ac ad nascentia attinet, in naturalibus minime numerantur. De qua re antea dictum est. Natura igitur diuina non est, tametsi Dei veluti ministra, quæ in rebus generandis vltimum efficientiæ locum accepit, a Deo ipso ad res generandas directa. Hinc somnia, quæ naturaliter homini contingunt, utpote ei nonnunquam cum brutis communia, diuina non esse, nec a Deo mitti in libro de Diuinatione per somnum, id quod nunc explicatur traditum est Aristoteles docuit. Sed cum hæc, quam attulimus, causa idonea esse possit, cur diuinam naturam esse Aristoteles negauit, videndum, quomodo eam dæmoniam esse, quomodo & somnia, de quibus agebat, voluerit. Nam hoc dubitationem magnam in se habet, cum dæmonas nullos Aristoteles statuerit, quorum essentiam & conditionem natura participans, ita sit vocata. Interpres Græcus, quod rei huius causam forte ignoraret, locum hunc absque vlla explanatione præteriuit. Leonicus tres causas attulit, vel quia Deorum instrumentum, & veluti ministra quædam, quæ dæmonum conditio est, natura fit, vel quia quod proxime aliquibus videtur præesse, quomodo naturalibus rebus natura, dæmonem philosophi vocauere. Vel quia id, quod similitudine quadam ad dæmonum genus, mirabiliores quasdam & supra hominem actiones ederet, eo nomine fit nuncupatum. Naturam enim ab Academia definitam, essentiam quandam corporis expertem,

DE PRINCIPIIS RERVM

partem, a corporibus tamen non separatam, quæ illorum rationes contineat vniuersas, opificiamque in se habeat potestatem, quæ inter præcipuas dæmonum generi adscribitur. An vero fortassis dicendum in mundo hoc sublunari dæmonas a veteribus positos; ad rerum generationem, vt efficientes causas a Platone inuectos, a primo videlicet opifice ad id muneris demandatos. Cumque natura harum rerum (vt ante diximus) proprie sit, dæmoniam hanc ob causam nominatam, quasi dæmonibus subditam, & in his positam, in quibus dæmonum opificum potestas spectatur. Vnde & Aristotelem, quod res has naturæ accurate, & copiosè tractauerat, dæmonium veteres dicebant, cum Platonem, quia ad diuinarum rerum explicationem maxime se dedisset, diuinum nuncuparent. Quamquam igitur dæmonas nullos Aristoteles induxisset, hanc tamen in appellatione communium aliorum sententiam secutum dicemus. Atque hoc consentaneum est his, quæ tum de somnijs dicebat, nempe dæmonia esse non diuina, aut a Deo missa. Dæmonia inquam, id est, naturalia; & ex his pendentia, quæ dæmonum opificio subiecta sunt, id est, ex rebus naturalibus, non a deo proficiscuntur. Talem enim & naturam esse. Sed mirabitur quis duo hæc, diuinum, & dæmonium, eo in loco distincta, vnumque videlicet diuinum somnijs & naturæ negatū, alterum tributum, cum tamen secundo naturalis Auscultationis, cum de fortuna loquitur, ea coniunxerit. Sunt (inquit) nonnulli, quibus fortuna causa quædam esse videtur, sed menti humanæ occulta, Deum & dæmonia appellant. An vero idem duo hæc interdum significant, vt dæmonium idem sit, quod diuinum, in qua significatione & Demosthenes, & alij vsurpare illud consueuerunt, interdum idem, quod admirandum & immensum, quale id est, in quo & diuinitas, nonnunquam vero etiam dæmonium distinguit, & quidpiam minus, quam illud significat, in quo excellentia quædam insit, & admiratio, atque etiam sapientia. Quo quidem modo natura dæmonia dicta est, non diuina. Nam

&

& admirandam naturam esse, & sapientem, atq; eruditam tamen sine magistro Hippocrates censuit & prædicavit. Atque hoc dæmonis vocabulum indicat, quo sapientia quædam significatur. Ita igitur dæmonia natura dicta est, & quod sublunaris mundi dæmonibus attributi maxime propria, & quod admiranda & quadam veluti in operibus his sapientia prædita. Illud autem perperam a nonnullis dictum, dæmoniam naturam, quia a dæmonibus afficiatur, somnia ab illis accipiens proximis ab ea motoribus, ob eamque etiam causam summa dæmonia nuncupata. Nec enim pro hominis natura, aut phantasia, quæ dæmonibus vexetur, eo in loco sumpta est, sed vniuersim pro natura. Vtrum autem dæmoni Aristoteles crediderit, & statuerit, nec ne, controuersum est. Aliqui censent creditos & positos, alij minime, suis quique rationibus ducti; Multis certe in locis eorum fecit mentionem. Primum in his, quæ nunc fuerunt allata. Deinde quinto Metaphysices, cum de substantia agitur. Substantiæ (inquit) dicuntur, & simplicia corpora, & terra, & ignis, & aqua, & quæ sunt eiusmodi, & omnino corpora, & quæ ex his constant animalia, & dæmonia, & horum partes. Item in primo Moralium ad Eudemum, ubi loquitur de foelicitate, in quo sit posita, & quomodo adsit. An neutro (inquit) horum modorum duorum, sed Dei alicuius afflatu, quod sanatio furore correptis, aut dæmone istinctis accidit. Ea etiam videtur indicare, cum secundo de Anima, de eius facultatibus loquens, ait. Alij etiam vis intelligendi, & intellectus, vt hominibus, & si quid tale, aliud est & præstantius. Vbi patet in dubium vertere, an aliquid homine sit nobilius, quod intellectum participet, quod nisi propter dæmonas factum esse non potest. Afferunt alij loca alia, sed minus ad rem pertinentia, vt est in tertio de Animalium generatione, cum docuisset in terra, aqua, & aere esse animalia, adiecit alibi disquirendum vtrum in igne aliqua habeantur. Quod quidem propter dæmonas nullo modo est dubitatum. Qui si sint, non minus in aere, quam

DE PRINCIPIIS RERVM

in igne sunt, vt Platonici tradiderunt. Sed quamquam in locis commemoratis dæmonij fecerit Aristoteles mentionem, a doctis tamen & in eius doctrina optime versatis omnibus nullos ab eis creditos, & positos censetur. Eorum vero factam mentionem, aut exempli causa, aut ex hominum, & quibus id erat persuasum, opinione, cum locus non esset de ea re differendi, aut vocabuli dæmonij in alia, quam communiter vsurpatur significatione, accepto. Quomodo etiam initio libri de Somno & Vigilia vbi proponitur quærendum inter cætera, vtrum ea prouideantur, quæ ab hominibus solum effici debent, an quorum dæmonium causa est ex natura fiunt, aut casu. Quo in loco dæmonium pro naturali causa accipi videtur, etsi alij aliter interpretentur. Re vera ex Aristotelis principijs statui non possunt, quos si credidisset admirandum videretur, nullam de eis tractationem habitam fuisse, quomodo de intellectu humano, ac mentibus diuinis re potissimum ab omnibus expetita, de qua Plato multa commensus erat, & longe plura post eum Platonici. Et de hoc quidem satis. Nam eiusmodi disquisitio alterius loci magis est propria.

Naturam tempore, ac dignitate, seu perfectione arte priorem esse. Cap. XIII.

Quoniam naturam ex ea, quam cum arte habet partim similitudine, partim dissimilitudine Aristoteles explicauit, idque optima ratione, quod & ars altera quædam natura, & hæc artifex maxime solers, & industrius videatur. Quæsierit merito aliquis vtra harum cum tpe & origine, tum vero perfectione antecedit. Nam arte natura perfectior esse existimari fortassis possit, propterea quod multa a natura inchoata, quæ perficere non potest, perficiat, & ad finem constitutum perducatur. Quemadmodum
agri-

agricultura, quæ vt terra ex se triticum, & alia proferre possit, boues aratro iungit, eorumque opera scindit terram, stercorationem etiam adhibet, qua fit, vt letamē cum gleba coniunctum Solis vi ad semen fouendum efficax reddatur. Medicina euacuationem a natura inchoatam ad exitum ducit. Quin & ars quædam facit, quæ natura non solum non perficit, sed neque etiam inchoat. Nec enim natura materiam ad lateres in fornacem deuehit, aut ignem supponit. Non item ex herbis aquam vllam extrahit, aut aquam vitæ ex vino facit. Non domos, non vestes, non huius generis alia. Ars præterea ad mentem animæ potissimam partem pertinet, natura ad corpus, & eas animæ partes, quæ nobis cum stirpibus, & belluis sunt communes. Præstantior igitur illa, & nobilior, quo mens corpus, & reliquas animæ vires nobilitate antecedit. Hinc mentis excellentia omnibus intelligitur, tot præclarissimarum, simulque vtilissimarum artium inuentione. Hinc artifices summi omnibus sæculorum ætatibus, statuarij, sculptores, pictores, architecti, & huius generis reliqui maximo in honore & precio habiti. Tempore vero & origine artem quoque anteire Plato existimauit, phisicosque quosdam reprehendit, qui hoc naturæ tribuebant, non arti. De qua re diximus in lib. de Dogmatibus. Vtrum igitur res ita habeat docendum. Secus autem si recte res consideretur se habet. Nam & perfectione & dignitate, atque etiam tempore artem natura antecedit. Naturam enim ars imitatur. Quicquid autem aliquid imitatur, eo, quod imitatur, minus perfectum est, atque posterius, nullaque alia de causa imitatur, quam vt illius perfectionem quoquo modo participet. Ita ideas Plato formis materialibus, quæ earum imagines sunt quædam, longe perfectiores statuit. Ita mundi exemplar, mundo hoc materiali ad eius imaginem fabricato. Quin & in artibus, quæ imitatrices proprie dicuntur, vt pictura, statuaria, quod ab eis efficitur, nobilitate longe inferius eo est, quod imitantur. Imagines in speculis, quæ rerum formas reddunt, quis non eis rebus ignobiliores fateatur.

DE PRINCIPIS RERVM

teatur. Cum igitur naturæ ars æmula sit, & imitatrix, quare ea minus perfecta sit, ac tempore etiam posterior dubitari non debet. Naturæ item effecta maxima, atque nobiliora & priora, quæ ab arte fabricantur. Nam ut simplicia corpora, ignem, aerem, & reliqua, quæque ex horum admittione constant, mixta inanimata, lapides, & metalla, tot gemmas nobilissimas, & preciosissimas prætereamus, nullum ne artis opus est, quod cum vel vilissimo animali, aut etiam stirpe possit conferri? Quid igitur de præstantioribus, ac nobilioribus dicendum? Quid de homine ipso tandem, quem veluti mirandum in hac rerum vniuersitate maximum natura progenuit. Ideo naturam opificem maximas nobis in effectuum suorum contemplatione voluptates præbere, primo de animalium partibus Aristoteles docuit, idque eo argumento, quod maximam in rebus arte factis cernendis delectationem capiamus, quamquam ignobilioribus, & a causa minus nobili fabricatis. Absurdum (inquit) est, & ratione carens, si illorum simulachra spectamus, delectamur, quoniam eorum opificem contemplari videmur, & pingendi, aut fingendi artem, & non potius rerum naturalium contemplationem amplexemur, modo causas perspicere valeamus. Ab his autem ipsis rebus naturæ, ars, & arte facta proficiscuntur, nempe ab homine, & omnino & dignitate, & tempore artem posteriorem esse constat. Sed res hæc notior videtur, quam ut maiorem demonstrationem requirat. Nam quæ cōtrarium ostendere videntur, ea facile possunt dilui, & ne incommodum aliquod afferant, summoueri. Ac primum quidem fatendum, multa a natura inchoata, quæ illa perficere non potest, arte perfici, quin & artem aliqua inchoare, & etiam perficere, quæ a natura nullo modo generantur. Sed maior hinc artis perfectio colligi non debet, quin potius minus perfectam veluti naturæ ministram, & adiuuantem causam, quæ ipsa per se a natura derelicta nullo modo id ageret, tametsi solertia omni, atque industria adhibita. Naturam namque in ægro operantem si tollas, omnino medici actionem, atque operam

operam superuacaneam esse constabit. Solis item vires, seu vitalem calorem summoue, frustra boues arario iunges, frustra terram eis iunctis diuides, ac stercoratione humectabis, semenque fouebis. Ignem nisi ex lignis natura gigni voluisset, nil proderit ea ex montibus in fornacem deferre, vt materia domibus fabricandis coquatur. Quod si ars quædam omnino fabricat, quæ natura nec facit, nec potest, multo plura, & nobiliora a natura gignuntur, quæ arte nulla, nullo hominum studio, aut opera vnquam fierent. Cuiusmodi sunt animalia omnia, & stirpes, quin & metalla, tametsi chymica ea facere profiteatur, sed si faciat, non tamen absque natura, vt prima & principe causa. Atque hoc est, quod veteribus physicis placuit, vt in Legibus Plato refert, quæ natura fiunt, res maximas, & pulcherrimas esse, cæteras minores arte constare, ipsamque artem natura posteriorem in operum generatione a natura exemplo accepto minora omnia, quæ artificiosa sunt, fingere, ac fabricare. Verbi gratia, ignem, aquam, terram, aerem natura, non arte esse. Coelum item totum, & animalia & plantas. Ex his autem artem mortalem a mortalibus factam posteriores res quasdam genuisse, non penitus veritatis participes, sed simulachra quædam, qualia pictura, musica, cæteræque artes his similes generant. Si quæ vero artes serium aliquod faciunt, eas esse, quæ vim suam cum natura communicant, vt Medicina, Agricultura, Gymnastica. Hæc igitur illi veteres, quamquam fortunam cum natura opificem iungebant, quod abest a vero, vt antea docuimus. Sed quod ad naturam attinet, recte omnia. Nam quod Plato eis obijcit, artem natura priorem, & præstantiorem fundamento falso nititur, animæ videlicet, quæ mundum antecesserit æternitate, aut ante mundi ortum procreatione. Erroris enim illorum ait hanc vnã, & potissimam causam fuisse, quod animam putarint corporibus posteriorem, ipsaque corpora rerum omnium esse principia, cum tamen omni corpore antiquior anima sit, ante omnia corpora procreata. Ita & quæ animæ propria sunt, his, quæ ad

corpus

DE PRINCIPIIS RERVM

corpus attinent, necessario præire. Proinde opinionem, curam, artem, intellectum, legem, duris & mollibus, grauibufq; & leuibuf esse priora. Sed patet nec mundum genitum esse, nec si genitus fit, animatum factum, nec si animam acceperit, eam ante eius ortum genitam fuisse. Nec enim anima, aut omnino forma materiam suam potest antecedere. Præterea artes priuatarum sunt animarum, siquidem ab hominibus inuentæ, & propagatæ, non autem animæ mundanæ. Sed quemadmodum ab anima illa mundi, quam intelligentem esse voluit, animationem singulis animatis, ita & intelligentiam hominibus, ac proinde ea, quæ illam consequuntur, accedere putauit. Perspicuum igitur est, arte naturam simpliciter priorem, præstantioremque, quod etiam Ficinus in secundum Aeneadis tertiam Plotini confessus est. Ac quamquam ars ad mentem attinet, quæ supra omnem naturam videtur esse, hominis tamen inuentum est, ac mentis proprie, quatenus hominis forma illa est. Dignitate igitur naturæ non anteit, a qua & homo existit, & quicquid hominis proprium dicitur. Quæ cum ita se habeant, non recte videntur a Platone veteres reprehensi. Quamquam eo, vt diximus arguendi, quod fortunam naturæ comitem fecerunt, rerumq; naturalium generationem, ac dispositionem in eam pariter, ac naturam retulerunt. Nam quamquam in nonnullis fortuna & casus spectetur, vt in his, quæ de illis conscribentur, patebit, præcipuorum tamen & maximorum naturæ operum, quin & aliorum, quæ ordine certo, atque etiam temporibus statutis gignuntur, causæ dici non possunt. Naturæ tantum illa sunt, ac cœlestium corporum, & eorum a quibus mouentur. Quæ cuiuscunq; sint, vt res arte factas antecedunt, ita & artem natura.

*Quomodo & quæ artes naturam imitentur, quæ ratione
vicissim ars & natura se superent.*

Cap. XV.

Naturæ æmulam, & imitatricem esse artem, & communiter ex Arist. refertur, & a nobis antea explicatum. Hoc vero cum in nonnullis tantum artibus spectetur, veluti pictura, & statuaria, quæritur merito num de arte absolute, & quatenus ars, id enunciatur, an de quibusdam tantum: ac si de arte in se, quemadmodum naturam dicatur imitari. Videtur autem arti in genere hoc tributum, tametsi alia ratione, quam his, quæ commemoratæ sunt, artibus. Nam illæ naturæ opera imitantur, ars omnis eius operandi modum, & rationem. Ita vero natura in suis operationibus ingreditur; Finem sibi aliquem, seu scopum sibi præscribit, qui aliud nil est, quam operationum suarum, ac motionum terminus, quem, cum adeptæ est, conquiescit, tum eo fine proposito ad eum ordine quodam proficiscitur, ab imperfectis exorsa, & sensim ad perfectiora progrediens, donec ad eum, quem sibi præscripsit, finem peruenit. Non etiam ex quibuslibet quodlibet agit, nec quamvis materiam ad quemvis effectum progignendum adhibet, nec omnino quibusvis in finem nanciscendo medijs utitur. Non secus ars omnis sine aliquo proposito semper agit, nilque temere molitur, estque finis arti propositus, actionum suarum terminus, ad quem ordine quodam, ac medijs certis, ac determinatis proficiscitur, non ex quouis, aut quolibet materia quidvis fabricans, sed ex certa, ac definita. Natura item ex quam paucissimis potest, res omnes generat, necessarijs contenta, ac superuacanea deuitans, quod artem quoque omnem facere videmus. Quæ similiter, vt natura, imperfecta primum generat, tum perfectiora semper molitur. Ita igitur naturam ars omnis imitatur. Sed præter hanc artium om-

S nium

DE PRINCIPIS RERVM

nium communem imitationem, illa est quarumdam peculiaris, quæ non in operationis modo, ac ratione posita est, sed in operum imitatione. Quo quidem modo statuaria, ac pictura naturam imitari enituntur, animalia & stirpes, & quæcunque constant natura, coloribus exprimendo, aut in certa materia fingendo, aut sculpendo, aut aliter fabricando. Quarum artium in imitando vis interdum tanta extitit, ut earum operibus, seu picturis, seu figuris, ac statuis nil nisi spiritus deesse, immo vero, & in eis quodammodo inesse videretur. Sunt vero & aliæ artes naturæ opera imitantes, quemadmodum textoria, ædificatoria, & musica. Illa enim araneas, subtilemque eorum texendi rationem imitatur, ædificatoria apes in domorum, hirundines, & alia huius generis in nidorum constructione. Nec aliter musica auium concentus est æmulata. In hisce autem imitationibus naturam partim superasse ars dicenda est, partim non superasse. Superasse quidem, quod pictura, exempli gratia, hominem, seu humanum corpus excellentiori quodam modo exprimat, ac representet, quam inter homines aliquis possit inueniri. Nullum item humanum corpus tam absolutum a natura fabricatur, quam perfecte fingatur hodie a doctis artificibus. Quis itæ auium cantus cum excellentissimis musicæ concentibus possit conferri? qui auium nidi, aut apum cellæ cum magnificis commodissimisque hominum ædibus? Ita igitur arte natura superata est. Sed nec pictores, nec statuarii, quamquam opera sua absolutissima efficiant, id tamen, quod natura potest, & facit, vnquam assequuntur, nec enim motum, aut sensum, aut omnino vitam illis impartuntur, quemadmodum natura. In eo vero maxime a natura ars deficit, quod in superficie tantum ars agit, formamque materiæ extrinsecus tantum imponit, quemadmodum statuarius marmor, aut ari, faber lignarius ligno, & ita in cæteris. Natura autem totam intrinsecus materiam mouet, & format, quamquam figuram, & conformationem partibus organicis extrinsecus hæc, aliter, ac ars stirpibus, & animalibus duntaxat
adhi-

adhibeat. Nulla est materiae carnis particula aliqua, seu interior, seu exterior, quae illius forma informata non sit, cum tamen quae ab arte efficiuntur non omnia ita se habeant. Dico autem non omnia, quod quaedam fortassis eius generis inueniantur, veluti lutum ex vno latere, & fictilia fabricantur, quod omni sui parte luti formam ab arte nanciscitur. Cuius causa est, quod ad naturae imitationem in omnem eiusmodi materiam ars sese insinuat, eam tractando, ac sibi similem totam efficiendo. Suam enim materiam ars plurimum architectatur, & facit, cum natura illam iam factam, & praexistentem accipiat, quod aliud est inter artem, & naturam discrimen, in naturali Auscultatione ab Aristotele traditum. Nam quamquam elementa, ex quibus omnia fiunt, a natura gignantur, generabilia enim sunt, & corruptibilia, cum tamen stirpem, aut animal ex eis gignit, & facit, ea non generat, verum iam genita accipit, & ex eis inter se admistis res procreat. Quamquam & in vniuersum ingenita sunt, & materia prima ingenita, vt materiam a natura non fieri absolute dicere quis possit, cum tamen ab vno saepe efficiatur, aut saltem praeparatur. Quemadmodum ligna a fabro lignario, & aes, seu marmor, a statuario. Quoniam igitur ars materiam, aut facit omnino, aut ad opus idoneam reddit, eam quodammodo ingreditur, eam (vt dixi) attrectando, & operi accommodatam totam efficiendo. Sed in eam, quam fecit, aut ad opus praeparauit, formam extrinsecus tantum immittit, ac in superficie agit, non in partibus internis. Verum natura per totam materiam sese insinuat, & in eam totam agit, eamque totam informat, vt in carne & ossibus, & alijs eius generis partibus patet, quarum forma per vniuersas eas extensa est. Partium autem dissimilariarum figura, & conformatio in superficie quidem est, quomodo arte factarum. Sed huiusmodi forma accidens quoddam est, de qualitatis genere, quod materiam ita efformare sua natura est comparatum. Magnū tamen adhuc in his inter artem, & naturam remanet discrimen. Siquidem minutissimum quodque instrumentum in

DE PRINCIPIIS RERVM

animalis corpus natura fabricatur, quod de vi formatrice in spiritu hominis aliquando Aristoteles tradidit. Ars autem extrinsecus tantum operatur, & quamquam Polycletus, aut Phidias, nihil tamen nisi in marmoris superficie poterunt efficere, qua scilicet parte illud attingerent. Internam vero eius partem illaboratam, ociosam, artis immunem, ac neglectam, ut Gandauensis quoque tradit, reliquerunt. Natura non ita, sed ossis partem quamlibet os, efficit, & carnis, carnem: quippe cum omnes partes ab ea tangantur. Quin nec ars ex vna materia facere aliud potest, ut ex cera aurum, aut ebur, sed in eam, quam accipit, materiam, aut fingit, foris tantum speciem, figuramque inducit. At natura multarum materierum veterem formam non seruat, sed ex sanguine carnem gignit, & ex cibis sanguinem. Arte igitur natura potentior, & efficacior. Magnum porro adiumentum, quo ars destituitur, natura accepit, quod formarum, quas gignit, potentia quædam, ac veluti semen in materia habeatur, ut non magnopere ad eas in actum ducendas ei sit insudandum. Earum autem, quæ ab arte existunt, formarum, nulla est in materia potentia, nulla appetitio, quemadmodum antea traditum est. Hinc fit ut genitrice natura ad materiam idoneam appropinquante, generatio, nisi quid impedierit, protinus sequatur, quod artificibus usu non venit, quibus multum est laborandum, ut in subiectam materiam formam inducant, quippe, quæ eam non appetat, nec veluti sponte ad eam feratur, quin potius sæpenumero rebellis, ac resistens, multorum etiam artificis errorum est causa. Hanc etiam ob causam intellectum agentem arti non omnino similem, nec eius intellectum possibilem proportionem eandem omnibus modis esse, atque eam, quæ est artis ad non artificiosum, tertio de Anima Auerrois tradidit. Ars enim (inquit) formam in tota materia imponit absque eo, quod in materia aliquid sit existens de intentione formæ, antequam artificium fecerit eam, quod in intellectu ita non habet, quippe, qui ad res intellectuales intelligendas nec sensu, nec imaginatione opus habe-

haberet, resque intellectæ ad intellectum materiale mitterentur, nulla sensilium formarum respiciendarum posita necessitate. Quo in loco patet intellectum agentem non omnino ex se species in materiale ponere, sed oportere ut illic sint in potentia, quia aptus sit materialis ea in imaginatione aspicere, modo ab agente illuminetur. Quare naturæ potius similis est, quam arti, siquidem & natura formas in materia (ut dictum est) non ponit, sed cum in potentia antea insint, in actum eas ducit, ac de potentia illa quodammodo elicit. Vnde non omnia ex omnibus fieri, nec quamuis formam ex quavis materia potest educere. Quod quamquam & ars non posse omnino videatur, siquidem terram ex ligno non faciet, quæ usum suum habeat, magis tamen & in pluribus faciet, quam natura, materia eius non ita ad hanc, aut illam formam determinata. Ac quæ inest determinatio propter usum videtur esse, qui in omni materia esse non potest. Cum alioqui & ferram ligneam artifex facere possit, & omnino quamcunque formam in quamcunque materiam inducere. Quod natura non potest, quippe, quæ eas tantum generat, quæ potentia in materia inerant. Quamquam ferra, quæ ex ea materia fiet, ut usum suum non habeat, æquiuoce duntaxat ferra erit, ut quædam omnino materiæ aliæ non tamen ut

in natura, determinatio,
in arte esse videatur.

Et hæc quidem de his satis.

* *
*

DE PRINCIPIIS RERVM

Quæ secundum, quæ præter, aut contra, quæ supra, aut post naturam dicantur esse. Cap. XVI.

Illud vero in his, quæ ad naturæ explicationem spectant, docendum manet, quæ secundum naturam esse, aut fieri, & quæ natura, aut naturaliter, vtrum eadem an diuersa, & quæ dicantur, quæ item præter naturam, quæ supra, quæ contra. Totidem enim rerum genera videntur esse, non parum inter se discrepantia. Aristoteles pauca quædam secundo Physicorum de his, quæ secundum naturam sunt, & quæ natura tradidit, nulla aliorum facta mentione. Qua etiam de causa a medico quodam nostro ad pauca respiciente in commentarijs suis in Galeni artem paruum reprehenditur. Nec eo tantum quod breuiter non explicarit, idque quod est præter, aut contra naturam prætermiserit, sed quod quæ tradidit exempla potius sint eius, quod secundum naturam est, quam definitio. Vnde (inquit) multa nobis relinquit dubitanda, necesseque est in tota eius tractatione, & in medicina, quæ ab illa nascitur, multas controuersias oriri. Nec contentus Aristotelem imminutæ tractationis arguisse, interpretes illius eiusdem erroris socios facit, qui (ait) obscuriores suas interpretationes, quam sit auctoris dictio reliquisse, nec spectasse an ea, quæ tradunt, particularia omnia complectantur, quæ alibi Aristoteles tradidit. Quod non ita habere, sed eum potius leuitatis & inscientiæ, ne dicam temeritatis, vt in cæteris omnibus damnandum facile prospicitur, si quæ Aristoteles docuit, quæquæ a Simplicio, & alijs in ea sunt conscripta afferamus, eorumque disquiramus veritatem. Inquit igitur Aristoteles. Secundum naturam esse, tum ea, quæ habent naturam, tum quæ per se eis insunt, veluti igni sursum ferri: hoc enim neque naturam esse, neque naturam habere, sed natura, ac secundum naturam ei inesse. Quibus in verbis (vt patet) duo rerum genera secundum naturam se habentia complexus est, nempe res ipsas natura constantes;

tes, corpora videlicet naturalia, in quibus est natura, quæ motus & status principium intra se habere dixerat, & eorum per se affectiones, ac motus. Nec tantum genera attigit, sed simul rationem comprehendit, qua aliquid secundum naturam, & natura esse, statuitur. Quæ ratio in eo posita est, ut aut naturam, quæ motus & status principium esse definita est, intra se habeat; aut eius, quod illam habet affectio per se sit, aut motus. Ea igitur, quæ secundum naturam sunt, definiuit, nec exempla duntaxat attulit, sed post definitionem exemplo motus in superum rem illustravit, contra quam illi calumniantur. Sed quid mirum hoc eos non animadvertisse, cum nec quo loco hic sunt ab Aristotele tradita, inspexerint, alieno & præpostero eis tributo. Postquam enim materiam & formam naturam esse, & hanc magis, quam illam Aristoteles docuisset, hæc aiunt adiecta, cum tamen ante illam tractationem, ac explicationem fuerint tradita, nulla adhuc materiæ & formæ facta mentione. Ita hominum horum in legendis authoribus diligentia quanta sit, consideretur, ut intelligi etiam facile possit, quam considerate ad eos arguendos ducantur. Eorum autem, quæ præter naturam sunt, eo in loco Aristoteles non meminit, quod & ex his, quæ sunt secundum naturam poterant percipi, vnum videlicet contrarium ex reliquo, & quædam etiam de erroribus, qui in rebus naturalibus contingunt, veluti de monstris in progressu esset dicturus; cum disputationem instituerit utrum natura propter finem agat, an temere, & fortuito. In his autem, quæ præter naturam sunt, ea etiam quæ contra naturam, si quæ sint, ut docebimus, possunt comprehendi. Nec enim apud probatos philosophos eorum ut diuersorum vlla fit mentio. Sed iam videamus, quomodo secundum naturam ea Aristoteles dixerit, quæ per se rebus naturam in se habentibus insunt. Nam illas secundum naturam esse, cum natura constet, eamque intra se habeant, nemo debet dubitare. Per se igitur ea insunt, quæ ex principijs, quo ea constant, proficiscuntur. Cum autem rerum naturalium principium natura sit,

DE PRINCIPIIS RERVM

per se illis inerant, quæ a natura earum oriuntur. Quis autem ambigat id secundum naturam esse, quod ab ipsa oritur natura. Oriuntur autem propriæ operationes, quarum illa principium ponitur, quæque earum rerum veluti sunt fines. Quare hæ ipsæ secundum naturam merito dicuntur, ut ferri sursum in igne, ut Aristoteles docuit. Atque hæc proprie secundum naturam dicuntur, atque etiã natura sua naturaliter. Quamquam authore Simplicio hæc inter se distinguuntur, latiusq; patet natura esse, quã secundũ naturã. Nã scđm naturã ea esse, quæ propriã habeant perfectionem, quæq; ex naturæ præscripto, ac voluntate eueniunt. Cuius generis oĩa non sunt, quæ natura esse conceduntur. Natura namque esse, quæcunque naturæ actionem contingunt. In his autem & monstra esse, & quæ priuatione constant. Hæc enim talia esse, quod sint natura comparata. Natura etiam esse, quæ naturalem substantiam consequuntur, eique accidunt, quatenus est talis, ut corpori coloratum esse, & ægrotare. Cum tamen sanum esse, secundum naturam dicatur. Hæc igitur Simplicius, a Themistio antea tradita, a quibus non admodum Philoponus dissensit. Quæ quidem ita habent. Nec enim secundum naturam aliquid, veluti hominem se habere aliquis dicet, nisi postquam perfectionem suam accepit, naturæ suæ conuenientem, idque ex naturæ ipsius præscripto & lege. Secundum naturam etiam sunt operationes rei cuiusque, quas natura ad earum perfectionem a rebus voluit existere. Si quid autem præter naturæ institutum in rebus, quas agit, contingat, id natura quidem esse, quoniam nec arte est, nec consilio, nec alia vlla causa, non tamen secundum naturam dicetur. Cuiusmodi ut ait monstra, & priuationes. Quæ eadem quoniam non sunt secundum naturam, præter naturam quodammodo dicuntur. Verum hanc Simplicij interpretationem his, quos ante commemoravi, minime probatur. Tum quod Aristoteli non conueniat, qui putredinem, quæ corruptio est in quarto Metheorum, naturalem vocet, & eam quidem secundum naturam esse, si ex naturæ

prin-

principijs fit, & a natura ipsa. Deinde quod mors naturalis perinde ac vita, secundum naturam est, & dici debet, cum vtraque a natura fiat, & ex principijs, quibus constamus. Quod item monstra quodammodo secundum naturam quarto de Animalium generatione Aristoteles nominet, cum in illis nulla sit perfectio, nec naturæ propositum. Postremo quod nil de his tradiderit, quæ præter naturam. Verum in interprete, quam in authore reprehendendo non multo cōsiderationes fuere. Nam vt concedamus, putredinem naturalem dici, quia naturalis interitus finis ab Aristotele statuitur, non tamen ideo secundum naturam proprie est. Quippe cum quæcunque naturæ actiones consequuntur necessario, aut in illis peccata cernuntur, natura esse, & naturalia dici debent, nec tamen secundum naturam, quia non naturæ proposita. Quare nec mors naturalis, secundum naturam vocatur, nisi communi quadam appellatione, quomodo & monstra secundum naturam quodammodo esse concessit, non simpliciter & proprie. Ideo præclare Galenus in libro de Marasmo, secundum naturam proprie, quæ a natura fiūt, vt accretio, & nutritio, quæ autem ea necessario non consequuntur, & senectus, secundum naturam dicuntur, quia necessario naturæ ordine fiunt. Quare senectutem opus naturæ non esse, sed naturæ opera necessario consequi hoc Galeni dicto intelligitur. Quo falsitas opinionis de qua agimus, patet, siquidem censet, putredinem, ac mortem naturæ opus esse, & ab ea proficisci. Non adeo rebus suis natura invidit, vt quas tanta solertia gignit, tantoque ordine, vt antea docuimus, eas ad interitum & putredinem gignat. Quod si intereunt & putrescunt, id consecutione quadā necessaria accidit, siquidem gigni nil potest, quod idem tandem non intereat. Interitum tamen nullum sibi natura proponit, cum ortum proponat, & rerum perfectionem. Monstra vero non simpliciter secundum naturam appellavit Aristoteles, sed quodammodo duntaxat. Quamobrem patet recte a Simplicio omnia enunciata, qui etiam quæ præter naturam sunt, ex
his

DE PRINCIPIS RERVM

his satis videbitur explicuisse, quæ secundum naturam dicuntur. Multo vero plura Philoponus de eis in eius loci explanatione. Albertus item & alij, vt non omnes interpretes fuerint simul ob causam arguendi. Hæc autem, quæ tradita sunt, his confirmantur, quæ Galenus alijs in locis docuit, veluti quartodecimo Methodi secundum naturam se habere ea, quæ in numero, & magnitudine modum conuenientem seruant, & quæ ex sententia nostra esse cupimus. Ita sexto de Placitis Hippocratis, & Platonis, secundum naturam esse, & fieri, quod prima ratione a natura fit, quodque quasi finis ab ea coniectatur, non quod consequitur; Multo vero hoc rectius & apertius, quam quod natura materia fit, & forma, id quod est secundum naturam in formam, & materiam aut iunctas, aut separatas, quod noster medicus tradi simpliciter, ac nude refert. Nam quamquam id verum est, suum tamen non est, sed aliorum multorum. Præterea quid hoc ab Aristotelis, aut Simplicij definitione differt? quoniam quod habet naturam id secundum formam, & materiam recte habet. Quæ item per se insunt, formam sequuntur. Rursus perfectionem id dicitur habere, quod formam suam accepit, eamque materiam, quæ ad eius constitutionem requiritur. Sed cum hoc recte dictum ab eo videatur, quamquam (vt dixi) non suum, nec ab Aristotele, & Simplicio diuersum, multa adijcit non consentanea. Primum enim, si ea maxime secundum naturam dicuntur, quæ ab vtroque principio, materia videlicet, & forma, vt censet proueniunt, secundi autem ordinis, quæ ab altero solo, primum inquam efficitur, vt ipsa corpora naturalia, animalia videlicet & stirpes, cæteraque omnia secundum naturam non sint, quippe quæ a nulla materia & forma proueniant, quorum actiones, seu operationes dicuntur prouenire. Nam si prouenire accipiat, hoc est, componi, seu fieri, quo quidem modo accepisse, iam alterum membrum non respondebit, quo ait, quæ ab altera natura fiunt, secundo gradu esse. Quid enim est in rebus quæ fiunt, quod vel a forma tantum, vel a materia gignatur. Equiuoce
igitur

igitur prouenire ea acceperit necesse est, primum vt idem velit quod generatio; & ad corpora accommodatur, secundo vt ad motus tantum, & actiones extenditur, quo vel a materia, vel a forma proficiscuntur. Deinde quæ illa sint rogo scdm naturam in quibus forma penitus deperdita est, aut etiam obscurata? Quis vnquam aliquid secundum naturam se habere protulit, cuius forma esset deperdita? Quasi vero seruare aliquid possit, & secundum naturam se habere, cum formam amiserit, materia sua remanente, ex qua secundum naturam dicatur, quamquam no adeo, vt cum formam seruauit. An uero monstra formam suam amiserunt, ac non potius si homo biceps nascatur, non itidem hominis formam habeat, quæ vere natura appellatur. Sed video formam exteriorem acceptam veluti, ait, si homo nascatur pedibus, aut alia parte deprauata. Veram hanc naturam non esse, sed qualitatem quandam exteriorem considerare oportebat. Natura enim motus & status principium est, cuiusmodi non est illa partium figuratio. Non igitur quod sit secundum aut præter naturam, ad hanc formam est referendum, nec omnino ad formam, quam habet, quæ vere natura est, substantialem, nisi fortasse aliqua eius facultate destituatur. Ad eam autem, a qua genitum est, refertur, præter cuius institutum atq; ordinem monstrum illud est procreatum. A forma autem interna naturales motus, qui secundum naturam sunt, proficiscuntur, quomodo a materia aptitudines & habilitates, vt moueatur. Quoniam autem præter illud naturæ præscriptum & legem alia magis, alia minus existunt, in his, quæ secundum aut præter naturam dicuntur, gradus quidam cernuntur, ac minimus quidem a naturæ generantis proposito discessus est, cum femina gignitur. Cum enim vis generans in maris femine insit, eaq; quod perfectum est, & mari simile generare instituat, ab ea perfectione ac similitudine prima discessio generatio femine est. Qui enim (inquit Aristoteles quarto de Animalium ortu, capite tertio) suis partibus similis non est, monstrum quodammodo est,

disces-

DE PRINCIPIIS RERVM

discessit enim in eo quodammodo natura ex proprio genere, cepitq; degenerare. Sed initium primum degenerandi est, feminam generare, non marem, verum hoc necessarium naturæ est. Genus enim seruari oportet eorum, quæ mare & femina distinguuntur. Porro feminam monstrum veluti esse eodem libro docuit, capite sexto. Sunt enim (inquit) feminae natura sua debiliores, frigidioresq;, & sexum femineum quasi lesionem naturalem & detrimentum esse, putandum est. Quod autem etiam tradiderat libro secundo, capite tertio. Femina quasi mas lesus est, & alia huius generis. Maior autem recessus est, si præter sexus dissimilitudinem, formæ quoque quoque dissimilitudo accedit, omnium maximus cum iam non homini simile, ab homine gignitur, sed quid aliud animal veluti referat, quamquam re vera aliud non sit. Atq; hoc præter naturam ex toto genere dici potest, non autem lapis aut calculus in renibus aut vesica genitus, non item mole mulierum aut lumbrici in intestinis. Nam fieri hæc sæpe confueverunt, materiaq; apta ad horum procreationem suppetit, & calor generans quamquam ex naturæ instituto non fiant Aristoteles autem (quod aduersarius etiam id contra se facere non animaduertens probauit) non omnino monstra præter naturam esse tradit, quæ solita sunt fieri, libro enim de Animalibus commemorato capite quarto, ubi rationem monstri seu rei monstrosæ tradit, quidq; monstrum sit, & id, quod præter naturam est, docet, ita ait: Monstruosum est enim res præter naturam, sed præter eam quæ magna ex parte sit. Nã præter ea, quæ semper & necessario est, nihil fit. Verum in rebus ijs, quæ magna quidem ex parte ita fiunt, sed aliter etiã possunt fieri, euenit id, quod præter naturã consistat. Nam & inter eas ipsas, quibus accedit, quædam præter hunc ordinem, sed nũquam quolibet modo minus monstruosum esse videtur, quoniam quod præter naturam sit, idem etiam secunda natura quodam modo est, cum naturam materiæ natura formæ non superat: quamobrem nec ea monstri nomine appellantur, neq; ubi fieri aliquid solet, vt in fructibus,

Hæc

Hæc ibi . In quibus patet, quæ fieri solita sunt a monstri, & eius quod præter naturam est, ratione moueri. Cuius rei exemplum affert de vitis quodam genere, quam vocant Capneam, quæ cum albam vuam ferat, si nigram tulit, mōstrum id non putant, quoniam id sæpe facere ea soleat, vtpote media inter albam & nigram. Cum igitur calculus tum in vesicâ & renibus, & in intestinis lumbrici, quinetiam molē in vtero sæpe ferre soleant, tantum abest, vt toto genere, id est, omnino sint præter naturam, vt ne vix quidem talia possint dici. Nam etsi præter naturam sunt hominis, id est, non talia, quæ possint esse vlla pars in corpore illius, non idcirco præter naturam dicenda, cum multa alia quoque in animalis corpore gignantur, quæ corporis nullam partem referunt, nec materiam etiam, nec formam, veluti excrementa. Quid autem aliud sit lapis, aut calculus, nisi excrementitia quædam materia illic coagulata? An vero lapis ille, qui in nubibus gignitur, & in terram vi quadam deijcitur (eum enim gigni nulli asserunt, nec rationi aduersatur) monstrum & penitus præter naturam dicendus, quoniam nubium, nec formam, nec materiam refert, sed omnino dissimilis cernitur? Naturalis profecto ille est, nec præter naturam alio nomine dicendus, nisi quatenus non ex instituto naturæ, sed materiæ quadam necessitate. Sed hisce præteritis, subijciamus, quomodo tria hæc, natura esse, secundum, & præter naturam, in libro Finitionum medicarum distinguuntur aliter quam a Simplicio, & alijs. Secundum naturam (ait) sanitas est, præter naturam morbus, quod natura est, id nec secundum, nec præter naturam est, vt gracilis admodum, aut foccus, vel perpinguis, & crassus, vel naso adunco, aut simo. Non enim hos secundum naturam affectus esse, quia symmetriam non seruant, non præter naturam, quia non impediuntur functionibus administrandis, sed natura, id autem est, quod a principio genitum est, ac a prima generatione consistunt. Quæ quidem distinctio ab his, quæ tradita sunt non dissidet, nisi quatenus, quod natura est membrum di-

uersum

DE PRINCIPIS RERVM

diuersum a cæteris facit, quod Simplicius communius quoddam quam id, quod secundum naturam est, statuit. Porro, quod secundum naturam est, in symmetria positum esse, quod præter, in asymmetria, actionesque lædere, a Galeno cum alibi, tum primo de difficult. Respir. traditum est. Quo fit, ut quod secundum naturam vnum sit, veluti regula, & mensura, quod autem præter, varium & multiplex, sed tamen duobus primis generibus comprehensum, nimio scilicet, & paucis, quibus asymmetria constat, & a symmetria, & commensuratione receditur. Hæc autem tum moderatio, tum immoderatio, & in animalis partibus, & in actionibus, veluti respiratione, pulsu, & alijs, spectantur. Sed cum de his satis dicta videantur, illud tamen etiam adiiciendum, quædam præter naturam esse huius, & illius, quæ particularis dicitur, natura, quæ tamen quoniam ad rerum vniuersitatem tuendam sunt necessaria, ex naturæ ordine videntur esse, harumque vniuersalem naturam appellare consueuerunt, secundum quam aliqua fiant, quæ particularibus naturis aduersentur. Quemadmodum mors est, & omnino rerum interitus. Hic enim naturæ nulli particulari propositus est, quippe, quæ omnia generare instituit, ac generatione assequi aternitatem. Quoniam autem ortus nullus esse potest, quin aliud quid intereat, & quæ orta sunt, ex his sunt, orta, quæ aliquando solui necesse est, interitus etiam rerum naturalis, ac naturæ propositus videtur. Qui tamen re vera propositus non est, sed materiæ quadam necessitate existit. Addunt aliqui efficientiam coelestem, quæ naturalium rerum causa sit, hancque esse vniuersalem naturam, a qua hæc proficiantur. Quod quidem rectius dicitur, quam si naturam vnam aliquam a coelo diuersam per vniuersum fusam vniuersalem cum Stoicis ponamus. Ut autem de morte & interitu dictum est, ita de grauium ascensu, & leuium descensu dicimus, quæ cum hisce naturis repugnent, ac præter naturam sint manifeste, ob vniuersalem tamen naturam ad vniuersitatem seruandam, secundum naturam fieri conceduntur.

duntur, ut cum ad vacuum vitandum grauia ascendunt, ac leuia descendunt, nullo exteriori, quod ea impellat, mouente. Sed iam his, quæ præter, aut secundum naturam dicuntur, præteritis, quæ contra, aut supra naturam dicantur, videamus. Contra naturam, nisi ea sint, quæ præter, nihil est in rerum vniuersitate. Idcirco nec Aristoteles, nec omnino Græcorum philosophorum ullus, vllam eius, quod contra naturam sit, mentionem fecit. Quæ autem esse nullo modo possunt, veluti homo lapideus, hæc ficta, seu impossibilia, non autem contra naturam dicuntur. Quod si quis ita velit ea nominare, suo arbitrio faciat. Philosophi ea tantum posuerunt, & nominarunt, quæ esse possunt, & interdum fiunt, seu secundum, seu præter naturam. Ea vero, quæ esse non possunt, præteriere. Quin & quæ præter naturam sunt, contra naturam dici possunt, veluti grauib. ascensus. Siquidem eorum naturæ contrarius. Supra naturam ea cum Simplicius, tum alij dixerunt, quæ nec secundum, nec præter naturam, sed media inter ea quodammodo sunt, quemadmodum est ignis motus in orbem, quo a coelo raptatur. Quippe, qui nec omnino præter naturam eius est, nisi duos vni & eidem contrarios motus statuamus, nec etiam secundum naturam, cum natura sursum feratur. Verum ne hunc quidem motum, aut huius generis res supra naturam Aristoteles statuit, aut alicubi nominauit. Nec ignis supra naturam, sed præter naturam eo motu dicitur moueri, quamquam minus quam si deorsum ferremus. Cum enim motus ille ab ignis natura non proficiscatur, sed a coelo duntaxat, præter eius naturam dici potest. Nec duo idcirco contrarij motus vni, & eidem erunt, siquidem plane contrarius hic non est, quemadmodum nec penitus præter naturam. Cum præsertim ita sit natura comparatum, veluti & aer, ut in quam partem primum impellitur, in eam, præ sua mobilitate, atque agilitate veluti sua sponte deinde moueatur. Nec motus eius perpetuitas, ut præter naturam & violentus non fit, aliquid conducit, siquidem non omnino idem numero ignis est, qui moue-

DE PRINCIPIIIS RERVM

mouetur; Sed cum fluxile admodum corpus sit, & quod facillime deijcitur, subinde dissipatur, & locum mutat, atque etiam interit alio nouo succedente. De qua re alibi dicendum. Illa vero supra naturam dici possunt, quæ extra cœlū sunt posita, nec locum, nec tempus, nec motum participantia, vitamque beatam perpetuo degentia, cuiusmodi sunt Aristotele etiam docente mentes diuinæ. Supra naturam rursus, quæ religio nostra asserit, quæ nulla vi naturæ effici vnquam potuerunt, quæ eadem physicis, præter, & contra naturam dicerentur. Sunt & aliqua post naturam, de quibus opus est Aristotelis Metaphysica, id est de his, quæ post res naturales sunt posita. In quibus & ea sunt, quæ supra naturam diximus, supercœlestia videlicet, & mentes diuinæ, quandoquidem post res naturales collocantur, summumque locum in his, quæ sunt, obtinent. Ens item eiusque affectiones, & modi, atque principia ad hoc rerum genus attinent quoniam naturam & res naturales consequantur, res nimirum intellectuales, ea quæ cadunt sub sensum, corporata, & materialia.

Eorum, quæ secundum, & quæ præter naturam se habent, & fiunt, differentia, & conditiones, seu nature diuersæ.

Cap. XVII.

Væ autem secundum naturam se habent, & fiunt, aut semper se habent, & fiunt, aut frequenter. In sempiternis quidem semper & eodem modo, in generabilibus vero nonnullis semper, in alijs magna ex parte. Cœli motus ab omni æternitate sibi similis semper fuit, sempiternus, vnius modi & velocitatis, & in eandem partem. Cœlestes item spheræ eundem, quem nunc, semper locum, atque ordinem habuerunt. Eodem modo & elementa. Grauius locum inferum, leuius superum semper petiere, dierumque, ac noctium vicissitudo quamuis non eadem, semper

per

per fuit. Ex homine item homo, & ex oliua oliua perpetuo nata est. Quod si quæ figuræ in nonnullis fuit dissimilitudo, id præter naturam extitit, vt antea de monstris est traditum. Hinc casu & temere naturam non agere docuimus, his, quæ ita fiunt, nec semper, nec frequenter ita se habentibus. Frequenter quinis in singulis manibus digitis homo nascitur, frequenter item æstates calidissimæ, & hyemes frigidissimæ. Sed non semper hæc ita habent, re aliqua naturæ ordinem & institutum impediente. Quo fit vt huius generis res natura potius, quam secundum naturam fieri dicantur. Ac quoniam in his, quæ non eodem semper modo se habent, aliqua causa subest, cur non semper ita habeant, octauo Physicorum Aristoteles tradidit, quod natura est, aut simpliciter, hoc est, eodem modo se habere, aut si non simpliciter, rationem aliquam esse, cur ita non habent. Quem locum Arabs interpres, & ante eum Simplicius, explanans, necessarium esse ait, vt natura actiones continuationem, & aternitatem habeant, aut contrariorum alterum tantum agendo, cuiusmodi ignis motus est in superum, aut duo contraria quadam successione veluti est ortus & interitus, æstas, & hyems. Quæ non temere contingunt, nec absque ratione & causa, sed Solis motionem consequuntur. Quæ cum sit obliqua, & in obliquo circulo cum modo adducit, modo abducit. Vnde hæc in ortu & interitu hyeme, & æstate vicissitudo consequitur, Solis quidem præsentia ortus & æstas, absentia interitus & hyems. Videntur autem hæc in his numeranda, quæ eodem modo, ac simpliciter se habent, si quidem id consequuntur, quod eodem modo, ac simpliciter affectum est, Solis videlicet motionem, nec aliam præter eam, quæ dicta est, mutationem patiuntur. Quoniam tamen contraria inter se sunt, in his etiam censerì possunt, quæ non vno modo se habent. Si quid igitur in aliquo genere a naturæ hoc agendi determinato modo recesserit, id non secundum, sed præter naturam dicendum est. Nam quæ alicui generi secundum naturam conueniunt, in omnibus illius generis inesse debent,

DE PRINCIPIIIS RERVM

bent, non in quibusdam inesse, in alijs non inesse. Per se etenim conueniunt, quæ secundum naturam conueniunt, ac quæ per se insunt, in toto genere spectantur. Hinc nullum graue deorsum non fertur, nisi impedimentum adsit, quemadmodum corpora, quæ innatant, quod aut aer meatus plenos obtineat, aut aqua densior sit, quam ut mergi queant, vt de Palestinæ lacu bituminate proditum est. Hinc etiam efficitur, vt quæ secundum naturam adsunt, immutabilia sint, eandemque vim vbique & perpetuo habeant, ac proinde ius, seu iustum naturale a legitimo distinguatur, quod diuersas patitur mutationes, nec apud omnes est idē. Ita naturam legi opponere Aristoteles consuevit, & ante eum magister Plato, quod cum lex mutabilis sit, natura eodem semper modo se habeat. In secundo Physicorum *lecticæ*, lignum & statuæ æs naturam censuisse veteres prodidit, non formam, aut artem, tanquam (ait) dispositio, quæ lege constat, & ars ex accidenti insint, ea vero natura & essentia sit, quæ permanet, ab illis perpetuo, & continenter affecta. Artificiosam igitur formam ob eius mutabilitatem utpote a lege, ac præceptis artis pendentem, naturam esse eos negasse, quod materiæ, quia permaneat, concesserunt. In primo Ethicorum ad Nicomachum, iusta & honesta tantam varietatem habere enunciauit, vt videantur lege, non natura, constare. Naturæ igitur constantiam, ac immutabilitatem propriam censuit, vt legis mutationem, & inconstantiam. Quod Plato in Gorgia antea tradiderat. Quomodo autem quæ secundum naturam sunt, si per se insunt, mutarentur? Quæ enim per se, etiam necessario conueniunt. Hæc autem sunt immutabilia. Quare nec consuetudine vlla, vlloue tempore possunt mutari. Lapidem namque etiam si millies sursum ieceris, non idcirco efficies, vt motum in inferum deserat, ac in superum moueri assuescat. Eodemque modo ignis in superum semper ascendet, nec alium vnquam motum nanciscetur. Quin & ille, qui cauo Lunæ continetur, ac in orbem perpetuo raptatur, si deorsum

sum vi trudatur, sursum statim sibi dimissus conscendet, nec in orbem sponte mouebitur, quamquam ita perpetuo conuersus. Hoc nixus fundamento virtutes in nobis natura non esse, quod sint mutabiles, & consuetudine parentur, Aristoteles ostendit. Est autem quod secundum naturam est, considerandum in his, quæ sunt probe affecta, non deprauata, & quæ veluti a proprio genere degenerant. Itaque cum secundum naturam hominis sit, disciplinarum bonarumque artium capacem esse, in eo id spectandum, quæ probe a natura est comparatus, nec cerebro, aut alio principe instrumento, aut animæ læsus facultate. Secundum naturam item est, cuiusque viuentis perfecti sibi simile aliquid procreare. Sunt tamen aliqua, quæ quoniam probe affecta non sunt, procreare non possunt. Rursus anima & corpore homo cū constet, secundum naturam se habet, cum anima corpori imperat, hocque ei paret, nec aduersatur, quod quidem in his cernitur, qui optime affecti sint, cum aliqui sint tamen corpore & animo ita vitati, aut male comparati, vt vicibus mutatis animam sibi corpus subijciat. Contraria autem maxime sunt, quæ secundum naturam se habent, vt contra corrumpantur, atque intereunt quæ præter naturam. Vnde illud tritum, violentum nullum perpetuum, quod in rebus omnibus cum naturæ tum etiam humanis perspicue spectatur. Corpora naturalia cum in locis suis secundum naturam maxime affecta sint, quippe quæ perfecta, & in fine suo, in eis maxime seruantur, vt nisi contrarium quid illinc accesserit, difficillime intereant. Ita in aqua pisces, respirantia in aere, quod in his omnibus locis, ac corporibus secundum naturam se habeant, a quibus cū recedunt, quod secundum naturam se habere desinant, citissime intereant. Domos, ciuitates, regna seruantur, cum quæ parere, ac subijci apta sunt, parent ac subijciuntur, ac suo vnūquodque officio fungitur, quippe hoc illis secundum naturam conuenit, a quo discedentia protinus dissoluuntur.

DE PRINCIPIIS RERVM

Huius autem rei causam hanc aliquis reddiderit, quod quæ secundum naturam affecta sunt a contrario nullo, a quo legi possint, & quo minus agant, impediri infestantur, quæ autem præter naturam, reluctancia quædam habent, eorumque actiones perpetuo impediencia, ac veluti vim facientia. Perspicuum vero est actione sua, & opere vnumquodque seruari & perfici, contrario autem corrumpi, ac penitus dissolui. Ita coelum motu seruatur, & omnino omnia, quæ moueri naturaliter sunt apta, a quo si retardentur, ac impediuntur, in interitum tandem, propterea quod vim patiantur, abeant necesse est. Quod enim inest, ei, quod secundum naturam est, contrarium est, a contrario autem interitus. Ex his patet, præter naturam & natura esse æquali tempore aliquid non posse; Cumque id, quod præter naturam est, recessus quidam sit ab eo, quod secundum naturam, eo esse posterius. Quomodo enim si quæ secundum naturam se habent seruantur dici, quæ præter, facile intereunt æquali tempore durarent? Quomodo item, quod præter naturam est, non eo, quod secundum, posterius, si quidem recessus esse non potest, nisi quid sit, a quo recedatur? Cum autem posterius sit, sempiternum esse non potest, si quidem sempiterno nil prius. Quoniam autem secundum & præter naturam in motibus maxime cernuntur, motusque omnis, præter orbicularem, finem habet quietem, utpote finitus, ac terminatus, ita in eis res habet, ut si quid secundum naturam aliquo mouetur, in eo etiam secundum naturam quiescat, & si præter naturam mouetur, præter naturam illic quiescat, ad quod mouetur. Contra vero illic secundum naturam quiescit ex quo præter naturam mouetur, quemadmodum, & secundum naturam inde mouetur, ubi præter naturam quiescit. Quod in elementorum singulorum motu & quiete facile est perspicere. Motus igitur & quies in terminum, ad quem in eo, quod secundum, aut præter naturam, conueniunt. Quæ autem quies in termi-

no est ex quo, & motus dissentiunt. Cuius rei causa hæc est, quod motus, ab aliquo recessus est quidam, ut ad aliquid perfectio. Necesse igitur est si in aliquo quiescat quid secundum naturam, ab eo præter naturam recedat, & si præter naturam quiescat, secundum naturam recedat. Similiter necesse est, si quid ad aliquid secundum naturam mouetur, in eo secundum naturam quiescat, quippe, quod non propter aliud mouetur, nisi ut locum eum, finemque nanciscatur, in quo consistat.

F I N I S.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes sunt quaterniones excepto a, & T;
qui sunt duerniones.

V E N E T I I S,

Apud Franciscum Bolzetam Bibliopolam Patauinum.

M D X C V I.